

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ฉบับสมบูรณ์

โครงการ

ศึกษาแนวทางการจัดการความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน”
ด้วยภูมิปัญญาปกาเกอะญอโดยแกนนำชุมชน และการมีส่วนร่วม
ของผู้รู้ในชุมชนริมฝั่งน้ำสาละวิน ต.แม่ยวม อ.แม่สะเรียง
และ ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน

โดย

นายพงษ์พัฒน์ มีเบญจมาศ และคณะ

กรกฎาคม 2560

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ฉบับสมบูรณ์

โครงการ

ศึกษาแนวทางการจัดการความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน”
ด้วยภูมิปัญญาปากอะญอ โดยแกนนำชุมชน และการมีส่วนร่วม
ของผู้รู้ในชุมชนริมฝั่งน้ำสาละวิน ต.แม่ยวม อ.แม่สะเรียง
และ ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน

คณะผู้วิจัย

นายพงษ์พัฒน์ มีเบญจมาศ หัวหน้าโครงการ (นักวิจัย)

ทีมวิจัยร่วม

นายทรงศักดิ์ จอมแก้วกล้า	นายกำธร วิษณุกรรม
นายธนะ ศรีมาลี	นายหม่อเข้เว กุลวนารักษ์
นายกรุง ศาคร	นายสุทัศน์ นุชประโคน
นายไพโรจน์ พนาไพรสกุล	นายบุญธรรม วนาลัยพิมาน
นายเดชา ศรีไสวดาวเรือง	นายฉัตรชัย ศรีสุขวิธาน
นายเคลอะทู มงคลปัญญา	นายสุภาพ นุชนงคราญ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป” กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่น่าเชื่อถือให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหา คำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้าง ผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาอื่น ๆ ในท้องถิ่น โดยมี กระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหของชาวบ้าน รวมทั้งเกิด การเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พุทธคุณถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิก อบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ใน กระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่าง ลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้แล้วอาจจะทำให้ดีขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่มียึดติดกับระเบียบแบบแผน ทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการ ทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของ ศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับ ครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้กัน เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและ หลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอก เล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะที่เดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่กวิจัยเป็นอย่างมาก ดังนั้น ด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงได้ปรับรูปแบบ การเขียนรายงานวิจัย ให้มีความ ยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนอออกมาในรูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติด ในเรื่องของภาษาและ รูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็น ภาพของกระบวนการวิจัยมากกว่า ผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียน รายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง โครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของ โครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกัน ระหว่าง Node และ นักวิจัย ซึ่งความ ร่วมมือดังกล่าว ได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัย ผู้การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่น รายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้ คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สารบัญ

	หน้า
บอกเล่าเพื่อความเข้าใจ	
บทสรุปผู้บริหาร	ก
สารบัญ	
ส่วนที่ 1 บทนำ	1
ส่วนที่ 2 บริบทที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย	
2.1 สาละวิน แหล่งประวัติศาสตร์โลก	9
2.1 บริบทลุ่มน้ำสาละวิน	14
2.2 บริบทชุมชนวิจัยในพื้นที่ลุ่มน้ำสาละวิน	24
ส่วนที่ 3 วิธีการดำเนินงานวิจัย	
3.1 กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัย	26
3.2 กระบวนการดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่น	28
ส่วนที่ 4 ผลการดำเนินงานวิจัย	
4.1 บริบทการดำรงชีพและวิถีชีวิตชุมชน	34
4.2 ระบบนิเวศน์ปลาสาละวิน	57
4.3 การสร้างความตระหนักเพื่อปรับตัว และร่วมกันฟื้นฟูดูแล ระบบนิเวศน์แม่น้ำสาละวิน	75
ส่วนที่ 5 สรุปผลการดำเนินงาน	
5.1 บทเรียนการทำงาน และสิ่งที่ทีมวิจัยได้เรียนรู้จากงานวิจัย	79
5.2 ข้อเสนอ แนวทางการดำเนินงานต่อขอยอดจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น “ปลาสาละวิน”	82
ภาคผนวก	
ภาคผนวก 1 เอกสารอ้างอิง	84
ภาคผนวก 2 บันทึกช่วยจำ สรุปการพัฒนาโจทย์วิจัย	88
ภาคผนวก 3 บันทึกการประชุม/สรุปการศึกษาข้อมูล	99

สารบัญ

	หน้า
บอกเล่าเพื่อความเข้าใจ	
บทสรุปผู้บริหาร	ก
สารบัญ	
ส่วนที่ 1 บทนำ	1
ส่วนที่ 2 บริบทที่เกี่ยวข้อง	
2.1 บริบทลุ่มน้ำสาละวิน	9
2.2 บริบทชุมชนวิจัยในพื้นที่ลุ่มน้ำสาละวิน	21
ส่วนที่ 3 วิธีการดำเนินงานวิจัย	
3.1 กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัย	23
3.2 กระบวนการดำเนินการวิจัยเพื่อท้องถิ่น	25
ส่วนที่ 4 ผลการดำเนินงาน	
4.1 บริบทการดำรงชีพและวิถีชีวิตชุมชน	31
4.2 ระบบนิเวศน์ปลาสาละวิน	67
ส่วนที่ 5 สรุปผลการดำเนินงาน	
5.1 บทเรียนการทำงาน และสิ่งที่ทีมวิจัยได้เรียนรู้จากงานวิจัย	73
5.2 ข้อเสนอแนะต่อการขับเคลื่อนงานวิจัยต่อยอด	81
ภาคผนวก	
ภาคผนวก 1 บันทึกช่วยจำ สรุปการพัฒนาโจทย์วิจัย	83
ภาคผนวก 2 บันทึกการประชุม/สรุปการศึกษาข้อมูล	93
เอกสารอ้างอิง	129

บทสรุปผู้บริหาร

โครงการศึกษาแนวทางการจัดการความมั่นคงทางอาหาร”ปลาสาละวิน” ด้วยภูมิปัญญา ปกาเกอะญอ โดยแกนนำชุมชน และการมีส่วนร่วมของผู้รู้ในชุมชนริมฝั่งน้ำสาละวิน ต.แม่ขม อ.แม่สะเรียง และ ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน มีระยะเวลาในการดำเนินงาน 18 เดือน (กรกฎาคม 2558 - ธันวาคม 2559) โดยมีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน คือ 1) ศึกษาชนิดพันธุ์ปลาใน แม่น้ำสาละวิน และลำห้วยสาขา ที่ส่งผลให้เกิดความหลากหลายอันเป็นความมั่นคงทางอาหารของชุมชน (เป็นอาหารเพื่อบริโภค และเป็นที่มาของรายได้) 2) ศึกษาพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีต จนถึงปัจจุบัน ของเหตุปัจจัยภายนอกพื้นที่ และเหตุปัจจัยภายในพื้นที่ ซึ่งส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นหรือลดลง ของพันธุ์ปลาและสัตว์น้ำสำคัญในระบบนิเวศแม่น้ำสาละวิน และลำห้วยสาขา และ 3) ศึกษาแนวทางการ จัดการเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน” บนฐานวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชุมชนวิจัยใน กลุ่มน้ำสาละวิน

การดำเนินงานโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีทีมวิจัยซึ่งเป็นแกนนำคนรุ่นใหม่ และเป็นชาวประมง ในชุมชนริมฝั่งน้ำสาละวิน ในหมู่บ้านท่าต้าง ตำบลแม่ขม อ.แม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน / หมู่บ้าน แม่สามแลบ และหมู่บ้านสบเมย ตำบลแม่สามแลบ อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งได้แบ่งเนื้อหาใน การศึกษาวิจัยออกเป็น 4 คือ 1) ข้อมูลเกี่ยวกับปลาในแม่น้ำสาละวิน 2) ข้อมูลเกี่ยวกับภูมิปัญญาในการจับ ปลาในแม่น้ำสาละวิน 3) การเปลี่ยนแปลงของลำน้ำสาขา และแม่น้ำสาละวิน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน 4) บริบทที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำสาละวิน ได้แก่ ระบบนิเวศ การตั้งถิ่นฐานของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ระบบ เกษตรและการผลิตอาหาร ความรู้เดิม งานวิจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง และนโยบายการพัฒนาในกลุ่มน้ำ สาละวิน

ผลจากการศึกษาวิจัยเพื่อท้องถิ่น เกี่ยวกับ แนวทางการจัดการความมั่นคงทางอาหาร”ปลาสาละวิน” ด้วยภูมิปัญญาปกาเกอะญอ โดยแกนนำชุมชน และการมีส่วนร่วมของผู้รู้ในชุมชนริมฝั่งน้ำสาละวิน ต.แม่ขม อ.แม่สะเรียง และ ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน พบว่า

1. การปรับเปลี่ยนประยุทธ์ในเครื่องจับปลา เมื่อระบบนิเวศน์ของแม่น้ำเปลี่ยนแปลง
2. การปรับเปลี่ยนเป้าหมายการจับปลา จากจับปลาเพื่อขาย เปลี่ยนเป็นจับเพื่อบริโภคในครัวเรือน แล้วค่อยขายบางส่วน สร้างรายได้เพิ่มเติมให้ครัวเรือน
3. การใช้เครื่องมือตาถี่และการขอรืบทปลาในลำห้วยสาขาและในแม่น้ำสาละวิน โดยการใช้กฎระเบียบชุมชน นำเข้าสภาท้องถิ่น เพื่อประกาศเป็นกฎระเบียบหมู่บ้าน,ตำบล นำมาสู่การประกาศมระดับตำบล และประกาศใช้ในชุมชน,ตำบล โดยเกิดการนำไปปฏิบัติอย่างเคร่งครัด
4. การเชื่อมโยงเครือข่ายระบบหมู่บ้านสู่หมู่บ้านใกล้เคียง เครือข่ายกลุ่มน้ำสาละวิน และเชื่อมโยงระดับทั้งสองฝั่งแม่น้ำสู่ระดับประเทศ

5. การจัดตั้งเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำห้วยสาขาของแต่ละชุมชนและเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในแม่น้ำสาละวิน โดยใช้กฎระเบียบเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ
6. มีการประชุมเครือข่ายร่วมกันอย่างสม่ำเสมอทั้งสองฝั่งแม่น้ำ และเครือข่ายชาติพันธุ์ เพื่อนำสู่การอนุรักษ์ฟื้นฟูให้เกิดความมั่นคงทางอาหาร ความยั่งยืนและสืบทอดให้กับคนรุ่นหลังต่อไป
7. เชื่อมโยงกับศูนย์ขยายพันธุ์สัตว์น้ำจืดมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ให้ส่งเสริมความรู้ในการเลี้ยงปลาน้ำจืดในรูปแบบธรรมชาติ การดูแลระบบน้ำ แหล่งเพาะเลี้ยง ให้มีความชำนาญ สามารถเพาะพันธุ์ปลา ขายในชุมชน รวมถึงปล่อยปลาเล็กลงสู่ธรรมชาติ จะทำให้คนอยู่ได้ ปลา รวมถึงระบบนิเวศน์ห่วงโซ่อาหารก็อยู่ได้เช่นกัน
8. ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภค เกิดเมนูหลากหลายในท้องถิ่น เพื่อเกิดการนอมอาหาร เก็บไว้กินได้นาน รวมถึงส่งเสริมให้เป็นผลิตภัณฑ์ของดีในชุมชน นำสู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เชิงวัฒนธรรม เช่น การทำน้ำพริก นอกจากอร่อยแล้ว สามารถประหยัดเนื้อปลามากกว่าการบริโภคปลาสด อีกทั้งสามารถเป็นของฝากที่พกพาสะดวกด้วย

นอกจากนี้การเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วมกับกลุ่มเป้าหมายในชุมชน ซึ่งจะกำหนดเป็นการทำงานร่วมกับกลุ่มชาวประมง กลุ่มผู้รู้ เพื่อให้เกิดความตระหนักในปัญหา และเกิดแนวทางในการจัดการระบบนิเวศลุ่มน้ำสาละวิน ให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ อันเป็นฐานทรัพยากรสำคัญของการดำรงชีวิตของชุมชนในระบบนิเวศลุ่มน้ำสาละวินต่อไป ซึ่งเกิดบทเรียนจากงานวิจัย ด้วยการสร้างความรู้ ผ่านการออกแบบการศึกษาข้อมูลปลาสาละวิน และบริบทที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับชุมชนและบริบทที่เกี่ยวข้องเหนือชุมชน โดยมีความสามารถในการร่วมกันกำหนดหัวข้อ และแบ่งบทบาทหน้าที่ในทีมวิจัยเพื่อสำรวจ สืบค้น และรวบรวมข้อมูลได้ ส่งผลให้เกิดการมีส่วนร่วมให้ชุมชนวิจัยเกิดความเข้าใจ และร่วมศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างมีเป้าหมายชัดเจน ทั้งกลุ่มคนหาปลา (ชาวประมง) ทั้งในลำห้วยสาขา และแม่น้ำสาละวิน กับชุมชนที่อาศัยอยู่ริมน้ำสาละวินทั้งฝั่งประเทศไทยและในฝั่งประเทศพม่า โดยมีการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านความมั่นคงของชาติ ในการสร้างความรู้และการสร้างความร่วมมือ ให้เกิดแนวทางในการปฏิบัติร่วมกันการสร้างความร่วมมือระดับพื้นที่และระหว่างประเทศ มีแนวทางการสร้างเครือข่ายในการอนุรักษ์และฟื้นฟูปลาในแม่น้ำ ดังนี้ คือ 1) ตั้งกลุ่มอนุรักษ์สัตว์น้ำร่วมกัน และสร้างข้อตกลงการดูแลรักษา ด้วยความเป็นเจ้าของร่วมกัน 2) ตั้งกฎระเบียบชุมชนว่าด้วย การอนุรักษ์ฟื้นฟูสัตว์น้ำในพื้นที่ โดยมีคณะกรรมการ ทีมเฝ้าระวัง คณะทำงานและชาวบ้านทุกคนมีส่วนร่วม 3) การติดตั้งป้ายรณรงค์และแสดงข้อความกฎระเบียบชุมชน ตลอดจนให้มีการฟื้นฟูระบบนิเวศน์แม่น้ำและลำห้วยสาขา 4) การประชุมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ และทบทวนการดำเนินงานของชุมชน

งานวิจัยนี้ ยังสามารถสร้างแนวทางในการปฏิบัติร่วมกันในระดับชุมชน โดยอาศัยการขับเคลื่อนงานที่ผ่านมา และการสร้างความรู้ ความเข้าใจต่อข้อตกลง กฎระเบียบที่เคยกำหนดขึ้นร่วมกัน นำมาทบทวนและปรับปรุงให้เกิดผลในทางปฏิบัติร่วมกันให้ดีขึ้นกว่าเดิม แต่ยังคงการเชื่อมร้อยแนวทางปฏิบัติดังกล่าวในระดับภาพรวมของชุมชน ได้แก่ ชุมชนต้นน้ำ-ปลายน้ำ หรือ ชุมชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณ

ต่างๆของแม่น้ำสาละวิน เพื่อยกระดับมาตรการ แนวทาง หรือข้อปฏิบัติของตกลงของชุมชน แต่ละชุมชน
ขึ้น เป็น แนวทางหรือข้อตกลงในระดับเครือข่าย ที่มีอาจะมีแนวทางบางประการที่เหมือนกันในระดับ
เครือข่าย และแตกต่างกันในระดับพื้นที่ ตามบริบทของชุมชนและความจำเป็นที่แตกต่างกัน ให้เกิดการ
รับรู้และสามารถปฏิบัติได้อย่างสอดคล้องกัน

ทีมวิจัยปลาสาละวิน

กรกฎาคม 2560

ส่วนที่ 1

บทนำ

โครงการศึกษาแนวทางการจัดการความมั่นคงทางอาหาร”ปลาสาละวิน”

ด้วยภูมิปัญญาปกาเกะญอโดยแกนนำชุมชน และการมีส่วนร่วมของผู้รู้ในชุมชนริมฝั่งน้ำสาละวิน

ต.แม่ยวม อ.แม่สะเรียง และ ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน

หลักการและเหตุผล

แม่น้ำสาละวิน(SalweenRiver) เป็นแม่น้ำสายที่ยาวเป็นอันดับที่ 26 ของโลก มีความยาวทั้งสิ้น 2,800 กิโลเมตร มีต้นกำเนิดจากการละลายของหิมะเหนือเทือกเขาหิมาลัย ไหลผ่านมณฑลยูนนาน ประเทศจีน ที่ซึ่งเรียกแม่น้ำสายนี้ว่า นู่เจียง และผ่านประเทศพม่าผ่านรัฐฉานรัฐกะเหรี่ยงซึ่งเป็นแม่น้ำกั้นพรมแดนระหว่างพม่ากับไทยที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนและไหลลงมาบรรจบกับแม่น้ำเมยหลังจากนั้นแม่น้ำสาละวินจึงไหลวกกลับเข้าประเทศพม่าและไหลลงสู่มหาสมุทรอินเดียที่อ่าวมะตะมะในรัฐมอญ

ลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำสาละวิน ในประเทศไทย ประกอบด้วย

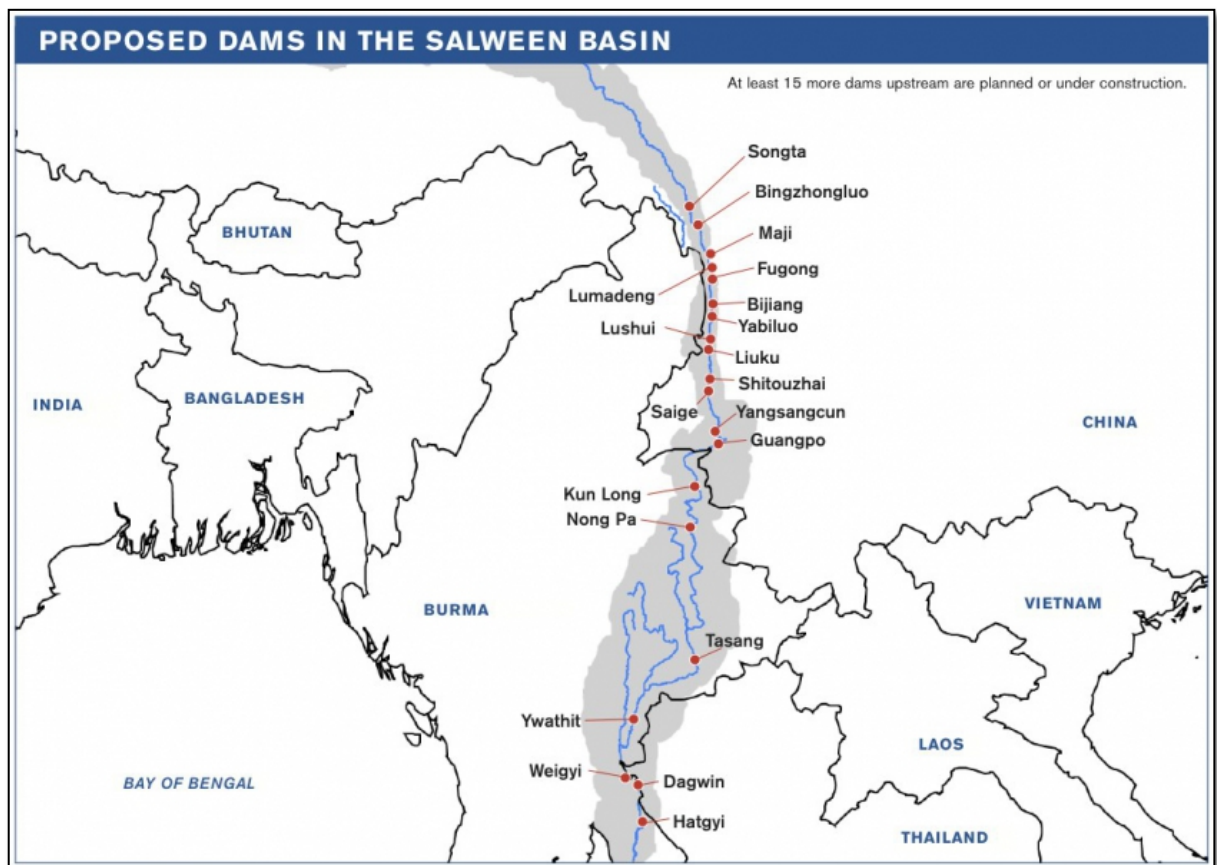
- แม่น้ำปาย ต้นกำเนิดจากทิวเขาดอนธงชัยใน อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน ไหลลงทางใต้ของแม่น้ำสาละวินในพม่า
- แม่น้ำยวม ต้นน้ำจากเขาที่ อ.ขุนยวมไหลลงแม่น้ำเมยที่ อ.แม่สะเรียงจ.แม่ฮ่องสอน
- แม่น้ำเมย ต้นน้ำเกิดที่โคดโพโซ ในประเทศพม่า แล้วไหลเป็นเส้นกั้นเขตแดนระหว่างไทยกับพม่าใน อ.แม่สอ อ.สองยาง จ.ตาก และ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน แล้วไหลเข้าประเทศพม่าลงสู่แม่น้ำสาละวิน

¹ <http://www.internationalrivers.org/resources/the-salween-river-basin-fact-sheet-7481>

สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับโครงการขนาดใหญ่บนแม่น้ำสาละวิน มีโครงการสร้างเขื่อนหลายแห่ง ซึ่งแต่ละที่ก็มักเป็นประเด็นทางด้านการเมืองได้แก่

- (1) เขื่อนท่าช้าง ไฟฟ้าพลังน้ำขนาด 7,110 เมกะวัตต์ ในรัฐฉาน ตรงข้ามอำเภอเชียงดาวจังหวัดเชียงใหม่
- (2) เขื่อนยาดิด : ในรัฐกะเหรี่ยง ขนาด 600 เมกะวัตต์
- (3) เขื่อนเว่ยจี (สาละวินชายแดนตอนบน) แก่งเว่ยจีบริเวณชายแดนพม่า-ไทย (เขตอุทยานแห่งชาติสาละวิน) ขนาด 4,000-5,600 เมกะวัตต์
- (4) เขื่อนคา-กวิน (สาละวินชายแดนตอนล่าง) ในเขตอุทยานแห่งชาติสาละวิน ขนาดประมาณ 900 เมกะวัตต์
- (5) เขื่อนฮัตจี แก่งฮัตจีในรัฐกะเหรี่ยง ขนาด 600 เมกะวัตต์ ตอนใต้ของบ้านสบเมย

ในแถบลุ่มแม่น้ำสาละวินนี้ เป็นที่อยู่ของชาติพันธุ์ที่หลากหลาย ส่วนใหญ่จะเป็นชาวกะเหรี่ยงชาวไทยใหญ่ และชาวมอญ ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2546 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ.2548 ได้มีการศึกษาวิจัยของชาวกะเหรี่ยงเผ่าปกาเกอะญอในพื้นที่เกี่ยวกับระบบนิเวศวิทยาของพื้นที่ลุ่มแม่น้ำสาละวิน ตั้งแต่บริเวณ

เขตอำเภอแม่สะเรียงจนถึงอำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบชนิดปลาประมาณ 70 ชนิด เป็นปลาหนัง 22 ชนิด และปลามีเกล็ด 48 ชนิด ภาษาท้องถิ่นเรียกปลาว่า "หะ"

ชนิดพันธุ์ปลาที่พบในแม่น้ำสาละวิน จัดได้ว่า มีปริมาณน้อยกว่าปลาที่พบในลุ่มน้ำใกล้เคียง อย่างแม่น้ำเจ้าพระยา หรือแม่น้ำโขง โดยชนิดพันธุ์ปลาที่มีความใกล้เคียงกับปลาที่พบในประเทศอินเดีย ที่อยู่ไกลออกไปนับพันกิโลเมตร มากกว่าชนิดพันธุ์ปลาที่พบในประเทศไทย และหลายชนิดเป็นปลาเฉพาะถิ่นที่ไม่พบในที่แห่งอื่น เช่น ปลากดหมูสาละวิน ปลากดหัวเลี่ยมปลาหะเคปลาแก้งี๋หมู ปลากระทิงจุด เป็นต้น และยังมีอีกหลายชนิดที่ยังไม่ได้มีการค้นพบ

นอกจากนี้ ยังพบว่าในช่วงฤดูฝนที่น้ำในลุ่มแม่น้ำสาละวินเอ่อล้น ในราวเดือนพฤษภาคมฝูงปลาจะอพยพขึ้นไปตามลำน้ำสาขาต่าง ๆ เพื่อผสมพันธุ์และวางไข่ ในช่วงต้นฤดูหนาวราวเดือนตุลาคม ปลาจะเริ่มอพยพเดินทางลง และปลาบางชนิดก็จะวางไข่ เช่น "หะโม" (ปลาพลวง) ในขณะที่ปลาบางชนิด เช่น "หะที" (ปลาสะแงะ) เป็นปลาที่เดินทางไกลมาก โดยมาจากทะเลอันดามันมาสู่ลุ่มแม่น้ำสาละวิน "หะที" จะวางไข่ในทะเลและกลับมาเจริญเติบโตในน้ำจืด สภาพน้ำที่ "หะที" จะอาศัยต้องเป็นน้ำสะอาด ไม่มีมลพิษ ในแหล่งน้ำใดที่มีการใช้สารเคมี จะไม่พบ "หะที" อีกเลย

ช่วงเวลาที่ปลาวางไข่มากที่สุดจะมี 3 ช่วง คือ ช่วงต้นฤดูฝน ประมาณเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน ช่วงกลางฤดูฝน ประมาณเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม และช่วงต้นฤดูหนาว ประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคม ซึ่งปลามีถิ่นที่อยู่ที่หลากหลายสภาพทั้งแก่งเกาะพื้นที่ชุ่มน้ำต่าง ๆ หาดรวมถึงบริเวณที่เป็นวังน้ำลึก²

จากการแลกเปลี่ยนพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับแกนนำบ้านสบเมย บ้านท่าตาฝั่ง และบ้านแม่สามแลบ ซึ่งล้วนตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งแม่น้ำสาละวิน พบว่า อาชีพประมงในแม่น้ำสาละวินเป็นอาชีพหนึ่ง ที่สร้างความมั่นคงทางอาหารแก่สมาชิกในชุมชน โดยมีมาตรการระดับชุมชนในการกำหนดราคาปลาที่ขายเพื่อการบริโภคในชุมชนต่ำกว่าราคาที่ขายให้กับพ่อค้าคนกลาง ซึ่งเป็นโอกาสทางรายได้แก่ผู้ประกอบการอาชีพประมง

ในอดีต ยังไม่มีมาตรการในการควบคุมการใช้เครื่องมือการทำประมง และการจัดการร่วมกันเกี่ยวกับราคาซื้อขายปลากับพ่อค้าคนกลาง อีกทั้งยังขาดการประเมินสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นรอบด้านกับแม่น้ำสาละวิน ที่อาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารของชุมชน เพื่อเตรียมการตั้งรับปรับตัว และการเชื่อมร้อยเครือข่ายเพื่อจัดการความมั่นคงทางอาหารในอนาคตร่วมกัน

การแลกเปลี่ยนพูดคุยในประเด็น "ปลาและความมั่นคงทางอาหาร ของแม่น้ำสาละวิน" จึงมีการทบทวนสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลง เรื่องปลาและความมั่นคงทางอาหาร แม่น้ำสาละวิน ตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน พบว่า เหตุปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อระบบนิเวศของปลาและความมั่นคงทางอาหารในแม่น้ำสาละวิน ประกอบด้วย

² <http://th.wikipedia.org/w/index.php?title=แม่น้ำสาละวิน&oldid=3975989>

1. ปัจจัยภายในพื้นที่

- การเปลี่ยนแปลงของรูปแบบวิถีการทำประมง เครื่องมือประมง
- การเกิดขึ้นของอุตสาหกรรมการทำไม้แปรรูป การทำเหมืองแร่
- กลไกราคาที่เป็นความต้องการจากภายนอกชุมชน ที่ส่งผลต่อการเลือกใช้วิธีการและเครื่องมือในการทำประมงของสมาชิกในชุมชน

2. ปัจจัยภายนอกพื้นที่

- การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ลุ่มน้ำสาขาต่างๆ ที่มีผลต่อการชะล้างพังทลาย โคลนถล่ม ลำห้วยสาขาดินเซิน ส่งผลต่อแหล่งอาหาร แหล่งอาศัยและพื้นที่ปลอดภัยในการขยายพันธุ์ของปลาในแม่น้ำสาละวิน
- ปัญหาการจัดการขยะจากเมืองใหญ่ในตอนบนของแม่น้ำ เช่น ขยะจากเมืองปาย แม่ฮ่องสอน จิน พม่า ขุนยวมและแม่สะเรียง
- สถานการณ์การสู้รบในพม่าทั้งในอดีต และความไม่ชัดเจนในปัจจุบัน
- โครงการขนาดใหญ่ระหว่างประเทศ เช่น โครงการเขื่อนต่างๆ ทางตอนบน และตอนใต้ของประเทศไทย ที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศแม่น้ำสาละวินโดยรวม

จากสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ที่เกิดขึ้นกับลำน้ำสาละวิน อันส่งผลโดยตรงต่อระบบนิเวศของปลาและความมั่นคงทางอาหารในแม่น้ำสาละวินแกนนำชุมชนที่อาศัยอยู่ริมฝั่งน้ำสาละวิน จึงรวมตัวกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยเงื่อนไขของการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อพัฒนาข้อเสนอโครงการ(Project Proposal)เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน” ด้วยภูมิปัญญาปกาเกอะญอโดยแกนนำชุมชน และการมีส่วนร่วมของผู้รู้ในชุมชนริมฝั่งน้ำสาละวิน ต.แม่ข่ม อ.แม่สะเรียง และ ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน ให้เกิดเป็นต้นทุนสำคัญต่อการดำรงชีวิตของชุมชนริมฝั่งสาละวินอย่างเท่าทัน ท่ามกลางสถานการณ์ที่มีความเปลี่ยนแปลงอย่างซับซ้อน รวดเร็ว ในปัจจุบัน และในอนาคต

คำถามงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

แนวทางการจัดการความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน” ด้วยภูมิปัญญาปกาเกอะญอโดยแกนนำชุมชน และการมีส่วนร่วมของผู้รู้ในชุมชนริมฝั่งน้ำสาละวิน ต.แม่ข่ม อ.แม่สะเรียง และ ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอนควรเป็นไปอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาชนิดพันธุ์ปลาในแม่น้ำสาละวิน และลำห้วยสาขา ที่ส่งผลให้เกิดความหลากหลายอันเป็นความมั่นคงทางอาหารของชุมชน (เป็นอาหารเพื่อบริโภค และเป็นที่มาของรายได้)

2. เพื่อศึกษาพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ของเหตุปัจจัยภายนอกพื้นที่ และเหตุปัจจัยภายในพื้นที่ ซึ่งส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของพันธุ์ปลาและสัตว์น้ำสำคัญในระบบนิเวศแม่น้ำสาละวิน และลำห้วยสาขา
3. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน” บนฐานวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชุมชนวิจัยในกลุ่มน้ำสาละวิน

ระยะเวลาในการดำเนินงาน 18 เดือน (กรกฎาคม2558 - ธันวาคม 2559)

1. ระยะเวลาในการศึกษาข้อมูลและศึกษาแนวทาง 8 เดือน (กรกฎาคม2558-กุมภาพันธ์2559)
2. ระยะเวลาในการทดลองปฏิบัติการ 10 เดือน(มีนาคม -ธันวาคม 2559)

กิจกรรม	เดือนที่						หมายเหตุ
	1-3	4-6	7-9	10-12	13-15	16-18	
1. ประชุมทีมวิจัย/ที่ปรึกษา	◆	◆	◆	◆	◆	◆	เดือนละ 1 ครั้ง
2. ศึกษาข้อมูล ความรู้	←			→			(ทบทวนข้อมูล)
3. ศึกษาเชิงปฏิบัติการ				←		→	
4. จัดทำแนวทางฟื้นฟูระบบอาหาร			◆				
5. เวิร์กช็อปห้ข้อมูล		◆		◆		◆	6เดือน / 1 ครั้ง
6. นำเสนอข้อมูล/เครือข่าย	◆	◆		◆		◆	
7. จัดทำรายงาน		◆				◆	

ขอบเขตพื้นที่ในการศึกษาวิจัย

1. พื้นที่วิจัยหลัก ชุมชนริมฝั่งน้ำสาละวิน3 ชุมชน คือ
 - ชุมชนบ้านท่าตาฝั่ง หมู่ที่ 7 ต.แม่ขม อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน
 - ชุมชนบ้านแม่สามแลบ หมู่ที่ 1 ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน
 - ชุมชนบ้านสบเมยหมู่ที่ 4 ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน
2. พื้นที่วิจัยรอง สำหรับแลกเปลี่ยนเรียนรู้
 - ชุมชนในกลุ่มน้ำสาขา ที่ต่อเนื่องจาก 3 ชุมชนหลัก
 - ชุมชนริมฝั่งน้ำสาละวิน ทางตอนบน ทั้งในเขตประเทศไทยและประเทศพม่า

กระบวนการในการศึกษาวิจัย

1. ประชุมทีมวิจัยซึ่งประกอบด้วยแกนนำชุมชน และที่ปรึกษา เดือนละ 1 ครั้ง

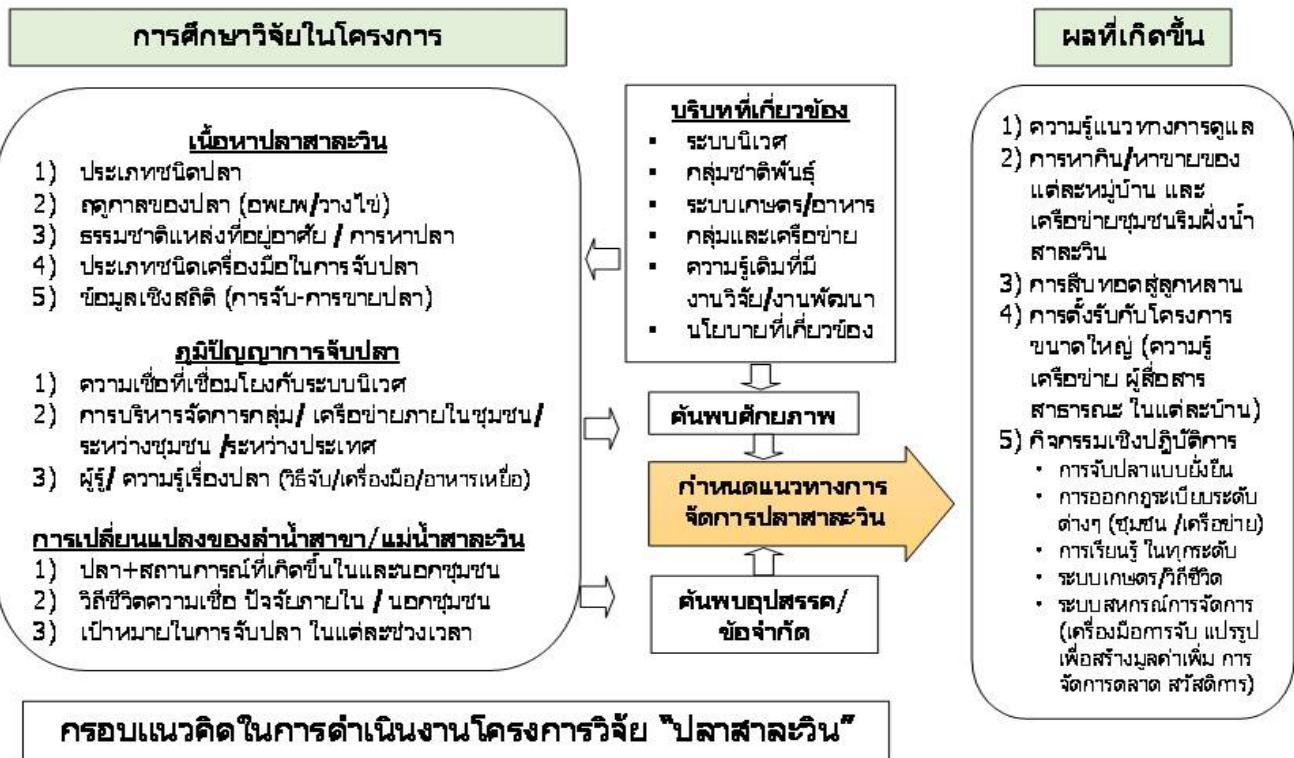
- เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการศึกษาวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สร้างความรู้ สร้างความร่วมมือ และสร้างแนวทางข้อตกลงในการดำเนินงานร่วมกัน)
- เพื่อติดตามงานเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (ตั้งคำถามย่อย วิเคราะห์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ผู้รู้ บันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ จัดหมวดหมู่เพื่อวิเคราะห์ข้อมูล สังเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปทดลองเชิงปฏิบัติการ)

2. ศึกษาข้อมูล

- ชนิดพันธุ์ปลาในแม่น้ำสาละวิน และลำห้วยสาขา ที่ส่งผลให้เกิดความหลากหลายอันเป็นความมั่นคงทางอาหารของชุมชน (เป็นอาหารเพื่อบริโภค และเป็นที่มาของรายได้) ในหัวข้อ
 - วงจรชีวิตของปลาแต่ละกลุ่ม/แต่ละชนิด รวมถึงภูมิปัญญาการจับปลาของชุมชน โดยทบทวนข้อมูลจากการศึกษาของนักวิจัยไทยบ้าน ที่ผ่านมาของเครือข่ายแม่น้ำเอเซีย (sirin) เพื่อให้เกิดความมั่นใจในข้อมูลที่เป็นข้อค้นพบเชิงประจักษ์แก่นักวิจัยในชุมชนวิจัยเพื่อท้องถิ่น
 - ข้อมูลเชิงสถิติ (การจับปลา-ขายปลาในและนอกชุมชน)
- ศึกษาพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ของเหตุปัจจัยภายนอกพื้นที่ และเหตุปัจจัยภายในพื้นที่ ซึ่งส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของพันธุ์ปลาและสัตว์น้ำสำคัญในระบบนิเวศแม่น้ำสาละวิน และลำห้วยสาขา
 - ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตที่ส่งผลต่อการเพิ่มและลดลงของชนิดพันธุ์และปริมาณปลาแต่ละชนิด (การผลิต การบริโภค วิธีการจับปลา เครื่องมือการจับปลา)

3. ศึกษาแนวทางการจัดการเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน” บนฐานวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชุมชนในกลุ่มน้ำสาละวินในชุมชน (ลำน้ำสาขา) และในลำน้ำใหญ่แม่น้ำสาละวิน
4. ศึกษาทดลองเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาความสามารถในการพึ่งพาตนเองด้านอาหารในระดับครอบครัว และชุมชน ตลอดจนเครือข่ายชุมชนในแม่น้ำสาละวิน
5. วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างแนวทางการจัดการความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน” บนฐานวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชุมชนวิจัยในกลุ่มน้ำสาละวิน ให้เกิดเป็นแนวทางสำหรับการปกป้องรักษา ระบบนิเวศกลุ่มน้ำสาละวิน การสร้างโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติในกลุ่มน้ำสาละวิน และ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในกลุ่มน้ำสาละวิน ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และเครือข่ายชุมชนร่วมกัน
6. จัดเวทีนำเสนอแนวทางการจัดการระบบนิเวศกลุ่มน้ำสาละวิน สำหรับสร้างความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน” เสนอเป็นแนวทางในการจัดทำนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการสนับสนุนการสร้างความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน” บนฐานวิถีชีวิตและภูมิปัญญาชุมชนในกลุ่มน้ำสาละวิน

7. นำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเสนอต่อเวที EHIA เพื่อสะท้อนข้อมูลวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนริมฝั่งสาละวิน ที่มีความจำเป็นต้องพึ่งพาความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน”

ทีมวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1. นายพงษ์พิพัฒน์ มีเบญจมาศ	หัวหน้าโครงการวิจัย
2. นายไพโรจน์ พนาไพรสกุล	ทีมวิจัยบ้านท่าตาฝั่ง
3. นายสุทัศน์ นุชประโคน	ทีมวิจัยบ้านท่าตาฝั่ง
4. นายไพบุลย์ เจริญสิทธิ์	ทีมวิจัยบ้านท่าตาฝั่ง
5. นายธูเร ศรีมาลี	ทีมวิจัยบ้านท่าตาฝั่ง
6. นายเดชา สดใสดาวเรือง	ทีมวิจัยบ้านสบเมย
7. นายดำรง สดใสดาวเรือง	ทีมวิจัยบ้านสบเมย
8. นางพิกุล คงความเสรี	ทีมวิจัยบ้านสบเมย
9. นายฉัตรชัย ศรีสุขวิธาน	ทีมวิจัยบ้านสบเมย
10. นายเคลอะทุ มงคลปัญญา	ทีมวิจัยบ้านสบเมย
11. นางธิดา -	ทีมวิจัยบ้านสบเมย
12. นายสุภาพ นุชนงคราญ	ทีมวิจัยบ้านแม่สามแลบ

ที่ปรึกษางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

1. นางสาวอรุณี เวียงแสง	ผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
-------------------------	--------------------------------

2. นายนิตติศักดิ์ โคนิติ

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.แม่ฮ่องสอน
พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ.แม่ฮ่องสอน

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลเชิงวิจัย

- 1.1 ทราบข้อมูลชนิดพันธุ์ปลาในแม่น้ำสาละวิน และลำห้วยสาขา ที่ส่งผลให้เกิดความหลากหลายอันเป็นความมั่นคงทางอาหารของชุมชน (เป็นอาหารเพื่อบริโภค และเป็นที่มาของรายได้
- 1.2 ทราบข้อมูลพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ของเหตุปัจจัยภายนอกพื้นที่ และเหตุปัจจัยภายในพื้นที่ ซึ่งส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของพันธุ์ปลาและสัตว์น้ำสำคัญในระบบนิเวศแม่น้ำสาละวิน และลำห้วยสาขา
- 1.3 ทราบแนวทางการจัดการความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน” บนฐานวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชุมชนวิจัย ในลุ่มน้ำสาละวิน

2. ผลเชิงพัฒนา

- 2.1 เกิดการฟื้นฟูระบบนิเวศ ปลาสาละวิน ซึ่งสามารถขยายผลด้วยการเสนอเป็นแนวทางในการจัดทำนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการสนับสนุนการสร้าง ความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน” บนฐานวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชุมชนในลุ่มน้ำสาละวิน
- 2.2 เกิดการพัฒนาศักยภาพของแกนนำชุมชน ที่อาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำสาละวินจากการดำเนินงานด้วยกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ให้เกิดคุณภาพในด้านการคิดวิเคราะห์ แยกแยะ การสังเคราะห์ข้อมูล การบันทึกอย่างเป็นระบบ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจับประเด็น การออกแบบและการดำเนินงานในการจัดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- 2.3 ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา สามารถนำเสนอต่อเวที EHIA เพื่อสะท้อนข้อมูลวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนริมฝั่งสาละวิน ที่มีความจำเป็นต้องพึ่งพาความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน”

ส่วนที่ 2

บริบทที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย

2.1 สาละวิน.....แหล่งประวัติศาสตร์โลก

แม่น้ำสายใหญ่แทบทุกสาย มักจะเป็นถิ่นอาศัยของมนุษย์มาแต่โบราณ แม่น้ำสาละวินก็เช่นเดียวกับแม่น้ำสายใหญ่อื่น ๆ ของโลกที่มีแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์ ก่อนที่จะพัฒนามาเป็นสังคมมนุษย์ในปัจจุบันมีหลักฐานที่กล่าวได้ว่าสาละวิน เป็นลุ่มน้ำที่มีความสำคัญที่สุดแห่งหนึ่งต่อประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติใน แถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และของโลกจากการค้นพบแหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ ในเขตนี้แหล่งประวัติศาสตร์ที่เป็นที่รู้จักของนักประวัติศาสตร์และมีชื่อเสียงที่สุด คือ “ถ้ำผี” (SpiritCave) ซึ่งพบอยู่ในพื้นที่ภูเขาสลับซับซ้อนทางฝั่งตะวันออกของลุ่มน้ำสาละวิน บริเวณที่ปัจจุบันเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสาละวินในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ถ้ำแห่งนี้ Charoenwongsa (1989) กล่าวว่า เป็นแหล่งอาศัยของมนุษย์ที่เริ่มเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตจากการท่องเที่ยว ล่าสัตว์และเก็บหาพืชผลในธรรมชาติมาใช้ชีวิตแบบทำการเกษตร จากการขุดพบเครื่องมือหินกะเทาะในชั้นดินที่ 1 ซึ่งมีอายุ 12,000-8,000 ปี มาแล้ว ขณะนั้นยังเป็นการดำเนินชีวิตแบบดั้งเดิม และจากหลักฐานที่พบในชั้นดินที่ 2 มีอายุระหว่าง 8,000-7,000 ปีที่ผ่านมา ได้พบเครื่องปั้นดินเผา มีการนำเส้นใยจากพืชมาทำเชือกและข่ายจับปลาและยังได้นำสิ่งดังกล่าวไปสร้างลวดลายบนเครื่องปั้นดินเผาอีกด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นว่ามีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีใหม่ๆ

นอกจากนั้นยังพบขวานหินขัดและเศษเหลือของพืชต่างๆ จากการศึกษากของ Gorman (1970) พบว่ามนุษย์สมัยนั้นรู้จักการเพาะปลูกพืชแล้ว เนื่องจากมีการค้นพบพืชตระกูลต่าง ๆ รวมทั้งพืชตระกูลถั่วด้วย แต่อย่างไรก็ตามมนุษย์ที่ถ้ำผีก็ยังคงออกไปล่าสัตว์ป่ามาเป็นอาหารด้วยเช่น กัน Charoenwongsa (1989) กล่าวถึงชนิดพืชให้น้ำมันบางชนิดซึ่งมีพืชที่พบที่ถ้ำดังกล่าวอาจนำมาเพื่อการจุดไฟให้สว่างในเวลานั้น

ขณะที่ SolheimII (1972) ได้กล่าวสรุปเกี่ยวกับหลักฐานซึ่งพบที่ถ้ำผีว่า เป็นสิ่งแสดงให้เห็นว่าบริเวณดังกล่าวเป็นศูนย์กลางการดำเนินชีวิตในรูปแบบของการเกษตรกรรมเริ่มแรกสุดแห่งหนึ่งของโลก ก่อนที่จะพัฒนาไปเป็นรูปแบบของการเกษตรอย่างในปัจจุบัน (อ้างในศูนย์วิจัยป่าไม้, 2534:90-91)

ในทัศนะของนักวิชาการประวัติศาสตร์แล้ว การค้นพบแหล่งโบราณคดีถ้ำผีที่ลุ่มน้ำสาละวินนั้นมีความสำคัญต่อประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างมาก เนื่องจากเป็นหลักฐานที่ถูกยกเป็นตัวอย่างที่จะลบล้างความเชื่อ เดิมที่ว่า “ดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก่อนนั้นยังล้าหลัง ต้องอาศัยวัฒนธรรมชั้นสูงจากจีนและอินเดีย ก่อนที่จะยกระดับความเจริญเป็นบ้านเมือง” (กฤษ, 2536)

นอกจากนั้น ยังมีการพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์ยุคปัจจุบันหลายชิ้นที่น่าสนใจตามแนวเขาริมแม่น้ำสาละวินที่มีหน้าผาหินปูนและถ้ำหลายแห่ง บริเวณถ้ำแห่งหนึ่งเหนือเขาสบแจะในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสาละวินเป็นที่เก็บซ่อนสิ่งของ และคัมภีร์ใบลาน จารึกด้วยอักษรขอมอญ หรือล้านนาอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ได้ถูกทำลาย โดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ของนักหาของมีค่า (ศูนย์วิจัยป่าไม้, 2534:91)

จากหลักฐานข้างต้นกล่าวได้ว่าลุ่มน้ำสาละวิน เป็นลุ่มน้ำที่มีคุณค่าทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ที่สำคัญของประเทศไทยและของโลก ไม่แพ้ลุ่มน้ำอื่นๆ แต่อย่างใด เพียงแต่ว่าบริเวณลุ่มน้ำสาละวินไม่ได้เป็นที่สนใจของนักโบราณคดีมากเท่าที่ควรซึ่งอาจจะเป็นเพราะการไม่ให้ความสำคัญหรือไม่ก็เพราะในเขตนี้มีการสู้รบกันมานานเกือบครึ่งศตวรรษเชื่อแน่ว่าน่าจะมีหลักฐานต่างๆ มากกว่านี้ถ้านักโบราณคดีได้มีโอกาสศึกษากันอย่างเต็มที่และครอบคลุมทั้งลุ่มน้ำสาละวิน

การศึกษาโบราณคดีในลุ่มน้ำสาละวิน

การศึกษาโบราณคดีในลุ่มน้ำสาละวินนั้นเพื่อให้คนทั่วไปเข้าใจก็ต้องมีการจัดลำดับช่วงเวลาเช่นเมื่อก่อนคนไทยใหญ่จะเข้ามาอยู่ที่แม่ฮ่องสอนเมื่อนี้มีประวัติความเป็นมาอย่างไรในส่วนของนักโบราณคดีแบ่งช่วงเวลาในอดีตออกเป็นสองช่วงใหญ่ๆซึ่งพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีหลักฐานครอบคลุมทั้ง 2 ช่วงเลย คือ

- ช่วงแรกคือช่วงก่อนประวัติศาสตร์มีอายุตั้งแต่ 800,000 กว่าปีมาแล้ว- พุทธศตวรรษที่12 คือยุคที่ก่อนมีตัวหนังสือใช้และที่เห็นชัดๆคือยุคที่ใช้เครื่องมือหิน
- ช่วงที่สองคือช่วงสมัยยุคประวัติศาสตร์ก็มีการใช้ตัวอักษรมีภาษามีสานาแล้วหรือที่เรียกว่ายุคหริภุญชัยยุคก่อนล้านนาคือล้านนายุคกรุงศรีอยุธยากรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ยุคสงครามโลกครั้งที่สองมีอายุตั้งแต่พุทธศตวรรษที่12- ปัจจุบัน

ลำดับแรกเมื่อพิจารณาถึงแม่น้ำสาละวินในฐานะที่เป็นเส้นทางจราจรโบราณในช่วงที่นักโบราณคดีทำการสำรวจจะมองแม่น้ำปายมีฐานะที่ เป็นส่วนหนึ่งของลุ่มน้ำสาละวิน แม่น้ำสาละวิน ซึ่งเส้นทางจราจรที่มันจะบรรจบกับลำน้ำสาขาหลากหลายสาย ลำน้ำหลักที่อยู่ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนคือ แม่น้ำปายกับ แม่น้ำยวม

แม่น้ำปายไหลผ่านอำเภอปายอำเภอปางมะผ้า และอำเภอเมือง มีน้ำสาขาย่อยลงไปอีก คือ น้ำลาง น้ำลางหลวงน้ำแม่พลม น้ำแม่สะงา น้ำแม่สะงี เป็นต้นส่วนแม่น้ำยวม ไหลผ่านอำเภอขุนยวม อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอแม่สะเรียงและไหลลงสู่แม่น้ำเมย ก่อนไหลลงสู่แม่น้ำสาละวิน ที่อำเภอสบเมยลำน้ำสาขาย่อยที่สำคัญ ได้แก่ ลำน้ำแม่เงา น้ำแม่ปัวน้ำแม่กองคาน้ำแม่อุโมงน้ำแม่สะเรียง และลำห้วยแม่สุข เป็นต้น

เมื่อพิจารณาแม่น้ำสาละวินในแง่ของการเป็นเส้นทางสัญจร จะเหมือนเส้นทางไฮเวย์ฝั่งตะวันออกของแม่น้ำสาละวินจุดที่เป็นจุดบรรจบคือ จุดที่แม่น้ำสาขาไหลลงสู่แม่น้ำสาละวินโดยลำน้ำปายหรือลำน้ำยวมจะไหลออกไปทางด้านตะวันตก เพราะฉะนั้นจะพบว่าการเดินทางตามสายน้ำหลัก

สามารถเดินทางออกสู่ทะเลได้ทางอ่าวมะตะมะและสามารถเดินทางย้อนสายน้ำขึ้นไปด้านทิศเหนือสู่ประเทศจีน

และหากต้องการพิจารณาสืบค้นว่าชุมชนโบราณเกิดขึ้นได้อย่างไรการอพยพมาตั้งแต่สมัยโบราณเขามาอย่างไร ความจริงชุมชนที่อาศัยอยู่ในแถบนี้ อาจจะมีคำตอบที่ช่วยให้เรากลักรวว่า แท้ที่จริงแล้วพวกเราก็คือคนที่อยู่ที่นั่นมาหลายๆ ชั่วคนแล้ว แต่ตามประวัติศาสตร์หมู่บ้านหรือตามที่เราสืบค้นกันมานั้น เราเพิ่งรู้ว่าเราเพิ่งมาอยู่ไม่กี่ปี ทั้งที่จริงแล้วเราอาจจะอยู่มานานแล้ว แต่การเคลื่อนย้ายถิ่นฐานนั้นอาจจะย้ายกลับไปกลับมาเพราะว่าพื้นที่ตรงนี้ในอดีตไม่มีพรมแดนจึงควรพิจารณาหลักฐานทางโบราณคดีในพื้นที่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน อำเภอปาย อำเภอปางมะผ้า อำเภอขุนยวมอำเภอแม่สะเรียง และอำเภอสบเมย ว่ามีแหล่งโบราณคดีมากน้อยแค่ไหน

ในครั้งแรกที่มีการสำรวจทางโบราณคดี ในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนส่วนใหญ่ นักโบราณคดีจากต่างประเทศจะเป็นผู้ทำการสำรวจ ส่วนทีมสำรวจชาวไทยก็จะมีนักโบราณคดีจากกรมศิลปากร เข้ามาทำงานบ้าง ในช่วงปี พ.ศ.2525 และ 2529 แต่ก็แค่มาทำการสำรวจว่า มีอะไรอยู่ที่ไหนบ้าง หลังจากการสำรวจดังกล่าวแทบจะไม่มีการค้นหาที่ต่อเนื่องหรือมีน้อยมากเช่นการสำรวจในพื้นที่อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนตามบริเวณลุ่มน้ำต่างๆ เช่น แม่น้ำแม่สะงา มีแหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ ที่แสดงว่าชุมชนมีมาตั้งแต่ 4,000 ปีที่แล้ว แม่น้ำแม่สะงามีแหล่งโบราณคดีอยู่สองแห่ง ตามลำน้ำที่บ้านห้วยน้ำโป่ง เราพบแหล่งโบราณคดีมีทั้งยุคก่อนประวัติศาสตร์ และยุคประวัติศาสตร์ของแม่ฮ่องสอนซึ่งเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าประวัติศาสตร์ของแม่ฮ่องสอนเก่ากว่าที่เรารู้

เดิมเราคิดว่า การทำไม้สักเกิดขึ้นที่ปางหมูก่อนแล้ว จึงเกิดชุมชนขึ้นตรงนี้ ซึ่งอาจจะไม่ใช่ก็ได้ เนื่องจากพื้นที่บริเวณลำน้ำแม่สะงา พบชิ้นส่วนของเศษเครื่องเคลือบมาจากเตาเวียงกาหลงจังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นสิ่งที่บ่งบอกว่ามีการติดต่อระหว่างชุมชนจากแม่น้ำโขง แสดงว่าพื้นที่แม่ฮ่องสอน บริเวณปางหมู ต้องเป็นพื้นที่สำคัญ

พื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีอะไรมาในเรื่องของแหล่งโบราณคดี ที่ผ่านมายังขาดการค้นคว้าศึกษาอย่างจริงจังที่อำเภอขุนยวม การศึกษาของกรมศิลปากร กำลังจะอธิบายว่าเมืองแม่ฮ่องสอนเกิดขึ้นเมื่อไรการสำรวจที่อำเภอเมืองกับอำเภอขุนยวมพบวัดสมัยล้านนาในพุทธศตวรรษที่ 21 และ 22 ซึ่งเป็นสมัยของพระเจ้าติโลกราช เผยแพร่ศาสนาเข้ามาในดินแดนป่าเขา ซึ่งเป็นถิ่นอาศัยของชนเผ่า จะเห็นว่าหลังจากศาสนาได้ขยายเข้ามา ก็มีการขยายในทางเศรษฐกิจไปพร้อมกันด้วย เนื่องจากว่ามีการติดต่อกับจีน เพราะฉะนั้นศาสนาเข้ามานำร่องก่อนเราพบว่าการสร้างวัด สร้างศาสนสถานตามหัวเมืองต่างๆ ที่เป็นที่ราบ ได้แก่ ปาย แม่สะเรียง ขุนยวม แม่ฮ่องสอน เพราะว่ามีพื้นที่ราบที่กว้างขวาง อุดมสมบูรณ์เหมาะสมกับการเพาะปลูกและการทำเกษตรกรรม แต่ที่อำเภอปางมะผ้า เป็นที่ชันในหุบเขา เช่น แม่ละนา เมืองแพม จะพบอาคารโบราณสถานเล็กๆ ที่มีอายุประมาณพุทธศตวรรษที่ 21 และ 22 ซึ่งร่วมสมัยกับอำเภอปาย ปรากฏว่าขณะนี้ยังไม่พบแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ถ้าลพบพรมแดนชาติออกไปปายเป็นหัวเมืองหนึ่งในประวัติศาสตร์ของไทยใหญ่ ที่มีความสัมพันธ์หลายสมัย และมีร่องรอยของเมือง

โบราณ ชื่อเวียงน้อย ซึ่งเป็นเมืองสำคัญ ที่เป็นหน้าด่านในสมัยล้านนา

การค้นพบแหล่งโบราณคดีในพื้นที่อำเภอปางมะผ้า มาจากการทำนายแหล่งโบราณคดี แล้วพัฒนาเป็นการวิจัยทางโบราณคดีที่อำเภอปางมะผ้า วิธีการแบบเดียวกันมีการทำนายถึงโอกาสในการตั้งถิ่นฐานบริเวณฝั่งสาละวิน ซึ่งน่าจะพบแหล่งโบราณคดีจำนวนมาก เพราะตัวอย่างจากการศึกษาที่อำเภอปางมะผ้าคือ การสำรวจความรู้ของกลุ่มน้ำสาขาย่อยพบว่าเพียงพื้นที่ลุ่มน้ำย่อยขนาดเล็กๆ ยังพบแหล่งโบราณคดีถึง 88 แหล่ง ที่สำรวจตามลุ่มน้ำ และรวบรวมข้อมูลหลักฐานได้หลายยุคสมัยมาก เช่น ถ้าผีเป็นสาเหตุหนึ่ง ที่มีนักโบราณคดีต่างประเทศเข้ามาทำงานในประเทศไทย เพราะเป็นเรื่องระดับโลกถ้าผีที่แม่ฮ่องสอนเขาเจอโลงไม้ก่อน คือโลงผีแมน พอเขาเอาขึ้นมาเขาพยายามมองหาแหล่งกำเนิด ว่าอยู่ที่ไหน และผลจากการขุดค้น เขาก็เสนอว่าประเทศไทยคือศูนย์กลางกำเนิดกิจกรรมของโลกในขณะนั้น โดยเฉพาะการปลูกข้าว(แต่ในปัจจุบันยังไม่มีหลักฐานยืนยันข้อสันนิษฐานนี้) หรือพืชบางอย่างเช่น เมล็ดพริกไทยที่เรากิน ถิ่นกำเนิดมันอยู่ตรงนั้น นี่เป็นจุดเริ่มต้นที่ชาวต่างประเทศเข้ามาสำรวจศึกษาไว้ ชาวไทยไม่รู้เรื่อง

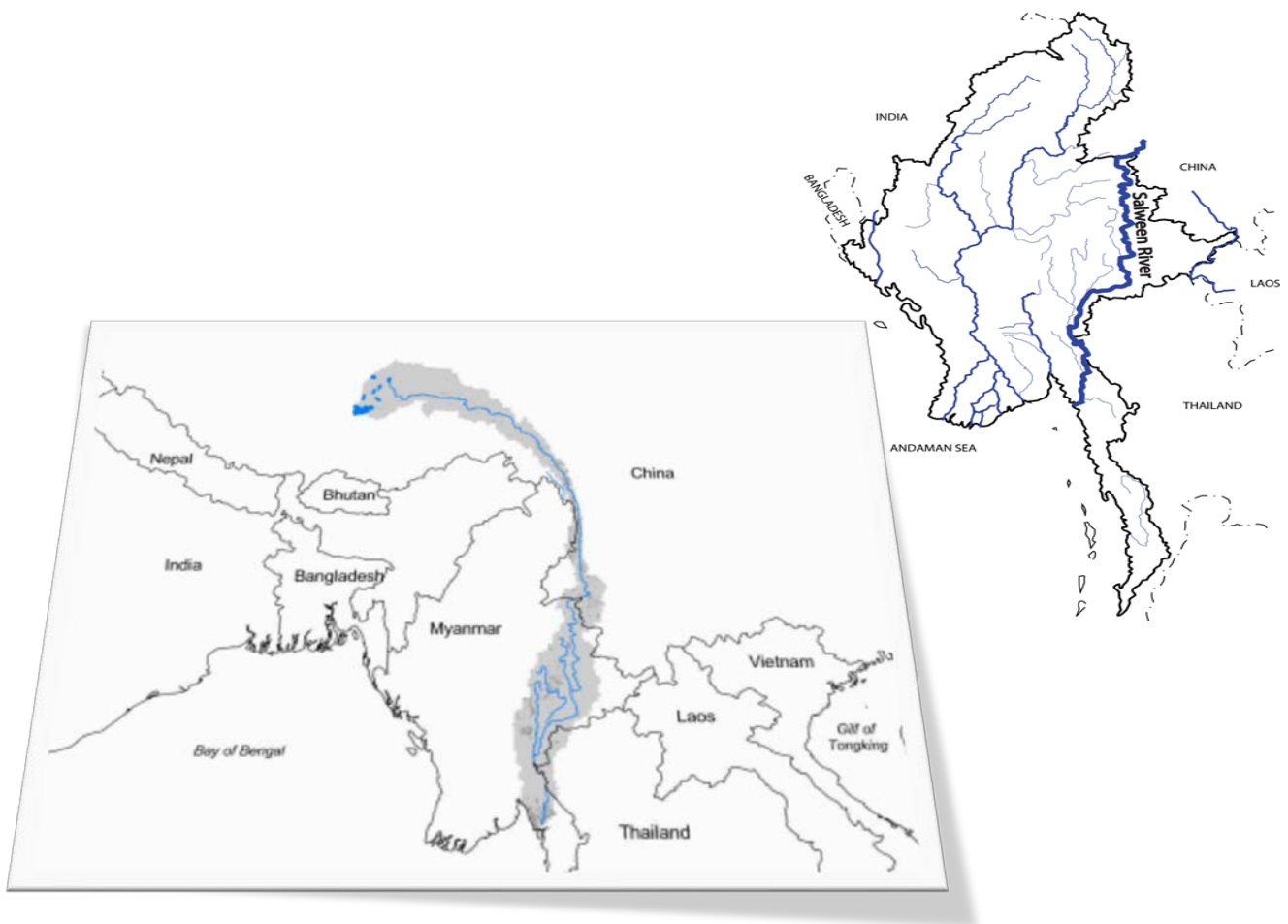
ข้อค้นพบจากงานโบราณคดีที่สำคัญอีกประการคือ การอ่านภาพแผนที่ของแหล่งโบราณคดี/โบราณสถาน พบว่า บริเวณพื้นที่ที่เป็นจุดบรรจบของสายน้ำจะมีแหล่งโบราณคดีแม่น้ำสาละวิน และบริเวณจุดบรรจบของแม่น้ำสาขาคือเป็นกุญแจที่สำคัญของประวัติศาสตร์ไทย เพราะเป็นชุมทางคมนาคม ถ้าหากเชื่อมร้อยข้อมูลนี้ทั้งลุ่มน้ำ จะช่วยให้เราเข้าใจความหลากหลายของการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมวิถีชีวิต วัฒนธรรม ตั้งแต่ยุควัฒนธรรมโลงไม้ จนถึงปัจจุบันพื้นที่ลุ่มน้ำสาละวินในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จะเป็นกุญแจสำคัญที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ไทยได้ พื้นที่นี้ คือทั้งหมดที่เป็นวิวัฒนาการของมนุษย์ในปัจจุบัน ที่มีอายุนับหมื่นกว่าปีในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เช่นเดียวกับพื้นที่จังหวัดกระบี่อีกแห่งหนึ่งซึ่งพบโครงกระดูกของมนุษย์

ที่มาของข้อมูล

สรุปคำบรรยายในการประชุมคุณค่าสาละวินวันที่ 3 มีนาคม 2549 จ.แม่ฮ่องสอน โดย ดร.รัศมีขุทรงเดชสังกัด ภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดีมหาวิทยาลัยศิลปากรและเป็นหัวหน้าโครงการ โบราณคดีบนพื้นที่สูงในอำเภอปางมะผ้าจังหวัดแม่ฮ่องสอนสนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)

2.2 บริบทลุ่มน้ำสาละวิน

แม่น้ำสาละวินมีต้นกำเนิดจากการละลายของหิมะบริเวณที่ราบสูงทิเบตเหนือเทือกเขาหิมาลัย ที่ระดับความสูงมากกว่า 4,000 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง แม่น้ำสาละวินได้ไหลลงสู่พื้นที่ลาดชันที่เต็มไปด้วยภูเขาทางด้านทิศใต้ ผ่านมณฑลยูนนาน ประเทศจีน ไหลต่อเข้าสู่แผ่นดินเขตประเทศพม่าผ่านรัฐชาน(ShanState) รัฐคะยา(KayahState) และลดระดับลงมาเหลือต่ำกว่า 300 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ก่อนเป็นแม่น้ำกั้นพรมแดนระหว่างไทยกับพม่าบริเวณอำเภอแม่สะเรียงและอำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นเส้นพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศพม่า มีระยะทางยาว 118 กิโลเมตร

นอกจากนี้ยังมีแม่น้ำเมย ซึ่งมีต้นกำเนิดจากเทือกเขาตะนาวศรี (TenasserimRange) ไหลจากทิศใต้ขึ้นมาทางทิศเหนือลงมาบรรจบที่สบเมย แม่น้ำสาละวินก็ไหลกลับเข้าประเทศพม่าอีกครั้ง และค่อยๆ ลดระดับลงจนใกล้เคียงกับระดับน้ำทะเลปานกลางก่อนไหลเข้าสู่เขตตะนาวศรี (TenasserimDivision) และไหลลงสู่มหาสมุทรอินเดียที่อ่าวมะตะมะ (MatabanGulf) บริเวณเมืองเมืองมะละแหม่ง หรือ เมะลำเลิง(Moulmein) รวมระยะทางที่ไหลจากชายแดนไทย บ้านสบเมย ตำบลแม่สามแลบ อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จนถึงทะเลอันดามัน มหาสมุทรอินเดีย มีความยาวกว่า 200 กิโลเมตร

ตลอดระยะทางที่ไหลผ่านแผ่นดินของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ “แม่น้ำสาละวิน” ถูกเรียกด้วยชื่อแตกต่างกันไป แม่น้ำทางตอนบนที่ไหลผ่านยูนนานถูกเรียกว่า “นุ เกียง” (NuGiang) ขณะที่แม่น้ำทางตอนกลาง ชาวไตเรียกว่า “น้ำคง” (NamKong) เช่นเดียวกับชนพื้นเมืองอื่นๆ ในล้านนา นับแต่คนลัวะ ไต ลอง ไตลื้อ คาระอั้ง รวมทั้งคนปกากะญอ ล้วนออกชื่อแม่น้ำสาละวินในสำเนียงใกล้เคียงกันว่า “คง” ส่วนคนพม่าเรียกว่า “ตาลวิน” (Talween) ซึ่งชาวอังกฤษเพี้ยนเป็นสาละวิน

แม่น้ำสาละวินนับเป็นแม่น้ำสายใหญ่และยาวสายหนึ่งของโลก U.S. GeologicalSurvey (1964) ระบุว่า แม่น้ำสาละวินมีปริมาณน้ำที่เติมน้ำให้กับมหาสมุทรถึง 53 ลูกบาศก์ฟุตต่อวินาที นับเป็นแม่น้ำที่มีปริมาณน้ำมากเป็นลำดับที่ 40 ของโลก ขณะที่ WorldAtlas, EncyclopediaBritanica ระบุว่า สาละวิน

เป็นแม่น้ำที่มีความยาว 1,750 ไมล์ หรือ 2,800 กิโลเมตร นับเป็นแม่น้ำสายที่ยาว เป็นอันดับที่ 26 ของโลก สำหรับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้ว ความยิ่งใหญ่ของแม่น้ำสาละวินจะเป็นรองก็แต่เพียงแม่น้ำโขง

โค้งแรกของน้ำสาละวินในประเทศจีน

สองฟากฝั่งลุ่มน้ำสาละวิน ตั้งแต่ได้เทือกเขาหิมาลัยลงมาจนจรดอ่าวเบงกอล นับว่าเป็นพื้นที่ที่มีชาติพันธุ์ต่างๆ อาศัยอยู่มากมาย จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นลุ่มน้ำที่มีกลุ่มชาติพันธุ์ชนพื้นเมืองมากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก โดยมีกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ไม่นต่ำกว่า 13 เผ่า เช่น ไต(ไทใหญ่) ว้า(ลัวะหรือละว้า) คะยา (กะเรนหรือกะเหรี่ยงแดงหรือปะแะ) อาระคัน(ยะไข่) ปะโอ ปะหล่อง(ดาระอั้ง) ปะดอง อะข่า ลิซู อินเล เป็นต้น

กลุ่มชาติพันธุ์เหล่านี้ล้วนแต่อยู่ร่วมกันเป็นสังคม มีการตั้งชุมชนตามที่ราบเล็กๆ กลางหุบเขา และที่ราบเล็กๆ ริมฝั่งแม่น้ำสาละวินอันเกิดจากแม่น้ำ หรือลำห้วยไหลลงมาบรรจบกับแม่น้ำสาละวิน และด้วยสภาพพื้นที่ที่เป็นเทือกเขาสลับซับซ้อนยากต่อการเข้าถึงของสังคมภายนอก ทำให้ชุมชนที่ตั้งอยู่บนลุ่มน้ำสาละวินยังมีการสืบทอดวิถีชีวิต ตามแนวทางของบรรพชนคือ การดำเนินชีวิตแบบการเกษตร และพึ่งพิงธรรมชาติ

จากการสำรวจในเขตลุ่มน้ำสาละวินช่วงที่ผ่านประเทศไทย บางส่วนในพื้นที่สองฝั่งแม่น้ำเมย และน้ำยมในช่วงปี 2536 พบว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ดำรงชีวิตด้วยการหาอาหารจากป่า จับปลาในแม่น้ำ และปลูกพืชโดยอาศัยพื้นที่ราบริมฝั่งแม่น้ำที่มีลักษณะแคบและยาว แต่เป็นพื้นที่ที่อุดมสมบูรณ์ที่สุดในเขตริมฝั่งแม่น้ำสาละวิน ซึ่งมีชายหาดสลับกับหน้าผาและบริเวณที่ราบเล็กๆ ที่ลำห้วยบรรจบกับแม่น้ำสาละวิน มีการปลูกพืชในฤดูน้ำลดที่ผืนดินอุดมสมบูรณ์ด้วยปุ๋ยที่แม่น้ำพัดพามาทับถมในฤดูน้ำหลาก

บริเวณที่ราบลุ่มปากแม่น้ำสาละวินซึ่งเป็นพื้นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึงในฤดูน้ำหลาก ครอบคลุมพื้นที่หลายล้านไร่ เป็นเขตที่มีการตั้งชุมชนหนาแน่นที่สุด ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการเกษตร ด้วยการอาศัยปฏิตามธรรมชาติจากแม่น้ำสาละวินที่นำมาทับถมในช่วงฤดูน้ำหลากแม่น้ำสาละวินที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยพันธุ์ปลา ทำให้เกิดอาชีพการประมงน้ำจืดทั้งเพื่อการดำรงชีวิตและการค้า

นอกจากนี้พื้นที่ของกลุ่มน้ำสาละวินในเขตนี้อยู่มีการจัดระบบกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินโดยเริ่มในสมัยที่อังกฤษเข้ามาปกครองพม่าเช่นเดียวกับพื้นที่ราบลุ่มปากแม่น้ำอื่นๆ ที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกัน เช่น ปากแม่น้ำอิระวดี และแม่น้ำเจ้าพระยา(ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ชาวกะเหรี่ยงที่เคยอาศัยบริเวณปากแม่น้ำสาละวิน เมื่อปี พ.ศ. 2536)

ลุ่มน้ำสาขาแม่น้ำสาละวิน ในประเทศไทย ประกอบด้วย

- แม่น้ำปาย ต้นกำเนิดจากทิวเขาถนนธงชัยใน อ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน ไหลลงทางใต้ของแม่น้ำสาละวินในพม่า
- แม่น้ำยวม ต้นน้ำจากเขาที่ อ.ขุนยวมไหลลงแม่น้ำเมยที่ อ.แม่สะเรียงจ.แม่ฮ่องสอน
- แม่น้ำเมย ต้นน้ำเกิดที่โคดโพโซ ในประเทศพม่า แล้วไหลเป็นเส้นกั้นเขตแดนระหว่างไทยกับพม่าใน อ.แม่สอด อ.สองยาง จ.ตาก และ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน แล้วไหลเข้าประเทศพม่าลงสู่แม่น้ำสาละวิน

(แผนที่แสดงลุ่มน้ำสาขาของแม่น้ำสาละวินในประเทศไทย)

ระบบนิเวศลุ่มน้ำสาละวิน

แม่น้ำสาละวิน นับเป็นแม่น้ำสายใหญ่ของโลกที่ยังคงความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ ทั้งพรรณพืช สัตว์ป่า และสัตว์น้ำ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของตนเอง จากเหตุผลของสงครามในพม่า การศึกษาเกี่ยวกับนิเวศวิทยาในเขตลุ่มน้ำสาละวินก็เช่นเดียวกับ

ด้านประวัติศาสตร์ที่ยังไม่สามารถทำได้อย่างละเอียด และทั่วถึงตลอดลุ่มน้ำ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสาละ

วินที่มีแม่น้ำสาละวินไหลผ่านและเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าที่ใหญ่ที่สุดของลุ่มน้ำ และจะได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนสาละวินตอนบน คือพื้นที่ที่มีการศึกษาด้านนิเวศวิทยาที่ละเอียดมากที่สุด น่าจะเป็นตัวแทนในการอธิบายความสำคัญของระบบนิเวศของแม่น้ำสาละวินได้ดีที่สุด

แม่น้ำสาละวินไหลเป็นพรมแดนไทย-พม่า เป็นสภาพพื้นที่ต่อเนื่องระหว่างเขตชีวภูมิศาสตร์

ย่อยอินโดจีน(Indo-Chinese Subregion)กับพื้นที่ต่อเนื่องจากชีวภูมิศาสตร์สินีในหิมาลัย หรือ เขตชีวภูมิศาสตร์ย่อยอินเดีย (Sino-Himalayan or Indian Subregion) พื้นที่แห่งนี้จึงได้รับอิทธิพลทางด้านการกระจายชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ป่า จากแถบเทือกเขาหิมาลัยลงมาตามเทือกเขาสูงที่ขนานแม่น้ำสาละวิน และแม่น้ำโขง จนบรรจบกับ

เทือกเขาสูงทางภาคเหนือของไทย เช่น เทือกเขาแดนลาว เทือกเขาถนนธงชัย และเทือกเขาผีปันน้ำตะวันตก (เขาขุนตาล) ชนิดพืชพรรณ และสัตว์ป่าที่พบในลุ่มน้ำสาละวิน จึงคล้ายคลึงกับชนิดพันธุ์ที่พบแถบเทือกเขา

หิมาลัย แคว้นฮัสสัมของประเทศอินเดีย และประเทศสหภาพพม่า และเป็นชนิดพันธุ์พืชและสัตว์ที่พบทางอินโดจีนด้วยเช่นกัน (ศูนย์วิจัยป่าไม้, 2534:42)

ในทางภูมิศาสตร์พื้นที่ป่าที่ต่อเนื่องจากป่าแถบลุ่มน้ำสาละวินลงไปตามลำน้ำเมย จรดปลายเทือกเขาตะนาวศรี ครอบคลุมผืนป่าขนาดใหญ่ฝั่งตะวันตกของไทยทั้งหมด มีเขตอนุรักษ์ที่มีความสำคัญระดับประเทศและระดับโลกหลายแห่ง เช่น เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าห้วยขาแข้ง อันเป็นเขตรมรดกทางธรรมชาติของโลก เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสลักพระ อุทยานแห่งชาติอีกหลายแห่ง เช่น อุทยานแม่วังก์ อุทยานแห่งชาติไทรโยค อุทยานแห่งชาติเอราวัณ อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ฯลฯ ตลอดจนถึงเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าตะนาวศรี ที่ติดกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร ซึ่งเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแห่งแรกที่รัฐกะเหรี่ยงในประเทศพม่า ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อ เร็ว ๆ นี้

นักชีววิทยาถือว่าพื้นที่ในเขตนี้ทั้งหมดเป็นเขตภูมิศาสตร์เดียวกัน Diegnan(1945) เรียกพื้นที่ส่วนที่อยู่ทางด้านตะวันตกติดชายแดนพม่า ตั้งแต่บริเวณจังหวัดเชียงใหม่ลงมาถึงจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ว่า “มณฑลอินโด-พม่า” (Indo-Burmese Province) ซึ่งถือว่าเป็นเพียงส่วนหนึ่งของเขตภูมิศาสตร์ย่อยอินโดจีน (อ้างในศูนย์วิจัยป่าไม้, 2534:42)

ทางด้านพรรณพืช พื้นที่ป่าเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสาละวินมีสังคมพืชที่มีความแตกต่างจากพื้นที่ส่วนอื่นของประเทศอยู่ไม่น้อย เป็นแหล่งพันธุกรรมของสังคมพืชมากมายหลายชนิด เป็นแหล่งภูมิพลักษณ์ที่เป็นตัวแทนภูมิพลักษณ์แบบอินโดเบอร์มา(IndoBurma) ซึ่งปรากฏอยู่ในเมืองไทย พรรณพืชในพื้นที่ส่วนนี้ได้รับอิทธิพลมาจากเทือกเขาหิมาลัยเป็นสำคัญ โดยเฉพาะพันธุ์ไม้เขตหนาวจำนวนมากหลายชนิดปรากฏอยู่ นอกจากนี้ยังมีพันธุ์ไม้จากภูมิพลักษณ์แบบอินโดมาลายา(IndoMalaya) กระจายขึ้นตามเทือกเขาตะนาวศรีบ้างแต่มีประมาณค่อนข้างน้อย พื้นที่ส่วนนี้นับได้ว่าเป็นแหล่งอนุรักษ์พรรณพืชที่สำคัญของสังคมพืชผลัดใบเขตร้อน(MonsoonDeciduous forest) (ศูนย์วิจัยป่าไม้, 2534:25)

ส่วนด้านพันธุ์สัตว์ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสาละวิน มีสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมทั้งหมด 20 ชนิด สัตว์ป่าที่หายาก เช่น เสือโคร่ง เสือไฟ กระตัง และกวางผา มีสัตว์ปีกหรือนก 122 ชนิด เป็นนกที่ประจำพื้นที่ (Resident) จำนวน 108 ชนิด ที่เหลือ 14 ชนิดอพยพเข้ามาในช่วงฤดูหนาว (Winter Visiting) นกที่หายากบางชนิดในประเทศไทย แต่สามารถพบได้ในผืนป่าเขตนี้นี้คือ นกยูงไทย นกแว่นสีเทา ไก่ฟ้าหลังเทา และเหยี่ยวภูเขาซึ่งอพยพเข้ามาในช่วงฤดูหนาว

นอกจากนี้ ในเขตรักษาพันธุ์ฯ ยังพบนกน้ำ และนกประเภทที่ชอบหากินอยู่ใกล้ชายน้ำปรากฏอยู่หลายชนิด เช่น นกยางเขียว นกยางดำ นกกระแต นกกระเต็นในวงศ์ Alcedinidea นกกาฬน้ำ นกอ้ายจั่ว นกเป็ดน้ำในวงศ์ Anatidae เป็นต้น Round (1987) เชื่อว่าน่าจะพบนกเป็ดหงส์ได้ในพื้นที่เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าแห่งนี้ด้วย ส่วนสัตว์สะเทินน้ำสะเทินบกพบรวมกันไม่น้อยกว่า 38 ชนิด ในจำนวนนี้มีเขียดแล้ว หรือ กบภูเขา ซึ่งเป็นสัตว์เลื้อยคลานหายากรวมอยู่ด้วย (ศูนย์วิจัยป่าไม้, 2534:43-61)

สำหรับปลาในแม่น้ำสาละวินและแม่น้ำสาขายังไม่มีรายงานที่ละเอียด มีแต่รายงานที่ทำมานานแล้ว ศูนย์วิจัยป่าไม้ (2534)อ้างรายงานของ smith(1945) และ Suvatti(1981) ว่าบริเวณแม่น้ำสาละวินและลำน้ำสาขามีปลาน้ำจืดมากกว่า 35 ชนิด อย่างไรก็ตาม เนื่องจากแม่น้ำสาละวินเป็นแม่น้ำขนาดใหญ่และยาวมาก ดังนั้นผู้เชี่ยวชาญด้านปลาจึงเชื่อว่า จำนวนชนิดปลาที่มีอยู่จริงอาจจะมากถึง 200 ชนิด

ปลาที่สำคัญและน่าสนใจก็คือปลาไหลหูดำหรือปลาตูหนา ซึ่งเป็นปลาที่หากินอยู่ตามแหล่งน้ำจืดและน้ำกร่อย ในช่วงวางไข่จะว่ายออกไปวางไข่ในทะเล นอกจากพบปลาชนิดนี้ในแม่น้ำสาละวินแล้วยังพบในแม่น้ำแม่กะสะของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าทุ่งใหญ่นเรศวร เนื่องจากแม่น้ำแม่กะสะไหลลงสู่อ่าวมะตะนะที่เมืองมะละลั้ง

เช่นเดียวกับแม่น้ำสาละวิน(ศูนย์วิจัยป่าไม้, 2534:67 อ้างจากรายงานของ Smith(1945) และ Suvatti(1981)

จากการสำรวจภาคสนามเมื่อปี 2535 พบว่าเคยมีชาวนาในเขตลุ่มน้ำปายซึ่งมีที่นาที่มีลำน้ำเชื่อมต่อกับลำน้ำปายเคยจับปลาตูหนาในที่นาได้เช่นเดียวกับที่ชาวบ้านในลุ่มน้ำเงาซึ่งเป็นลำน้ำที่เชื่อมต่อกับแม่น้ำสาละวินโดยแม่น้ำเมยและแม่น้ำขวม ก็เคยจับปลาชนิดนี้ได้บ่อยครั้งในฤดูหนาวและฤดูน้ำหลากในทางชีววิทยาเชื่อกันว่าเหตุที่ปลาตูหนาเดินทางกลับสู่ทะเลเนื่องจากการที่เกลือในร่างกายหมดทำให้เกิดแรงกระตุ้นให้เดินทางกลับมาสู่ทะเล

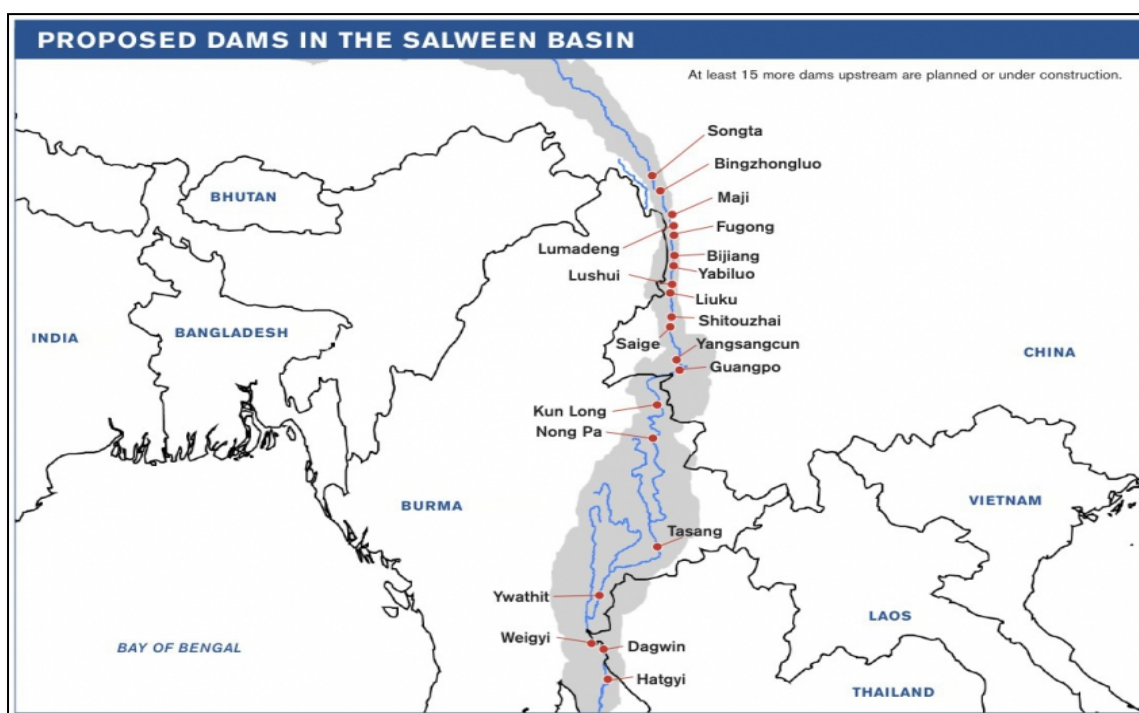

ปลาอีกชนิดหนึ่งที่สำคัญก็คือปลาสะตือ ซึ่งมีขนาดเท่าปลากrayแต่ไม่มีจุดจัดเป็นปลาที่หายากพบในแม่น้ำแควน้อย แควใหญ่ และแม่น้ำตาปีรวมทั้งแหล่งน้ำจืดบนเกาะบอร์เนียวและเกาะสุมาตรามีรายงานล่าสุดว่าพบที่แม่น้ำสาละวินด้วยเช่นกัน(ศูนย์วิจัยป่าไม้,2534:67)

ส่วนบริเวณปากแม่น้ำสาละวิน ในปัจจุบันยังมีพื้นที่ป่าที่อุดมสมบูรณ์เหลืออยู่มาก มีสัตว์ป่าที่สำคัญเช่นนกเงือก และช้างป่า อาศัยอยู่เป็นจำนวนมากตามลำน้ำสาละวินบริเวณปากแม่น้ำยังพบว่ามีจระเข้เป็นจำนวนมากและเคยพบในลำน้ำสาละวินช่วงที่กั้นชายแดนไทยกับพม่าเหนือบ้านแม่สามแลบ ขึ้นไป (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กะเหรี่ยงที่เคยอาศัยบริเวณปากแม่น้ำสาละวินเมื่อปี 2536)

เชื่อว่าถ้าหากมีการสร้างเขื่อนสาละวินและโครงการผันน้ำสาละวิน-ภูมิพลโครงการเหล่านี้ จะทำให้เกิดการทำลายระบบนิเวศลุ่มน้ำสาละวินอย่างสิ้นเชิงทั้งเนื่องมาจากอ่างเก็บน้ำของเขื่อนถนน การสร้างห้วงานสายไฟฟ้าแรงสูง ในขณะที่กลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ บนลุ่มน้ำสาละวินก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงการได้รับผลกระทบนี้ได้อาจจะเกิดการอพยพครั้งใหญ่ตามมาอันเนื่องมาจากการพัฒนาและนั่นหมายถึงการจบสิ้นของสาละวินแม่น้ำอันเป็นมรดกของชนพื้นเมืองบนผืนแผ่นดินใหญ่อุษาคเนย์

สถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับโครงการขนาดใหญ่บนแม่น้ำสาละวิน มีโครงการสร้างเขื่อนหลายแห่ง ซึ่งแต่ละที่ก็มักเป็นประเด็นทางด้านการเมืองได้แก่

- เขื่อนท่าช้าง ไฟฟ้าพลังน้ำขนาด 7,110 เมกะวัตต์ ในรัฐฉาน ตรงข้าม อำเภอเชียงดาวจังหวัดเชียงใหม่
- เขื่อนยวาทิต : ในรัฐกะเหรี่ยง ขนาด 600 เมกะวัตต์
- เขื่อนเว่ยจี (สาละวินชายแดนตอนบน) แก่งเว่ยจีบริเวณชายแดนพม่า-ไทย (เขตอุทยานแห่งชาติสาละวิน) ขนาด 4,000-5,600 เมกะวัตต์
- เขื่อนดา-กวิน (สาละวินชายแดนตอนล่าง) ในเขตอุทยานแห่งชาติสาละวิน ขนาดประมาณ 900 เมกะวัตต์
- เขื่อนฮัตจี แก่งฮัตจีในรัฐกะเหรี่ยง ขนาด 600 เมกะวัตต์ ตอนใต้ของบ้านสบเมย

2.3 บริบทชุมชนวิจัยในพื้นที่ลุ่มน้ำสาละวิน(รายละเอียดบริบทชุมชนวิจัย ปรากฏในส่วนที่ 4)

โครงการศึกษาแนวทางการจัดการความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน” ด้วยภูมิปัญญาปกากะญอฯ ประกอบด้วยพื้นที่เป้าหมายในการศึกษา 3 ชุมชนหลัก คือ 1.ชุมชนบ้านท่าต่าฝั่ง ต.แม่ขม อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน 2. ชุมชนบ้านแม่สามแลบ และ 3. ชุมชนบ้านสบเมยต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอนซึ่งมีความสำคัญต่อการศึกษานโยบายการจัดการความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน” ด้วยภูมิปัญญาปกากะญอฯ สรุปได้โดยสังเขปดังนี้ คือ

1. ชุมชนทั้ง 3 แห่ง มีทำเลที่ตั้งติดกับแม่น้ำสาละวิน มีการติดต่อกับชุมชนในฝั่งประเทศพม่า ผ่านระบบเครือข่าย การค้าขาย การประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ และพิธีกรรมทางศาสนา (เข้าโบสถ์นมัสการ/ขอพรจากพระเจ้า)
2. ชุมชนทั้ง 3 แห่ง มีทำเลที่ตั้งอยู่บริเวณจุดบรรจบของลำห้วยสาขา และแม่น้ำ ที่ไหลลงสู่แม่น้ำสาละวิน ซึ่งมีความเชื่อมโยงของระบบนิเวศที่สำคัญของการเคลื่อนย้ายหากินตามฤดูกาล และการขยายพันธุ์ ของปลาและสัตว์น้ำชนิดต่างๆ ที่พบในแม่น้ำสาละวิน

ส่วนที่ 3

กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

3.1 กระบวนการพัฒนาโจทย์วิจัย

สรุปเส้นทางการพัฒนาโจทย์ (ปลาสาละวิน)

1. นัดหมายพูดคุยกับ นายพงษ์พิพัฒน์ มีเบญจมาศ (20 ธันวาคม 2557)
2. การลงชุมชนครั้งแรก (8 ม.ค. 58) มีเป้าหมายในการจัดเวทีครั้งนี้ เพื่อทบทวนสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลง เรื่องปลาและความมั่นคงทางอาหาร แม่น้ำสาละวิน ตั้งแต่อดีต-ปัจจุบันแลกเปลี่ยนพูดคุยเพื่อทราบความต้องการและสภาพปัญหาเกี่ยวกับอาชีพประมง (ปลา) และความมั่นคงทางอาหารของชุมชนที่อาศัยอยู่ริมฝั่งน้ำสาละวินกำหนดประเด็นปัญหาร่วมกัน (ประเด็นร่วมและระดับของโจทย์วิจัย) วิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง (ขอบเขตพื้นที่ชุมชนริมฝั่งสาละวิน) และนัดหมายการประชุมครั้งต่อไป (ลงพื้นที่ชุมชน)
3. การลงชุมชนครั้งที่ 2 (24 ก.พ. 58) มีเป้าหมายในการจัดเวทีครั้งนี้ เพื่อทบทวนสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลง เรื่องปลาและความมั่นคงทางอาหารแม่น้ำสาละวิน อดีต-ปัจจุบัน และร่วมกันกำหนดประเด็นปัญหาร่วมกัน (ประเด็นร่วมและระดับของโจทย์วิจัย)
4. แลกเปลี่ยนนำเสนอเอกสารเชิงหลักการ (25 มี.ค. 58) ร่วมกับ node
5. การลงชุมชนครั้งที่ 2 (27-28 มี.ค. 58) มีเป้าหมายในการจัดเวทีครั้งนี้ เพื่อตรวจสอบเอกสารเชิงหลักการ (Concept Paper) และพัฒนาข้อเสนอโครงการ (Project Proposal)
6. พัฒนาเอกสารข้อเสนอโครงการ (Project Proposal)
7. เวทีรับฟัง ความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ 11 พ.ค. 58
8. ปรับเอกสารจากการได้รับความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ 12-20 พ.ค. 58

สรุปความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ ต่อโครงการ “ปลาสาละวิน”

คุณสมบูรณ์ อัมพาสกิจ

- การใช้ “ปลา” เป็นตัวเดินเรื่องเชื่อมสถานการณ์ใหญ่ เป็นจุดยุทธศาสตร์ที่สามารถ ศึกษาติดตาม “สิทธิชุมชน” ของกลุ่มชาติพันธุ์ ปฏิบัติการรุกรการบังคับใช้กฎระเบียบต่างๆ ในระดับชุมชนและเหนือชุมชน
- กรณีดังกล่าว ควรมีการศึกษาประสบการณ์งานวิจัยไทบ้าน ที่มีการทำงานอย่างมีพลังเพิ่มมากขึ้น โดยไม่ทิ้งการศึกษาข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ข้อมูลตลอดปีของการจับปลา แต่ละฤดูกาลมีชนิด

พันธุ์ และปริมาณของปลาที่จับได้เป็นเช่นไร ก็ครั้งที่มีการจับปลาแบบทำลายล้าง ด้วยวิธีการใด ชาวประมงที่มีฐานอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก ในชุมชน มีที่รายก็เปอร์เซ็นต์ในแต่ละชุมชน

- นอกจากนี้ควรให้ความสำคัญกับกลุ่มคนในการจัดการปลา ในระดับชุมชนแต่ละชุมชน บทบาทของคนกลุ่มต่างๆ เป็นอย่างไร เหนือชุมชนมีใครมีบทบาทต่อการจัดการปลาอย่างไร
- ในประเด็นการเคลื่อนไหวต่อสถานการณ์เดิมที่ก่อผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนริมฝั่งน้ำ เดิมมีการเคลื่อนไหวอย่างไร การใช้ข้อมูลปลา สัตว์น้ำ และพันธุ์พืช มีบทบาทในการนำเสนอเพื่อสร้างความเข้าใจในการเคลื่อนไหวหรือไม่ อย่างไร จะนำไปสู่การเคลื่อนไหวอะไร ในอนาคต ได้ อย่างไร ได้แก่ การตั้งกฎเกณฑ์การใช้ประโยชน์ร่วมกัน

ดร.เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์

- การศึกษาการจัดการแม่น้ำสาละวิน แนวทางเป็นอย่างไร ตอบโจทย์ความสัมพันธ์ระหว่างปลากับชุมชนได้อย่างไร ชีววิทยา + พลังท้องถิ่น จึงควรปรับตัวสู่ประมงค์ ดังนี้คือ
 - 1) ศึกษาชนิดพันธุ์ปลา+ความสัมพันธ์ของชุมชนกับปลาสาละวิน ทางด้านเศรษฐกิจ และกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับปลา หรือประโยชน์ที่เกิดขึ้นกับการจัดการแม่น้ำหรือปลาร่วมกัน ได้แก่ การสร้างความเข้มแข็งในการจัดการเครื่องมือที่ทำลายล้าง (ผิตกกฎหมาย)
 - 2) การทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย ต้องระบุการเรียนรู้ร่วมกันที่ชัดเจนต่อเนื่อง เพราะพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่อ่อนไหวทางการเมือง ต้องวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงในประเด็นความมั่นคงให้ครอบคลุม
 - 3) การจัดการเพื่อปกป้องทรัพยากร ควรเพิ่มประเด็น “สิทธิชุมชน” ในการปกป้องคุ้มครองทรัพยากรเพื่อให้เกิดข้อเสนอในการขับเคลื่อนเชิงนโยบาย

3.2 กระบวนการในการดำเนินงานวิจัย

การดำเนินงานระยะที่ 1

ลำดับ	ว/ด/ป	กิจกรรม	สถานที่
1	10ก.ย.58	ประชุมทีมวิจัยครั้งที่ 1 ออกแบบการดำเนินงาน	ศูนย์ข้อมูลแม่น้ำสาละวิน
2	25ก.ย.58	เปิดตัวโครงการบ้านท่าต้าฝั่ง	ศาลาประชาคมบ้านท่าต้าฝั่ง
3	26ก.ย.58	ลงพื้นที่หาปลาและรวบรวมข้อมูลพันธุ์ปลา	บ้านท่าต้าฝั่ง
4	7 ต.ค.58	เปิดเวทีโครงการบ้านสบเมย	ศาลาบ้านสบเมย
5	8 ต.ค.58	ลงพื้นที่หาปลาและรวบรวมพันธุ์ปลา บ้านสบเมย	น้ำสาละวินบ้านสบเมย
6	9พ.ย.58	ประชุมทีมวิจัยครั้งที่2 ติดตามความคืบหน้า	ศูนย์ข้อมูลแม่น้ำสาละวิน

ลำดับ	ว/ด/ป	กิจกรรม	สถานที่
7	12ธ.ค.58	ปฏิบัติการเก็บตัวอย่างพันธุ์ปลาบ้านท่าตาฝั่ง	แม่น้ำสาละวิน
8	13 ธ.ค.58	เก็บตัวอย่างพันธุ์ปลาครั้งที่2บ้านสบเมย	แม่น้ำเมย
9	14ธ.ค.58	ปฏิบัติการเก็บตัวอย่างพันธุ์ปลาลำห้วยแม่กองคา	ห้วยแม่กองคา แม่น้ำสาละวิน
10	18-20 ธ.ค. 58	ศึกษาดูงานและแลกเปลี่ยนพันธุ์ปลา สู่กระบวนการจัดการ/การทำงานของเครือข่ายแม่น้ำโขง	โฮงเฮียนน้ำของ
11	19ธ.ค.58	ประชุมทีมวิจัยครั้งที่3 แลกเปลี่ยนเรียนรู้	โฮงเฮียนน้ำของ
12	6ม.ค.59	ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่ 4ตรวจสอบข้อมูลงานวิจัย	บ้านทุ่งพร้าว
13	10-11ม.ค.59	อบรมการเขียนสรุปงาน	ศูนย์ไทใหญ่ฯ จ.แม่ฮ่องสอน
14	4 ก.พ. 59	ประชุมทีมวิจัยครั้งที่ 5กำหนดประเด็นข่างแนวทาง	ศกร.หญ้าแพรกสาละวิน
15	10ก.พ. 59	ประชุมทีมวิจัยครั้งที่ 6 วิเคราะห์ข้อมูล งานวิจัย	ศูนย์ฯ สาละวิน
16	20 ก.พ. 59	ประชุมทีมวิจัยครั้งที่ 7แลกเปลี่ยนเรียนรู้สรุปข้อมูล	สวนรุกขชาติห้วยชมพู
17	29ก.พ. 59	ประชุมทีมวิจัยครั้งที่ 8เขียนรายงานความก้าวหน้า	บ้านทุ่งพร้าว

การดำเนินงานระยะที่ 2

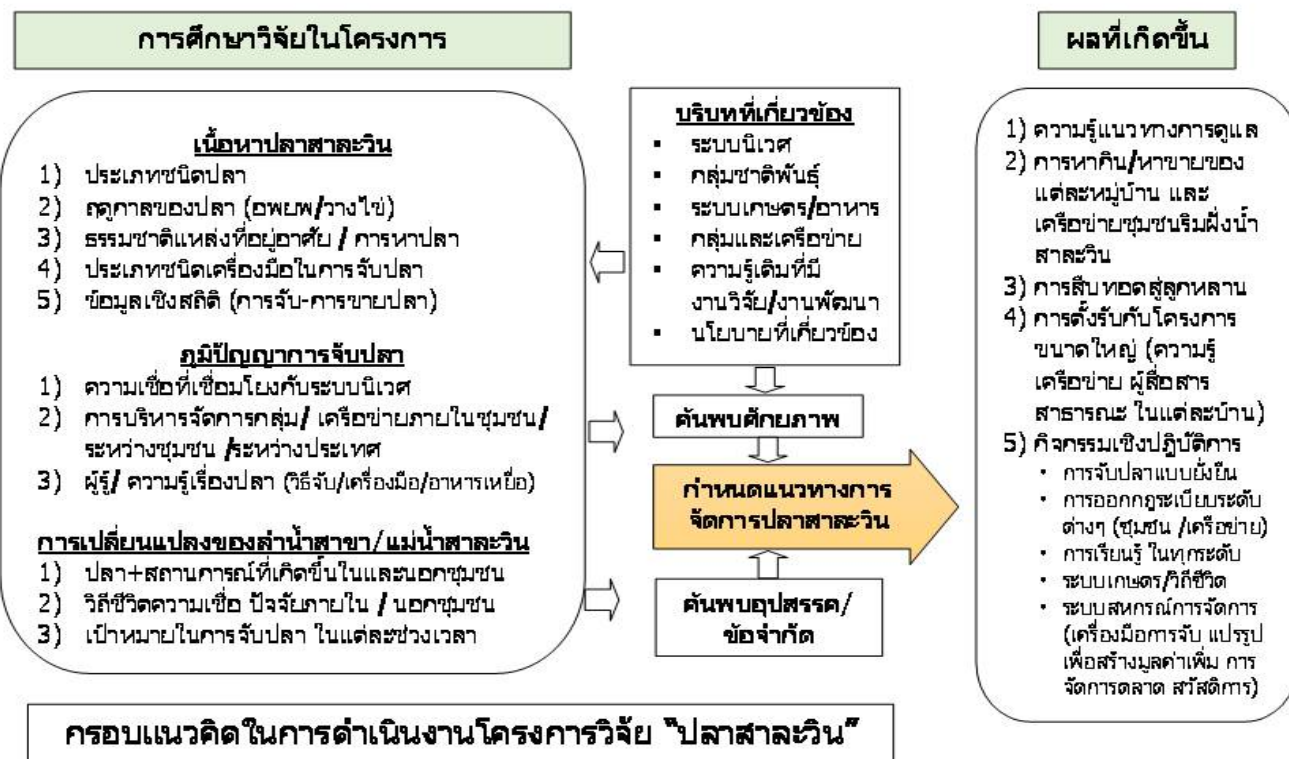
ลำดับ	ว/ด/ป	กิจกรรม	สถานที่
1	12-14มี.ค. 2559	ศูนย์ศิลปสาละวินจัดกิจกรรมเรียนรู้ ระบบนิเวศแม่น้ำและปลาสาละวิน	โรงเรียนบ้านสบเมยต.แม่สามแลบ อ.สบเมยจ.แม่ฮ่องสอน
2	16พ.ค. 2559	ประชุมทีมวิจัยครั้งที่1(ระยะที่ 2)	ศูนย์ข้อมูลฯแม่น้ำสาละวิน บ้านแม่สาม แลบอ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน
3	12มี.ย. 2559	ประชุมทีมวิจัยครั้งที่2(ระยะที่ 2)	ศูนย์ประสานงานฯทรัพยากรลุ่มน้ำสาละ วิน ต.แม่ขมอ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน
4	25มี.ย. 2559	ประชุมทีมวิจัยครั้งที่3(ระยะที่ 2)	ศูนย์ประสานงานฯทรัพยากรลุ่มน้ำสาละ วิน ต.แม่ขมอ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน
5	05ก.ค.59	ประชุมทีมวิจัยครั้งที่4(ระยะที่ 2)	บ้านพักทุ่งพร้าวอ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน
6	06ส.ค.59	ประชุมทีมวิจัยครั้งที่5(ระยะที่ 2)	บ้านพักทุ่งพร้าวอ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน
			ศูนย์ประสานงานฯทรัพยากรลุ่มน้ำสาละ

ลำดับ	ว/ด/ป	กิจกรรม	สถานที่
7	16ก.ย.59	ประชุมทีมวิจัยครั้งที่6(ระยะที่ 2)	วิน ต.แม่ขามอ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน
8	2 ต.ค.59	ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่7(ระยะที่ 2)ร่วมกับ แกนนำชุมชน	โรงพยาบาลสุภาพตำบล บ้านสบเมยต.แม่สามแลบ
9	29ต.ค.59	ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่8(ระยะที่ 2)	บ้านพักทุ่งพร้าว.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน
10	30ต.ค.59	ประชุมทีมวิจัย ครั้งที่9(ระยะที่ 2) ร่วมกับดร.อภิรักษ์ สุวรรณรัตน์ คณะเทคโนโลยีประมง ม. แม่โจ้	ร้านกาแฟคั่วอ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน
11	04พ.ย. 59	ประชุมทีมวิจัยครั้งที่10(ระยะที่ 2)	ศูนย์ประสานงานฯทรัพยากรลุ่มน้ำสาละ วิน ต.แม่ขามอ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน
12	12-13ธ.ค.59	นำเสนอผลการวิจัย “ปลาสาละวิน” ระยะ ที่ 2	ณ ห้องประชุมฯชั้น2 ศาลากลางจังหวัดแม่ฮ่องสอน
13	29ธ.ค.59	เวทีคืนข้อมูลวิจัยเพื่อท้องถิ่น “ปลาสาละ วิน”	โรงพยาบาลสุภาพตำบล บ้านสบเมยต.แม่สามแลบ

รายละเอียดในการดำเนินงานวิจัย

1. กระบวนการออกแบบการดำเนินงาน

ทีมวิจัยโครงการศึกษาแนวทางการจัดการความมั่นคงทางอาหาร“ปลาสาละวิน” ด้วยภูมิปัญญาปกาสัยโดยแกนนำชุมชน และการมีส่วนร่วมของผู้รู้ในชุมชนริมฝั่งน้ำสาละวินต.แม่ขาม อ.แม่สะเรียง และ ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน มีแนวทางในการออกแบบการดำเนินงาน โดยการนำกรอบการดำเนินงานโครงการทั้งหมดมาทบทวนเป็นระยะ ๆ ตลอดการดำเนินงานโครงการ

มีการประชุมทีมวิจัยตลอดระยะเวลาการดำเนินงานจำนวน 17 ครั้ง โดยร่วมกันจัดนำหน้าของข้อมูล/แนวทางที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากการดำเนินงานร่วมกันซึ่งมีจุดเน้นดังนี้ คือ จุดเน้นการศึกษาข้อมูล จากมากไปหาน้อย เพื่อ

1. ดูแลรักษาปลาสาละวิน
2. การตั้งรับโครงการขนาดใหญ่
3. การสร้างเครือข่าย(ระดับชุมชน ระดับลุ่มน้ำ)

โดยการออกแบบ เพื่อศึกษาข้อมูลพร้อมกับการสร้างความเข้าใจ และ สร้างความร่วมมือ เกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการวิจัยในช่วงแรก อาศัยตารางออกแบบการศึกษาข้อมูล ดังตัวอย่าง คือ

หัวข้อที่ศึกษา	แหล่งข้อมูล/วิธีการและเครื่องมือ/กลุ่มเป้าหมาย	ผู้ทำการศึกษา	งบประมาณที่ใช้

นอกจากนี้แล้ว การออกแบบข้อมูล ยังได้แบ่งบทบาทหน้าที่ให้ทีมวิจัยแต่ละบ้าน ดำเนินงานจัดเวทีสร้างความเข้าใจและศึกษาข้อมูลในชุมชนแต่ละชุมชน เพื่อนำเนื้อหาและการดำเนินงาน กลับมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในการประชุมครั้งต่อไป โดยทีมวิจัยช่วยกันออกแบบตารางในการเก็บข้อมูลปลาสาละวิน ดังนี้คือ

ชื่อปลา	ช่วงเวลา อพยพ/วางไข่	ช่วงเวลา จับปลา	เครื่องมือ จับปลา	ประโยชน์		ราคาขาย	
				บริโภค	ขาย	ชุมชน	แม่สามแลบ

2. กระบวนการศึกษาข้อมูล สร้างเข้าใจ และ สร้างความร่วมมือ

ทีมวิจัยโครงการศึกษาแนวทางการจัดการความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน” ด้วยภูมิปัญญาปกากะญอ โดยแกนนำชุมชน และการมีส่วนร่วมของผู้รู้ในชุมชนริมฝั่งน้ำสาละวิน ต.แม่ขุม อ.แม่สะเรียง และ ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน นำเอาหัวข้อที่ได้กำหนดไว้ มาเป็นกรอบในการศึกษาข้อมูลดังนี้

- ชนิดพันธุ์ปลาในแม่น้ำสาละวิน และลำห้วยสาขา ที่ส่งผลให้เกิดความหลากหลายอันเป็นความมั่นคงทางอาหารของชุมชน (เป็นอาหารเพื่อบริโภค และเป็นที่มาของรายได้) ในหัวข้อ

- O วงจรชีวิตของปลาแต่ละกลุ่ม/แต่ละชนิด รวมถึงภูมิปัญญาการจับปลาของชุมชน โดยทบทวนข้อมูลจากการศึกษาของนักวิจัยไทบ้าน ของเครือข่ายแม่น้ำเอเชีย (sirin) เพื่อให้เกิดความมั่นใจในข้อมูล ที่เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์แก่นักวิจัยในชุมชนวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- ข้อมูลเชิงสถิติ (การจับปลา-ขายปลาในและนอกชุมชน)
- ศึกษาพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ของเหตุปัจจัยภายนอกพื้นที่ และเหตุปัจจัยภายในพื้นที่ ซึ่งส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของพันธุ์ปลาและสัตว์น้ำสำคัญในระบบนิเวศแม่น้ำสาละวิน และลำห้วยสาขา
- ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตที่ส่งผลต่อการเพิ่มและลดลงของชนิดพันธุ์และปริมาณปลาแต่ละชนิด (การผลิต การบริโภค วิธีการจับปลา เครื่องมือการจับปลา) โดยมีการศึกษาสถานการณ์ศักยภาพ โอกาส และข้อจำกัดของหมู่บ้านโดยภาพรวม เป็นข้อมูลประกอบด้วย

โดยทีมวิจัยได้แบ่งการดำเนินงานในการศึกษาตลอดโครงการอย่างน้อยจำนวน 8 ครั้ง ออกเป็น 2 พื้นที่ คือ บ้านท่าตาฝั่ง ต.แม่ขมอ.แม่สะเรียง และ บ้านสบเมย ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน และนำเอาข้อมูลของทั้ง 2 แห่งกลับมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกับแกนนำชุมชนบ้านแม่สามแลบ ต.แม่สามแลบ อ.สบเมยในเวทีประชุมทีมวิจัยแต่ละครั้ง

ทีมหาปลา เก็บข้อมูลปลาในชุมชนจากลำห้วย

ส่วนที่ 4

ผลการดำเนินการวิจัย

โครงการศึกษาแนวทางการจัดการความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน” ด้วยภูมิปัญญา ปกาเกอญอ โดยแกนนำชุมชน และการมีส่วนร่วมของผู้รู้ในชุมชนริมฝั่งน้ำสาละวิน ต.แม่ยวม อ.แม่สะเรียง และ ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน ระยะเวลา 18 เดือน ได้วางกรอบในการศึกษา ข้อมูลความรู้ ในประเด็นวิจัย เพื่อตอบโจทย์วิจัย และเพื่อการให้บรรลุปเป้าหมายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้แก่ การพัฒนาคนผ่านการสืบค้นข้อมูลสถานการณ์ปัญหาสาเหตุที่แท้จริงโดยวิธีคิดเชิงระบบ รวมถึงการพัฒนาศักยภาพและสร้างความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้อง ผลการศึกษาข้อมูลความรู้เชิงเนื้อหา มีดังนี้

4.1 บริบทการดำรงชีพและวิถีชีวิตชุมชน

- 1) ความเป็นมาของชุมชน
- 2) ระบบการจัดการทรัพยากรของชุมชน
- 3) ระบบการผลิตและเศรษฐกิจของชุมชน
- 4) ระบบประเพณีวัฒนธรรม พิธีกรรม และความเชื่อของชุมชน

4.2 ระบบนิเวศแม่น้ำสาละวิน

- 1) เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับปลาสาละวิน
- 2) ภูมิปัญญาการจับปลาของชุมชนริมฝั่งสาละวิน
- 3) สถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงในลำน้ำสาขา และแม่น้ำสาละวิน

4.1 บริบทการดำรงชีพและวิถีชีวิตชุมชน

1) บ้านท่าตาฝั่ง

1.1) ความเป็นมาของชุมชน

บ้านท่าตาฝั่ง เป็นหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ชายแดนริมน้ำสาละวินเป็นหมู่บ้านหน้าตาเช่นอดีตเป็นทำขึ้น แร่ต่างๆที่ส่งขายมายังประเทศไทย การค้าขายระหว่างชายแดนไทย-พม่า โดยเฉพาะเมืองผาปูนจากพม่ามายัง เมืองมายโลฮี (อ.แม่สะเรียง)ค้าขาย เสื้อผ้าสาธารณูปโภคต่างๆเมื่อ ประมาณ 100 กว่าปี โดยมีการก่อตั้ง สถานีตำรวจขึ้น ในบ้านท่าตาฝั่ง ต.แม่ยวม อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน

โรงพักเก่าบ้านท่าตาฝั่ง

ชาวบ้านได้ตั้งหลักแหล่งชั่วคราวโดยการโยกย้ายพื้นที่อาศัยในลำห้วยแม่กองคาส่วนหนึ่งได้บุกเบิกพื้นที่ทำนาและจัดสร้างโรงเรียนเมื่อปี พ.ศ. 2507 และเปิดสอนเมื่อปี พ.ศ. 2508 โดยตั้งชื่อว่าโรงเรียนว่า “นเรศวรบุปผัมภ์” และได้มอบให้กับ ตชด. โดยตั้งชื่อใหม่ว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนบำรุงที่ 73 ปัจจุบันเป็นโรงเรียนบ้านท่าตาฝั่ง อยู่ในสังกัดของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2

พ่อเผ่าจออ ศรีมาลีผู้ก่อตั้งหมู่บ้านท่าตาฝั่ง

ย้อนกลับไปเมื่อปี พ.ศ. 2518 หมู่บ้านท่าตาฝั่ง ได้จัดตั้งอย่างถาวรในสังกัดเขตการปกครอง ของหมู่ที่ 10 ตำบลแม่ยวม อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีผู้ใหญ่บ้านคือ พ่อเผ่าจออ ศรีมาลี จนถึงปี พ.ศ. 2527 ท่านได้เกษียณอายุ และต่อมามีนายเขปือ ษมาจิตผลเป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ 2 ซึ่งดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2527-2529 จึงขอลาออก และมีนายทองสุข ลาภสุทธิพรชัยเป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ 3 จนถึงวาระเกษียณอายุ ในระหว่างปี พ.ศ. 2529-2552 จากนั้นจึงมี นายสมศักดิ์ ศรีมาลีเป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ 4 โดยมีวาระ 5 ปี คือ พ.ศ. 2552-2556 และปัจจุบันมีนายทรงศักดิ์ จอมแก้วกล้าเป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ 6

หมู่บ้านท่าตาฝั่ง มีจำนวนประชากรทั้งหมด 918 คน มีจำนวนครัวเรือนเฉพาะบ้านท่าตาฝั่งทั้งหมด 116 หลังเรือน มีอาณาเขต ติดต่อกับหมู่บ้านอื่นๆ ดังนี้ คือ

ทิศเหนือ	มีอาณาเขตติดต่อกับ บ้านแม่กองแป บ้านแม่สะเกิบต.แม่คง อ.แม่สะเรียง
ทิศใต้	มีอาณาเขตติดต่อกับบ้านแม่สามแลบ ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย
ทิศตะวันออก	มีอาณาเขตติดต่อกับ บ้านป่าหวด ต.แม่คง และ บ้านแม่กองคา ต.แม่ยวม

ทิศตะวันตก มีอาณาเขตติดต่อกับ ประเทศพม่า โดยมีแม่น้ำสาละวิน เป็นพรมแดน

บ้านท่าต่าฝิ่งอดีตเป็นหมู่บ้าน โดดเดี่ยวไม่มีเครือข่าย หน่วยงานองค์กรชุมชนใดเข้ามาพัฒนา ชุมชนรวบรวมกลุ่มกันตามความถนัดในการพัฒนาของชุมชนเองด้านภาษาเพื่ออ่านออก-เขียนได้ โดย อาศัยคนในหมู่บ้านสอนภาษาให้กันและกัน การร้องเพลงประสานเสียงและอ่าน โน้ตเพลงต่างๆผู้ที่มีความรู้ความสามารถจะสอนและเรียนรู้ร่วมกันภายในชุมชนหลังจากเสร็จภารกิจในสวน และไร่-นา

ตอนเย็น-กลางคืนชาวบ้าน จะก่อไฟโดยใช้ไม้เลื้อยจุดเพื่อแสงสว่าง ใช้ไม้ไผ่แทนกระดานและ ถ่านแทนดินสอ-ปากกา ชาวบ้านได้ผ่านพ้นและถ่ายทอดองค์ความรู้รุ่นสู่รุ่นก่อนที่จะมีโรงเรียนเกิดขึ้น ชาวบ้านบางส่วนไปสวนไร่-นาผ่านป่าสมุนไพรจึงเก็บสมุนไพรชนิดต่างๆมาต้มดื่มเป็นประจำ จะเห็น ตามบ้านต่างๆมีการต้มสมุนไพรดื่มและสมุนไพรที่จำเป็นเป็นในครัวเรือนชาวบ้านจะปลูกในบริเวณบ้าน เพื่อรักษาคนในครอบครัวในยามป่วยไข้

1.2) ระบบการจัดการทรัพยากรของชุมชน

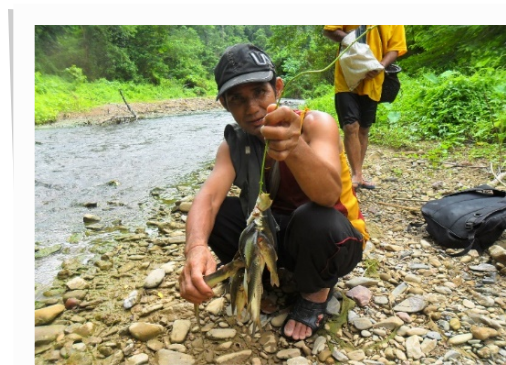
ป่าไม้ในพื้นที่หมู่บ้านท่าต่าฝิ่งเป็นพื้นที่ป่าเบญจพรรณหรือไม้ผลัดใบ ซึ่งยังมีความอุดมสมบูรณ์ การดูแลรักษาของชุมชน มีมติร่วมกันว่าจะจัดโซนป่าในพื้นที่ ดังนี้ คือ

1. ป่าสำหรับฝึ่งศพ
2. ป่าอนุรักษ์ ซึ่งรวมถึงพื้นที่เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า เขตพื้นที่บวชป่า เขตป่าต้นน้ำ
3. ป่าใช้สอย ที่ใช้สำหรับซ่อมแซมสร้างที่อยู่อาศัย

โดยพื้นที่ป่าที่ชุมชนช่วยกันดูแลและจัดการอยู่ในปัจจุบันยังขาดหายไปจากเดิมหลายชนิดได้แก่ ป่าสะเดือ ป่าพิธีกรรม แต่ชุมชนจะต้องฟื้นฟูให้ครบ7ป่า ซึ่งพื้นที่หมู่บ้านท่าต่าฝิ่งนั้นอยู่ในเขตอุทยาน แห่งชาติสาละวิน

ภูมิปัญญา-ความเชื่อที่เชื่อมโยงต่อระบบนิเวศ

- * ห้ามขุดลอกลำน้ำ เพราะจะทำให้ตลิ่งพังน้ำกัดเซาะมากกว่าเดิมและเกิดการเปลี่ยนทิศทางไหลของน้ำและที่อยู่ของปลาก็จะหายไป
- * ห้ามเบี่ยงทางสายน้ำ เพราะยิ่งเบี่ยงทางน้ำน้ำจะไม่เปลี่ยนแต่น้ำจะกัดเซาะกำบังที่เบี่ยงน้ำและเป็นทางไหลของน้ำ
- * ห้ามตัดต้นไคร้หรือต้นไม้ที่ป้องกันการกัดเซาะตั้งแต่ควรปลูกต้นไคร้หรือพืชที่มีรากลึกริมฝั่งน้ำเพื่อป้องกันการกัดเซาะ เวลานั้นท่วมหลากไหลผ่านดีกว่าตลิ่งน้ำกัดเซาะตลิ่ง

การเปลี่ยนแปลงของลำน้ำสาขา

สถานการณ์ที่เกิดขึ้นลมแรงกระโชก ต้นไม้หักล้ม บางจุดต้นไม้ล้มขวางทางน้ำ ทำให้ทางน้ำเปลี่ยนแปลง ระบบนิเวศน์ทางธรรมชาติไม่สมบูรณ์ สัตว์น้ำย้ายที่ หรือบางจุดเกิดเป็นเป็นแอ่งน้ำขนาดเล็ก ปลาที่คงขังในแอ่งน้ำไม่สามารถย้ายออกจากพื้นที่ได้ หรือขณะเดียวกัน ปลาบางชนิดชอบทำเลลักษณะตามรากไม้ โคนรากของต้นไม้ที่ล้มเป็นจุดขยายเพาะพันธุ์ ปีที่มีลมแรง สังเกตได้จากการทำรังของมดแดง เพราะปีไหนลมแรง มดแดงจะทำรังใกล้โคนกิ่งต้นไม้ หรือระหว่างกลางต้นไม้ ซึ่งเมื่อปีไหนลมไม่แรง มดแดงจะทำรังปลายยอดกิ่งต้นไม้

สถานการณ์ที่มาจากฝน เกิดการเปลี่ยนแปลงของลำห้วยสาขา สังเกตได้จากฝนตกครั้งแรกประมาณเดือนพฤษภาคม หากฝนตกเล็กน้อยหรือพอประมาณ น้ำในลำห้วยจะเพิ่มขึ้นเร็ว เมื่อฝนทิ้งช่วงปริมาณน้ำในลำห้วยจะแห้งเร็วกว่าเดิม หรือฝนตกมากช่วงต้นฤดูกาล จะเกิดน้ำป่าไหลหลาก น้ำเปลี่ยนทิศทางเร็ว หิน-ทราย ไหลมูลเป็นจุดๆ ที่อยู่ของปลาหายไป ไม่มีแหล่งขยายพันธุ์ตามธรรมชาติ

1.3) ระบบประเพณี วัฒนธรรม พิธีกรรมและความเชื่อ

หมู่บ้านท่าต่าฝั่งเป็นหมู่บ้านที่มีชาวกะเหรี่ยงสะกอ(ปกากะญอ)ร้อยละ99 ที่เหลืออีกร้อยละ 1 เป็นชาวไทยใหญ่ ตองซุ(ปะหล่อง) และกะเหรี่ยงโปว์คนในหมู่บ้านนับถือศาสนาคริสต์นิกายโปรเตสแตนต์นิกายคาทอลิกศาสนาพุทธและนับถือผี (ความเชื่อดั้งเดิม)

1.4) ระบบการผลิตและเศรษฐกิจของชุมชน

อาชีพหลักทำเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่ ทำสวน เลี้ยงสัตว์ ทำเกษตรริมน้ำ ค้าขาย รับจ้าง บ้านท่าต่าฝั่งพึ่งพาแม่น้ำสาละวินในการหาปลาเพื่อขายและบริโภคภายในครัวเรือนควบคู่กับการเกษตรริมหาดทราย

เรือใช้สำหรับการสัญจรไป-มา มีตลอดปีโดยเฉพาะฤดูฝนมีความจำเป็นต้องใช้เรือมากที่สุด นอกจากแม่น้ำหลักแล้วยังมีแม่น้ำสาขาห้วยแม่กองคาใช้ทำเกษตร เลี้ยงสัตว์ หาปลาเพื่อการบริโภค ส่วนสาขาของลำห้วยแม่กองคาเพื่อใช้อุปโภค-บริโภคในการต่อประปาภูเขาคือห้วยปางแอ่น(หล่าจ่าโก๊)และโก๊ถั่วยมอโก๊ถั่ว

ดินในหมู่บ้านท่าตาดังเป็นดินที่อุดมสมบูรณ์ การพึ่งพาปุ๋ยเคมียังมีน้อย ในชุมชนได้จัดโซนที่ดินออกเป็น4โซนคือ (1) ที่อยู่อาศัย (2) ที่ดินเกษตรกรรมน้ำสาละวิน(3) ที่ดินเพื่อทำนาริมห้วยแม่กองคาทั้งสองฝั่งและ(4) พื้นที่ทำไร่หมุนเวียนซึ่งจะเป็นโซนพื้นที่สูงลาดชันซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ คือ

- (1) เกษตรกรรมน้ำ ปลูกบนหาดทรายช่วงน้ำลด ประมาณปลายเดือนตุลาคม-พฤศจิกายนของทุกปี พืชที่ปลูก ถั่วพุ่มต่างๆ แดงโม ถั่วลิสง มันฝรั่ง มะเขือเทศ ยาสูบ ผักชี พักทอง ถั่วฝักยาว และผักกาด ฯลฯ
- (2) เกษตรระบบสวน นิยมปลูกใกล้บ้านและสวนริมน้ำสาละวิน เป็นสวนผลไม้และพืชล้มลุกหรือพืชเศรษฐกิจ
- (3) เกษตรในระบบนา ซึ่งทำนาริมน้ำห้วยแม่กองคาจุดที่มีการบุกเบิกนา เป็นนาข้าว
- (4) เกษตรในเขตป่าไร่หมุนเวียนเป้าหมายคือข้าว พืชผักต่างๆเพื่อบริโภค พืชผลอื่นๆเพื่อบริโภคและขาย ซึ่งเป้าหมายการทำเกษตรตามวิถีชีวิตเป้าหมายเพื่อบริโภคเก็บเมล็ดพันธุ์เอง ดูแลรักษาและปลูกหมุนเวียนไปเรื่อยๆในครัวเรือนและในชุมชน

ส่วนพืชล้มลุกหรือพืชเศรษฐกิจ ยังไม่เป็นที่นิยมปลูก เนื่องจากต้องซื้อเมล็ดพันธุ์จากบริษัทหรือตลาด ทำให้ชุมชนไม่มีเมล็ดพันธุ์เป็นของตนเอง เพราะมีกลไกการตลาดเป็นตัวควบคุม

การจัดตั้งกลุ่มหรือเครือข่ายในหมู่บ้านท่าตาดัง

ด้วยเหตุที่หมู่บ้านท่าตาดังมีบริบทของชุมชนที่มีพื้นที่ติดชายแดนการประกอบอาชีพจึงเกิดความหลากหลายและการรวมตัวกันจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่างๆในชุมชนเพื่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหารและฟื้นฟูวิถีชีวิตของตนเองที่สืบทอดกันมายาวนาน

การตั้งกลุ่มต่างๆ อาทิเช่น กลุ่มทอผ้า กลุ่มผลิตน้ำมันงา กลุ่มเลี้ยงสัตว์ กลุ่มเลี้ยงหมูพื้นเมือง กลุ่มจักสาน กลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมปกากะญอ กลุ่มทำนา กลุ่มทำไร่ กลุ่มหาของป่า กลุ่มประมง กลุ่มสมุนไพรพื้นบ้านรวมถึงหมอดำยาและกลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติบ้านท่าตาดัง ซึ่งได้เชื่อมโยงเครือข่าย กับกลุ่มอื่นนอกชุมชนและจัดตั้งเป็นกลุ่มอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกลุ่มน้ำสาละวิน ซึ่งปัจจุบันได้เชื่อมร้อยกัน2อำเภอ5ตำบล21หมู่บ้าน โดยทำงานร่วมในเรื่องดิน-น้ำ-ป่าและสิ่งแวดล้อมต่างๆในเขตกลุ่มน้ำสาละวิน

ในไร่-สวน-นา ชาวบ้านจะทำกับดักเพื่อป้องกันสัตว์ต่างๆที่จะมาทำลายพันธุ์พืช และเมื่อสัตว์ติดกับดักสามารถนำมาเป็นอาหารได้โดยใช้แ้วกระตบ แ้วบ่วงเชือกในป่า ชาวบ้านได้ทำกับดักสัตว์ป่าเพื่อการบริโภคสัตว์ขนาดใหญ่เช่น หมู หนูป่า เก้ง กวาง เสือโดยใช้แ้วหอก ส่วนไก่ป่า นก ไก่ฟ้า ชาวบ้านใช้แ้วบ่วงเชือกต่างๆตามความเหมาะสมของพื้นที่

ในน้ำ ช่วงปลาขึ้น ชาวบ้านได้ใช้ไซดักปลา ช่วงที่ปลาลงจากลำห้วยเพื่อไปยังแม่น้ำชาวบ้านได้ทำกับดักโดยใช้กระบอกไม้ไผ่ดัก(กะ) ใช้ไม้ไผ่สานให้น้ำตกลงไปในตะแกรงที่สานและปลาก็จะติดเรียกว่า(สะเหาะ)ซึ่งเป็นภูมิปัญญาและความรู้ของคนในอดีต

ปัจจุบันชุมชนมีโรงเรียน เด็กและชาวบ้านอ่านออกเขียนได้ทั้งภาษาไทยและภาษากะเหรี่ยง(ปกากะญอ)หน่วยงานองค์กรต่างๆให้ความสำคัญกับคนริมขอบตะเข็บชายแดน ได้เกิดกระบวนการพัฒนา ร่วมกันทั้งการอนุรักษ์ฟื้นฟูวิถีชีวิตและสืบค้นสิ่งที่หายไปกลับคืนมาควบคู่กับการรณรงค์ฟื้นฟูให้เกิดการ สืบทอดดำรงต่อไปในชุมชนบ้านท่าตาฝั่ง

ปัจจุบันการพัฒนาโครงการขนาดใหญ่บนแม่น้ำสาละวินระหว่างประเทศ ชุมชนจะต้องมีข้อมูล ในด้านต่างๆของตนเอง ให้เกิดการรักษาหวงแหนแม่น้ำสาละวินจึงได้เกิดการเก็บข้อมูลในด้านต่างๆโดย ชุมชน เพื่อสื่อให้กับสาธารณะชนได้รับรู้ถึงสถานการณ์ควบคู่ไปกับวิถีชีวิตดั้งเดิมที่ยังคงมีอยู่ในพื้นที่ใน การพึ่งพาแม่น้ำ ระบบนิเวศของน้ำ ปลา สมุนไพร ป่าไม้การหาของป่า และการพึ่งพาธรรมชาติ

ข้อตกลงกฎระเบียบข้อตกลงร่วมของ ชุมชนบ้านท่าตาฝั่ง

- (1) ห้ามยิงปืนใกล้หมู่บ้านรัศมี1 กิโลเมตร ฝ่าฝืนปรับนับดละ500 บาท
- (2) ห้ามจำหน่ายสุราในชุมชน ฝ่าฝืนปรับ1000บาท
- (3) ห้ามเมาและอาละวาดในชุมชน ฝ่าฝืนจับส่งเจ้าหน้าที่ดำเนินคดี
- (4) ห้ามตัดไม้ขายนอกชุมชน ฝ่าฝืนจะส่งเจ้าหน้าที่ดำเนินคดี
- (5) ตัดไม้สร้างบ้านต้องแจ้งคณะกรรมการหมู่บ้านก่อนและจะต้องปลูกทดแทนต้นไม้ที่ตัดไป (1ต้น ปลูกคืน3ต้น/ ดูแล3ปี) ผู้ใดฝ่าฝืนจะหมดสิทธิ์ในการใช้ทรัพยากรในชุมชน หากทำซ้ำจะถูกจับส่งดำเนินคดี
- (6) การสร้างบ้านในชุมชนปีหนึ่งไม่เกิน3หลังจากการใช้ทรัพยากรป่าไม้ในชุมชน
- (7) ห้ามสูบบุหรี่หรือจำหน่ายนำเข้ายาเสพติดในชุมชน ฝ่าฝืนจับส่งดำเนินคดี
- (8) ห้ามขายที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัยให้กับคนนอกชุมชน ฝ่าฝืนยึดที่ดินเป็นของชุมชน

- (9) การฟันไร่แต่ละปีจะต้องวางแผนและแจ้งกรรมการหมู่บ้านก่อนและสามารถแผ้วถางป่าได้เฉพาะพื้นที่ทำไร่เท่านั้นที่ชุมชนกันออกไปเป็นเขตฟันไร่ให้หมุนเวียนและจะต้องทำแนวกันไฟทุกฝืน หากฝ่าฝืน ผู้นำในชุมชนและคนในชุมชนจะไม่ให้ความช่วยเหลือใดๆ
- (10) การเผาไร่ จะต้องแจ้งให้ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้านทราบก่อน หากฝ่าฝืนเกิดความเสียหาย กลุ่มผู้เผาจะต้องรับผิดชอบความเสียหายทั้งหมด
- (11) ห้ามซื้อปลาในแม่น้ำสาละวินและลำห้วยสาขาต่างๆ หากฝ่าฝืนยึดของกลางและปรับคนละ1,000บาทและบันทึกประวัติ
- (12) ห้ามจับปลาด้วยวิธีใดๆ ในเขตอนุรักษ์สัตว์น้ำ ฝ่าฝืนปรับตัวละ500บาท
- (13) ห้ามวางตาข่ายขวางบริเวณปากลำห้วยสาขาในเดือนมิถุนายน-กรกฎาคมของทุกปี ฝ่าฝืนยึดของกลางและปรับคนละ500บาท
- (14) ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนจะต้องเข้าร่วมประชุมและพัฒนาหมู่บ้านหลังละ1คน หากขาดเกิน3ครั้งจะถูกตัดสิทธิการให้ความช่วยเหลือและลงโทษทางสังคม
- (15) กลุ่มปลูกพืชผักจะต้องล้อมรั้ว กลุ่มเลี้ยงสัตว์จะต้องคูดสัตว์ของตนเอง กลางวันเป็นหน้าที่ของผู้ปลูกผัก กลางคืนเป็นหน้าที่ของเจ้าของผู้เลี้ยงสัตว์ หากไม่ทำตามข้อตกลง สัตว์กินพืชผักกลางวันเจ้าของพืชไม่ได้รับการชดเชยหากสัตว์กินพืชผักกลางคืนเจ้าของสัตว์จะต้องชดเชยและเสียค่าปรับตามความเป็นจริง
- (16) ห้ามเก็บหินสาละวินขายหรือใช้ประโยชน์ส่วนตัว ฝ่าฝืนปรับ500-1,000

2)บ้านแม่สามแลบ

2.1) ความเป็นมาของหมู่บ้าน

บ้านแม่สามแลบ ถือเป็นศูนย์กลางการค้าขายบริเวณชายแดนระหว่างไทย-พม่าที่สำคัญมาตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน โดยใช้ลำน้ำสาละวินในการขนส่งสินค้าระหว่างไทยกับพม่า ด้วยเส้นทางบ้านแม่สามแลบ-บ้านจอท่า-บ้านตะกอกท่าที่ฝั่งพม่า หรือจากจอท่าข้ามสาละวิน และเดินทางด้วยช้างหรือเกวียนจากบ้านท่าตาฝั่งมายังบ้านแม่สามแลบ เพื่อเข้าสู่อำเภอแม่สะเรียง สินค้าที่สำคัญ ได้แก่ ไม้สัก แร่พลูเฟรม แร่ดีบุก ผลผลิตการเกษตร และสินค้าอุปโภค-บริโภค

ในปัจจุบันบ้านแม่สามแลบยังคงเป็นเมืองท่าและศูนย์กลางการค้าขายที่สำคัญ เป็นจุดเชื่อมต่อของการคมนาคมทางบกและทางน้ำ ซึ่งเป็นเส้นทางสัญจรหลักของชาวบ้านริมฝั่งสาละวินในแถบนี้การขนส่งสินค้า และเดินทางเข้าสู่ตัวเมืองแม่สะเรียง การเดินทางค้าขายของผู้คนบริเวณชายแดนในบริเวณบ้านแม่สามแลบ ทำให้เกิดการตั้งถิ่นฐานบ้านเรือนในเวลาต่อมา

ประมาณปี พ.ศ. 2504 นายบุญยอดเป็นคนไทยพื้นเมือง ทำอาชีพค้าขาย ได้ก่อตั้งบ้านเรือนร่วมกับนายบุญยัง นายบุญทา นายอานวย และนายหม่อโซ รวม 5 หลังคาเรือน โดยตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “ซอแหละท่า” เมื่อนายบุญยอดแก่เต่าลงก็ให้นายบุญยังเป็นผู้นำแทน ต่อมาได้เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านเป็น “บ้านแม่สามแลบ” เนื่องจากหมู่บ้านตั้งอยู่บริเวณสบห้วยแม่สามแลบที่ไหลลงสู่แม่น้ำสาละวิน

ในช่วงปี พ.ศ. 2511-2516 มีผู้คนทยอยเข้ามาอยู่อาศัยมากขึ้นเพื่อค้าขายวัว-ควาย และเครื่องใช้ต่างๆ แทนการค้าขายแร่ที่น้อยลง หลังจากนั้นประมาณปี พ.ศ. 2517-2523 มีการสร้างบ้านเรือนเพิ่มขึ้นตามห้วยแม่สามแลบ และมีการสร้างท่าเรือเพื่อติดต่อค้าขายระหว่างบ้านแม่สามแลบกับบ้านจอท่าทางทิศเหนือและกับบ้านสบเมยทางด้านทิศใต้ตามแม่น้ำสาละวิน ทำให้การค้าขายขยายตัวขึ้น สินค้าที่สำคัญได้แก่ วัว ควาย พริก งามากานพลู การค้าขายที่หมู่บ้านดังกล่าวจึงขยายตัวเพิ่มขึ้น

ด้วยเหตุที่หมู่บ้านดังกล่าวเป็นทำเลแห่งการค้าขาย ผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ต่างเข้ามาอยู่อาศัยที่บ้านแม่สามแลบ ทั้งปกากะญอไทใหญ่ และแขกปากี ซึ่งส่วนใหญ่เข้ามาประกอบอาชีพค้าขายและทำงานรับจ้าง

ในอดีตแม้จะเกิดไฟไหม้ครั้งใหญ่ เสียหายวอดวายไปครึ่งหมู่บ้านในปี พ.ศ. 2524 แต่ในปีถัดๆ มาก็มีผู้คนย้ายเข้ามาอยู่ที่บ้านแม่สามแลบกันมากขึ้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะการอพยพหนีสงครามการสู้รบในพม่า และการค้าขายที่เริ่มขยายตัวมากขึ้น

โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ. 2526 เริ่มมีการทำไม้สักในฝั่งประเทศพม่าและส่งขายมายังฝั่งประเทศไทย โดยส่งเป็นไม้แปรรูปนำมาขึ้นที่บ้านแม่สามแลบก่อนจะส่งต่อไปยังบ้านแม่ตะวอ อำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก ตามลำน้ำเมย

ช่วงปีพ.ศ. 2533-2537 เป็นช่วงที่การค้าไม้จากประเทศพม่าเฟื่องฟูที่สุด โดยพ่อค้าฝั่งไทยเป็นผู้รับซื้อไม้จากฝั่งพม่าทั้งในรูปของไม้ซุง ไม้แปรรูป เฟอร์นิเจอร์ไม้ บานประตูไม้ ซึ่งจะลำเลียงเข้าฝั่ง

ประเทศไทยทางบ้านแม่สามแลบ ส่วนไม้ซุงจะล่องมาตามลำน้ำสาละวินและลำเลียงขึ้นที่ท่าน้ำบ้านแม่สามแลบ

ในขณะเดียวกัน ปี พ.ศ.2537-2538 เกิดการสู้รบกันอย่างรุนแรงระหว่างรัฐบาลทหารพม่าและชนกลุ่มน้อย ทหารกลุ่มดีเคบีเอได้บุกเข้าเผาบ้านเรือนบริเวณสบห้วยแม่สามแลบทั้งสองแลบ เพื่อกดดันให้ญาติพี่น้องของตนกลับไปอยู่บ้านเกิดในประเทศพม่า และเมื่อทหารพม่าสามารถยึดค่ายมาเนอ์ปโลว์ได้ การค้าขายในแถบนี้ก็เริ่มซบเซา การเดินเรือในลำน้ำสาละวินลดน้อยลง ร้านค้าเริ่มทยอยหายไป และชาวบ้านบางกลุ่มอพยพกลับไปยังประเทศพม่า

เมื่อการสู้รบเริ่มสงบลง การค้าขายเริ่มฟื้นกลับคืนมา เรือเริ่มแล่นได้ตามปกติ มีการนำไม้ที่ค้างในเขตประเทศพม่าออกมา โดยล่องแพมาขึ้นที่สบห้วยแม่สามแลบ และสบห้วยแม่ปัว

และเมื่อปี พ.ศ.2554 ได้เกิดภัยพิบัติ ในวันที่1-2สิงหาคม 2554 ได้เกิดฝนตกต่อเนื่อง 3 วัน 2 คืน สาเหตุมาจากพายุฝนตกหนัก ทำให้เกิดน้ำป่าไหลหลากพัดพาและกัดเซาะบ้านเรือนราษฎรที่อยู่ใกล้ลำน้ำจำนวน 36 หลัง เสียหายทั้งหลังและเสียหายบางส่วน ชาวบ้านไร้ที่อยู่อาศัย ผู้นำชุมชนและกลุ่มผู้ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติได้รวมกลุ่มกันแก้ไขปัญหาของตนเองโดยมีทีมงานอาสาสมัครเข้ามาให้ความช่วยเหลือในด้านต่างๆ ช่วยประสานงานกับนักข่าวเพื่อนำเสนอข่าวและเชิญชวนผู้มีจิตศรัทธามาช่วยเหลือบริจาคของ อาทิ ข้าวสาร อาหารแห้ง ผ้าเส้นที่ หม้อหุงต้ม ตามกำลังที่มีอยู่ และได้เชื่อมหน่วยงานองค์กรเอกชนต่างๆ มาอุดหนุนสมทบอุปกรณ์ประเภทเอา-อุปกรณ์สร้างบ้าน โดยได้คัดเลือกจุดสร้างบ้านแห่งใหม่ บริเวณพระธาตุแม่สามแลบ และช่วยกันสร้างบ้านจนเสร็จจำนวน 36 หลังคาเรือน ด้วยความร่วมมือของชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติบ้านแม่สามแลบ

ชาวบ้านในหมู่บ้านแม่สามแลบโดยทั่วไปประกอบอาชีพทั้งเกษตรและรับจ้าง ในจำนวนนี้มีชาวบ้านประมาณ80-100คน ยึดอาชีพรับจ้างขนสินค้าขึ้นและลงจากเรือเป็นหลัก ซึ่งมีรายได้ไม่แน่นอน หากเป็นช่วงที่มีเรือสินค้า ก็จะมีรายได้เฉลี่ยประมาณ120-300บาทต่อวัน การประกอบอาชีพของชาวบ้านที่นี่ อาจแบ่งเป็นกลุ่มได้ดังนี้

กลุ่มปลูกอะยูประมาณร้อยละ50ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป นอกนั้นประกอบอาชีพ ค้าขาย ขับเรือ หางของป่าตามฤดูกาล เก็บใบตองตึงขาย ปลูกผักทำการเกษตรริมลำน้ำสาละวินและทำนาในเขตลำห้วยแม่สามแลบรวมถึงการทำประมงและรับจ้างในตัวเมืองแม่สะเรียงหรือเชียงใหม่ มีรายได้เฉลี่ย8,000-12,000บาท/ครอบครัว/ปี

กลุ่มแยกป่ามีส่วนมากประกอบอาชีพรับจ้างแบกลินค้าขึ้นหรือลงเรือซึ่งจะเป็นกลุ่มผู้ขายเท่านั้น (ประมาณร้อยละ 80)นอกนั้นประกอบอาชีพค้าขาย ขับเรือ ขับริยงค์ ทำประมง รายได้เฉลี่ย12,000-20,000บาท/ครอบครัว/ปี

กลุ่มไทใหญ่ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป และแบกลินค้าขึ้นลงเรือประมาณร้อยละ50 นอกนั้นประกอบอาชีพค้าขาย หางของป่าตามฤดูกาล เก็บใบตองตึงขาย ทำประมง และรับจ้างทำงานในตัวเมืองแม่สะเรียง หรือเชียงใหม่ มีรายได้เฉลี่ยประมาณ 10,000-12,000บาท/ครอบครัว/ปี

การรับจ้างขนสินค้ามีอัตราค่าจ้างจำแนกประเภทได้ดังนี้

1. การรับจ้างแบกสินค้าจากรถยนต์ถึงท่าเรือ และจากท่าเรือถึงรถยนต์หรือร้านค้า อัตราค่าจ้างขึ้นอยู่กับรถบรรทุกทั้งสองฝ่าย ค่าเฉลี่ยคนละประมาณ 100-300 บาท/วัน
2. การรับจ้างขนน้ำมันพืช ผงชูรส รองเท้าแตะจากรถบรรทุกลงรถกระบะ อัตราค่าจ้างขนคือ น้ำมันพืชปี๊บละ 1 บาท ผงชูรสหรือรองเท้าแตะกระสอบละ 10 บาท
3. การรับจ้างขนน้ำมันพืชลงจากรถกระบะขึ้นเรือใหญ่คิดอัตราปี๊บละ 2 บาท น้ำมันถัง 200 ลิตร ถึงละ 15 บาท ผงชูรสหรือรองเท้าแตะกระสอบละ 10 บาท
4. การรับจ้างแบกพริก งามา จากเรือขึ้นรถยนต์ คิดอัตรากระสอบละ 5 บาท และแบกจากรถยนต์เล็กขึ้นรถสิบล้อ คิดอัตราเหมาคันละ 450-500 บาท/คัน
5. การรับจ้างขับเรือสินค้า ผู้ขับได้ค่าจ้างเที่ยวละ 500 บาท โดยการกินอยู่จะขึ้นกับเจ้าของเรือ และผู้คุมหัวเรือได้ค่าจ้างเที่ยวละ 200 บาท
6. การรับจ้างบรรทุกน้ำมันพืช จากระบบรถบรรทุกใหญ่สู่ท่าเรือ ขนาดบรรทุกน้ำมันพืช 100 ปี๊บ ได้ค่าจ้างบรรทุกเที่ยวละ 100 บาท หากเป็นถึงน้ำมันพืชขนาด 200 ลิตร ได้ค่าจ้างบรรทุกถึงละ 20 บาท
7. การรับจ้างบรรทุกกระสอบพริก งามา จากท่าเรือถึงท่ารถบรรทุกสิบล้อ เจ้าของรถกระบะได้ค่าจ้างเที่ยวละ 100 บาท ในแต่ละเที่ยวสามารถบรรทุกได้ถึง 35 กระสอบ

กิจกรรมที่โดดเด่นอีกอย่างหนึ่งของบ้านแม่สามแลบคือ การค้าขายปลา ชาวบ้านจากชุมชนทั้งเหนือ-ใต้ที่จับปลาได้จากแม่น้ำสาละวิน จะนำปลามาขายที่ตลาดแม่สามแลบ และตลาดจะขายต่อให้กับร้านอาหารในอำเภอแม่สะเรียงและส่งต่อไปยังแหล่งอื่นๆ ต่อไป

ประสบการณ์การเชื่อมร้อยเครือข่ายในบ้านแม่สามแลบในการทำงานร่วมกัน อาทิ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่สามแลบ ป้องกัน และบรรพตสาธารณะภัยอำเภอสบเมย ป้องกัน และบรรพตสาธารณะภัยจังหวัดแม่ฮ่องสอน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(พอช.) มูลนิธิชุมชนไท แม่น้ำเพื่อชีวิตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มูลนิธิชีวิตและธรรมชาติ มูลนิธิกระจกเงา ศูนย์พัฒนาเยาวชนและสตรีอำเภอสบเมยที่มอญรักษ์พื้นฟูลุ่มน้ำสาละวิน โดยการเชื่อมร้อยขบวนประสานงานจากกลุ่มอาสาสมัคร

2.2) ความรู้ที่มีอยู่ทั้งงานวิจัยและงานพัฒนา

ชาวบ้านแม่สามแลบมีความแตกต่างในด้านภาษา วัฒนธรรม ซึ่งต้องอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติ โดยการพึ่งพาแม่น้ำสาละวินเป็นสายน้ำหล่อเลี้ยงชีวิต อีกทั้งจะต้องเฝ้าระวังรักษาและหวงแหนร่วมกัน จากการทำเหมืองจะทำโครงการขนาดใหญ่บนแม่น้ำสาละวิน ชาวบ้านมีความเป็นห่วงเป็นใยและเกิดกลุ่มทำงานวิจัยร่วมกันกับชุมชนสบเมยและชุมชนบ้านท่าต้าง โดยชุดแรกเป็นวิจัยไทบ้าน ชุดที่สอง เป็นงานวิจัยคุณค่าสาละวิน ซึ่งงานทั้งสองส่วนนี้ ชาวบ้านแม่สามแลบมีส่วนร่วมไม่ว่าจะเป็นเวทีแลกเปลี่ยนข้อมูลเรื่องปลา การทำเกษตรกรรมน้ำ ระบบนิเวศของแม่น้ำสาละวิน สมุนไพร หมอตำแย

ด้วยเหตุนี้ ชุมชนแม่สามแลบ เกิดกระบวนการเรียนรู้และเข้าใจบทบาทของตนเองตลอดจนเกิดความสามารถในการต่อยอดงานพัฒนาของชุมชน เชื่อมร้อยกับหน่วยงานองค์กรทั้งระดับชุมชนและภูมิภาค โดยมีการจัดระเบียบของชุมชน และ ข้อตกลง กฎระเบียบของบ้านแม่สามแลบดังนี้ คือ

- (1) ห้ามตัดไม้ แปรรูปไม้ เพื่อขายและจำหน่าย ฝ่าฝืน จับส่งดำเนินคดี
- (2) ห้ามบุกเบิกพื้นที่ป่าเพื่อทำการเกษตร ฝ่าฝืน จับดำเนินคดี
- (3) ห้ามเลี้ยงสัตว์ในเขตชุมชน ฝ่าฝืน ปรับ 500-1,000 บาท/ครั้ง
- (4) ห้ามเสพ-จำหน่ายยาเสพติดทุกชนิด ฝ่าฝืน จับส่งเจ้าหน้าที่ดำเนินคดี
- (5) ห้ามซื้อและจับปลาในเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา ฝ่าฝืนยึดของกลางและปรับปลา ตัวละ 500 บาท
- (6) ทุกครัวเรือนจะต้องมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุม และพัฒนาชุมชน หากขาดประชุมและพัฒนาชุมชนเกิน 3 ครั้ง จะถูกตัดสิทธิในทุกๆ ด้าน

3) บ้านสบเมย

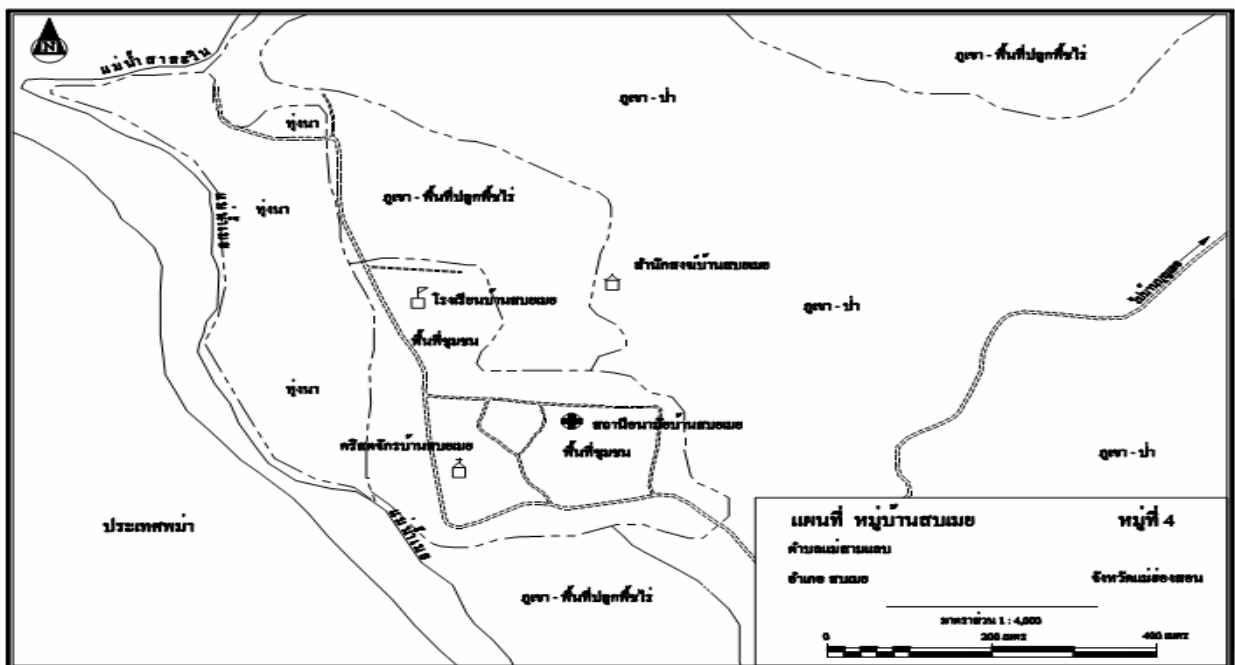
3.1) ที่ตั้งและลักษณะทางกายภาพ

บ้านสบเมยหมู่ที่ 4 ตำบลแม่สามแลบ อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอนตั้งอยู่ชายแดนระหว่างชายแดน ไทย-พม่า โดยมีบริบทชายแดนดังนี้

<u>ทิศเหนือ</u>	ติดบ้านปู่ทา หมู่ที่ 6 ต.แม่สามแลบ อ.สบเมยจ.แม่ฮ่องสอน
<u>ทิศใต้</u>	ติดแม่น้ำเมย รัฐกะเหรี่ยง สหภาพพม่า
<u>ทิศตะวันออก</u>	ติดบ้านบุญเลอ หมู่ที่ 5 ต.แม่สามแลบ อ.สบเมยจ.แม่ฮ่องสอน
<u>ทิศตะวันตก</u>	ติดแม่น้ำสาละวิน รัฐกะเหรี่ยง สหภาพพม่า

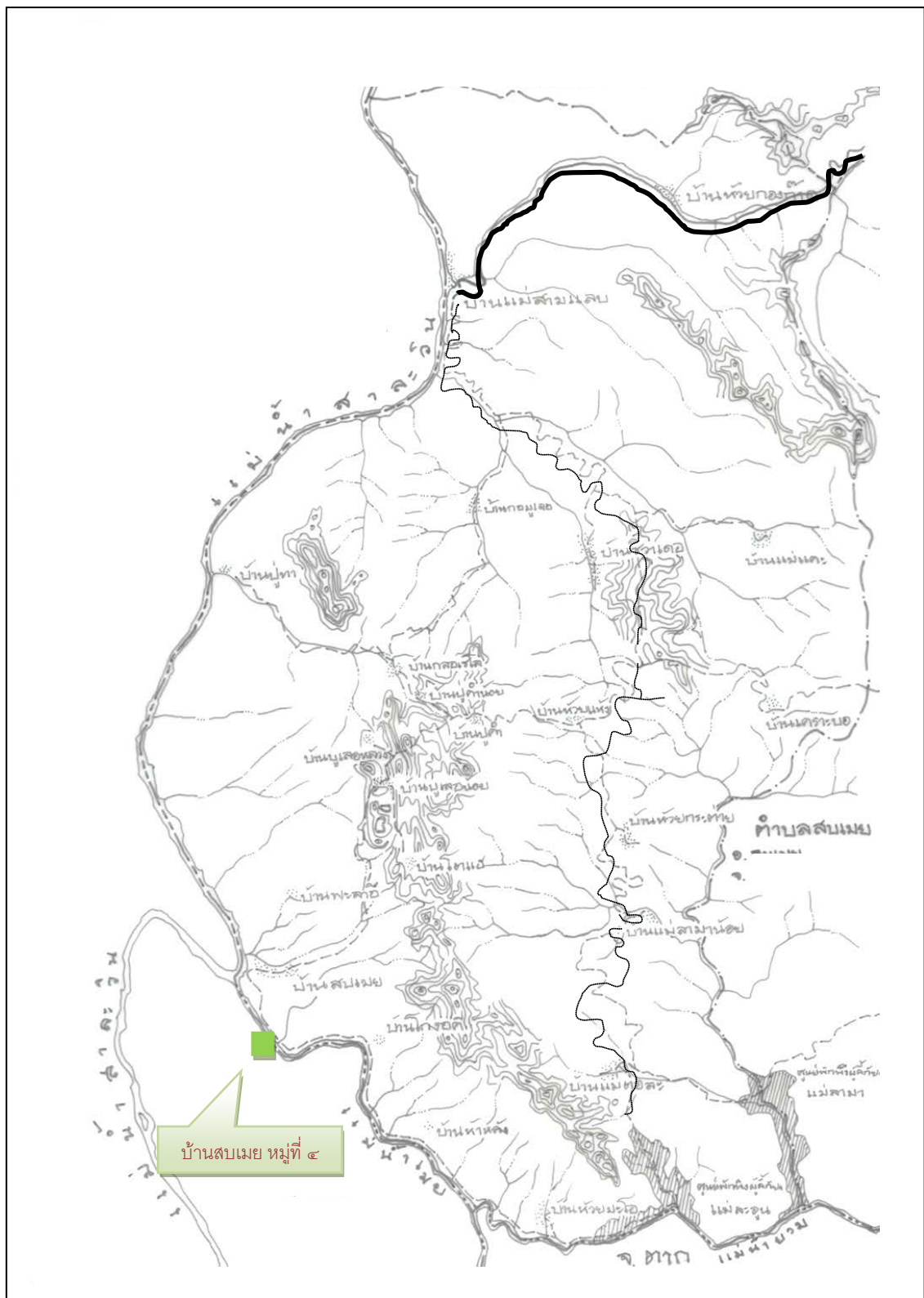
ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน ตั้งอยู่ในหมู่บ้านสบเมย เลขที่ 508 หมู่ที่ 4 ตำบลแม่สามแลบ อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ห่างจากที่ว่าการอำเภอสบเมย ประมาณ 95 กิโลเมตร และห่างออกจากตัวจังหวัดแม่ฮ่องสอนประมาณ 446.5 กิโลเมตร

ที่ตั้งของหมู่บ้าน เป็นจุดที่แม่น้ำเมย ไหลมาบรรจบกับแม่น้ำสาละวิน อยู่ในช่วงหุบเขาของแม่น้ำทั้งสองสาย มีที่ราบเล็กน้อย อีกทั้งมีพื้นที่ทำนา มีหาดทรายริมแม่น้ำเมย และแม่น้ำสาละวิน ซึ่งชาวบ้านสามารถใช้ประโยชน์ ช่วงน้ำลดตั้งแต่เดือนตุลาคม-พฤษภาคมของทุกปี ชาวบ้านจะทำการเกษตรริมฝั่งแม่น้ำทั้งสองฝั่ง เช่น ปลูกยาสูบ ถั่วลิสง พืชตระกูลถั่วต่างๆ มะเขือเทศ ฝักทอง มะเขือยาว แตงโม ผักกาด ผักชี บวบ มะระ ฯลฯ การทำเกษตรนอกจากริมแม่น้ำทั้งสองสายแล้ว ในลำห้วยสาขา ยังมีการทำนา ทำสวน โดยพึ่งพาห้วยแม่จิง และโก๊ะแคะแคะโก๊ะ รวมถึงในลำห้วยมีการเลี้ยงสัตว์ควบคู่ไปด้วย

แผนที่ชุมชนบ้านสบเมย หมู่ที่ 4 ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน

สำหรับพื้นที่ป่าบริเวณหมู่บ้านสบเมย ส่วนใหญ่จะมีการปลูกไม้สักของหน่วยงานรัฐ ซึ่งเป็นเขต ป่าสงวนแห่งชาติ บางส่วนชาวบ้านใช้ประโยชน์เป็นป่าไร่หมุนเวียน และป่าชุมชนต่างๆ เช่น ป่าต้นน้ำ ป่าอนุรักษ์ ป่าพิธีกรรม ป่าใช้สอย พื้นที่บวชป่า ซึ่งชาวบ้านช่วยกันดูแลรักษาอนุรักษ์พื้นที่ต่อไป และชาวบ้านบางส่วนไม่มีพื้นที่ทำกิน จำเป็นต้องทำไร่ในเขตรัฐกะเหรี่ยงสหภาพพม่า การสัญจรอาศัยเรือพายเรือยนต์เล็ก เพื่อทำเกษตรกรรมของตนเอง กลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยและตั้งถิ่นฐานในบ้านสบเมย ส่วนใหญ่เป็นชาติพันธุ์กะเหรี่ยงสะกอและกะเหรี่ยงโปว์

หมู่บ้านสบเมยมี 3 ฤดู คือ ฤดูฝน-หนาว-ร้อน ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาคริสต์ ศาสนาพุทธและศาสนาพราหมณ์(ความเชื่อดั้งเดิม)

บ้านสบเมย ตั้งอยู่เขตปกครองของกระทรวงมหาดไทย สังกัดหมู่ที่ 4 อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีทั้งหมด 4 หย่อมบ้านคือ

- (1) บ้านสบเมยเป็นหมู่บ้านหลัก จำนวนครัวเรือน 95 หลังคาเรือน
- (2) บ้านพะละอี มี 52 หลังคาเรือน
- (3) บ้านโกงอคี มี 30 หลังคาเรือน
- (4) บ้านพะคุยแฮ มี 7 หลังคาเรือน

ประชากร ประชากรทั้งหมดเป็นชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยง

ลำดับที่	บ้าน/หย่อมบ้าน	จำนวนประชากร			หลังคาเรือน
		ชาย	หญิง	รวม	
1	บ้านสบเมย (หมู่บ้านหลัก)	271	170	541	95
2	บ้านพะละอี (หย่อมบ้าน)	117	140	257	52
3	บ้านโกงอคี (หย่อมบ้าน)	82	69	151	30
4	บ้านพะคุยแฮ (หย่อมบ้าน)	11	18	29	7
รวม		481	397	978	184
ที่มา กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (ข้อมูล ณ เดือน มกราคม 2559)					

ประชากรชาย	481	คน
ประชากรหญิง	397	คน
ประชากรรวมทั้งสิ้น	978	คน
จำนวนหลังคาเรือน	184	ครัวเรือน

ประชากรส่วนใหญ่ถือสัญชาติไทย ทร.14/ตร.13 และบัตรยังไม่ระบุสัญชาติหมายเลข 13 หลัก หมายเลขศูนย์ มีประชากรทั้งหมด 987 คน

อาชีพในหมู่บ้านและหย่อมบ้านสบเมย คือ ทำนา ทำไร่ ทำสวน ทำการเกษตรกรรมน้ำ ทำการประมง ค้าขายรับจ้าง การทำนาคบ้านสบเมย อาศัยลำห้วยต่างๆที่ทำนา แต่ละลำห้วยจะอาศัยน้ำจากลำห้วยนั้นๆ

น้ำเพื่อการอุปโภค-บริโภค ใช้ห้วยแม่ปิงโก๊ะและโค๊ะ บอโก โก๊ะ โกงโก๊ะ ตามลำห้วยที่ชุมชนอาศัยอยู่ ใช้ระบบประปาภูเขา และระบบไฟฟ้าจากโซล่าเซลล์ เพื่อให้แสงสว่าง

หมู่บ้านสบเมย ได้จัดตั้งกลุ่มต่างๆภายในชุมชนเช่น กลุ่มทอผ้าย้อมสีธรรมชาติ กลุ่มประมงพื้นบ้าน กลุ่มปลูกผักกิมน้ำ กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติบ้านสบเมย และได้เชื่อมร้อยกับเครือข่าย

ใหญ่ระดับลุ่มน้ำ คือ เครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำสาละวิน ภายใต้สมาคมและพัฒนาพื้นฟูลุ่มน้ำสาละวิน

จากการเชื่อมร้อยทั้งงานวิจัยและงานพัฒนาร่วมกันนั้น ชาวบ้านสบเมย ได้ทำงานศึกษาข้อมูลชุมชนกับทีมวิจัยไทบ้าน และเป็นทีมวิจัยร่วมของงานสาละวินศึกษา ชาวบ้านเข้าใจกระบวนการงานวิจัย และสามารถนำไปต่อยอดองค์ความรู้เดิมได้เป็นอย่างดี

ประวัติหมู่บ้านสบเมย

หมู่บ้านสบเมยตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลแม่สามแลบ อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เดิมมีชื่อว่า “โนน่อปู” มีความหมายว่า “บึงน้ำ” ที่อยู่บริเวณกลางหมู่บ้าน (ปัจจุบันอยู่ใกล้เขตติดต่อโรงเรียนและที่นาของชาวบ้าน) ต่อมาเมื่อบึงน้ำและทุ่งหญ้าเปลี่ยนสภาพไป มีชื่อเรียกใหม่เป็นภาษากะเหรี่ยงว่า “ซุเมท่า” แปลว่า สบน้ำเมย คือการไหลสุดของแม่น้ำเมยหรือสบเมย ทราบจากแม่น้ำเมย เป็นทรายแม่น้ำที่ใช้ก่อสร้างในงานปูนได้ แต่ทราบจากแม่น้ำสาละวิน มีความละเอียดและมีดินผสมอยู่ เรียกว่า ทรายจีเป็ด ไม่สามารถใช้ในการก่อสร้างได้ ชาวบ้านจึงเรียกว่า ทรายสีดำที่ละเอียดนี้ว่า “แม่จ่าโซ” แปลว่า ทรายอ่อน

เนื่องจากเป็นบริเวณที่แม่น้ำสองสายไหลมาบรรจบกัน ระหว่างแม่น้ำสาละวิน ที่ไหลมาจากประเทศจีน ผ่านธิเบต ผ่านพม่า และแม่น้ำเมย ที่ไหลย้อนมาจาก อำเภอท่าสองยางจังหวัดตากมาบรรจบกับแม่น้ำสาละวินที่บ้านสบเมย แล้วไหลวกกลับเข้าไปในประเทศพม่า ไปออกทะเลอันดามัน อีกทั้งเป็นเส้นแบ่งพรมแดนระหว่างไทย-พม่าด้วย เมื่อมีการตั้งอำเภอใหม่โดยแยกออกจากอำเภอแม่สะเรียงจึงได้นำการไหลบรรจบของแม่น้ำสองสาย มาเป็น ชื่ออำเภอ ว่า “อำเภอสบเมย” จนถึงทุกวันนี้

บ้านสบเมยในอดีตมีผู้นำอาศัยอยู่คนแรกคือ นายพะเกหล่อทู่ ซึ่งได้มาเที่ยวในพื้นที่นี้ และเห็นว่าน่าอยู่และมีพื้นที่ราบในการทำมาหากินกว้างขวาง จึงย้ายครอบครัวมาอยู่ที่นี่ด้วยกัน 4 ครอบครัว ได้แก่ 1) นายพะเกหล่อทู่ 2) นายพะเหย่ซา 3) นายพายี 4) นายหะทอ ซึ่งปัจจุบันได้ลี้ภัยไปแล้ว มีผู้ใหญ่บ้านคนแรก ชื่อ นายเน่มุ่ย (ซึ่งอยู่ห้อยมบ้านพะคุยแสะ)

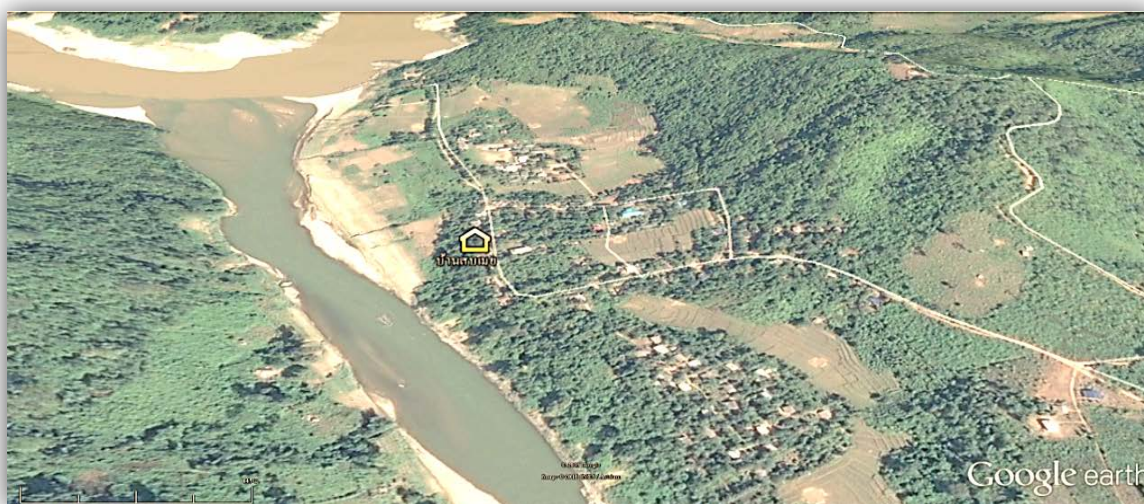
ปี พ.ศ.2513 (ผ่านมาแล้ว 46 ปี) บ้านสบเมย เคยได้รับพระมหากรุณาธิคุณปกเกล้าปกกระหม่อมจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ 9) พร้อมด้วยพระราชวงศ์ทุกพระองค์เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนราษฎรครั้งแรก พระองค์ทรงพระราชทาน ข้าวของ ถวายสิ่งของ แก่ราษฎรในหมู่บ้านสบเมย และหมู่บ้านใกล้เคียง ซึ่งครั้งนั้นยังเป็นอำเภอแม่สะเรียงอยู่

ต่อมาปี พ.ศ.2514 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเสด็จมาบ้านสบเมยอีกครั้ง พระองค์ทรงทอดพระเนตร ถึงความยากลำบากของราษฎร จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์ ให้หัวหน้าหมู่บ้านสบเมย มาทำการขุดลำเหมืองเล็กๆ เพื่อนำน้ำจากลำธารเชิงเขา ผ่านไร่นาของชาวบ้านสบเมยทั้งหมด นอกจากนี้ยังทรงพระราชทานพันธุ์พืชให้ เช่น ถั่วเหลือง ถั่วแดง รวมถึงการปลูกต้นหม่อนเลี้ยงไหม เป็นต้น (อาซูร วิไล, อสท.ปีที่ 13 พ.ศ. 2516, หน้า 69)

ปี พ.ศ.2514 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเสด็จมาบ้านสบเมย เป็นครั้งที่สาม พระองค์ทรงดำรงตำแหน่งผู้นำหมู่บ้าน ให้มีการจัดแบ่งที่ดินทำมาหากิน ให้กับชาวบ้านเป็นสัดส่วน และนำพันธุ์พืชที่พระองค์ทรงพระราชทาน ปลูกบนที่ดินทำกินนั้น แต่เนื่องจากหมู่บ้านสบเมย มีที่ตั้งของชุมชนอยู่ติดชายแดนไทย-พม่า มีการสู้รบบ่อยครั้ง จึงทำให้ชาวบ้านไม่สามารถดูแลพืชผล ที่พระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานให้สืบทอดถึงปัจจุบันได้

หมู่บ้านสบเมย เคยมีที่ตั้งของกองบัญชาการของกะเหรี่ยงกู่ชาติ คือ KNU ซึ่งมีฐานที่มั่นชื่อว่า “มานะปอ” แปลความหมายเป็นภาษาไทยว่า “ทุ่งหญ้าแห่งชัยชนะ” ริมฝั่งแม่น้ำเมย เชื่อมกับ บ้านสบขาม โดยมีนายพลโบเมียะเป็นผู้นำ ตลอดระยะเวลา 50 ปี ที่มีการสู้รบ เพื่อยึดครองดินแดนแถบนี้เป็นประจำ จนกระทั่งพม่าได้วางแผน แยกกองทัพกะเหรี่ยงกู่ชาติเป็นกะเหรี่ยงพุทธและกะเหรี่ยงคริสต์ เกิดการสู้รบกันเอง โดยมีพม่าหนุนหลังทหารกะเหรี่ยงพุทธ ทุ่งหญ้าแห่งชัยชนะ หรือ มานะปอ ที่ยิ่งใหญ่ ถูกตีแตกย่อยยับแค่เพียง 7 วัน และถูกยึดครองโดยทหารพม่าแทน ปัจจุบันสถานการณ์การสู้รบสงบลงไม่มีความรุนแรงเกิดขึ้นบริเวณชายแดน

ด้านสังคมของหมู่บ้านสบเมย ได้มีการขยายจำนวนครัวเรือนและประชากรเพิ่มมากขึ้น โดยมีการพัฒนาทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การดำรงชีพ สาธารณสุข และการศึกษา ทำให้ชาวบ้านมีความเป็นอยู่และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมั่นคง หมู่บ้านได้มีการพัฒนาเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน

3.2) ศาสนาวัฒนธรรมและประเพณี

ประชากรในหมู่บ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ/ คริสต์ โดยมีประเพณีที่สำคัญในหมู่บ้านที่แตกต่างกันตามการนับถือศาสนา ดังนี้คือ

- * **ศาสนาพุทธ** เข้าวัดทำบุญเนื่องในวันสำคัญ เช่น วันเข้าพรรษา ออกพรรษา ขึ้นพระธาตุ เนื่องในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาวันพ่อ วันแม่ และการผูกข้อมือร่วมถึงดักบ๊ิตรทุกเช้า เลี้ยงผีนาผีไร่ ห้วย แม่น้ำและเรียกขวัญข้าวเป็นต้น

- * ศาสนาคริสต์ วันคริสต์มาสเป็นวันสำคัญทางศาสนาคริสต์ในเดือนธันวาคมของทุกปีซึ่งเป็นเดือนที่พระเยซูประสูติ วันขึ้นปีใหม่ วันพ่อวันแม่ การแต่งงาน การนมัสการพระเจ้า ทุกๆวันอาทิตย์ในโบสถ์ และตามครัวเรือนต่างๆ

ประเพณีบายศรีสู่ขวัญ ประกอบด้วยบายศรี หมาก พลู กล้วย เหล้า แกงข้าวเบรอะ ลักษณะของแกงข้าวเบรอะ จะประกอบไปด้วย ข้าว เนื้อหมู พริก เกลือ กะปิ ผักตามฤดูกาลของท้องถิ่นนำมาต้มรวมกัน ประเพณีมัดมือจัดทำพิธีก่อนฟันไร่และเก็บเกี่ยวพืชผล

ประเพณีแต่งงาน (กินแขก) จัดงานทั้งหมด 3 วัน 3 คืน

- วันที่ 1เจ้าบ่าวไปบ้านเจ้าสาว ไหว้พ่อ แม่ ฝ่ายเจ้าสาว เพื่อทำพิธีสู่ขอหรือเรียกว่าพิธีเสียผี
- วันที่ 2เจ้าสาวจะมาบ้านเจ้าบ่าว แห่เจ้าสาวร่วมรับประทานอาหารที่บ้านเจ้าบ่าว ร้องเพลงกันตลอดวันตลอดคืน
- วันที่ 3วันส่งแขกเมื่อเลี้ยงอาหารแขกเสร็จแล้ว ก็แยกย้ายกันกลับหมู่บ้านของตนเอง

ประเพณีงานศพ นำศพไปไว้ที่ศาลากลางหมู่บ้าน หม่อมสาวภายในหมู่บ้านจะมาขอโดยวิธีเดินรอบศพ 3วัน 3คืน/ ทำพิธีเผาที่ป่าช้าของหมู่บ้าน/ คนที่ตายภายนอกหมู่บ้าน ตายที่ไหนเผานั้น โดยจะเอาแต่เสื้อผ้าของคนตาย มาประกอบพิธีที่ศาลากลางหมู่บ้านเท่านั้น

ประเพณีเลี้ยงผี อาหารที่ใช้เลี้ยงผี จะประกอบไปด้วย กล้วย เหล้า และกับข้าว จะนำอาหารไปประกอบที่ป่าและเลี้ยงสัตว์สังเวในป่า

สถาบันและองค์การทางศาสนา

- * สำนักสงฆ์ 1 แห่งบ้านสบเมย
- * พระธาตุ 1 แห่ง บ้านสบเมย
- * โบสถ์คริสต์จักร 2 แห่ง ตั้งอยู่ที่ หอ่อมบ้านพะละอี 1 แห่ง บ้านสบเมย1 แห่ง

3.3) อาชีพและการทำมาหากิน

ประชากรในหมู่บ้านสบเมยประกอบอาชีพเกษตรกรรมร้อยละ 95 ส่วนอีกร้อยละ 5รับจ้างค้าขาย ลูกจ้างชั่วคราว ลูกจ้างประจำ และอื่นๆ รายได้ส่วนใหญ่มาจากภาคเกษตร เช่น การทำนา ทำไร่ รองลงมา รายได้จากการประมง

บ้านสบเมยอยู่ติดแม่น้ำสองสายซึ่งสะดวกต่อการประมง ทั้งฤดูฝนและฤดูแล้งถือว่าชาวบ้านรายได้ดีพริก บุก หมาก ใบพลู ยาเส้น เมล็ดงาและอื่นๆซึ่งเป็นรายได้ของหมู่บ้าน

ข้อมูลด้านการศึกษา

- * โรงเรียนประถมศึกษา 1 แห่ง

- * ศูนย์เด็กเล็ก 3 แห่ง
 - ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านสบเมย(ศูนย์หลัก)
 - ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กห้วยมบ้านพะละอี (สาขาย่อย)
 - ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กห้วยมบ้าน โกะห่งอี (สาขาย่อย)

สาธารณสุข

- * สถานีอนามัยประจำหมู่บ้าน 1 แห่ง
- * อัตราการมีและใช้ส้วมราดน้ำ ร้อยละ 95

ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

- * รุณทหารพราน 1 แห่ง บ้านสบเมย กรมทหารพรานที่ 36

3.5) ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่

ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่บ้านสบเมยที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำสาละวิน และแม่น้ำเมย สองแม่น้ำสำคัญมากที่ชาวบ้านสบเมย ใช้ในการดำรงชีพ และเป็นแม่น้ำทางประวัติศาสตร์ เป็นแม่น้ำร่วมแห่งภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งสองฝั่งแม่น้ำมีทิวทัศน์ที่สวยงาม หมู่บ้านสบเมยตั้งอยู่ระหว่างสองแม่น้ำไหลมาบรรจบกัน ซึ่งถือว่าสำคัญต่อหมู่บ้านในทุกๆ ด้าน ลำห้วยที่สำคัญ 4 ลำห้วย คือ ห้วยแม่ปิง ห้วยโกละคะ ห้วยนาอะโกล ห้วยแม่กลอโกล สี่ลำห้วยใช้ในการทำนา และน้ำประปา มีการอนุรักษ์ ป่าสะเคือ ป่าต้นน้ำเป็นสำคัญ

การคมนาคม

บ้านสบเมย ตั้งอยู่ห่างไกลจากตัวอำเภอมาก และอยู่ติดกับชายแดนไทย-พม่า การเดินทางเข้าออก ระหว่างอำเภอกับหมู่บ้าน

- * เส้นทางที่ 1 การเดินทางโดยทางน้ำ ซึ่งสามารถเดินทางได้ตลอดปี โดยการนั่งเรือมาทางบ้านแม่สามแลบ ระยะทาง 24 กิโลเมตร จากบ้านแม่สามแลบ-อำเภอสบเมย อีก 80 กิโลเมตร บางปีฝนตกหนักไม่สามารถสัญจรได้
- * เส้นทางที่ 2 ใช้ถนนในการสัญจรถนนดิน สามารถมาถึงตัวอำเภอได้แต่ผ่านหมู่บ้านต่างๆ จากสบเมยผ่านหมู่ 5 บ้านบุญเลอ หมู่ 6 บ้านกลอเซโล หมู่ 9 บ้านกอมูเคอ แล้วมายังบ้านแม่สามแลบ หรือมาทางสายแม่คะตวน ก็ได้ ระยะทางถนน 95 กิโลเมตร

การโทรคมนาคม

- * โทรศัพท์ระบบดาวเทียม ที่สถานีอนามัยของชุมชน คือ 053-070567-9

โทรศัพท์สาธารณะมีสองตู้แต่ใช้การไม่ได้

การไฟฟ้า หมู่บ้านใช้โซล่าเซลล์ในการให้แสงสว่าง

แหล่งน้ำธรรมชาติ

* ลำน้ำ/ลำห้วย	10	แห่ง
* สระน้ำเพื่อการเกษตร	2	แห่ง

แหล่งท่องเที่ยวในหมู่บ้าน

- * หาดทรายบ้านสบเมย
- * น้ำตกห้วย แม่ปี-โกละแคะ
- * วิถีชีวิตชุมชน

คำขวัญบ้านสบเมย

จุดบรรจบน้ำสองสาย	งามหาดทรายและโขดหิน
ล่องเรือสาละวิน	ชมถิ่นบ้านสบเมย

ศักยภาพของชุมชน

- * การรวมกลุ่มของประชาชน แยกประเภทกลุ่ม ได้เป็น
 - กลุ่มแม่บ้าน
 - กลุ่มทอผ้า
 - กลุ่มจักสาน
 - กลุ่มประมง
 - กลุ่มตีมีด
 - กลุ่มออมทรัพย์
 - กลุ่ม ชรบ.

วิสัยทัศน์ของบ้านสบเมย

ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสงบสุข ร่วมใจรักษา สิ่งแวดล้อมยั่งยืน นำชุมชนโดยเศรษฐกิจพอเพียง

แหล่งวิทยาการและภูมิปัญญาท้องถิ่น

- * การจักสานเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น สานตะกร้า กระด้ง ทอเครื่องนุ่งห่ม เช่น ผ้าห่ม เสื้อ ผ้าถุง ถุงย่าม

ข้อมูลรายได้

จากการสำรวจข้อมูล จปฐ. ปี พ.ศ.2556 พบว่า บ้านสบเมย หมู่ที่ 4 ตำบลแม่สามแลบ มีรายได้รวมทั้งสิ้น จำนวน 9,633,626 บาท ในแต่ละครัวเรือนจะมีรายได้เฉลี่ยปีละ 61,754 บาท หรือมีรายได้เฉลี่ยคนละ 31,563 บาทต่อปี

ข้อมูลรายจ่าย

จากการสำรวจ ข้อมูล จปฐ. ปี พ.ศ.2556 พบว่า บ้านสบเมย หมู่ที่ 4 ตำบลแม่สามแลบ มีรายจ่ายทั้งหมด 4,724,450 บาท ซึ่งหมายถึงในแต่ละครัวเรือนจะมีรายจ่ายเฉลี่ยปีละ 30,284 บาท และเมื่อนำมาเฉลี่ยเป็นรายคนแล้วปรากฏว่าในแต่ละคนคนจะมีรายจ่ายเฉลี่ยคนละ 15,942 บาทต่อปี

ศักยภาพและแผนในการพัฒนาหมู่บ้าน

จากการจัดเวทีประชาคมของทางอำเภอสบเมย ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วม และมีข้อค้นพบเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนดังนี้ คือ

* จุดแข็งของชุมชน (S : Strengths)

- ประชาชนยึดการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
- มีความอบอุ่นในครอบครัว
- ประชาชนมีความสามัคคี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน
- ประชาชนมีการรักษาวัฒนธรรม ประเพณี
- ประชาชนมีการเคารพผู้สูงอายุ
- ประชาชนมีส่วนร่วมในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในชุมชน
- มีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์ (ต้นไม้/แหล่งน้ำ)
- มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ปลูกต้นไม้อย่างสม่ำเสมอ
- มีการใช้สมุนไพรในท้องถิ่นในการรักษาโรค
- เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านสบเมย มีต้นทุน เรื่องราวประเพณี วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยว ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (Home Stay)
- เป็นหมู่บ้านที่มีการส่งเสริมอาชีพแก่ชาวบ้าน แบบรายได้เสริม
- เป็นหมู่บ้านที่มีการส่งเสริมด้านการเพาะปลูกที่ถูกหลักวิชาการ เพราะหมู่บ้าน มีต้นทุนทางการเกษตรเพียงพอ

* จุดอ่อนของชุมชน (W: Weaknesses)

- ประชาชนส่วนใหญ่มีฐานะยากจน
- หมู่บ้านสบเมย มีการคมนาคมที่ยังไม่สะดวก
- ประชาชนขาดการส่งเสริมอาชีพ/ขาดรายได้เสริม
- การประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารยังไม่ครอบคลุม/ทั่วถึง
- ประชาชนส่วนขาดโอกาสในการขอมีสัญชาติไทย
- การรวมกลุ่มในชุมชนขาดความต่อเนื่อง
- หน่วยงานราชการให้การสนับสนุนไม่ต่อเนื่อง
- ขาดศาลาประชาคมหมู่บ้าน
- ขาดติดต่อสื่อสารที่รวดเร็วทันต่อเหตุการณ์

* โอกาสของชุมชน (O :Opportunities)

- มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์
- รัฐบาลส่งเสริมการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง
- องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยราชการต่าง ๆ สนับสนุนงบประมาณ
- ชุมชนมีต้นทุนในทางด้านการท่องเที่ยว
- รัฐให้การสนับสนุนในการจัดสรรพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินอย่างเป็นสัดส่วน
- มีการส่งเสริมโครงการหลวงภายในหมู่บ้าน
- มีโรงเรียนขยายโอกาส มัธยมต้นในหมู่บ้าน เพื่อรองรับอาเซียน

* ข้อจำกัดของชุมชน (T : Threats)

- มีภัยธรรมชาติเกิดบ่อยและการติดต่อที่ไม่ทันต่อเหตุการณ์
- หน่วยงานของรัฐสนับสนุนการพัฒนาไม่ต่อเนื่อง
- การคมนาคมที่ยากลำบาก
- การพัฒนา ความคาดหวังที่จะให้เกิดขึ้นในอนาคต
- มีถนนที่สัญจรไป-มาได้ทุกฤดูกาล

4.2 ระบบนิเวศปลาสาละวิน

1) เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับปลาสาละวิน

ในแถบลุ่มแม่น้ำสาละวินนี้ เป็นที่อยู่ของชาติพันธุ์ที่หลากหลาย ส่วนใหญ่จะเป็นชาวกะเหรี่ยงชาวไทใหญ่ และชาวมอญ ในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2546 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ.2548 ได้มีการศึกษาวิจัยของชาวกะเหรี่ยงเผ่าปกาเกอะญอในพื้นที่เกี่ยวกับระบบนิเวศวิทยาของพื้นที่ลุ่มแม่น้ำสาละวิน ตั้งแต่บริเวณเขตอำเภอแม่สะเรียงจนถึงอำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบชนิดปลาประมาณ 70 ชนิด เป็นปลาหนัง 22 ชนิด และปลามีเกล็ด 48 ชนิด ภาษาท้องถิ่นเรียกปลาว่า "หยะ"

ชนิดพันธุ์ปลาที่พบในแม่น้ำสาละวิน จัดได้ว่า มีปริมาณน้อยกว่าปลาที่พบในลุ่มน้ำใกล้เคียง อย่างแม่น้ำเจ้าพระยา หรือแม่น้ำโขง โดยชนิดพันธุ์ปลาที่มีความใกล้เคียงกับปลาที่พบในประเทศอินเดีย ที่อยู่ไกลออกไปนับพันกิโลเมตร มากกว่าชนิดพันธุ์ปลาที่พบในประเทศไทย และหลายชนิดเป็นปลาเฉพาะถิ่นที่ไม่พบในที่แห่งอื่น เช่น ปลากรดหมูสาละวิน ปลากรดหัวเลี่ยม ปลาหยะเคปลาแค้หมี ปลากระทิงจุด เป็นต้น และยังมีอีกหลายชนิดที่ยังไม่ได้มีการค้นพบ

นอกจากนี้ ยังพบว่าในช่วงฤดูฝนที่น้ำในลุ่มแม่น้ำสาละวินเอ่อล้น ในราวเดือนพฤษภาคมฝูงปลาจะอพยพขึ้นไปตามลำน้ำสาขาต่าง ๆ เพื่อผสมพันธุ์และวางไข่ ในช่วงต้นฤดูหนาวราวเดือนตุลาคม ปลาจะเริ่มอพยพเดินทางลง และปลาบางชนิดก็จะวางไข่ เช่น "หยะโม" (ปลาพลวง) ในขณะที่ปลาบางชนิด

เช่น "หะยี" (ปลาสะแงะ) เป็นปลาที่เดินทางไกลมาก โดยมาจากทะเลอันดามันมาสู่ลุ่มแม่น้ำสาละวิน "หะยี" จะวางไข่ในทะเลและกลับมาเจริญเติบโตในน้ำจืด สภาพน้ำที่ "หะยี" จะอาศัยต้องเป็นน้ำสะอาด ไม่มีมลพิษ ในแหล่งน้ำใดที่มีการใช้สารเคมี จะไม่พบ "หะยี" อีกเลย

ช่วงเวลาที่ปลาวางไข่มากที่สุดจะมี 3 ช่วง คือ ช่วงต้นฤดูฝน ประมาณเดือนพฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน ช่วงกลางฤดูฝน ประมาณเดือนกรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม และช่วงต้นฤดูหนาว ประมาณเดือนพฤศจิกายนถึงเดือนธันวาคม ซึ่งปลามีถิ่นที่อยู่ที่หลากหลายสภาพทั้งแก่งเกาะพื้นที่ชุ่มน้ำต่าง ๆ หาดรวมถึงบริเวณที่เป็นวังน้ำลึก

จากการแลกเปลี่ยนพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับแกนนำบ้านสบเมย บ้านท่าตาฝั่ง และบ้านแม่สามแลบ ซึ่งล้วนตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งแม่น้ำสาละวิน พบว่า อาชีพประมงในแม่น้ำสาละวินเป็นอาชีพหนึ่ง ที่สร้างความมั่นคงทางอาหารแก่สมาชิกในชุมชน โดยมีมาตรการระดับชุมชนในการกำหนดราคาปลาที่ขายเพื่อการบริโภคในชุมชนต่ำกว่าราคาที่ขายให้กับพ่อค้าคนกลาง ซึ่งเป็นโอกาสทางรายได้แก่ผู้ประกอบอาชีพประมง

2) ลำดับความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงในแม่น้ำสาละวิน บริเวณแนวพรมแดนไทย-พม่า 118 กิโลเมตร

ปีพ.ศ. 2508

- การหาปลาในแม่น้ำสาละวินและแม่น้ำเมย มีปลานขนาดใหญ่ในแม่น้ำสาละวิน ได้แก่ ปลา คม ปลาแค้ ปลาหมู ปลาหวาน(กะก่าจะ) ปลาเก๋า(ปลาเพี้ย) ปลาคับแดง ตะพาบน้ำ ปลากดก้าง ใช้เครื่องมือประมงที่ทำขึ้นเองได้แก่ หอกติดเชือก เบ็ดใหญ่ ไซขนาดใหญ่ แห/ตาข่ายที่สานขึ้นเองจากเชือกปอ ถักเป็นตาข่ายยาว 5 สอก การส่องแสงใช้ไม้เกี้ยว และใช้มีดฟัน

- การหาปลาในลำห้วยสาขาใช้สวิง และไซประเภทต่างๆ ปิดลำห้วย (ตักแถว) ทำฝายน้ำล้น และวางไซดักปลาไว้(กะ) ทำฝายน้ำล้นดักปลา (สะเนาะ)/ (โปตุ) วางเบ็ดกะเหรี่ยง ใช้เหยื่อจุ่ม ให้ปลากิน แล้วกระตุก/ เบ็ดแฉก ใช้ใบไม้ชนิดหนึ่งตามฤดูกาลเดือนตุลาคม ใช้แหเล็ก โหล โล่ดิน ตามวังน้ำ

- ส่องกบเขียด โดยใช้ไม้เกี้ยว หาปูและกุ้งช่วงน้ำลดเดือน กันยายน-พฤศจิกายน ใช้แพ เรือพาย เรือเล็กโรแท็ค เรือพายขนส่ง ค้าขายแร่

ปี พ.ศ. 2518

- มีการทำไม้ ปล่องไหลลงสาละวิน ใช้เรือยนต์ 1 ลำ เพื่อลากไม้ 2 ต้น โดยบริษัทพาณิชย์ ทำไม้สักบริเวณห้วยแม่แะ (ปี พ.ศ.2518-2520) เพื่อขายภายในประเทศ และมีการนำไม้เข้าจากพม่าจากทางเหนือล่องน้ำลงมา และล่องน้ำจากบ้านสบเมยขึ้นมาทางบ้านแม่สามแลบ มีการค้าขายวัว ควาย ค้าขายแร่ จากฝั่งประเทศพม่าเข้าสู่ประเทศไทย ขึ้นฝั่งบริเวณบ้านแม่สามแลบ

- ปลาในแม่น้ำสาละวิน ยังมีความอุดมสมบูรณ์ ชาวบ้านมีแหล่งอาหารที่อุดมสมบูรณ์ ริมน้ำสาละวิน มีการปลูกพืชชายหาด ได้แก่ แตงโม หัวมัน นักเรียนที่กลับมาบ้านนำผลผลิตไปขายในเมือง มีการทำไม้ในฝั่งพม่า โดยตั้งโรงเลื่อยขนาดเล็ก

- การหาปลา ใช้ตาข่ายขนาดต่างๆ ตามวิถีชีวิต เบ็ดรอก เบ็ดแฉ่ง เริ่มมีการซื้อปลาโดยคนงานในบริษัททำไม้และโรงเลื่อยขนาดเล็ก มีการซื้อขายปลาตามความต้องการ คนที่อื่นมาบอกให้คนในพื้นที่หาปลาเพื่อขาย การสัญจรเริ่มใช้เรือขนาดกลาง 4-6 สืบ เป็นเรือบรรทุกวัว-ควาย

ปี พ.ศ. 2528

- มีการเปิดตลาดริมน้ำที่บ้านแม่สามแลบ มีการตั้งโรงเลื่อยขนาดเล็กและขนาดใหญ่ตลอดสายน้ำสาละวิน และแม่น้ำเมย เริ่มมีถนนตัดเข้าหมู่บ้านริมฝั่งสาละวิน มีเรือขนาดต่างๆ เพิ่มขึ้น มีการสร้างสาธารณูปโภคต่างๆ เพิ่มขึ้นชุมชนริมฝั่งสาละวิน และมีการสร้างโรงเรียน มีการล่องแพไม้ซุง

- การวางตาข่ายในแม่น้ำสาละวินน้อยลงการซื้อปลาเพิ่มขึ้น มีการระเบิดปลาตามวังน้ำต่างๆ การหาปลาเพื่อเป็นอาหารของชาวบ้านจะเน้นหาปลาตามลำห้วยสาขา โดยกลุ่มแม่บ้าน/ผู้ชายมักเข้าไปทำงานตามโรงเลื่อยต่างๆ เกิดการสู้รบ ตามบริเวณสำคัญต่างๆ การเดินเรือสามารถวิ่งได้ตลอดเวลา (24 ชั่วโมง) การได้ปลาจากการวางตาข่ายน้อยลงมาก ปลาหากินตามธรรมชาติน้อยลง เพราะจุดที่เป็นแหล่งอาหารอันอุดมสมบูรณ์ ถูกวางระเบิดและซื้อด้วยไฟ

- ฐานทัพกะเหรี่ยงที่“มานะปอ” ถูกตีแตก วันที่ 26 ธันวาคม พ.ศ.2537 เกิดการอพยพของผู้คนข้ามแม่น้ำสาละวิน (หนีสงคราม)

ปี พ.ศ. 2538

- เกิดศูนย์อพยพที่บ้านแม่ลาใหม่ ทหารพม่าประชิดชายแดน ตั้งฐานทัพตามจุดสำคัญต่างๆ การทำไม้ฝั่งพม่าหยุดลง เปลี่ยนเป็นการทำไม้ในฝั่งไทย แต่แอบอ้างเป็นไม้พม่า (นุงโสร่ง)

- การวางตาข่ายเริ่มมีมากขึ้น การซื้อปลาที่บ้านท่าตาฝั่งหายไป ยังคงมีการซื้อปลาอยู่บ้าง บริเวณทางด้านทิศใต้ของบ้านแม่สามแลบถึงบ้านสบเมย แต่น้อยลง ชาวบ้านหาปลาและขายปลา มีการปลูกผักริมฝั่งน้ำสาละวินมากขึ้น เหลือกินสามารถนำไปขายได้ ปลาสาละวินเริ่มเป็นที่นิยม ขายได้ราคาดี

- ปี พ.ศ. 2547 เกิดน้ำท่วมดินโคลนถล่มในบริเวณต้นน้ำแม่เงา ปลากระอักโคลนตายตั้งแต่ต้นน้ำถึงแม่น้ำยม และแม่น้ำเมย

ในอดีต ยังไม่มีมาตรการในการควบคุมการใช้เครื่องมือการทำประมง และการจัดการร่วมกันเกี่ยวกับราคาซื้อขายปลากับพ่อค้าคนกลาง อีกทั้งยังขาดการประเมินสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นรอบด้านกับแม่น้ำสาละวิน ที่อาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารของชุมชน เพื่อเตรียมการตั้งรับปรับตัว และการเชื่อมร้อยเครือข่ายเพื่อจัดการความมั่นคงทางอาหารในอนาคตร่วมกัน

การแลกเปลี่ยนพูดคุยในประเด็น “ปลาและความมั่นคงทางอาหาร ของแม่น้ำสาละวิน” จึงมีการทบทวนสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลง เรื่องปลาและความมั่นคงทางอาหาร แม่น้ำสาละวิน ตั้งแต่อดีต-ปัจจุบัน พบว่า เหตุปัจจัยที่ส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อระบบนิเวศของปลาและความมั่นคงทางอาหารในแม่น้ำสาละวิน ประกอบด้วย

1. ปัจจัยภายในพื้นที่

- การเปลี่ยนแปลงของรูปแบบวิถีการทำประมง เครื่องมือประมง
- การเกิดขึ้นของอุตสาหกรรมการทำไม้แปรรูป การทำเหมืองแร่
- กลไกราคาที่เป็นความต้องการจากภายนอกชุมชน ที่ส่งผลต่อการเลือกใช้วิธีการและเครื่องมือในการทำประมงของสมาชิกในชุมชน

2. ปัจจัยภายนอกพื้นที่

- การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ลำน้ำสาขาต่างๆ ที่มีผลต่อการชะล้างพังทลาย โคลนถล่ม ลำห้วยสาขาตื้นเขิน ส่งผลต่อแหล่งอาหาร อาศัยและพื้นที่ปลอดภัยในการขยายพันธุ์ของปลาในแม่น้ำสาละวิน
- ปัญหาการจัดการขยะจากเมืองใหญ่ในตอนบนของแม่น้ำ เช่น ขยะจากเมืองปาย แม่ฮ่องสอน จิน พม่า ขุนยวมและแม่สะเรียง
- สถานการณ์การสู้รบในพม่าทั้งในอดีต และความไม่ชัดเจนอิมคริมในปัจจุบัน
- โครงการขนาดใหญ่ระหว่างประเทศ เช่น โครงการเขื่อนต่างๆ ทางตอนบน และตอนใต้ของประเทศไทย ที่มีผลกระทบต่อระบบนิเวศแม่น้ำสาละวินโดยรวม

3) การขึ้นมาอพยพ-วางไข่ ของปลาในแม่น้ำสาละวินและลำห้วยสาขา

การอพยพขึ้นของปลาในลำห้วยสาขา เริ่มตั้งแต่ เดือนพฤษภาคม-กรกฎาคม โดยปัจจัยสำคัญขึ้นอยู่กับที่ปริมาณน้ำลำห้วยแต่ละสายห้วย ในแต่ละปี (ปริมาณน้ำฝนที่ตก) ปลาจะลงมาในแม่น้ำหรือหาบริเวณที่มีความปลอดภัย ในช่วงเวลาประมาณกลางเดือนตุลาคม-พฤศจิกายนของทุกปี มีการอพยพลงมาครั้งละ 3 วัน โดยเฉพาะตอนกลางคืน / โดยมีปัจจัยหลักจากการลดลงของลำห้วยสาขา น้ำหลากของลำห้วย

การวางไข่ของปลาในแม่น้ำสาละวิน/ แม่น้ำเมย /แม่น้ำยวม และแม่น้ำปายปลาจะเลือกสภาพพื้นที่ที่มีน้ำไหล มีกรวดหินหรือบริเวณน้ำนิ่ง ที่มีก้อนหินข้างๆที่น้ำไหล มีหินกรวดปลาจะขึ้นมาเตรียมพื้นที่เพื่อวางไข่ โดยคุ้ยก้อนหินเล็ก ทำแอ่งเพื่อวางไข่เป็นจุดๆตลอดแนวบริเวณเหมาะสม แล้วจึงวางไข่

ตัวผู้ จะฉีคน้ำเชื้อเข้าไปบนกองไข่ หรือบางชนิด ตัวแม่ไข่ทิ้งลงมา ตัวผู้จะขึ้นไปฉีคน้ำเชื้อในพื้นที่ที่ปลาตัวเมียวางไข่ลงมา ลักษณะนี้ใช้เวลาครั้งละ 1-2 วัน ช่วงระยะเวลาประมาณเดือนกุมภาพันธ์ถึงปลายเดือนมีนาคม ซึ่งลักษณะท้องฟ้าโปร่งใส มีลายเมฆสีขาว-ฟ้า-ส้ม

หมายเหตุชนิดปลาขึ้นมาไข่ในแม่น้ำใหญ่-ลำห้วยสาขาของแต่ละปี ต้องสังเกตและศึกษาเพิ่มเติม

อีกช่วงเวลาที่ปลาวางไข่ คือช่วงเวลาประมาณเดือน พฤษภาคมถึงเดือนมิถุนายน ปัจจัยที่ส่งผลต่อการหนุนแม่น้ำหลักและการหลากของลำห้วยสาขาช่วงเวลาประมาณเดือน กรกฎาคมถึงเดือนสิงหาคม มีกลุ่มปลาที่วางไข่ ส่วนมากเป็นปลาที่หาบริเวณวางไข่หาแหล่งอาหารหรือสำรวจพื้นที่เดิมเป็นปกติ แล้วจึงจะทำการวางไข่เป็นประจำ

ปลาอีกกลุ่มวางไข่ ในช่วงเวลาเดือน ธันวาคมถึงเดือนมกราคมของทุกปี ปลาที่วางไข่ในช่วงนี้ ส่วนใหญ่เป็นปลาหนัง เช่นปลากระต๊อปลาหมอปลาหลด ฯลฯ

ข้อมูลเฉพาะบริเวณบ้านสบเมย ตำบลแม่สามแลบ อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน คนที่รับซื้อปลาสดบันทึกไว้ปีหนึ่งได้ปลาน้ำหนักรวมกัน 3,000 กิโลกรัม โดยมีช่วงเวลาที่จับได้ มี 2 ช่วงเวลาสำคัญที่จับปลาได้และสถิติปลาที่จับได้ เป็นดังนี้คือ

1. ช่วงเวลาในการจับปลาได้มากที่สุด คือ เดือนพฤษภาคม-มิถุนายน เป็นช่วงที่ปริมาณแม่น้ำเพิ่มขึ้นและน้ำหนุนเข้ามาในปากลำห้วยสาขาต่างๆ โดยเฉพาะบ้านสบเมย
2. ช่วงเวลาในการจับปลาเดือนธันวาคมถึงต้นเดือนกุมภาพันธ์ จะจับปลาได้ขนาดเล็ก 3-5 ตัว/กิโลกรัม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับระบบนิเวศน์และการรบกวนของมนุษย์

ปลาที่จับได้ จะนำมาขายรวมกันให้พ่อค้าคนกลางบ้านแม่สามแลบ ตำบลแม่สามแลบอำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีราคาปลา โดยประมาณ คือ ปลาหมอ ราคา 120-150 ต่อกิโลกรัม ปลาที่มีเกร็ดอื่นๆ 100-120 ต่อกิโลกรัม ส่วนปลาสะแงะ 120-150 ต่อกิโลกรัม

ช่วงเวลาที่ชาวบ้านไม่นิยมวางตาข่าย(มอ) คือช่วงปลายเดือนกุมภาพันธ์-มีนาคม แต่จะมีการใช้เครื่องมืออื่นๆ แทน คือ เบ็ด หรือลากตาข่าย เพราะช่วงนี้ สาหร่าย(จีเตา) ไหลมากับน้ำมีปริมาณมาก

ข้อมูลปลาสาธารณะและสัตว์น้ำ จากการศึกษาในระยะเวลา 18 เดือน (มิถุนายน 2558-ธันวาคม 2559)

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อภาษาไทย	ช่วงเวลาจับปลาได้	เครื่องมือที่ใช้	ปริมาณจับได้		ช่วงเวลาอพยพและวางไข่	ราคาขาย	
					บริโภค	ขาย		ชุมชน	ตลาด
1	หะสะโค	ปลาช่อนงูเห่า	ส.ค.-ต.ค.	ไซล้น,เบ็ด,มอ	✓	-	มิ.ย.-ส.ค.	80	120
2	หะปะโอใหม่	ปลาตะเพียน	ตลอดปี	ตาข่าย,แห	✓	✓	มิ.ย.-ส.ค.	80	100
3	หะปะโอกิ	ปลาน้ำหมึก	พ.ค.-ก.ย.	แห,สวิง,เปิดแคว	✓	-	พ.ค.-มิ.ย.	-	-
4	หะปะอบอ	ปลาจิ้ง	ตลอดปี	แห,เบ็ด,เปิดแคว	✓	-	มิ.ย.-ก.ค.	-	-
5	หะปะกอดิ	ปลาวาฬ	ตลอดปี	แห,ตาข่าย	✓	-	มิ.ย.-ก.ค.	-	-
6	หะปะบอสะโอะ	ปลาหมอฮ่องเต้	พ.ค.-ส.ค.	แห,ตาข่าย,เบ็ด	✓	✓	มิ.ย.-ส.ค.	80	100

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อภาษาไทย	ช่วงเวลาจับปลาได้	เครื่องมือที่ใช้	ปริมาณจับได้		ช่วงเวลา อพยพ และ วางไข่	ราคาขาย	
					บริโภค	ขาย		ชุมชน	ตลาด
7	หะเถ้	ปลาทุ่งเหว	ม.ค.-ก.พ.	แห	✓	-	มิ.ย.-ส.ค.	-	-
8	หะซอพาหม่ม	ปลาแขยงข้าว	พ.ค.-ค.ค.	แห,ดาข่าย,เบ็ด	✓	-	มิ.ย.-ส.ค.	80	100
9	หะบือกิ	ปลาหม่น	ม.ค.-มิ.ย.	แห,ดาข่าย,กะ	✓	-	มิ.ย.-ส.ค.	80	100
10	หะออะ	ปลานางอ้าว	มิ.ย.-ก.ย.	แห,ดาข่าย,ไซ	✓	-	ก.ค.-ส.ค.	-	-
11	ดีคูบอ	ปลาไหลนา	ส.ค.-ธ.ค.	ตุ้ม,ขุด	✓	✓	ก.พ.-มิ.ค.	100	120-150
12	ดีคูซุ	ปลาไหลหนอง	ส.ค.-ธ.ค.	ตุ้ม,ขุด	✓	✓	ก.พ.-มิ.ค.	100	120-150
13	หะดักลิ	ปลาชีว	ตลอดปี	เบ็ด,ดาข่าย,แห	✓	-	พ.ค.-มิ.ย.	-	-
14	หะกือ	ปลาหลด	ตลอดปี	เบ็ด/ดาข่าย	✓	✓	ม.ค.-ก.พ.	100	120
15	หะเค	ปลาชะคูด	พ.ค.-ก.ค.	เบ็ด/แห/ดาข่าย	✓	-	พ.ค.-มิ.ย.	-	-
16	หะโหนะ	ปลาแก้มช้ำ	ตลอดปี	แห,ไซเล็ก	✓	-	ก.พ.-มิ.ค.	-	-
17	หะหลิ	ปลาก้าง	ตลอดปี	เบ็ด/ไซ	✓	-	ก.พ.-มิ.ค.	-	-
18	หะปะบอ	ปลาชีวใบไผ่	ตลอดปี	สวิง/แห	✓	-	มิ.ย.-ก.ค.	-	-
19	หะแปะวา	ปลาเค้าขาว	มิ.ย.-ธ.ค.	ดาข่าย/แห	✓	✓	มิ.ย.-ก.ค.	100	120
20	หะปะตะเล	ปลาสังกะวาดพม่า	ธ.ค.-ก.พ.	เบ็ด/ดาข่าย	✓	✓	พ.ค.-มิ.ย.	80	100
21	หะโดปูลุ	ปลาค้อ	ตลอดปี	ปัดแคว	✓	-	ก.พ.-มิ.ค.	-	-
22	หะที	ปลาสะแงะ	ธ.ค.-เม.ย.	เบ็ด	-	✓	พ.ย.-ธ.ค.	100	120-150
23	หะซี/การิ	ปลาแป้นแก้ว	ตลอดปี	แห	✓	-	พ.ค.-มิ.ย.	-	-
24	หะโควา	ปลามะไฟ	มิ.ย.-ธ.ค.	แห/ดาข่าย/ไซสั้น	✓	✓	พ.ค.-ส.ค.	100	120
25	หะหลิโส้	ปลาบู่	ก.พ.-มิ.ค.	เบ็ด,แห	✓	-	พ.ค.-มิ.ย.	-	-
26	หะนื้อ	ปลากด	ค.ค.-ธ.ค.	เบ็ด/ดาข่าย	✓	✓	มิ.ย.-ก.ค.	100	120
27	หะโม	ปลากม	พ.ค.-ค.ค.	ดาข่าย/ไซสั้น	✓	✓	มิ.ย.-ส.ค.	100	150
28	หะคู้ย	ปลาแค้	ตลอดปี	เบ็ด/ดาข่าย	✓	✓	มิ.ย.-ส.ค.	80-100	120
29	หะหมือซุ	ปลากดดำ	พ.ค.-ธ.ค.	เบ็ด/ดาข่าย/ไซสั้น	✓	✓	มิ.ย.-ส.ค.	100	150
30	หะหมือบอ	ปลากดเหลือง	พ.ค.-ธ.ค.	เบ็ด/ดาข่าย/ไซสั้น	✓	✓	มิ.ย.-ส.ค.	100	120
31	หะหลู่	ปลาช่อน	ธ.ค.-เม.ย.	เบ็ด/ไซ	✓	✓	พ.ย.-ธ.ค.	100	100
32	หะเก๊ะ	ปลาดุก	ตลอดปี	เบ็ด/ไซ	✓	✓	พ.ย./ธ.ค.	80	100
33	หะโอ	ปลากระทิง	ธ.ค.-มิ.ค.	เบ็ด/แห	✓	-	พ.ย.-ธ.ค.	-	-
34	หะกะละซุ	ปลาเพี้ยะ/กาดำ	ตลอดปี	ดาข่าย/ไซสั้น	✓	✓	มิ.ย.-ส.ค.	100	120
35	หะบือ	ปลาหม่น	ม.ค.-พ.ค.	ดาข่ายมเบ็ด	✓	✓	มิ.ย.-ส.ค.	80	100
36	หะเคละอะ หะ/หะเจ๊ะ	ปลาไข่ช่อง/ปลา กระมัง	พ.ค.-ก.ค.	ดาข่าย,เบ็ด	✓	-	มิ.ย.-ส.ค.	-	-
37	หะปลิ	ปลาสดาด	ม.ค.-เม.ย.	ดาข่าย/แห	✓	-	มิ.ย.-ส.ค.	-	-
38	หะบือซุ	ปลาจาด	ม.ค.-มิ.ย.	ดาข่าย/แห/ไซสั้น	✓	✓	มิ.ย.-ส.ค.	100	-
39	หะลี	ปลาเลียหิน	ม.ค.-ก.พ.	แห	✓	-	พ.ย.-ธ.ค.	-	-
40	หะเหล่อ	ปลากดหิน	พ.ค.-ธ.ค.	เบ็ด/ดาข่าย/ไซสั้น	-	✓	มิ.ย.-ก.ค.	-	120
41	หะแปะปอซุ	ปลาคว่ำดำ	พ.ค.-มิ.ย.	ดาข่าย	✓	✓	มิ.ย.-ส.ค.	100	120
42	หะแปะปอวา	ปลาเค้าขาว	พ.ค.-มิ.ย.	ดาข่าย	✓	✓	มิ.ย.ส.ค.	100	120

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อภาษาไทย	ช่วงเวลาจับปลาได้	เครื่องมือที่ใช้	ปริมาณจับได้		อพยพและวางไข่	ราคาขาย	
					บริโภค	ขาย		ชุมชน	ตลาด
43	หะทุ	ปลานวลจันทร์	พ.ค.-ธ.ค.	ดาข่าย/แห, ไซล้น	✓	✓	มิ.ย.-ก.ค.	80	100
44	หะหะโซหะ	ปลาชื่อน้ำข้าว/ ปลาแปปลาละวิน	พ.ค.-ส.ค.	ดาข่าย/แห/จัม	✓	-	ก.ค.-ส.ค.	-	-
45	หะปะลาวา	ปลาจาด	ตลอดปี	ดาข่าย, แห	✓	-	มิ.ย.-ส.ค.	-	-
46	หะแหมะ	ปลาจาด	ตลอดปี	ดาข่าย, แห	✓	✓	มิ.ย.-ส.ค.	80	-
47	หะตะบิโก้	ปลาเค็ดคิน	พ.ย.-เม.ย.	แห	✓	-	มิ.ย.-ส.ค.	-	-
48	หะกะละบอ	ปลากระโทง	ธ.ค.-มิ.ย.	ดาข่าย	✓	✓	มิ.ย.-ส.ค.	100	120
49	หะปะลาติ	ปลาบั่ว	ม.ค.-ก.ค.	ดาข่าย/แห	✓	✓	มิ.ย.-ส.ค.	80	100
50	หะปะชะพาหมะ	ปลาสะงั่ว	พ.ค.-ส.ค.	ดาข่าย, แห	✓	-	มิ.ย.-ส.ค.	-	-
51	หะปะละอะโพ	ปลาต่อ	ม.ค.-เม.ย.	แห	✓	-	มิ.ย.-ส.ค.	-	-
52	หะโย	ปลาช้อมีอนาง	ม.ค.-มิ.ค.	ดาข่าย, แห	✓	✓	มิ.ย.-ส.ค.	80	100
53	หะปะเต	ปลาหมุด	ม.ค.-มิ.ค.	แห	✓	-	ธ.ค.	-	-
54	หะปะละบอ	ปลาซัง	ตลอดปี	แห	✓	✓	พ.ค.-ก.ค.	80	100
55	หะกะกอดิ	ปลาตะเพียนทอง	ตลอดปี	แห/ดาข่าย/เบ็ด	✓	-	มิ.ย.-ก.ค.	-	-
56	หะโยสะ	ปลาจาด	ตลอดปี	แห, เบ็ด, กะ	✓	-	พ.ค.-ส.ค.	-	-
57	หะชะพาหมะ	ปลาเนื้ออ่อนหนวดสั้น	พ.ค.-ส.ค.	แห	✓	-	มิ.ย.-ส.ค.	-	-
58	หะปะลา	ปลาพวง, ปลาบุง	ตลอดปี	แห, กะ/เบ็ด/ดาข่าย	✓	-	พ.ค.-ก.ค.	-	-
59	หะปะบิโก	ปลาหม่น	ม.ค.-มิ.ค.	แห/ดาข่าย/เบ็ด	✓	✓	มิ.ย.-ส.ค.	80	100
60	หะกะปะเต	ปลาบั่ว	ธ.ค.-ก.พ.	แห/ดาข่าย	✓	✓	มิ.ย.-ก.ค.	80	100
61	หะกะหนอปะ	ปลาหางเบื่อน	ธ.ค.-เม.ย.	แห/ดาข่าย/เบ็ด	✓	✓	มิ.ย.-ก.ค.	80-100	100-120
62	หะมะเต	ปลาวัวหนานอ	ธ.ค.-มิ.ค.	แห/ดาข่าย	✓	✓	มิ.ย.-ส.ค.	80	100-120
63	หะปะบิโก/ หะกะนูเล่อ	ปลาหมุดคิน	ค.ค.-เม.ย.	แห/สวิง	✓	-	ธ.ค.-ม.ค.	-	-
64	หะกะกะ	ตะเพียนทราย	พ.ย.-มิ.ค.	แห/ดาข่าย	✓	✓	มิ.ย.-ก.ค.	80	100
65	หะปะโก้เกาะ	ปลากระตูด	ตลอดปี	แห/ดาข่าย/เบ็ด	✓	-	มิ.ย.-ส.ค.	-	-
66	หะกะขีบอ	ปลาแก้ง	ตลอดปี	เบ็ด/ดาข่าย/ไซล้น	-	✓	มิ.ย.-ก.ค.	100	120
67	หะกะมะว/หะกะ	ปลาแขยงข้าวสาละวิน	ตลอดปี	แห/ดาข่าย/เบ็ด	✓	✓	มิ.ย.-ก.ค.	100	100-120
68	หะชะพาหมะ	ปลาชุมพร	พ.ค.-ส.ค.	แห/ดาข่าย/เบ็ด	✓	✓	มิ.ย.-ก.ค.	100	120
69	หะกะขุช	ปลาแค้ว	ตลอดปี	เบ็ด/ดาข่าย/ไซล้น	✓	✓	มิ.ย.-ก.ค.	100	120
70	หะกะเลอบอ	ปลาชี่สกเทศ	พ.ค.-ธ.ค.	แห/เบ็ด/ดาข่าย	✓	✓	มิ.ย.-ก.ค.	80	100
71	หะปะโว	ปลาตะเพียนสาละวิน	ตลอดปี	ดาข่าย เบ็ด แห สวิง	✓	-	กพ-มีค	-	-
72	หะกะโท	ปลาหมอน	ตลอดปี	แห/ไซร/กะ	✓	-	พ.ค.-ก.ค.	-	-
73	หะกะบอดิ	ปลาแม่ไฟ	ตลอดปี	แห/ไทร/กะ	✓	-	มิ.ย.-ก.ค.	-	-
74	หะกะทะมะเค	ปลาอิจ	ตลอดปี	สวิง/แห/เบ็ด/แกว จอม	✓	-	พ.ค.-มิ.ย.	-	-
75	หะกะสิ	ปลาหางเหลือง	ตลอดปี	แห	✓	-	มิ.ค.-เม.ย.	-	-
76	หะกะถ้อโทโก้	ปลาคว่ำเหลี่ยม	ตลอดปี	เบ็ด/ดาข่าย	✓	✓	พ.ค.-ส.ค.	100	120-150
77	คลิแฉะ	ตะพานปู	ก.พ.-เม.ย.	เบ็ด	✓	-	มิ.ค.-เม.ย.	-	-

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อภาษาไทย	ช่วงเวลา จับปลาได้	เครื่องมือที่ใช้	ปริมาณจับได้		ช่วงเวลา อพยพ และ วางไข่	ราคาขาย	
					บริโภค	ขาย		ชุมชน	ตลาด
78	คลิ๊นุ่ย	ตะพาบหมา	ก.พ.-เม.ย.	จับด้วยมือ	✓	-	มี.ค.-เม.ย.	-	-
79	คลิ๊นเกาะ	ตะพาบคอแดง	ก.พ.-เม.ย.	จับด้วยมือ	✓	-	มี.ค.-เม.ย.	-	-
80	แฉะพอโพ	ปูเล็กลำห้วย	ตลอดปี	จับมือเปล่า	✓	-	ธ.ค.-ม.ค.	-	-
81	แฉะเหล่อ	ปูก้านดำ	ตลอดปี	จับด้วยมือ	✓	-	ธ.ค.-ม.ค.	-	-
82	แฉะกอก	ปูจาวัง	ค.ค.-ม.ค.	จับด้วยมือ	✓	-	พ.ย.-ม.ค.	-	-
83	สะเคาะบอ	กุ้งเหลือง	ตลอดปี	สวิง/จ๋อม	✓	-	ม.ค.-ก.พ.	-	-
84	สะเคาะชู	กุ้งดำ	ตลอดปี	สวิง/จ๋อม	✓	-	ม.ค.-ก.พ.	-	-
85	สะเคาะวา	กุ้งขาว	มิ.ย.	สวิง/จ๋อม	✓	✓	ม.ค.-ก.พ.	100	120-150
86	เคะบือ	เขียดผาหัวจุก	พ.ย.-ม.ค.	ส่องไฟ	✓	✓	ม.ค.-ก.พ.	100	120
87	คลิ๊น่า	ตะพานน้ำ	มิ.ย.-ก.ย.	เบ็ด/ไซลั่น	-	✓	มี.ค.-เม.ย.	100	120
88	เคะหน่อ	-	ค.ค.-ธ.ค.	ส่องไฟ	✓	-	ม.ค.-ก.พ.	-	-
89	เคะเค	เขียดมือยาว	พ.ค.-มิ.ย.	ส่องไฟ	✓	-	ม.ค.-ก.พ.	-	-
90	เคะหยื่อ	เขียดหนาว	ค.ค.-พ.ย.	ส่องไฟ	✓	✓	ม.ค.-ก.พ.	80	100
91	เคะบอซ่อ	เขียดขาแดง	ค.ค.-เม.ย.	ส่องไฟ	✓	-	ม.ค.-ก.พ.	-	-
92	เคะแบบ	-	-	ส่องไฟ	✓	-	ม.ค.-ก.พ.		
93	เคะกว่อ	เขียดปากกว้าง	ค.ค.-ธ.ค.	ส่องไฟ	✓	-	ม.ค.-ก.พ.	-	-
94	เคะหมื่อ	เขียดแลว	พ.ย.-ม.ค.	ส่องไฟ	✓	✓	ธ.ค.-ม.ค.	150	200-250
95	เคะพิหน้า	เขียดมือขาว	มิ.ย.-ก.ย.	ส่องไฟ	✓	-	พ.ค.-มิ.ย.	-	-
96	เคะจิโพ	เขียดนา	พ.ค.-มิ.ย.	ส่องไฟ	✓	✓	พ.ค.-มิ.ย.	80	100
97	เคะอุ	อึ่งอ่าง	พ.ค.-มิ.ย.	ส่องไฟ	✓	-	พ.ค.-มิ.ย.	-	-
98	เคะสี้	คางคก	ม.ค.-ก.พ.	ส่องไฟ	✓	-	ก.พ.-มี.ค.	-	-
99	เคะโก๊ะโก๊ะ	คางคก	เม.ย.-มิ.ย.	ส่องไฟ	✓	-	พ.ค.-มี.ค.	-	-
100	เคะมื่อลา	เขียดผาหัวซิดเขียดจุก	ค.ค.-ก.พ.	ส่องไฟ	✓	-	พ.ย.-ม.ค.	-	-
101	เคะเปสะ	เขียดระฆังคางดำ	พ.ค.-มิ.ย.	ส่องไฟ	✓	-	พ.ค.-มิ.ย.	-	-
102	เบอะเข้าควา	ลูกออกคางคก	ก.พ.-มี.ค.	แคว/จับด้วยมือ	-	-	ก.พ.-เม.ย.	-	-
103	เบอะเข้ามี	ลูกออก เขียดปากกว้าง	ก.พ.-มี.ค.	แคว/จับด้วยมือ	-	-	ก.พ.-เม.ย.	-	-
104	บอแม	อินัว	ธ.ค.-เม.ย.	แคว/จับด้วยมือ	✓	-	ก.พ.-มี.ค.	-	-
105	สุทิ	-	-	แคว/จับด้วยมือ	-	-	-	-	-
106	เสาะทิ	แมงดา	ม.ค.-มี.ค.	แคว/จับด้วยมือ	✓	✓	ก.ค.	บ./ตัว	8 บ./ตัว

4) ตัวอย่างปลาบางชนิดที่ทีมวิจัยเก็บข้อมูลจากชาวประมงในแม่น้ำสาละวิน
(ในหัวข้อ ชนิดปลา เครื่องมือและช่วงเวลาจับปลา)

1

ชื่อท้องถิ่น	หยะคู้ย
ชื่อภาษาไทย	ปลาแค้วาย
ชื่อวิทยาศาสตร์	Bagarius yarrelli
เครื่องมือที่จับได้	ตาข่าย เบ็ด ไซดัก
ช่วงเวลาจับได้	ตลอดปี
ช่วงอพยพและวางไข่	เดือนมิถุนายน-กรกฎาคม
สถานภาพ	จับได้ตลอดปี เป็นปลาเศรษฐกิจ

ลักษณะทั่วไป

ปลาแค้วายเป็นปลาหนัง หัวและลำตัวแบนราบ ปากยังยาว หนวดเป็นเส้นแข็ง มีพังผืดที่ริมฝีปาก ตาเล็กอยู่บนหัว ครีบหลังและครีบอก มีก้านครีบแข็งแหลมคม ครีบหางเป็นเส้นเรียวยาว ลำตัวสีเขียวมะกอก หรือน้ำตาลอมเหลือง หัว ลำตัวด้านบน และครีบ มีประดำ ท้องสีขาว น้หนักโตสุดน้ำหนัก 100-120 กิโลกรัม อาศัยอยู่ในแม่น้ำที่มีน้ำไหลสะอาด ตามซอกหิน ตามวังน้ำ แ่งขอบกินเนื้อสัตว์น้ำ และซากซากสัตว์น้ำ ชอบหากินกลางคืน หากินบริเวณใกล้ผิวน้ำ และกลางวันหากินพื้นท้องน้ำ

2

ชื่อท้องถิ่น	หยะโพวา
ชื่อภาษาไทย	ปลาตะเพียนสาละวิน
ชื่อวิทยาศาสตร์	Hypsibarbus
เครื่องมือที่จับได้	ตาข่าย เบ็ด สวิง ตักน้ำ
ช่วงเวลาอพยพและวางไข่	เดือนมกราคม-มีนาคม
สถานภาพ	จับได้ตลอดปีในลำห้วยสาขา ส่วนใหญ่บริเวณบริเวณในครัวเรือน

ลักษณะทั่วไป

ปลาตะเพียนสาละวินเป็นปลาเกร็ด หัวเล็ก ลำตัวสั้นแบนราบ มีสีเงินแว หลังสีคล้ำเล็กน้อย ท้องสีจาง ครีบหลังมีสีคล้ำเล็กน้อย ครีบอื่นๆมีสีเหลืองอ่อนและขอบสีคล้ำ ตัวโตสุด 15-25 เซนติเมตร อาศัยอยู่ปากแม่น้ำที่มีหินเล็กๆและน้ำไหลปรึมๆส่วนในลำห้วยจะอาศัยในวังน้ำ และหากินตามลำห้วยที่มีน้ำไหลเชี่ยวนิดๆ ชอบกินตะไคร่น้ำและแพลงตอน

3

ชื่อท้องถิ่น หะหวะ โหหะ

ชื่อภาษาไทย ปลาแปปลาตะวิน

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Salmostomasardinella*

เครื่องมือที่จับได้แหตลัดสอดตาถี่เบ็ดคึดตุ้มปลาชิว

ช่วงเวลาอพยพและวางไข่ เดือนกรกฎาคม-สิงหาคม

สถานภาพ จับได้มาก

ช่วงเดือนพฤษภาคม-สิงหาคม

ใช้บริโภคเป็นส่วนใหญ่

ลักษณะทั่วไป

ปลาแปปลาตะวินลำตัวเรียวและแบนข้างมาก ปากกว้าง ลำตัวสีเงินวาว เกร็ดเล็ก ครีบหลังอันเล็ก ตั้งก่อนไปทางหาง ครีบกันยาว ครีบหางเว้าลึก แฉกล่างยาวกว่าแฉกบนเล็กน้อย และขอบมีสีคล้ำ น้ำหนักจับได้มากที่สุด 10 กรัม ยาว 7 เซนติเมตร พบเป็นจำนวนมาก อยู่เป็นฝูงห่างๆกัน พบได้ตลอดปี เป็นปลาอพยพขึ้นเดือนธันวาคมถึงเดือนมกราคม ขึ้นตามห้วยสาขา ส่วนเดือนพฤษภาคม ขึ้นมาตามการหนุนของน้ำ หากินตามห้วย น้ำสาขา ชอบกินแพลงตอน แมลง แมลงเม่า ปลวก แมงมายน มดส้ม

4

ชื่อท้องถิ่น หะบอสะโอะ

ชื่อภาษาไทย ปลาหมูฮ่องเต้

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Tseodomystussiamensis*

เครื่องมือที่จับได้แห,ตาข่าย,เบ็ด

ช่วงเวลาอพยพและวางไข่ มิถุนายน-สิงหาคม

สถานภาพ เป็นปลาที่พบน้อย

ไม่ค่อยนิยมกินเนื่องจาก

มีเมือกเหนียวตามลำตัว

ลักษณะทั่วไป

ปลาหมูฮ่องเต้ลำตัวป้อม หัวเล็ก ตาเล็ก ปากเล็ก หนวดสั้น ท้องป่อง หลังไม่ยกสูง ลำตัวสีคล้ำหรือดำ เป็นแถบสลับเหลืองอ่อน ท้องสีจาง ครีบใส และมีแต้มสีคล้ำ ครีบหางเว้าลึก และมีแต้มสีคล้ำที่ด้านบนและล่าง ครีบหลังและครีบอก เป็นก้านแข็ง ครีบไขมันค่อนข้างยาว ขนาดที่จับได้ โตสุดประมาณ 100 กรัม ยาว 20 เซนติเมตร พบจำนวนน้อย เป็นปลาประจำถิ่นอยู่ตัวเดียว หากินในน้ำนิ่ง น้ำเชี่ยว แก่ง ซอกหิน ซอกผา มักซ่อนตัวอยู่ในซอกหิน หรือโพรงไม้จมน้ำ หากินตอนกลางคืน กินปลาเล็ก แมลงน้ำ และกุ้ง

5

ชื่อท้องถิ่น ปะตะเล

ชื่อภาษาไทย ปลาสังกะวาด

ชื่อวิทยาศาสตร์ Tangasiusmacronema

เครื่องมือที่จับได้ตาข่ายเบ็ด

ช่วงเวลาอพยพและวางไข่ พฤษภาคม-มิถุนายน

สถานภาพ จับได้ตลอดปี

จับได้มากในเดือนมีนาคม ใช้บริโภคและขาย

ลักษณะทั่วไป

ปลาสังกะวาดลำตัวแบนข้าง หัวมน ตาโต มีหนวด 3 คู่ และมีร่องเก็บหนวด ที่ริมฝีปากยาวถึงหน้าครีบกัน สันท้องคมตลอด ครีบกันและครีบอกขาว ลำตัวสีเทาอมฟ้า หรือเหลืองอ่อน ท้องและครีบสีจาง ครีบท้องคู่ อยู่สูงกว่าแนวสันท้อง ครีบไขมันเล็ก ครีบหางมีสีเหลืองอ่อน ขอบสีคล้ำ น้ำหนักที่จับได้มากที่สุด ตัวละ 300 กรัม ความยาว 15 เซนติเมตร พบเป็นจำนวนมาก ชอบอยู่เป็นฝูงขนาดใหญ่ ชอบอาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำสาขา บางฤดูกาล หากินบนผิวน้ำ กลางแม่น้ำ กินแมลงเม่า แมงมาย ไข่เดือน และผลไม้

6

ชื่อท้องถิ่น หยะฉื่อ, หยะกะมัว

ชื่อภาษาไทย ปลาแขยงข้าวสาละวิน

ชื่อวิทยาศาสตร์ Mystuscavastus

เครื่องมือที่จับได้แห,ตาข่าย,เบ็ด

ช่วงเวลาอพยพและวางไข่ มิถุนายน-กรกฎาคม

สถานภาพ พบได้ตลอดปี บริโภคและขาย

ลักษณะทั่วไป

ปลาแขยงข้าวสาละวิน ลำตัวเรียวยาวและด้านท้ายแบนข้าง หัวเล็ก ตาโต มีหนวด 4 คู่ และหนวดริมฝีปากบนยาวไปถึงครีบหาง ลำตัวสีเงินอมเหลืองอ่อน ครีบหลังและครีบอกมีก้านแข็ง เป็นเงี่ยงเรียวยาว ฐานครีบหลังมีจุดสีดำ เป็นรูปสามเหลี่ยม และมีแก้มสีคล้ำ ที่เหนือครีบอก ครีบเหลืองวาวเล็กน้อย อาศัยอยู่ริมฝั่งน้ำนิ่ง ห้วย แม่น้ำสาขา แก่งหิน ฝาย ปากลำห้วย ที่มีน้ำหลากหมุน กินปลาเล็กปลาน้อย กุ้ง ไข่เดือน

7

ชื่อท้องถิ่น หยะบอะโสะ/หยะเค

ชื่อภาษาไทย ปลาชะลุย

ชื่อวิทยาศาสตร์ Gagatagashawyu

เครื่องมือที่จับได้ แหสวิงตาข่าย

ช่วงเวลาอพยพและวางไข่ พฤษภาคม-สิงหาคม

สถานภาพ พบมากช่วงน้ำในแม่น้ำสาละวิน

หมุนเข้าน้ำลำห้วยสาขา จับได้

ตลอดปี ทั้งบริเวณปากและชาย

ลักษณะทั่วไป

ปลาชะลุยลำตัวทรงกระบอกแบนข้างเล็กน้อย หัวทู่ ตาใหญ่ แต่ม่านตาเล็กคล้ายตาจู ปากเล็ก มีหนวด 4 คู่ ครีบหลังยกสูง ครีบไขมันเล็ก ครีบหางเว้าลึก มีเงี่ยงยาวแหลม ลำตัวสีเงินอมทอง มีแต้มสีคล้ำ ท้องสีจาง ครีบสาย ครีบไขมัน มีขอบสีฟ้า ครีบหางมีแถบสีคล้ำ เป็นปลาที่บ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ในท้องน้ำ ชอบอยู่เป็นฝูงเล็ก เป็นปลาประจำถิ่น หากินและอาศัยในน้ำที่ไหล ที่มีพื้นเป็นทรายหรือโคลนของสาละวิน ชอบอยู่บริเวณพื้นที่ท้องน้ำ ชอบหากินบริเวณปากแม่น้ำ ช่วงน้ำหลากจะหากินเหยื่อ และคัดกรองเหยื่อ ชอบกินอาหาร ใส้เดือนและตัวแมลงอ่อน

8

ชื่อท้องถิ่น หยะอะแหม

ชื่อภาษาไทย ปลาตะเพียนทอง

ชื่อวิทยาศาสตร์ Barbonymusaltue

เครื่องมือที่จับได้ แหเบ็ดตะขำไซเล็ก

ช่วงเวลาอพยพและวางไข่ พฤษภาคม-มิถุนายน

สถานภาพ จับได้ตลอดปี บริเวณในครัวเรือน

ลักษณะทั่วไป

ปลาตะเพียนทองเป็นปลาเกร็ด ลักษณะลำตัวแบนข้าง หัวยกสูง หัวเล็ก ตาโต มีหนวด 2 คู่ ปากเล็ก ลำตัวสีเงินวาว ด้านข้างมีดลือสีเหลืองทอง ครีบหลัง ครีบหาง และครีบกัน มีสีส้มแสด ครีบหลังไม่ยกสูง ก้านครีบแข็งเป็นหยาบที่ขอบท้าย และขอบครีบ มีแต้มสีคล้ำ ครีบหางแฉก น้ำหนักจับได้มากที่สุด 200 กรัม ยาว 10 เซนติเมตร พบจำนวนมากอยู่เป็นฝูง อาศัยอยู่ ไตรกวังห้วยน้ำสาขา ริมฝั่งน้ำต้นตามชอกหินในลำห้วย ชอบอยู่บริเวณที่มีต้นแขน, ต้นอ้อ, ต้นท้ายน้ำ กินพืชน้ำและแมลง

9

ภาพจากอินเทอร์เน็ต

ชื่อท้องถิ่น หยะโม

ชื่อภาษาไทย ปลาคม/ปลาเวียน

ชื่อวิทยาศาสตร์ Tor tambroides

เครื่องมือที่จับได้ตาข่ายไซลัน

ช่วงเวลาอพยพและวางไข่ มิถุนายน-สิงหาคม

สถานภาพ จับได้ตลอดปี เป็นปลาเศรษฐกิจ

ลักษณะทั่วไป

ปลาคมหรือปลาเวียนเป็นปลาเกร็ดคล้ายปลาทอง แต่ลำตัวเรียวกว่าเล็กน้อย หัวเรียวและปากแหลมกว่า ริมฝีปากหนา มีหนวด 2 คู่ และได้คางมีติ่งเนื้อยื่นเห็นได้ชัด เกร็ดใหญ่ ลำตัวสีทอง หรือสีเทา เหลืองฟ้า ขอบเกร็ดมีสีคล้ำ แต้มดูเหมือนมีลาย ท้องสีจาง ครีบลีคล้ำ ครีบหลังมีก้านแข็ง 1 อัน ครีบก้นเล็ก เป็นปลาประจำถิ่น จับได้หนักสุด 40 กิโลกรัม ยาว 100 เซนติเมตร พบได้ทั่วไป อาศัยอยู่ในลำธาร, วังน้ำลึก ชอบกินผา ในแม่น้ำที่สะอาดใส ชอบกินอาหาร พืชน้ำ เมล็ดพืชและผลไม้

10

ภาพจากอินเทอร์เน็ต

ชื่อท้องถิ่น หยะเพียะ, หยะกะละชู

ชื่อภาษาไทย ปลากาดำ

ชื่อวิทยาศาสตร์ Morulius chrysophekadion

เครื่องมือที่จับได้ตาข่ายไซลัน

ช่วงเวลาอพยพและวางไข่ มิถุนายน-สิงหาคม

สถานภาพ เป็นปลาเศรษฐกิจ จับได้ตลอดปี

ลักษณะทั่วไป

ปลากาดำเป็นปลาเกร็ด ลำตัวทรงกระบอก หัวและปากเล็ก ท้องป่องออก ตาเล็ก ลำตัวสีเงินอมเทา ข้างตัวมีจุดประสีคล้ำและโคนหาง มีแก้มสีคล้ำและโคนหางมีแถบสีคล้ำ ท้องสีจาง ครีบลีคล้ำ ครีบหางใหญ่ ครีบก้นยาว แฉกสีเหลืองอ่อน และขอบสีคล้ำ น้ำหนักมากที่สุดที่ชาวบ้านจับได้คือ 15 กิโลกรัม ความยาวประมาณ 70 เซนติเมตร พบเป็นจำนวนมาก อยู่ตัวเดียวเป็นปลาอพยพขึ้น-ลง ชอบอาศัยตามหินผาเกาะแก่ง เป็นปลากินพืชน้ำ

11

ภาพจากอินเทอร์เน็ต

ชื่อท้องถิ่น หยะหมื้อ
ชื่อภาษาไทย ปลาคัง/ปลาคคัง
ชื่อวิทยาศาสตร์ Hemibagrus wykoides (filamentus)
เครื่องมือที่จับได้ เบ็ดตาข่าย ไซลัน
ช่วงเวลาอพยพและวางไข่ มิถุนายน-สิงหาคม
สถานภาพ เป็นปลาเศรษฐกิจ ส่วนใหญ่ขาย

ลักษณะทั่วไป

ปลาคัง/ปลาคคัง ลักษณะเป็นปลาหนัง หัวและลำตัวส่วนหน้าแบนราบและส่วนท้ายแบนข้าง หลังยกสูงเล็กน้อย ตาเล็ก มีหนวดคู่ ที่ริมฝีปากยาวถึงโคนหาง ลำตัวสีเทาหรือสีเขียว มะกอกอมเหลือง หน้างสีคล้ำ ท้องสีจาง ครีบสีคล้ำ ครีบหลังไม่มีก้านแข็ง ครีบไขมันยาว ครีบหางเว้าลึก แฉกบนอาจมีปลายเป็นเส้นสั้นๆ น้ำหนักมากที่สุดที่ชาวบ้านจับได้ 50 กิโลกรัม ความยาวประมาณ 90 เซนติเมตร พบเป็นจำนวนมาก อยู่ตัวเดียว ไม่เข้าฝูง เป็นปลาประจำถิ่น ชอบอาศัยบริเวณน้ำลึก กว้าง ภูพาน โขดหิน แก่งผา และริมฝั่งในแม่น้ำสาละวิน ใต้ร่มเงาหรือไม้จมน้ำ ชอบกิน กุ้ง ลูกปลา ของเน่าเหม็น

12

ภาพจากอินเทอร์เน็ต

ชื่อท้องถิ่น หยะเหล่อ
ชื่อภาษาไทย ปลาคคยัก/ปลาคคหมู
ชื่อวิทยาศาสตร์ Rita sacerdotum
เครื่องมือที่จับได้ เบ็ดตาข่าย ไซลัน
ช่วงเวลาอพยพและวางไข่ มิถุนายน-กรกฎาคม
สถานภาพ เป็นปลาเศรษฐกิจ
จับได้ช่วงพฤษภาคม-ธันวาคม

ลักษณะทั่วไป

ปลาคคยัก/ปลาคคหมู ลักษณะเป็นปลาหนังขนาดใหญ่ คล้ายปลาสวาย ลำตัวป้อม หัวสั้น โคนส่วนหัวด้านบนจะมีสีเทาน้ำตาล แข็งเหมือนกระดูก ลำตัวสีเทาอ่อนเหลือบเงิน ท้องสีจางอมน้ำตาลอ่อน หรือชมพู น้ำหนักที่ชาวบ้านจับได้มากที่สุด 120 กิโลกรัม ความยาวประมาณ 150 เซนติเมตร พบไม่บ่อยนัก อยู่เป็นคู่ช่วงผสมพันธุ์ ชอบอาศัยในน้ำลึก แก่ง หิน ผา คก กว้าง กิน ไก่ ตะไคร้ น้ำ และอินทรีย์สาร เป็นอาหาร

13

ภาพจากอินเทอร์เน็ต

ลักษณะทั่วไป

ปลากดหัวเลี่ยม ลักษณะเป็นปลาหนัง หัวยาว ปากยาวกว้าง เหมือนเลี่ยม ครีบอกแข็งและคม มีครีบ 3 ช่วง คือ ครีบอก ครีบท้อง ครีบหลัง บนปลายครีบบมีจุดสีดำ ช่วงบนและครีบปลายลำตัวข้างล่าง ลำตัวมีมะกอกหรือสีม่วงตลอดหลังถึงหาง ลำตัวเป็นทรงกระบอก ท้องมีสีจาง น้ำหนักที่ชาวบ้านจับได้ประมาณ 10 กิโลกรัม ความยาวประมาณ 80 เซนติเมตร พบบ่อยตลอดปีเป็นปลากดขุด ชอบอาศัยบริเวณโคลนที่มีน้ำไหล มักขุดอยู่ใต้ร่มเงาหรือไม้ไผ่ ตัวเล็กชอบหากินบริเวณปากห้วยสาขาที่มีน้ำหนุนขึ้นมา เพื่อรอเหยื่อ กินกุ้ง ปลา ปู เป็นอาหาร

ชื่อท้องถิ่น หะนือทอโละ

ชื่อภาษาไทย ปลากดหัวเลี่ยม

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Sperataacicularis*

เครื่องมือที่จับได้เบ็ดตาข่าย

ช่วงเวลาอพยพและวางไข่ พฤษภาคม-สิงหาคม

สถานภาพ บริโภคและขาย

14

ภาพจากอินเทอร์เน็ต

ลักษณะทั่วไป

ปลาพลวง/บุง ลำตัวทรงกระบอกแบนข้างเล็กน้อย หัวแบน ปากเล็ก และมีหนวด 2 คู่ เกร็ดใหญ่ ลำตัวสีน้ำตาลทองหรือเทา ด้านข้างมีสีเหลืองเงิน และมีแถบสีคล้ำคาดยาว ไปถึงโคนหาง ท้องสีจาง ครีบหางเว้าลึก ครีบก้นค่อนข้างเล็ก ชาวบ้านจับได้ในแม่น้ำสาละวิน น้ำหนักมากที่สุด 1 กิโลกรัม ความยาวประมาณ 60 เซนติเมตร เป็นปลาที่พบมากในลำห้วยอนุรักษณ์ แพร่พันธุ์ได้ง่าย อาศัยอยู่ตามแหล่งธรรมชาติ ในวังน้ำ ทราย หาดหินที่มีน้ำไหลแรง ชอบกินอาหารพืชและผลไม้

ชื่อท้องถิ่น หะปะลา

ชื่อภาษาไทย ปลาพลวง/บุง

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Neolissochilusstrachevi*

เครื่องมือที่จับได้แหและเบ็ดตาข่าย

ช่วงเวลาอพยพและวางไข่ พฤษภาคม-กรกฎาคม

สถานภาพ จับได้ตลอดปี บริโภคเป็นส่วนใหญ่

15

ภาพจากอินเทอร์เน็ต

ชื่อท้องถิ่น หยะทอ
ชื่อภาษาไทย ปลามอน
ชื่อวิทยาศาสตร์ Scaphiodanichthysacanthopterus
เครื่องมือที่จับได้แห่ไซกะ
ช่วงเวลาอพยพและวางไข่ พฤษภาคม-กรกฎาคม
สถานภาพ จับได้ตลอดปี จับได้น้อย

ลักษณะทั่วไป

ปลามอนเป็นปลาเกร็ดคล้ายปลาตะเพียน แต่หัวมนกลม หัวโต ปากงุ้ม ริมฝีปากล่างเป็นขอบเรียบและคม ปลาขปากมีตุ่มเล็กๆขึ้นกระจาย เกร็ดเล็ก ลำตัวสีเงินเหลือบเขียว ข้างลำตัวมีสีชมพู ครีบสีเหลืองอ่อน ครีบหลังมีก้านแข็ง ครีบหางเว้าลึก ในลำห้วยชาวบ้านจับได้ตลอด 5 ตัวต่อ 1 กิโลกรัม ความยาว 10 เซนติเมตร ในแม่น้ำสาละวินจับได้น้อย ชอบอยู่ในแก่งหิน ห้วย ลำธารที่มีน้ำไหลเชี่ยวและใส เทียวว่ายตะเล่ตามก้อนหินอย่างรวดเร็ว ชอบกินตะไคร่น้ำที่เกาะตามหิน เป็นปลาประจำถิ่น

16

ภาพจากอินเทอร์เน็ต

ชื่อท้องถิ่น หยะเคลอะหละ/หยะเจ๊ะ
ชื่อภาษาไทย ปลาไข้อง/ปลากระมัง
ชื่อวิทยาศาสตร์ Puntioplitesprotozysran
เครื่องมือที่จับได้ตาข่ายเบ็ด
ช่วงเวลาอพยพและวางไข่ มิถุนายน-สิงหาคม
สถานภาพ จับได้ช่วงพฤษภาคม-กรกฎาคม
จับได้ปริมาณน้อย

ลักษณะทั่วไป

ปลาไข้องปลากระมังลำตัวแบนข้าง ตาโต ปากเล็ก ตัวสีเงินวาว ครีบใสหรือสีเหลืองอ่อน ครีบกันใหญ่ เป็นหยักที่ขอบท้าย ครีบหางเว้าแฉก จับได้ช่วงที่น้ำสายหลักหนุนเข้ามาในปากลำห้วย น้ำหนักที่จับได้ ตัวละ 500 กรัม ยาวประมาณ 15 เซนติเมตร อาศัยอยู่ในแม่น้ำสายหลัก แหล่งน้ำหลาก ชอบอยู่เป็นฝูง ชอบกินพืชน้ำ อินทรีย์สาร สัตว์หน้าดิน

17

ภาพจากอินเทอร์เน็ต

ชื่อท้องถิ่น หยะกือ

ชื่อภาษาไทย ปลาหลด

ชื่อวิทยาศาสตร์ Mastacembelus armatus

เครื่องมือที่จับได้เบ็ดตาข่าย

ช่วงเวลาอพยพและวางไข่ มกราคม-กุมภาพันธ์

สถานภาพ จับได้ตลอด จับได้ปริมาณน้อย

ลักษณะทั่วไป

ปลาหลดลำตัวเรียวยาวและแบนข้างเล็กน้อย ครีบหลัง ครีบหาง และครีบกันเชื่อมต่อกัน หลังมีก้านครีบแข็ง สันหลังอันต้าน ตาเล็ก ลำตัวสีเทาอ่อน หรือน้ำตาลอมเหลือง มีลายสีคล้ำเป็นวง หรือเป็นลายเส้น ครีบสีคล้ำ และมีจุดประสีเหลืองอ่อน น้ำหนักที่ชาวบ้านจับได้โตสุด 1 กิโลกรัม ความยาวประมาณ 50 เซนติเมตร พบเป็นจำนวนมาก เป็นปลาอพยพ อาศัยอยู่ริมฝั่ง เกาะแก่ง น้ำสาขา ชอบอยู่ตามลำพังที่มีขอนไม้และไต่ก้อนหินที่มีรู รูดิน กอหญ้า

18

ชื่อท้องถิ่น หยะโคปะหลุ

ชื่อภาษาไทย ปลาค้อ

ชื่อวิทยาศาสตร์ Schistura desmotes

เครื่องมือที่จับได้ปิ๊ดแคว

ช่วงเวลาอพยพและวางไข่ กุมภาพันธ์-มีนาคม

สถานภาพ จับได้ตลอดปี บริโภคในครัวเรือน

ลักษณะทั่วไป

ปลาค้อ ตัวค่อนข้างป้อม ครีบหางเว้าตื้น ตัวดำสีน้ำตาลอมส้มหรือแดง และมีลายบั้งสีคล้ำ 8-9 บั้ง โคนหางมีบั้งสีดำ โคนครีบหลังมีจุดแต้มสีคล้ำ ครีบใสสีแดงหรือสีส้มเรื่อๆ ครีบหางสีแดงส้มและมีลายประสีคล้ำ พบได้ทั่วไปในแม่น้ำสายหลักและลำห้วยสาขา จะอาศัยอยู่ตามลำธารและน้ำตกที่มีหินปนทรายหรือหินกรวดในลำห้วย ชอบกินตัวอ่อน แมลงน้ำขนาดเล็ก ไข่เดือนและรูด่วน

5) สถิติต่อครัวเรือน ในการจับปลาได้ ของชาวประมงบ้านสบเมย ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย

ในแต่ละปีการจับปลาได้ไม่เท่ากันขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศของปากแม่น้ำ-ลำห้วย ซึ่งการจับปลาได้นั้น นอกจากนี้อาจขึ้นอยู่กับการใช้วัตถุอุปกรณ์ ในการหาปลา เช่น ปี 2558 ผู้ที่มีเรือเล็กมีตาข่ายขนาดต่างๆ 3-5 ฟันสามารถวางตาข่ายในทำเลที่เหมาะสมในเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน ของทุกปี สามารถจับปลาได้ต่อครัวเรือนเฉลี่ยประมาณ 50-80 กิโลกรัม ขายได้ประมาณ 3,000-8,000 บาท เฉลี่ยเป็นปี ทั้งหมู่บ้านจับได้น้ำหนักรวมกันมากกว่า 1,000 กิโลกรัม สามารถดูแลค่าใช้จ่ายในครอบครัวได้ปีละอย่างน้อย 100,000 บาท ข้อมูลเฉพาะที่ไปขายในตลาดกลาง บ้านแม่สามแลบ ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน ยังไม่รวมถึงขายในชุมชน และที่อื่น

และจากการเก็บข้อมูลดังกล่าวพบอีกว่า ช่วงเดือนพฤษภาคม ถึงเดือนมิถุนายนของทุกปี ราคาปลาจะลดลง เป็นไปตามกลไกราคาซื้อขายของตลาดกลางในชุมชน ซึ่งการแลกเปลี่ยนในงานวิจัยนี้พบว่าชุมชนคนหาปลาควรจัดตั้งกลุ่มรับซื้อปลาสดเอง แล้วติดต่อตลาดเพื่อส่งขายปลาให้ได้ราคาปลาที่สูงขึ้น โดยใช้ผู้แซ่แข็งและผู้แซ่แน่นในพื้นที่ และหากได้ปลาหนักไม่ถึง 3 กิโลกรัม ชาวบ้านรวมกลุ่มกันทำปลาตากแห้ง หรือปลารมควันเพื่อทำเป็นน้ำพริกปลาแห้งสำหรับนำไปขายในตลาดเพื่อเพิ่มมูลค่าและลดความเสี่ยง

4.3 การสร้างความตระหนักเพื่อปรับตัว และร่วมกันฟื้นฟูดูแล ระบบนิเวศแม่น้ำสาละวิน

จากการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ การลดลงประชากรของปลา จากการใช้เครื่องมือจับปลาที่ผิดประเภท เป้าหมายการจับปลาที่ได้รวบรวมจากงานวิจัยนั้น ชุมชนสามารถปรับตัวได้หลากหลายวิธี เช่น ระบบนิเวศที่เปลี่ยนแปลงในแต่ละปี ชาวบ้านจะสังเกตการเปลี่ยนแปลงแล้วปรับเปลี่ยนการใช้เครื่องมือจับปลา เป้าหมายการจับปลา แทนที่จะจับปลาเพื่อขาย แต่ปรับเปลี่ยนเพื่อบริโภคในครัวเรือน แทน หากได้ปลาขนาดใหญ่จึงจะขายเพื่อมาจุนเจือครอบครัว

นอกจากนี้ ชาวบ้านเฝ้าระวังร่วมกันเป็นเจ้าของในการอนุรักษ์พันธุ์ปลา และประชากรปลา หากปลาขนาดใหญ่ลดลง ปลาเล็กรวมถึงลูกปลายังมีอยู่มาก การขยายพันธุ์ปลายังเป็นปกติ ทุกคนต้องใส่ใจดูแลรักษาโดยการห้ามขอรืตปลา การใช้เครื่องมือจับปลาที่แน่น ที่มีตาถี่จะทำให้ลูกปลาหรือปลาขนาดเล็กสูญพันธุ์ โดยใช้รูปแบบการสร้างความรู้เข้าใจให้เกิดการตระหนักในการดูแลฟื้นฟูภายในชุมชน สร้างเครือข่ายในชุมชน ชุมชนใกล้เคียงสู่การเชื่อมร้อยกับชุมชนริมแม่น้ำทั้งสองฝั่ง เกิดเป็นข้อตกลงและปฏิบัติร่วมกันอย่างเคร่งครัด ในระดับ ชุมชน สังคม สู่ระดับประเทศในลำห้วยสาขาและในแม่น้ำ

สาละวินซึ่งในแต่ละชุมชนมีเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาเพื่อขยายประชากรปลา เป็นจุดพักอาศัยหลักภัย หากิน ส่วนในแม่น้ำสาละวินกำหนดจุดอนุรักษ์ทั้งสองฝั่งแม่น้ำ

ข้อเสนอแนะทางการปรับตัว

นำสู่การเปลี่ยนแปลง การสร้างความตระหนักสู่การฟื้นฟู จากงานวิจัย

1. การปรับเปลี่ยนประยุทธ์ในเครื่องจับปลา เมื่อระบบนิเวศของแม่น้ำเปลี่ยนแปลง
2. การปรับเปลี่ยนเป้าหมายการจับปลา จากจับปลาเพื่อขาย เปลี่ยนเป็นจับเพื่อบริโภคในครัวเรือน แล้วค่อยขายบางส่วน สร้างรายได้เพิ่มเติมให้ครัวเรือน
3. การใช้เครื่องมือตาถี่และการขอรัดปลาในลำห้วยสาขาและในแม่น้ำสาละวิน โดยการใช้กฎระเบียบชุมชน นำเข้าสภาท้องถิ่น เพื่อประกาศเป็นกฎระเบียบหมู่บ้านตำบล นำมาสู่การประชุมระดับตำบล และประกาศใช้ในชุมชนตำบล โดยเกิดการนำไปปฏิบัติอย่างเคร่งครัด
4. การเชื่อมโยงเครือข่ายระบบหมู่บ้านสู่หมู่บ้านใกล้เคียง เครือข่ายลุ่มน้ำสาละวิน และเชื่อมโยงระดับทั้งสองฝั่งแม่น้ำสู่ระดับประเทศ
5. การจัดตั้งเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในลำห้วยสาขาของแต่ละชุมชนและเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาในแม่น้ำสาละวิน โดยใช้กฎระเบียบเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ
6. มีการประชุมเครือข่ายร่วมกันอย่างสม่ำเสมอทั้งสองฝั่งแม่น้ำ และเครือข่ายชาติพันธุ์ เพื่อนำสู่การอนุรักษ์ฟื้นฟูเกิดความมั่นคงทางอาหาร ความยั่งยืนและสืบทอดให้กับคนรุ่นหลังต่อไป
7. เชื่อมโยงกับศูนย์ขยายพันธุ์สัตว์น้ำจืดมหาวิทยาลัยแม่โจ้ ให้ส่งเสริมความรู้ในการเลี้ยงปลาน้ำจืดในรูปแบบธรรมชาติ การดูแลระบบน้ำ แหล่งเพาะเลี้ยง ให้มีความชำนาญ สามารถเพาะพันธุ์ปลาขายในชุมชน รวมถึงปล่อยปลาเล็กลงสู่ธรรมชาติ จะทำให้คนอยู่ได้ ปลา รวมถึงระบบนิเวศห่วงโซ่อาหารก็อยู่ได้เช่นกัน
8. ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภค เกิดเมนูหลากหลายในท้องถิ่น เพื่อเกิดการลดอาหาร เก็บไว้กินได้นาน รวมถึงส่งเสริมให้เป็นผลิตภัณฑ์ของดีในชุมชน นำสู่การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เชิงวัฒนธรรม เช่น การทำน้ำพริก นอกจากอร่อยแล้ว สามารถประหยัดเนื้อปลามากกว่าการบริโภคปลาสด อีกทั้งสามารถเป็นของฝากที่พกพาสะดวกด้วย

ข้อมูลเครือข่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องและมีส่วนได้ส่วนเสียทั้งภาครัฐ-เอกชน-กลุ่มเพื่อนบ้าน-กลุ่มคนลุ่มน้ำสาละวินเพื่อเป็นการยกระดับการทำงานในอนาคต

จากการทำงานของภาครัฐ ประมงจังหวัดมีการลากอวนเพื่อทำการศึกษาค้นคว้าพันธุ์ปลา ที่มีอยู่ในแม่น้ำสาละวิน ระหว่างบ้านแม่สามแลบ สู่บ้านสบเมย โดยไม่ได้แจ้งให้ชาวบ้านทราบ ในการดำเนินการดังกล่าวส่งผลกระทบต่อประชากรของปลา เพราะการใช้อวนนั้นได้ทั้งปลาเล็ก และปลาใหญ่ โดยการกระทำดังกล่าวสร้างผลกระทบต่อประชากรปลาในแม่น้ำสาละวิน และชาวบ้านที่

วางตาข่าย หากไม่มีการสร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชนในพื้นที่และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ชาวบ้านอาจเข้าใจผิด และอาจเป็นแบบอย่างนำมาสู่การใช้เครื่องมือผิดประเภทในอนาคตได้

ภาคเอกชนที่เข้ามาในพื้นที่ เพื่อประกอบธุรกิจ มีการนำเครื่องมือจับปลาที่ทันสมัยเข้ามาด้วย โดยเฉพาะเครื่องปั่นไฟ ทำให้ชาวบ้านเกิดการลอกเลียนแบบ นำไปประยุกต์ใช้เป็นเครื่องมือชอร์ตปลา

นโยบายการพัฒนาและแผนโครงการขนาดใหญ่ของภาครัฐซึ่งส่งผลกระทบต่อประชากรปลาในแม่น้ำสาละวินเพราะปลาบางชนิดชอบน้ำนิ่ง มีตะกอนและทราย มีชอกหินต่างๆ เช่น ปลาหวาน ปลาซ่อนงูเห่า เป็นต้น ปลาบางชนิดชอบอยู่และหากินพื้นที่น้ำไหลตามแก่งต่างๆ ชอบอยู่ตามชอกหิน โพล่งหิน เป็นที่อยู่ เช่น ปลาคม ปลาเพี้ย ปลาหมู ปลาแค้ ฯลฯ ส่วนปลาบางชนิดชอบอพยพ ลงไปวางไข่ที่บริเวณปากแม่น้ำสาละวินแล้วจึงว่ายกลับขึ้นมาหากินและเจริญเติบโตในลำห้วยสาขาของแม่น้ำสาละวินซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีแม่น้ำบรรจบกันตามฤดูกาล เช่น ปลาตูหนา ปลาสะแงะ ปลากระทิง ฯลฯ และปลาบางชนิดเป็นปลาอพยพ เมื่อขึ้นมาหากินและวางไข่ หลบภัยตามฤดูกาล ในช่วงฤดูฝน ก็จะขึ้นมา และพอถึงช่วงฤดูแล้ง จะอพยพลงไป เช่น ปลาหว่า ปลาบัว ปลาหม่น ปลาคิบแดง ฯลฯ ซึ่งปลาเหล่านี้จะอพยพตามฤดูกาลของทุกปี หากมีการสร้างโครงการขนาดใหญ่บนแม่น้ำ จะทำให้ปลาบางชนิดไม่สามารถอพยพเคลื่อนย้ายหากินตามธรรมชาติได้ และมีโอกาสสูญพันธุ์จากแม่น้ำสาละวิน

เพื่อนบ้านแม่น้ำสาละวินที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากการทำธุรกิจ เช่น การร่อนทองริมแม่น้ำสาละวินตามลำห้วยสาขา ทำให้น้ำปนเปื้อนด้วยสารตะกั่ว ปลาในพื้นที่ลดลง ย้ายถิ่นฐาน ทำให้คนในพื้นที่ไม่มีปลาบริโภค หรือจับปลาได้น้อยลง

การอนุรักษ์ปลาสาละวินและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนกับระบบภูมินิเวศแม่น้ำสาละวิน

1. การอนุรักษ์ปลาสาละวินซึ่งมีการกำหนดกิจกรรมร่วมกัน เช่น ในชุมชนลำห้วยสาขาต่างๆ ชุมชนได้สร้างเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาโดยการกำหนดพื้นที่อนุรักษ์และมีกฎระเบียบเป็นคำจำกัด เพื่อกำหนดเป็นเครื่องมือในการบริหารจัดการ ซึ่งในช่วงแรกจะมีการบวชปลาโดยใช้พิธีกรรมทางความเชื่อ และเชิญชุมชนผู้มีบทบาทสำคัญในชุมชน ชุมชนใกล้เคียงเข้าร่วมเป็นสักขีพยานเพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ ความเชื่อถือและนำเกรงขาม ในการฟื้นฟูร่วมกัน ทำกันเป็นประจำทุกปี

2. การกำหนดกิจกรรมอนุรักษ์พันธุ์ปลาในแม่น้ำสาละวินกำหนดขอบเขตพื้นที่ทั้งสองฝั่งแม่น้ำร่วมกันโดยใช้กฎระเบียบข้อบังคับปฏิบัติ ร่วมกันทั้งสองฝั่ง และทำกันต่อเนื่อง กำหนด 3-5 ปี ทำพิธีกรรมร่วมกันหนึ่งครั้ง

3. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนกับภูมินิเวศชุมชนลุ่มน้ำสาละวินได้ทำกิจกรรม “สืบชะตาแม่น้ำสาละวิน” ขึ้นทุกปี โดยเป็นประเพณีของคนลุ่มน้ำสาละวิน ซึ่งมีทั้งการจัดกิจกรรมในบริเวณเดิมและการจัดกิจกรรมในลักษณะหมุนเวียนกันจัดงานในพื้นที่ต่างๆ ร่วมกัน

4. การทำเกษตรริมน้ำสาละวินเป็นการใช้ประโยชน์จากหาดทรายริมน้ำสาละวิน เพราะการปลูกผักริมน้ำสาละวินไม่จำเป็นต้องใช้ปุ๋ย สามารถทำการผลิตด้วยระบบเกษตรอินทรีย์ ที่มีต่อสิ่งแวดล้อม

ของผู้ผลิตและผู้บริโภค เป็นรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชน อีกทั้งเป็นการรักษาเมล็ดพันธุ์ท้องถิ่นของชุมชนที่กำลังใกล้จะสูญพันธุ์ไว้อีกด้วย

จะเห็นได้ว่าการทำเกษตรริมน้ำสาละวินควบคู่กับการหาปลาในแม่น้ำสาละวิน เป็นสิ่งที่สร้างความสมดุลในด้านวิถีชีวิต เป็นการสร้างความมั่นคงด้านอาหาร เกิดความเพียงพอต่อการดำรงชีวิต

การส่งเสริมเสริมและสร้างเครือข่ายการดูแลทรัพยากรธรรมชาติในกลุ่มน้ำสาละวิน

ในฝั่งประเทศไทย ชุมชนต่างๆ ได้จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในชุมชนของแต่ละชุมชน มีการจัดตั้งป่าชุมชน โดยการขึ้นทะเบียนกับกรมป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งในแต่ละปีชุมชนดูแลรักษาฟื้นฟูกันเอง และของบสนับสนุนด้านทรัพยากรธรรมชาติจากท้องถิ่น (อบต.) ในการทำกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนแต่ละชุมชนได้เชื่อมร้อยขบวนการทำงานตั้งเป็นเครือข่ายการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมกลุ่มน้ำสาละวินภายใต้สมาคมฟื้นฟูและพัฒนาชุมชนน้ำสาละวินซึ่งเครือข่ายการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมกลุ่มน้ำสาละวิน ประกอบด้วย 2 อำเภอ 5 ตำบล 21 หมู่บ้านในโซนกลุ่มน้ำสาละวิน โดยมีพันธกิจร่วมเรื่อง ที่ดิน-น้ำ-ป่า และสิ่งแวดล้อม ซึ่งพันธกิจเหล่านี้ได้ร่วมกันทำงานทั้ง งานอนุรักษ์-ฟื้นฟูและงานผลักดันนโยบาย โดยมุ่งเน้นการสร้างความเข้มแข็งในกลุ่มคนและเฝ้าระวังฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกัน

เครือข่ายชาติพันธุ์ในฝั่งประเทศพม่าไม่ว่าจะเป็นชาติพันธุ์กะเหรี่ยงคะยาไทใหญ่ หรือกลุ่มต่างๆที่อยู่ริมน้ำสาละวินได้มีกลุ่มองค์กรต่างๆทำงานร่วมกับชุมชนผู้นำชุมชน หรือกลุ่มงานประเด็นในพื้นที่ ในนาม “กลุ่มเฝ้าระวังแม่น้ำสาละวิน” ในประเด็นงานระบบนิเวศน์ของแม่น้ำป่าไม้ สุขภาพความหลากหลายทางชีวภาพทั้ง พืช-สัตว์-ดิน-น้ำ-ป่า รวมถึงสิทธิชุมชน ซึ่งการดำเนินงานดังกล่าวได้เกิดเครือข่ายการทำงานในมิติต่างๆ เกิดความร่วมมือ อันนำมาสู่การทำงานร่วมกันทั้งในปัจจุบันและในอนาคตต่อไป

ส่วนที่ 5

สรุปผลการดำเนินงานและข้อเสนอแนะ

โครงการศึกษาแนวทางการจัดการความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน” ด้วยภูมิปัญญา ปกาเกอะญอ โดยแกนนำชุมชน และการมีส่วนร่วมของผู้รู้ในชุมชนริมฝั่งน้ำสาละวิน ต.แม่ยวม อ.แม่สะเรียง และ ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน ระยะเวลา 18 เดือนการศึกษาข้อมูลส่วนใหญ่ ทีมวิจัยต้องเก็บเอง ได้แก่ “เนื้อหาข้อมูลปลาสาละวิน” ซึ่งมีประเด็นแยกแยะมาก และพบว่าเมื่อมีการเก็บ ข้อมูล ก็จะเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันอยู่เสมือนเป็นเรื่องเดียวกัน เลยต้องแยกแยะหลายแบบ ส่วนข้อมูลนั้นจะมีทั้งข้อมูลเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ จึงต้องการเครื่องมือที่แตกต่าง และทีมวิจัยยังเป็น “มือใหม่” เกือบทั้งหมด ที่เลี้ยงจึงต้องพาทำ เป็นการเรียนรู้ไปด้วยกัน ที่มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาศักยภาพ ทีมวิจัยในการ “จัดการข้อมูลความรู้” ผ่านเครื่องมือที่หลากหลายร่วมด้วย

นอกจากนี้การเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วมกับกลุ่มเป้าหมายในชุมชน ซึ่งจะกำหนดเป็นการทำงาน ร่วมกับกลุ่มชาวประมง กลุ่มผู้รู้ เพื่อให้เกิดความตระหนักในปัญหา และเกิดแนวทางในการจัดการระบบ นิเวศลุ่มน้ำสาละวิน ให้เกิดความอุดมสมบูรณ์อันเป็นฐานทรัพยากรสำคัญของการดำรงชีวิตของชุมชน ในระบบนิเวศลุ่มน้ำสาละวินต่อไป

5.1 บทเรียนการทำงาน และสิ่งที่ทีมวิจัยได้เรียนรู้จากงานวิจัย

1) การเรียนรู้ของนักวิจัยและทีมวิจัย ในการสร้างความรู้

1.1) นักวิจัยและทีมวิจัยสามารถออกแบบกระบวนการในการสร้างความรู้ ผ่านการศึกษา ข้อมูลปลาสาละวิน และบริบทที่เกี่ยวข้อง ทั้งในระดับชุมชนและบริบทที่เกี่ยวข้องเหนือชุมชน โดยมีความสามารถในการร่วมกันกำหนดหัวข้อ ออกแบบและแบ่งบทบาทหน้าที่ในทีมวิจัยเพื่อสำรวจ สืบค้น และรวบรวมข้อมูลได้ แต่ยังคงขาดความสามารถในการเรียบเรียงข้อมูล และการตรวจสอบข้อมูลอย่างเป็นระบบ สำหรับนำมาวิเคราะห์ผลและสังเคราะห์เป็นแนวทางให้เกิดเป็นโอกาสในการขับเคลื่อนงาน ร่วมกันในลักษณะเครือข่าย

1.2) นักวิจัยและทีมวิจัย สามารถสร้างการมีส่วนร่วมให้ชุมชนวิจัยเกิดความเข้าใจ และร่วม ศึกษาเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างมีเป้าหมายชัดเจน ทั้งกลุ่มคนหาปลา (ชาวประมง) ทั้งในลำห้วยสาขา และ แม่น้ำสาละวิน แต่ยังคงขาดการร่วมกันสรุปข้อมูลให้เกิดโอกาสในการเรียนรู้ร่วมกัน เพื่อเห็นแนวทางบาง ประการที่สามารถแก้ไขอุปสรรคในระดับพื้นที่ จากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

2) การเรียนรู้ของนักวิจัยและทีมวิจัย ในการสร้างความร่วมมือ

2.1) นักวิจัยและทีมวิจัยสามารถสร้างความร่วมมือกับแกนนำชุมชน ทั้งแกนนำทางการ และแกนนำตามธรรมชาติ ได้แก่ ผู้รู้ ผู้สูงอายุ กลุ่มสตรี กลุ่มเด็กและเยาวชน กลุ่มหาปลา (ชาวประมง)

ในการศึกษาข้อมูล แต่ยังคงหาโอกาสให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับพื้นที่และเครือข่ายชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาข้อมูล และเกิดความร่วมมือในการดูแลรักษาและใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศแม่น้ำสาละวินร่วมกัน ได้แก่ กลุ่มทหารพราน บุคลากรในสถานศึกษา ผู้นำทางศาสนา เจ้าหน้าที่โครงการขยายผลโครงการหลวงฯ เจ้าหน้าที่ป่าไม้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และสื่อมวลชนจากนอกพื้นที่

2.2) นอกจากนี้การสร้างโอกาสความร่วมมือในการศึกษาข้อมูลกับชุมชนที่อาศัยอยู่ริมน้ำสาละวินทั้งฝั่งประเทศไทยและในฝั่งประเทศพม่า ซึ่งอาจจะพิจารณาอย่างรอบด้าน และมีการดำเนินงานร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านความมั่นคงของชาติ ในการสร้างความรู้และการสร้างความร่วมมือ ให้เกิดแนวทางในการปฏิบัติร่วมกันการสร้างความร่วมมือระดับพื้นที่และระหว่างประเทศ มีแนวทางการสร้างเครือข่ายในการอนุรักษ์และฟื้นฟูปลาในแม่น้ำ ดังนี้ คือ

- ตั้งกลุ่มอนุรักษ์สัตว์น้ำร่วมกัน และสร้างข้อตกลงการดูแลรักษา ด้วยความเป็นเจ้าของร่วมกัน
- ตั้งกฎระเบียบชุมชนว่าด้วย การอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำในพื้นที่ โดยมีคณะกรรมการทีมเฝ้าระวัง คณะทำงานและชาวบ้านทุกคนมีส่วนร่วม
- การติดตั้งป้ายรณรงค์และแสดงข้อความกฎระเบียบชุมชน ตลอดจนให้มีการฟื้นฟูระบบนิเวศแม่น้ำและลำห้วยสาขา
- การประชุมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อกระตุ้นการเรียนรู้ และทบทวนการดำเนินงานของชุมชน

2.3) แนวทางการสร้างเครือข่ายภายนอกและเชื่อมร้อยเครือข่ายภาคี

- มีการประชุมสร้างความตระหนักร่วมกัน เพื่อสร้างแนวทางปฏิบัติแต่ละพื้นที่ของชุมชน สร้างเครือข่ายภาคประชาชน ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ลุ่มน้ำสาละวินร่วมกัน
- การประชุมร่วมและสร้างความร่วมมือในการเฝ้าระวังแหล่งอาหารระบบนิเวศน์ปลาสาละวิน เพื่อไม่ให้ใช้เครื่องมือในการหาปลา ที่เป็นไปอย่างไม่ยั่งยืน (ผิดประเภท)
- การเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างประเทศและสร้างข้อตกลงร่วมกันในการใช้ประโยชน์ และปกป้องแหล่งอาหาร “ปลาสาละวิน” รวมถึงกำหนดมาตรการต่างๆ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการทำผิดกฎกติกาของชุมชน ที่ใช้เครื่องมือไม่ยั่งยืน (ผิดประเภท) ในการหาปลาบริเวณแม่น้ำสาละวิน รวมถึงการจัดตั้งคณะทำงานระหว่าง

ประเทศทั้งสองฝั่งแม่น้ำสาละวิน ซึ่งมีแนวทางการปฏิบัติในการออกและบังคับใช้
กฎระเบียบทั้งสองฝั่งแม่น้ำสาละวิน ซึ่งมีคณะทำงานดังนี้ คือ
แม่น้ำสาละวิน ฝั่งประเทศไทย

- คณะทำงานประกอบด้วย คนในชุมชนบ้านสบเมย-บ้านท่าคาฝั่ง บ้าน
แม่สามแลบเจ้าหน้าที่ฝั่งไทย(ทหาร/ตำรวจ/ป่าไม้/ฝ่ายปกครอง/ครู/
ประมง/นักวิชาการ/พ่อค้า/นักธุรกิจ/องค์กรเอกชน /ภาคประชาสังคม

แม่น้ำสาละวิน ฝั่งประเทศพม่า

- คณะทำงานประกอบด้วย ประชาชนฝั่งพม่าตลอดริมแม่น้ำหน่วยงานต่างๆ
ได้แก่ ป่าไม้ทหารKNUDKBABGFทหารพม่าผู้นำฝ่ายปกครองKNU
องค์กรเครือข่ายในประเทศพม่าริมแม่น้ำสาละวิน

3) การเรียนรู้ของนักวิจัยและทีมวิจัย ในการสร้างแนวทาง ข้อตกลงในการปฏิบัติร่วมกัน

นักวิจัยและทีมวิจัยสามารถสร้างแนวทางในการปฏิบัติร่วมกันในระดับชุมชน โดยอาศัยการ
ขับเคลื่อนงานที่ผ่านมา และการสร้างความรู้ ความเข้าใจต่อข้อตกลง กฎระเบียบที่เคยกำหนดขึ้นร่วมกัน
นำมาทบทวนและปรับปรุงให้เกิดผลในทางปฏิบัติร่วมกันให้ดีขึ้นกว่าเดิม แต่ยังคงการเชื่อมโยง
แนวทางปฏิบัติดังกล่าวในระดับภาพรวมของชุมชน ได้แก่ ชุมชนต้นน้ำ-ปลายน้ำ หรือ ชุมชนที่อาศัยอยู่
ในบริเวณต่างๆของแม่น้ำสาละวิน เพื่อยกระดับมาตรการ แนวทาง หรือข้อปฏิบัติของตกลงของชุมชน
แต่ละชุมชน ขึ้น เป็น แนวทางหรือข้อตกลงในระดับเครือข่าย ที่มีอาจมีแนวทางบางประการที่เหมือนกัน
ในระดับเครือข่าย และแตกต่างกันในระดับพื้นที่ ตามบริบทของชุมชนและความจำเป็นที่แตกต่างกัน ให้
เกิดการรับรู้และสามารถปฏิบัติได้อย่างสอดคล้องกัน

5.2 ข้อเสนอ แนวทางการดำเนินงานต่อยอดจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น “ปลาสาละวิน”

1) ศึกษาทบทวนข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับ

1.1) ชนิดพันธุ์ปลาในแม่น้ำสาละวิน และลำห้วยสาขา ที่ส่งผลให้เกิดความหลากหลายอันเป็น
ความมั่นคงทางอาหารของชุมชน (เป็นอาหารเพื่อบริโภค และเป็นที่มาของรายได้) ในหัวข้อ

- * วงจรชีวิตของปลาแต่ละกลุ่ม/แต่ละชนิด รวมถึงภูมิปัญญาการจับปลาของชุมชน
- * ข้อมูลเชิงสถิติ (การจับปลา-ขายปลาในและนอกชุมชน)

1.2) เพิ่มการศึกษาพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลง ซึ่งส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของพันธุ์
ปลาและสัตว์น้ำสำคัญในระบบนิเวศแม่น้ำสาละวิน และลำห้วยสาขาโดยการสร้างเครือข่ายชุมชนคนหา
ปลาในแม่น้ำสาละวิน เพื่อปฏิบัติการสร้างความรู้ร่วมกัน ด้วยการระดมรวบรวมสมรรถนะของ
ชาวประมงนักวิจัย สำหรับถ่ายภาพปลาที่หาได้ในแต่ละวัน ว่า จับปลาได้เมื่อไหร่ มีปลาอะไรบ้างได้
ขนาดเล็กหรือใหญ่ จำนวนกี่ตัว ขายหรือบริโภคเอง เป็นมูลค่าเท่าไร เพื่อร่วมกันติดตามสถานการณ์

ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตที่ส่งผลต่อการเพิ่มและลดลงของชนิดพันธุ์และปริมาณปลาแต่ละชนิด (การผลิต การบริโภค วิธีการจับปลา เครื่องมือการจับปลา) โดยส่งข้อมูลสู่แอปพลิเคชันไลน์กรุป “วิชัยปลาสาละวิน”

2) วิเคราะห์แนวทางการจัดการเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน” บนฐานวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชุมชนในกลุ่มน้ำสาละวินในชุมชน (ลำน้ำสาขา) และในลำน้ำใหญ่แม่น้ำสาละวิน จากข้อตกลง กฎกติกาที่มีประกาศใช้อยู่แล้วในแต่ละชุมชน โดยแบ่งออกเป็นมาตรการที่ส่งผลโดยตรงต่อระบบนิเวศน์ปลาในแม่น้ำสาละวิน และมาตรการที่สร้างความร่วมมือของชุมชน

3) ทดลองเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาความสามารถในการจัดการความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน” บนฐานวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชุมชนวิชัยในกลุ่มน้ำสาละวิน ให้เกิดเป็นแนวทางสำหรับการปกป้องรักษา ระบบนิเวศน์กลุ่มน้ำสาละวิน การสร้างโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติในกลุ่มน้ำสาละวิน และ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในกลุ่มน้ำสาละวิน ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และเครือข่ายกลุ่มน้ำ ในประเด็นดังนี้คือ

3.1) การสร้างความมั่นคงทางอาหารปลาสาละวินให้อยู่คู่กับแม่น้ำสาละวิน

- * การสร้างเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาร่วมทั้งสองฝั่งแม่น้ำ
- * การเลี้ยงปลาแม่น้ำ(ธรรมชาติ) เพื่อได้อาหารให้กับคนในชุมชน เกิดอาชีพเกิดรายได้ เกิดความหลากหลายชนิดพันธุ์ปลาสู่การต่อยอดพันธุ์ปลา

3.2) แนวทางในการจัดการตลาด โดย

- * จัดตั้งกองทุนรับซื้อปลาจากชาวบ้านในลักษณะของกลุ่ม เพื่อให้ราคาปลา
- * มีราคาที่ดี และก่อเกิดรายได้ของกลุ่ม
- * การแปรรูปปลาสาละวินในช่วงที่จับปลาได้มากในลักษณะการรวมกันจัดการเป็นกลุ่ม เพื่อให้ขายปลาในราคาที่สูง (คนขายอยู่ได้คนซื้อภูมิใจ)

3.3) การจัดตั้ง “ศูนย์ศิลปสาละวิน” โดยอาศัยปลาสาละวิน เป็นสื่อสร้างการเรียนรู้แก่เด็กเยาวชน และสมาชิกในชุมชน ตลอดจนผู้สนใจจากภายนอกชุมชน เพื่อสื่อสารเรื่องระบบนิเวศน์กลุ่มน้ำสาละวิน ผ่านกระบวนการรวบรวมข้อมูล ศึกษาเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ภูมิปัญญา การจัดค่ายระดับต่างๆ รวมถึงผ่านบทเพลง นิทาน และทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น การวาดภาพปลา การสร้างสื่อการเรียนรู้เรื่องปลาในแม่น้ำสาละวินเพื่อสร้างคุณค่าสาละวินให้สาละวินเป็นแม่น้ำสายหนึ่งของคนในแม่ฮ่องสอน สำหรับใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน“สาละวินศึกษา”เรียนรู้ระบบนิเวศน์ ความหลากหลายทางชีวภาพ และหาแนวทางในการจัดทำเป็น“หลักสูตรท้องถิ่นเมืองแม่ฮ่องสอน”ในนามคุณค่า “สาละวิน”

เอกสารอ้างอิง

1. กฤษเหลือแลมัย (2536), “บ้านเชียง ตำนานคนขุดคนของโบราณคดีแห่งสกลนคร” สารคดี ปีที่ 9 ฉบับที่ 97 (มีค.) 93-94.
2. รัชมิษฐทรงเดช (2549),สรุปคำบรรยายในการประชุมคุณค่าสาละวินวันที่ 3 มีนาคม 2549 ที่ จ.แม่ฮ่องสอน
3. ศูนย์วิจัยป่าไม้ (2534), รายงานการจัดทำแผนปฏิบัติการเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าลุ่มน้ำสาละวิน. โครงการแม่น้ำเพื่อชีวิต

References

4. [^]["Water Resources of Myanmar"](#).
AQUASTAT. <http://www.fao.org/nr/water/aquastat/countries/myanmar/index.stm>. Retrieved 2010-09-21. "Website gives Salween discharge as 157 cubic kilometers per year, which translates to roughly 4,876 m³/s"
5. [^]["Tibetan Seven River Map"](#) (in Tibetan). Tibetan Ecology. http://www.khoryug.org/tibetan_seven_river_map.html.
6. [^][Chellaney, Brahma](#) (15 September 2011). *Water: Asia's New Battleground*. Georgetown University Press. pp. 260–. ISBN978-1-58901-771-9.
7. <http://books.google.com/books?id=XvDWA3wlc8AC&pg=PA260>. Retrieved 29 September 2011.
8. [^]["Free-flowing rivers: Economic luxury or ecological necessity?"](#). World Wildlife Fund. 2006-02. <http://assets.panda.org/downloads/freeflowingriversreport.pdf>. Retrieved 2010-03-14.
9. [^] ^{ab} Yanfei Sun and Dingxin Zhao, "Environmental Campaigns," in Kevin O'Brien ed. *Popular Protest in China*, Harvard University Press, 2008.
10. [^] ^{ab} ["Preface"](#). Our Attachment to Nujiang River. 2004-11-10. <http://www.nujiang.ngo.cn/Frontpage-en/01.htm>. Retrieved 2009-12-03.
11. [^] ^{abcdeffg} ["Salween River"](#). *Ecoregions: Earth's most special places*. World Wildlife Foundation. http://www.panda.org/about_our_earth/ecoregions/salween_river.cfm. Retrieved 2009-12-03.
12. [^] ^{abc} ["The Salween River"](#). Salween Watch. http://www.salweenwatch.org/index.php?option=com_content&view=article&id=50&Itemid=59. Retrieved 2009-12-03. [^][Burma -Geography](#)

13. [^]"[Abstract](#)". *Hydrogeographical Approach to the Upper Salween Basin USRB*. Upper Salween River Basin USRB. http://www.salween.unibe.ch/intro/abstract_en.pdf. Retrieved 2009-12-03.
14. [^] University of Aberdeen. *Drainage* (Map). Cartography by University of Aberdeen. <http://www.abdn.ac.uk/~wpg008/drainage.jpg>. Retrieved 2009-12-03.
15. [^] ^{abc}"[The Marine Geological Record of Neogene Erosion in Asia: Interpreting the sedimentary record to understand tectonic and climatic evolution in the wake of India-Asia Collision](#)". University of Aberdeen. http://www.abdn.ac.uk/~wpg008/asia_erosion.html. Retrieved 2009-12-03.
16. [^] "New findings from Tibetan Plateau suggest uplift occurred in stages". *UC Santa Cruz*. 2008-03-24.
17. [^]"[Nu \(Salween\) River](#)". International Rivers. <http://www.internationalrivers.org/node/355>. Retrieved 2009-12-04.
18. [^]"[China's Nu River: Dam Projects Threaten Magnificent World Heritage Site](#)". *International Rivers*. Salween Watch. <http://www.salweenwatch.org/images/stories/nu/nuriverfactsheet.pdf>. Retrieved 2009-12-04.
19. [^] ^{ab}"[Salween River](#)". Foundation for Ecological Recovery. http://www.terraper.org/key_issues_view.php?id=6. Retrieved 2009-12-04.
20. [^]Ooi, Keat Gin (2004). *Southeast Asia: a historical encyclopedia, from Angkor Wat to East Timor*. 1. ABC-CLIO. p. 291. [ISBN1-57607-770-5](#).
21. [^]"[Air Supply on the Salween River Front](#)". *The Quartermaster Review*. U.S. Army Quartermaster Museum. 1945-03 to 1945-04. http://www.qmmuseum.lee.army.mil/WWII/air_supply_salween.htm.
22. [^]*Southeast Asia: a historical encyclopedia, from Angkor Wat to East Timor*, p. 327
23. [^] ^{ab}"[Shipment of teak logs seized from Salween: Find raises prospect of new logging scandal](#)". *Bangkok Post*. 2009-08-14. <http://www.bangkokpost.com/news/local/21996/shipment-of-teak-logs-seized-from-salween>. Retrieved 2009-12-05.
24. [^]"[The Salween—my river, my natural belonging](#)". *Watershed*. Foundation for Ecological Recovery. 1998-11 to 1999-02. [http://www.terraper.org/articles/WS%20\(2\)%20Cvoices%20-%20Salween.pdf](http://www.terraper.org/articles/WS%20(2)%20Cvoices%20-%20Salween.pdf). Retrieved 2009-12-04.

25. [^](#) Burma Project (2006-03-14). "[Villagers in Burma Reject Plans to Dam the Salween River](#)". *EarthRights International*. <http://www.earthrights.org/campaigns/burma-project/villagers-burma-reject-plans-dam-salween-river>. Retrieved 2009-12-04.
26. [^](#)"SPDC road construction plans creating problems for civilians". Karen Human Rights Group. 2006-01-27. <http://www.khrg.org/khrg2006/khrg06b1.html>. Retrieved 2009-12-04.
27. [^](#)"[Flooding the future: Hydropower and Cultural Survival in the Salween River Basin](#)". EarthRights International. <http://www.earthrights.org/campaigns/burma-project/flooding-future-hydropower-and-cultural-survival-salween-river-basin>. Retrieved 2009-12-04.
28. [^](#) "Abhisit cool to opponents of Salween River dam project". *Bangkok Post*. 2009-11-24.
29. [^](#)Jianqiang, Liu (2007-02-28). "[Fog on the Nu River](#)". *China Dialogue*. <http://www.chinadialogue.net/article/show/single/en/811-Fog-on-the-Nu-River>. Retrieved 2009-12-04.
30. [^](#)Talenywun, Don (2009-08-15). "[The politics of dam construction along the Salween](#)". *Mizzima*. <http://www.mizzima.com/news/inside-burma/2629-the-politics-of-dam-construction-along-the-salween-.html>. Retrieved 2009-12-04.
31. [^](#)Gao, Zhan (2004-03-29). "[Proposed Nu River Hydroelectric Dams Cause Controversy](#)". *Epoch Times*. <http://english.epochtimes.com/news/4-3-29/20614.html>. Retrieved 2009-12-04.
32. [^](#) Yardley, Jim (2005-12-23). "[Vast dam proposal is a test for China](#)". *New York Times*. http://www.nytimes.com/2005/12/23/world/asia/23iht-dam.html?_r=1. Retrieved 2009-12-04.
33. [^](#) Mitch Moxley, "[The fight to keep Nu River flowing](#)", Global Post, 22 April 2010.
34. [^](#)"[Recent Dam and Water Diversion Plans](#)". Salween Watch. http://www.salweenwatch.org/index.php?option=com_content&view=article&id=51&Itemid=60. Retrieved 2009-12-04.
35. [^](#) Charlie Campbell, [Salween River Dammed by Peace](#), The Irrawaddy, 3 July 2012.
36. [^](#)Beach, Frederick Converse; Rines, George Edwin (1908). [The Americana: a universal reference library, comprising the arts and sciences, literature, history, biography, geography, commerce, etc., of the world](#) (Now in the public domain. ed.). Scientific American compiling department. pp. 988–. <http://books.google.com/books?id=E59RAAAAYAAJ&pg=PT988>. Retrieved 29 September 2011.
37. [^](#)[Salawin National Park website](#)

ภาคผนวกที่ 1

บันทึกช่วยจำ สรุปการพัฒนาโจทย์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

บันทึกช่วยจำ

สรุปเวทีพัฒนาโจทย์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ครั้งที่ 1

ประเด็น “ปลาและความมั่นคงทางอาหาร แม่น้ำสาละวิน”

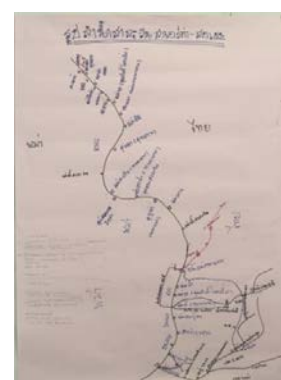
ณ ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบลแม่สามแลบ อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วันที่ 8 มกราคม 2558 เวลา 10.30-14.00 น.

จากการแลกเปลี่ยนพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการกับแกนนำบ้านสบเมย บ้านท่าตาฝั่ง และบ้านแม่สามแลบ ซึ่งล้วนตั้งอยู่บริเวณชายฝั่งแม่น้ำสาละวิน พบว่า อาชีพประมงในแม่น้ำสาละวินเป็นอาชีพหนึ่ง ที่สร้างความมั่นคงทางอาหารแก่สมาชิกในชุมชน โดยมีมาตรการระดับชุมชนในการกำหนดราคาปลาที่ขายเพื่อการบริโภคในชุมชนต่ำกว่าราคาที่ขายให้กับพ่อค้าคนกลาง ซึ่งเป็น โอกาสทางรายได้แก่ผู้ประกอบการอาชีพประมง

แต่ในขณะเดียวกันในอดีตที่ผ่านมา ยังไม่มีมาตรการในการควบคุมการใช้เครื่องมือการทำประมง และการจัดการร่วมกันเกี่ยวกับราคาซื้อขายปลากับพ่อค้าคนกลาง อีกทั้งยังขาดการประเมินสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นรอบด้านกับแม่น้ำสาละวิน ที่อาจส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทางอาหารของชุมชน เพื่อเตรียมการตั้งรับปรับตัว เชื่อมร้อยเครือข่ายเพื่อจัดการความมั่นคงทางอาหารในอนาคตร่วมกันเวทีพัฒนาโจทย์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ครั้งที่ 1 ประเด็น “ปลาและความมั่นคงทางอาหาร แม่น้ำสาละวิน”มีเป้าหมายในการจัดเวทีครั้งนี้ เพื่อ

1. ทบทวนสถานการณ์ความเปลี่ยนแปลง เรื่องปลาและความมั่นคงทางอาหาร แม่น้ำสาละวิน
2. แลกเปลี่ยนพูดคุยเพื่อทราบความต้องการและสภาพปัญหาเกี่ยวกับอาชีพประมง (ปลา) และความมั่นคงทางอาหารของชุมชนที่อาศัยอยู่ริมฝั่งน้ำสาละวิน
3. กำหนดประเด็นปัญหาร่วมกัน (ประเด็นร่วมและระดับของโจทย์วิจัย)
4. วิเคราะห์ผู้เกี่ยวข้อง (ขอบเขตพื้นที่ชุมชนริมฝั่งสาละวิน)
5. นัดหมายการประชุมครั้งต่อไป (ลงพื้นที่ชุมชน)

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

นายนิติศักดิ์ โตนิตี พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน แนะนำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในเบื้องต้น ว่า “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นงานที่มีความต้องการของชุมชนเป็นตัวตั้ง จากการที่รวมตัวกันพูดคุยถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ตั้งคำถามสำคัญ บันทึกเรื่องราว วิเคราะห์แยกแยะจัดหมวดหมู่ข้อมูล และสังเคราะห์เป็นแนวทางในการดำเนินงาน ลงมือปฏิบัติทดลอง ทำ+บันทึกผล และสรุปผลยกระดับการจัดการของชุมชนให้เกิดโอกาสในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน”

นอกจากนี้ยังได้ชักชวนให้แต่ละคนที่เข้าร่วมเวทีแนะนำตัว ซึ่งมีผู้เข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยนพูดคุยในการพัฒนาโจทย์วิจัยครั้งนี้จำนวน 13 คน ประกอบด้วย

1. นายไพโรจน์ พนาไพรกุล	บ.ท่าต้าฝั่ง ต.แม่ยวม อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน
2. นายธูเร สิริมาลี	บ.ท่าต้าฝั่ง ต.แม่ยวม อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน
3. นายไพบูลย์ เจริญสิทธิ์	บ.ท่าต้าฝั่ง ต.แม่ยวม อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน
4. นายสุทัศน์ นุชประโคน	บ.ท่าต้าฝั่ง ต.แม่ยวม อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน
5. นายสุภาพ นุชนงคราญ	บ.แม่สามแลบ ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน
6. นายดำรง สดใสดาวเรือง	บ.สบเมย ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน
7. นายเดชา ศรีไสวดาวเรือง	บ.สบเมย ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน
8. นายฉัตรชัย ศรีสุขวิชาน	บ.สบเมย ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน
9. นายพงษ์พัฒน์ มีเบญจมาศ	ต.ปางหมู อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน
10. นายนิติศักดิ์ โตนิตี	สถาบันปัญญูปัฒิ อ.ฮอด จ.เชียงใหม่
11. นายธรรร การมั่งมี	ต.แม่่นาจร อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่
12. นายดำเะ ยอดฉัตรมั่งมี	บ.สบตาน ต.สะเมิงใต้ อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่
13. นายเลาฟ้า บัณฑิตเทอดสกุล	ต.หมอกจำแป่ อ.เมือง จ.แม่ฮ่องสอน

นายพงษ์พัฒน์ มีเบญจมาศ นักพัฒนาอิสระ ได้กล่าวถึงการชักชวนกันมาแลกเปลี่ยนพูดคุยในครั้งนี้ ว่า การชักชวนกันแลกเปลี่ยนความรู้เกี่ยวกับเรื่องปลาในแม่น้ำสาละวิน มีความเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของชุมชนที่อาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ จึงได้ชักชวนผู้นำจากบ้านท่าต้าฝั่ง บ้านแม่สามแลบ บ้านสบเมย มาแลกเปลี่ยนพูดคุยกันในครั้งนี้เป็นเบื้องต้น

นายเดชา ศรีไสวดาวเรือง ผู้ใหญ่บ้านสบเมย ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน ได้กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงที่พบเห็นเกี่ยวกับอาชีพประมง ว่า รับรู้จำนวนประหลาดลดลง / ราคาดีขึ้น แต่ชาวประมงมีรายได้ลดลง ยังไม่มีการจัดการ ด้านการกำหนดราคาที่เป็นธรรม ยังไม่มีการกำหนดมาตรการในการดูแลร่วมกัน ทั้งช่วงเวลาในการทำประมง เครื่องมือที่ใช้ในการทำประมง

นายไพโรจน์ พนาไพรกุล แกนนำบ้านท่าตาฬิ ด.แม่ยวม อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน ได้กล่าวถึง การพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ซึ่งดำเนินวิถีชีวิตควบคู่กับความอุดมสมบูรณ์กับ ทรัพยากรธรรมชาติ ทำกินตามฤดูกาล พืชผัก อาหาร สามารถเก็บหาได้จากธรรมชาติ ปัจจุบันขาดการ จัดการร่วมกัน ส่งผลให้ธรรมชาติเปลี่ยนแปลง ปลายน้ำลดลง เช่น ปลากระต๊อ เดิมตัวใหญ่ แต่ปัจจุบัน ปลา ที่จับได้ตัวเล็กลง (จากการสังเกตพบว่า น้ำขุ่นขึ้น ปลาย้ายถิ่น แหล่งวางไข่ ขยายพันธุ์ถูกทำลาย) ซึ่งใน อดีตชุมชนสามารถหาปลาได้ทุกวัน แต่ปัจจุบันคนรุ่นใหม่ หรือเด็กๆ จับปลาไม่เป็น ใช้เครื่องมือ ประมงไม่เป็น กินปลาไม่เป็น กินอาหารจากในเมือง มาม่า ปลากระป๋อง

นอกจากนี้การแลกเปลี่ยนพูดคุยยังได้ชวนกันทบทวนเกี่ยวกับประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับปลา สาละวิน คือ

1. ชนิดปลาทั่วไป /พันธุ์ปลาเด่นที่เป็นตัวชี้วัดความอุดมสมบูรณ์ของลำน้ำ
2. แหล่งหรือบริเวณที่อาศัย ที่หากิน และพื้นที่ในการขยายพันธุ์วางไข่ ของปลา
3. การใช้เครื่องมือประมงวิธีการ /กลุ่ม / ช่วงเวลา ที่ทำการประมง
4. ขอบเขตพื้นที่ทางนิเวศธรรมชาติที่เกี่ยวข้อง (พื้นที่ต้นน้ำ ลำห้วยสาขา และลำน้ำ)
5. แนวทางการสร้างความมั่นคงทางอาหารร่วมกันในระบบนิเวศแม่น้ำสาละวิน
6. ระดับหรือขอบเขตของงานวิจัย (มีแนวทางในการเรียนรู้ร่วมกันในระดับชุมชน สร้าง ปฏิบัติการในการรวบรวมเรียบเรียงและนำเสนอข้อมูลโดยคนในชุมชน ต่อเวที สาธารณะ

การกำหนดผู้เกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น วงประชุมได้ร่วมกัน กำหนดให้มีแกนนำจากชุมชนริมฝั่งน้ำสาละวิน และชุมชนจากพื้นที่ต้นน้ำในลำห้วยสาขาต่างๆ ได้แก่

1. ชุมชนในพื้นที่ต้นน้ำ ตำบลแม่ยวม อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ บ้านโพซอ ตำบลแม่สามแลบ อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ บ้านชีวาเดอ
2. ชุมชนริมฝั่งน้ำสาละวิน ได้แก่ บ้านท่าตาฬิ บ้านแม่สามแลบ และบ้านสบเมย ใน เบื้องต้น ในอนาคตจะชักชวนแกนนำบ้านจอกท่า บ้านปู้ทา เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพิ่มเติม

บันทึกช่วยจำ

สรุปการพัฒนาโจทย์วิจัย ประเด็น “ปลาสาละวิน” ครั้งที่ 2

โดยศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

วันที่ / เวลาประชุม

วันที่ 24 กุมภาพันธ์ 2558 เวลา 0830-1230 น.

สถานที่ประชุม

บ้านผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านสบเมย ด.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน

ผู้ร่วมประชุม	จำนวน 18คน (พี่เลี้ยงวิจัย 2 คน / สมาชิกในชุมชน 16คน)
รายชื่อพี่เลี้ยงวิจัย	คุณอรุณี เวียงแสง และ คุณนิติศักดิ์ โตนิตี
กระบวนการ	- แนะนำตัว - ทบทวนการประชุมครั้งที่ 1 - แบ่งกลุ่มย่อยทบทวนข้อมูลชุมชน 1) ประวัติความเป็นมา อดีตถึงปัจจุบันของแม่น้ำสาละวิน 2) พันธุ์ปลาในลำน้ำสาละวิน 3) พันธุ์สัตว์น้ำสาละวิน - วางแผนการดำเนินงานอย่างมีส่วนร่วม
ผู้สรุปการประชุม	คุณนิติศักดิ์ โตนิตี

วัตถุประสงค์

1. ทบทวนขอบเขตพื้นที่และความต้องการ ในการศึกษาข้อมูลเพื่อตอบความต้องการของชุมชน ในระดับพื้นที่และระดับนโยบายด้านการพัฒนา
2. ค้นหาแกนนำนักวิจัยในการขับเคลื่อนงานวิจัย ในพื้นที่ชุมชนต่างๆ
3. วางกรอบแนวทางและกระบวนการในการศึกษาวิจัย “ปลาสาละวิน”

สรุปการแลกเปลี่ยนพูดคุย

คุณนิติศักดิ์ โตนิตี พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น กล่าวทักทายแนะนำตัว และทบทวนการแลกเปลี่ยนพูดคุยการพัฒนาจิตวิทยวิจัย “ปลาสาละวิน” ครั้งที่ 1 รวมถึงการพูดคุยเกี่ยวกับความตั้งใจในการศึกษาข้อมูลร่วมกันในงานวิจัยครั้งที่ 2 ซึ่งต้องการทราบถึงขอบเขตของเนื้อหาที่เป็นความต้องการของพื้นที่ในการกำหนดประเด็นในการศึกษาข้อมูล รวมถึงขอบเขตพื้นที่ และแกนนำนักวิจัยที่จะเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นปลาสาละวิน

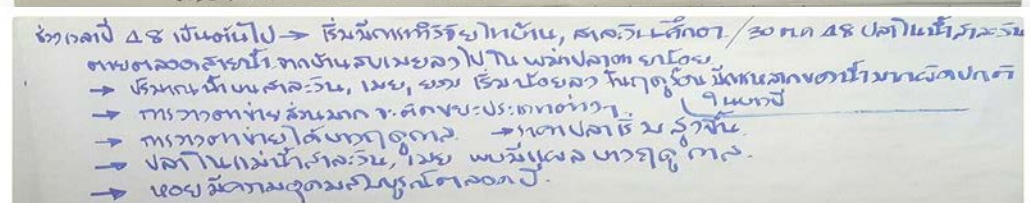
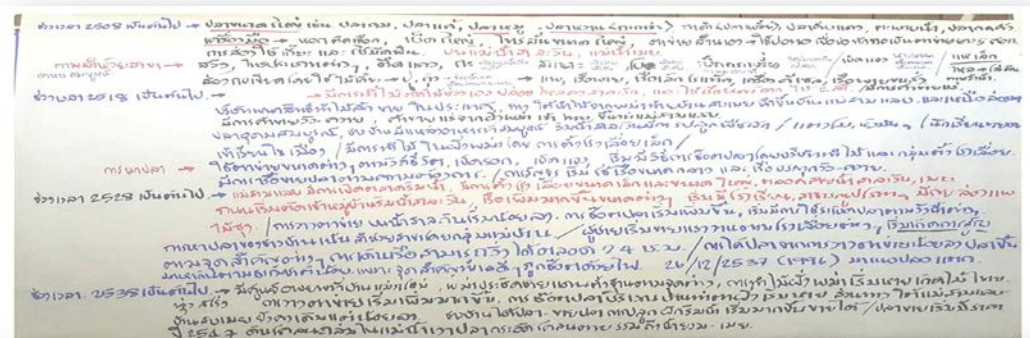
คุณอรุณี เวียงแสง ผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้แนะนำเครื่องมือในการทบทวนข้อมูลเพื่อกำหนดขอบเขตเนื้อหาและพื้นที่ในการ

ดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น “ประเด็นปลาละวิน” ให้เกิดความชัดเจน โดยแบ่งสมาชิกที่เข้าร่วมการแลกเปลี่ยนพูดคุยออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. ทบทวนการแลกเปลี่ยนพูดคุยความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลง
2. ตารางปฏิทินปลาในแม่น้ำสาละวิน
3. ตารางปฏิทินสัตว์น้ำชนิดอื่นๆ ในแม่น้ำสาละวิน

การแบ่งกลุ่มย่อย เพื่อทบทวนข้อมูลและนำเสนอแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยมีข้อมูลที่น่าสนใจ ดังนี้ คือ

1. ลำดับความเป็นมาและความเปลี่ยนแปลงในแม่น้ำสาละวิน ตั้งแต่อดีต ถึง ปัจจุบัน

2. ข้อมูลปลาสำคัญ ในแม่น้ำสาละวิน

ปฏิทิน ปลาสาละวิน (พฤษภาคม-เมษายน-สิงหาคม)																	
ลำดับ	ชนิดปลา	ความ ถี่ในการพบ (ครั้ง/สัปดาห์)	สี	ช่วงเวลา + ปริมาณปลา												หมายเหตุ	
				พ.ค.	พ.ค.	พ.ค.	พ.ค.	พ.ค.	พ.ค.	พ.ค.	พ.ค.	พ.ค.	พ.ค.	พ.ค.	พ.ค.		
1	ปลาขาว (ปลา)	↓	100-150	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2	ปลาขาว (ปลา)	↓	100-150	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
3	ปลาขาว (ปลา)	↓	100-150	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
4	ปลาขาว (ปลา)	→	100-150	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
5	ปลาขาว (ปลา)	→	100-150	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
6	ปลาขาว (ปลา)	→	100-150	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
7	ปลาขาว (ปลา)	→	100-150	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
8	ปลาขาว (ปลา)	↓	100-150	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
9	ปลาขาว (ปลา)	↓	100-150	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
10	ปลาขาว (ปลา)	↓	100-150	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
11	ปลาขาว (ปลา)	→	100-150	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
12	ปลาขาว (ปลา)	↓	100-150	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
13	ปลาขาว (ปลา)	→	100-150	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
14	ปลาขาว (ปลา)	↓	100-150	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
15	ปลาขาว (ปลา)	↓	100-150	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
16	ปลาขาว (ปลา)	↓	100-150	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
17	ปลาขาว (ปลา)	→	100-150	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
18	ปลาขาว (ปลา)	→	100-150	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
19	ปลาขาว (ปลา)	→	100-150	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
20	ปลาขาว (ปลา)	→	100-150	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

3. ข้อมูลสัตว์น้ำสำคัญ ในแม่น้ำสาละวิน

ปฏิทิน ปลาสาละวิน (พฤษภาคม-เมษายน-สิงหาคม)																	
ลำดับ	ชนิดปลา/ชื่อเรียก	ความยาว cm	สี	ช่วงเวลา + ปริมาณปลา												หมายเหตุ	
				พ	มิ	ก	เม	พ	ค	เม	ก	พ	ค	เม	ก		
1	ปลานวลจันทร์ (ปลา)	↓	150-200														พบเฉพาะในฤดูน้ำหลาก
2	ปลาขาว	↓	100-150														พบเฉพาะในฤดูน้ำหลาก
3	ปลาขาว	↓	100-150														พบเฉพาะในฤดูน้ำหลาก
4	ปลาขาว (ปลา)	↓	150-200														พบเฉพาะในฤดูน้ำหลาก
5	ปลาขาว	↓	150-200														พบเฉพาะในฤดูน้ำหลาก
6	ปลา (ปลา)	↓	100-150														พบเฉพาะในฤดูน้ำหลาก
7	ปลา (ปลา)	↓	100-150														พบเฉพาะในฤดูน้ำหลาก
8	ปลา (ปลา)	↓	150-200														พบเฉพาะในฤดูน้ำหลาก
9	ปลา (ปลา)	↓	100-150														พบเฉพาะในฤดูน้ำหลาก
10	ปลาขาว (ปลา)	↓	150-200														พบเฉพาะในฤดูน้ำหลาก
11	ปลาขาว (ปลา)	↓	100-150														พบเฉพาะในฤดูน้ำหลาก
12	ปลาขาว	↓	100-150														พบเฉพาะในฤดูน้ำหลาก
13	ปลาขาว (ปลา)	↓	100-150														พบเฉพาะในฤดูน้ำหลาก
14	ปลาขาว	↓	100-150														พบเฉพาะในฤดูน้ำหลาก
15	ปลาขาว (ปลา)	↓	100-150														พบเฉพาะในฤดูน้ำหลาก
16	ปลาขาว	↓	100-150														พบเฉพาะในฤดูน้ำหลาก

สรุปการแลกเปลี่ยนพูดคุย

1. ขอบเขตเนื้อหาในการศึกษาข้อมูล

- ประเด็นปลาในแม่น้ำสาละวิน และลำห้วยสาขา ที่ส่งผลกระทบต่อความหลากหลายอันเป็นความมั่นคงทางอาหารของชุมชน (เป็นอาหารเพื่อบริโภค และเป็นที่มาของรายได้)
- ปัจจัยภายนอกพื้นที่ และปัจจัยภายในพื้นที่ ซึ่งส่งต่อการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของพันธุ์ปลา และสัตว์น้ำสำคัญในระบบนิเวศแม่น้ำสาละวินและลำห้วยสาขา

- แนวทางในการตั้งรับ ปรับตัว เชื่อมร้อยเครือข่าย และแสวงหาแนวร่วม เพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน” บนฐานวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชุมชนในกลุ่มน้ำสาละวิน
- 2. ขอบเขตพื้นที่วิจัย
 - พื้นที่วิจัยหลัก ชุมชนริมฝั่งน้ำสาละวิน 3 ชุมชน คือ
 - ชุมชนบ้านท่าตาฝั่ง หมู่ที่ 7 ต.แม่ยวม อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน
 - ชุมชนบ้านแม่สามแลบ หมู่ที่ 1 ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน
 - ชุมชนบ้านสบเมย หมู่ที่ 4 ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน
 - พื้นที่วิจัยรอง สำหรับแลกเปลี่ยนเรียนรู้
 - ชุมชนในกลุ่มน้ำสาขา ที่ต่อเนื่องจาก 3 ชุมชนหลัก
 - ชุมชนริมฝั่งน้ำสาละวิน ทางตอนบน ทั้งในเขตประเทศไทยและประเทศพม่า
- 3. นัดหมายแลกเปลี่ยนพูดคุยครั้งต่อไปเพื่อตรวจสอบเอกสารเชิงหลักการ (Concept Paper) และพัฒนาข้อเสนอโครงการ (Project Proposal) ในวันที่ 27 มีนาคม 2558 ณ ศูนย์ข้อมูลแม่น้ำสาละวิน บ้านแม่สามแลบ ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน เวลา 09.00-12.30 น.

บันทึกช่วยจำ

สรุปการพัฒนาโจทย์วิจัย ประเด็น “ปลาสาละวิน” ครั้งที่ 3

โดยศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดแม่ฮ่องสอน ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

วันที่ / เวลาประชุม	วันที่ 27 มีนาคม 2558 เวลา 0930-1230 น.
สถานที่ประชุม	ศูนย์ข้อมูลสาละวิน ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน
ผู้ร่วมประชุม	จำนวน 18 คน (พี่เลี้ยงวิจัย 4 คน / สมาชิกในชุมชน 12 คน)
รายชื่อพี่เลี้ยงวิจัย	คุณอรุณี เวียงแสง และ คุณนิติศักดิ์ โตนติ อ.ชูศักดิ์ / คุณดารารัตน์ (เอ๋)
กระบวนการ	- แนะนำตัว - ทบทวนการประชุมครั้งที่ 2 - แบ่งกลุ่มย่อยทบทวนข้อมูลชุมชน - แลกเปลี่ยนพูดคุยเพื่อทราบความต้องการ - นำเสนอเครื่องมือในการพัฒนาข้อเสนอโครงการ CIPP Model เพื่อกำหนดผลที่จะเกิดขึ้นจากงานวิจัยให้ชัดเจน (Output) / (Outcome) / (Impact) แล้วจึงย้อนกลับมากำหนด Input และ Process
ผู้สรุปการประชุม	คุณนิติศักดิ์ โตนติ

สรุปการแลกเปลี่ยนพูดคุย

คำถามงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

แนวทางการจัดการความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน” ด้วยภูมิปัญญาปากอะญอโดยแกนนำชุมชน และการมีส่วนร่วมของผู้รู้ในชุมชนริมฝั่งน้ำสาละวิน ต.แม่ขาม อ.แม่สะเรียง และ ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอนควรเป็นไปอย่างไร

วัตถุประสงค์

- ศึกษาชนิดพันธุ์ปลาในแม่น้ำสาละวิน และลำห้วยสาขา ที่ส่งผลให้เกิดความหลากหลายอันเป็นความมั่นคงทางอาหารของชุมชน (เป็นอาหารเพื่อบริโภค และเป็นที่มาของรายได้)
- ศึกษาพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ของเหตุปัจจัยภายนอกพื้นที่ และเหตุปัจจัยภายในพื้นที่ ซึ่งส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของพันธุ์ปลาและสัตว์น้ำสำคัญในระบบนิเวศแม่น้ำสาละวิน และลำห้วยสาขา
- ศึกษาแนวทางการจัดการเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน” บนฐานวิถีชีวิต และภูมิปัญญาของชุมชนวิจัยในกลุ่มน้ำสาละวิน

ระยะเวลาในการดำเนินงาน 18 เดือน (กรกฎาคม 2558 - ธันวาคม 2559)

1. ระยะเวลาในการศึกษาข้อมูลและศึกษาแนวทาง 8 เดือน (กรกฎาคม 2558-กุมภาพันธ์ 2559)
2. ระยะเวลาในการทดลองปฏิบัติการ 10 เดือน (มีนาคม - ธันวาคม 2559)

กิจกรรม	เดือนที่						หมายเหตุ
	1-3	4-6	7-9	10-12	13-15	16-18	
1. ประชุมทีมวิจัย/ที่ปรึกษา	◆	◆	◆	◆	◆	◆	เดือนละ 1 ครั้ง
2. ศึกษาข้อมูล ความรู้	←	←	←	→			(ทบทวนข้อมูล)
3. ศึกษาเชิงปฏิบัติการ				←	←	→	
4. จัดทำแนวทางฟื้นฟูระบบอาหาร			◆				
5. เวทีวิเคราะห์ข้อมูล		◆		◆		◆	6 เดือน / 1 ครั้ง
6. นำเสนอข้อมูล/เครือข่าย	◆	◆		◆		◆	
7. จัดทำรายงาน		◆				◆	

ขอบเขตพื้นที่ในการศึกษาวิจัย

1. พื้นที่วิจัยหลัก ชุมชนริมฝั่งน้ำสาละวิน 3 ชุมชน คือ

- ชุมชนบ้านท่าตาฝั่ง หมู่ที่ 7 ต.แม่ขาม อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน
 - ชุมชนบ้านแม่สามแลบ หมู่ที่ 1 ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน
 - ชุมชนบ้านสบเมยหมู่ที่ 4 ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน
2. พื้นที่วิจัยรองรับ สำหรับแลกเปลี่ยนเรียนรู้
- ชุมชนในกลุ่มน้ำสาขา ที่ต่อเนื่องจาก 3 ชุมชนหลัก
 - ชุมชนริมฝั่งน้ำสาละวิน ทางตอนบน ทั้งในเขตประเทศไทยและประเทศพม่า

กระบวนการในการศึกษาวิจัย

1. ประชุมทีมวิจัยซึ่งประกอบด้วยแกนนำชุมชน และที่ปรึกษา เดือนละ 1 ครั้ง
 - เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการศึกษาวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สร้างความรู้ สร้างความร่วมมือ และสร้างแนวทางข้อตกลงในการดำเนินงานร่วมกัน)
 - เพื่อติดตามงานเพื่อปรับปรุงการดำเนินงานเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (ตั้งคำถามย่อย วิเคราะห์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ผู้รู้ บันทึกข้อมูลอย่างเป็นระบบ จัดหมวดหมู่เพื่อวิเคราะห์ข้อมูล สังเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปทดลองเชิงปฏิบัติการ)
2. ศึกษาข้อมูล
 - ชนิดพันธุ์ปลาในแม่น้ำสาละวิน และลำห้วยสาขา ที่ส่งผลให้เกิดความหลากหลายอันเป็นความมั่นคงทางอาหารของชุมชน (เป็นอาหารเพื่อบริโภค และเป็นที่มาของรายได้) ในหัวข้อ
 - วงจรชีวิตของปลาแต่ละกลุ่ม/แต่ละชนิด รวมถึงภูมิปัญญาการจับปลาของชุมชน โดยทบทวนข้อมูลจากการศึกษาของนักวิจัยไทยบ้าน ที่ผ่านมาของเครือข่ายแม่น้ำเอเซีย (sirin) เพื่อให้เกิดความมั่นใจในข้อมูลที่เป็นข้อค้นพบเชิงประจักษ์แก่นักวิจัยในชุมชนวิจัยเพื่อท้องถิ่น
 - ข้อมูลเชิงสถิติ (การจับปลา-ขายปลาในและนอกชุมชน)
 - ศึกษาพัฒนาการและความเปลี่ยนแปลงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ของเหตุปัจจัยภายนอกพื้นที่ และเหตุปัจจัยภายในพื้นที่ ซึ่งส่งผลต่อการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของพันธุ์ปลาและสัตว์น้ำสำคัญในระบบนิเวศแม่น้ำสาละวิน และลำห้วยสาขา
 - ความเปลี่ยนแปลงของวิถีชีวิตที่ส่งผลต่อการเพิ่มและลดลงของชนิดพันธุ์และปริมาณปลาแต่ละชนิด (การผลิต การบริโภค วิธีการจับปลา เครื่องมือการจับปลา)
3. ศึกษาแนวทางการจัดการเพื่อสร้างความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน” บนฐานวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชุมชนในกลุ่มน้ำสาละวินในชุมชน (ลำน้ำสาขา) และในลำน้ำใหญ่แม่น้ำสาละวิน
4. ศึกษาทดลองเชิงปฏิบัติการเพื่อพัฒนาความสามารถในการพึ่งพาตนเองด้านอาหารในระดับครอบครัว และชุมชน ตลอดจนเครือข่ายชุมชนในแม่น้ำสาละวิน

5. วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างแนวทางการจัดการความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน” บนฐานวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชุมชนวิจัยในกลุ่มน้ำสาละวิน ให้เกิดเป็นแนวทางสำหรับการปกป้องรักษา ระบบนิเวศกลุ่มน้ำสาละวิน การสร้างโอกาสในการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติในกลุ่มน้ำสาละวิน และ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในกลุ่มน้ำสาละวิน ตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และเครือข่ายชุมชนร่วมกัน
6. จัดเวทีนำเสนอแนวทางการจัดการระบบนิเวศกลุ่มน้ำสาละวิน สำหรับสร้างความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน” เสนอเป็นแนวทางในการจัดทำนโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการสนับสนุนการสร้างความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน” บนฐานวิถีชีวิตและภูมิปัญญาของชุมชนในกลุ่มน้ำสาละวิน
7. นำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเสนอต่อเวที EHIA เพื่อสะท้อนข้อมูลวิถีการดำรงชีวิตของชุมชนริมฝั่งสาละวิน ที่มีความจำเป็นต้องพึ่งพาความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน”

โดยมีจุดเน้นในการศึกษาข้อมูล (เรียงลำดับความสำคัญจากมากไปน้อย) เพื่อ

1. การดูแลรักษา “ปลาสาละวิน”
2. การตั้งรับกับโครงการขนาดใหญ่
3. การสืบทอดการใช้ประโยชน์(การหากิน-การหาขาย) สู่ลูกหลาน
4. การสร้างเครือข่าย (ระดับชุมชน-ระดับลุ่มน้ำ)

นอกจากนี้ทีมวิจัย “ปลาสาละวิน” ยังได้หารือเกี่ยวกับการออกแบบการศึกษาข้อมูล พร้อมกับการสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินงานโครงการวิจัย ในช่วงแรก ตามตารางการออกแบบการศึกษาข้อมูล คือ

หัวข้อที่จะศึกษา	แหล่งข้อมูล/วิธีการและเครื่องมือ ที่ใช้ศึกษา/กลุ่มเป้าหมาย	ผู้ทำการศึกษา	งบประมาณที่ใช้

ตารางข้อมูล/วิธีการและเครื่องมือ

หัวข้อที่จะศึกษา	แหล่งข้อมูล/วิธีการและเครื่องมือ	ผู้ทำการศึกษา	งบประมาณที่ใช้
ปลาสาละวิน	สัมภาษณ์/สังเกตการณ์	ทีมวิจัย	10,000 (ค่ารถ)
การเลี้ยงปลา	สัมภาษณ์/สังเกตการณ์	ทีมวิจัย	6,000 (ค่ารถ)
การจับปลา	สัมภาษณ์/สังเกตการณ์	ทีมวิจัย	6,000 (ค่ารถ)
การขายปลา	สัมภาษณ์/สังเกตการณ์	ทีมวิจัย	15,000 (ค่ารถ)
การบริโภคปลา	สัมภาษณ์/สังเกตการณ์	ทีมวิจัย	1,500 (ค่ารถ)
การอนุรักษ์ปลา	สัมภาษณ์/สังเกตการณ์	ทีมวิจัย	6,000 (ค่ารถ)

ตารางออกแบบการศึกษา

หัวข้อที่จะศึกษา	เครื่องมือ/วิธีการและเครื่องมือ	ผู้ทำการศึกษา	งบประมาณที่ใช้
ปลาสาละวิน	สัมภาษณ์/สังเกตการณ์	ทีมวิจัย	10,000 (ค่ารถ)
การเลี้ยงปลา	สัมภาษณ์/สังเกตการณ์	ทีมวิจัย	6,000 (ค่ารถ)
การจับปลา	สัมภาษณ์/สังเกตการณ์	ทีมวิจัย	6,000 (ค่ารถ)
การขายปลา	สัมภาษณ์/สังเกตการณ์	ทีมวิจัย	15,000 (ค่ารถ)
การบริโภคปลา	สัมภาษณ์/สังเกตการณ์	ทีมวิจัย	1,500 (ค่ารถ)
การอนุรักษ์ปลา	สัมภาษณ์/สังเกตการณ์	ทีมวิจัย	6,000 (ค่ารถ)

การออกแบบการศึกษาข้อมูล ได้แบ่งบทบาทให้ทีมวิจัยแต่ละบ้านได้กลับไปจัดเวทีสร้างความเข้าใจ และศึกษาข้อมูลในชุมชน และกลับมาสรุปข้อมูลร่วมกัน ในการประชุมครั้งต่อไป ตลอดจนออกแบบตาราง ในการเก็บข้อมูลปลาสาละวิน

ชื่อปลา	ช่วงเวลาอพยพ/ วางไข่	ช่วงเวลา จับปลา	เครื่องมือ จับปลา	การใช้ประโยชน์		ราคาปลา (บาท)	
				บริโภค	ขาย	ในชุมชน	แม่สามแลบ

ชื่อกิจกรรมที่ 2

เปิดตัวโครงการบ้านท่าตาฝั่ง

วันที่จัด

25 กย. 2558

สถานที่จัด

ศาลาประชาคมบ้านท่าตาฝั่ง

กระบวนการ

ประชุมแลกเปลี่ยนสถานการณ์หมู่บ้าน/วิเคราะห์ศักยภาพหมู่บ้านและหารูปแบบ
แนวทางพัฒนา

วัตถุประสงค์

- เพื่อให้ชุมชนเข้าใจรูปแบบการทำโครงการความมั่นคงทางอาหารด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อต่อยอดงานวิจัยไทบ้านและสาละวินศึกษา
- เพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ศักยภาพของชุมชนสู่การวางแผนพัฒนาร่วมกัน

ผู้เข้าร่วมประชุม 45 คน

เปิดประชุม เวลา 10.00น. ตามรายละเอียดแนบ

ดำเนินเวทีโดย

1. นายไพโรจน์ พนาไพรสกุล	ทีมวิจัย
2. นายธนะ ศรีมาลี	ทีมวิจัยและผู้นำชุมชน
3. นายไพบูรณ์ เจริญสิทธิ์	ทีมวิจัยและผู้นำชุมชน

เนื้อหาสาระของกิจกรรม

1. วิเคราะห์สถานการณ์ศักยภาพของหมู่บ้านโดยภาพรวม

1.1 ด้านวิถีชีวิต

การปลูกข้าวนาข้าวไร่ เพื่อบริโภค ซึ่งปัจจุบันมีหลายครอบครัวที่ได้ผลผลิตจากการทำนาทำไร่น้อย ไม่พอบริโภคภายในครัวเรือน หากทางร่วมคือ

- * ร่วมกันซื้อข้าวเปลือก-ข้าวสาร เพื่อให้ได้ราคาถูก
- * จัดตั้งกองทุนข้าวในหมู่บ้าน โดยการฟื้นฟูกองทุนเดิมสู่การวางแผนบริหารจัดการให้เกิดความชัดเจน
- * การทำนา, ทำสวน, ทำไร่, ปลูกผักกิมน้ำสาละวิน ให้ทุกคนทำไร่
- * กลุ่มเลี้ยงสัตว์ กลางวันปล่อยได้เจ้าของสวนช่วยดูแล ส่วนกลางคืนเจ้าของต้องมัดไว้และดูแล หากสัตว์ทำลายพืชผลผลิต เจ้าของสัตว์ต้องชดใช้โดยการปรับ
- * การทำเกษตรริมน้ำ เป้าหมายเพื่อบริโภคและขาย ปัญหาคือ ไม่มีตลาดขาย และแนวทางแก้ไขร่วม
- * ปลูกไว้เพื่อบริโภค สามารถปลูกทุกชนิดตามความต้องการ
- * พืชเศรษฐกิจรวมกันปลูกเพื่อให้ได้ปริมาณมากพอส่งขายตลาดได้
- * มีผู้รับผิดชอบเรื่องการตลาด ติดต่อประสานงานและรับซื้อ
- * พืชที่ปลูกเพื่อบริโภค รวบรวมกันขายในชุมชน และฝากขายในตลาด
- * กลุ่มทอผ้าและย้อมสีธรรมชาติ
 - ปัญหาต่างคนต่างสีเอง ได้สีไม่มาตรฐาน สีตกง่าย/ไม่มีตลาด/ฝีมือไม่ละเอียด/ลายรูปแบบเดิมๆ
 - แนวทางแก้ไข ย้อมสีธรรมชาติรวมกลุ่มเหมือนเดิมแล้วค่อยแยกกันทอ ออกแบบผลิตภัณฑ์หลากหลายชนิด แต่ต้องอนุรักษ์ลายเดิมและรูปแบบเดิมการรับออเดอร์

ผลิตตามความต้องการของผู้บริโภค เจาะกลุ่มผู้บริโภคคือ นักท่องเที่ยว,คนในชุมชน, ออกงานตามฤดูกาล,ฝากให้ผู้ที่เข้าร่วมประชุมในเมืองนำไปขาย

- * การท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์โดยชุมชนเป็นฐาน
 - แนวทางพัฒนาและฟื้นฟู จัดระบบกลุ่มให้ชัดเจน พัฒนาบ้านพักของตนเอง
 - พัฒนาระบบศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว
 - พัฒนากลุ่มสื่อความหมายและจัดอบรมเพิ่มเติม
 - วางแผนการท่องเที่ยวเส้นทางท่องเที่ยว
 - พัฒนาช่องทางการประชาสัมพันธ์
 - ฟื้นฟูพัฒนาบริบทชุมชน
- * การหาของป่า
 - ตั้งกลุ่มซื้อน้ำผึ้งเพื่อจำหน่ายโดยรูปแบบกลุ่ม/สหกรณ์ พัฒนารูปแบบ บรรจุโลโก้ เชื่อม-ประสานงาน หาแหล่งส่งที่ชัดเจน
 - ตั้งกลุ่มหาของป่าโดยการรับซื้อเห็ดถอบ แบ่งโซนรับผิดชอบในการรับซื้อ กำไรจากการขาย-จัดสัดส่วนผู้ทำงาน-พัฒนากลุ่ม-พัฒนากลุ่ม-พัฒนาหมู่บ้าน
- * การฟื้นฟูธนาคารอาหารชุมชน
 - วางแผน-ผังแปลงเกษตรเพื่อการปลูกพืช-เลี้ยงสัตว์
 - การจัดการเรื่องสาธารณูปโภคในแปลงธนาคารอาหารชุมชน
 - สร้างแปลงสาธิตและสำนักงานดำเนินงาน
 - พัฒนากลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหมและแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร
- * ด้านสาธารณูปโภคในหมู่บ้าน
 - แผนพัฒนาแหล่งน้ำและระบบส่งน้ำ
 - จุดต่อแหล่ง เช่น สะพานข้ามลำห้วย ถนนสายหลัก
 - ศูนย์ข้อมูล-การบริการนักท่องเที่ยวและสำนักงานหลักของหมู่บ้าน
- * ด้านอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 - การจัดโซนป่าและการทำกิจกรรมอนุรักษ์ฟื้นฟู
 - การบรรจุข้อมูลแผนที่ดิจิทัลเข้าระบบเพื่อให้ข้อมูลชัดเจน เช่น พื้นที่อยู่อาศัย,พื้นที่ทำกินประเภทต่างๆและป่าชุมชนแต่ละประเภท
- * ด้านสมุนไพร

- การฟื้นฟูการใช้ในชุมชนเพื่อให้เกิดภูมิคุ้มกัน
- การถ่ายทอดองค์ความรู้ในชุมชน
- แหล่งสมุนไพรสู่การอนุรักษ์ฟื้นฟูและการบริหารจัดการ

เปิดตัวโครงการวิจัยความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน” ด้วยภูมิปัญญาของปกากะญอ โดยแกนนำชุมชนและการมีส่วนร่วมของผู้รู้

* ความเป็นมาของโครงการและการต่อยอด

- ทีมวิจัยในชุมชนและขบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน
- เป้าหมายโครงการวิจัยสู่การตอบโจทย์ของชุมชนในการปกป้องแม่น้ำสาละวิน
- อาหารที่ชุมชนผลิต การพึ่งพาจากแหล่งธรรมชาติที่ตอบสนองความจำเป็นของคนในชุมชน

* การวางแผนงานในชุมชน

- เก็บข้อมูลหลักโดยทีมวิจัย โดยการมีส่วนร่วมของกลุ่มแม่บ้านและชาวบ้านที่หาปลา
- ลักษณะการเก็บข้อมูล – ชื่อปลา-บันทึกภาพ-สถานที่อยู่ – แหล่งหากิน-ช่วงฤดูวางไข่-ช่วงเวลาอพยพ ทั้งลำห้วยลำห้วยสาขาและแม่น้ำสาละวิน
- เก็บข้อมูลต่อยอดให้ครบ 1 ปี พยายามให้ได้ชนิดปลามากที่สุด ที่มีอยู่ในพื้นที่บ้านท่าตาฝั่ง สิ่งที่ต้องบันทึกเพิ่ม เครื่องมือจับปลาตามฤดูกาลต่างๆ เช่น การใช้กับดัก “จอนอ”และ”กะ”
- เก็บข้อมูลในแม่น้ำสาละวินเหมือนกับลำห้วยสาขา ความเสี่ยงต่อความสูญพันธุ์แต่ละชนิด

* การเชื่อมร้อยสู่สถานศึกษา

- เวทีระดมความรู้ การเรียกชื่อปลาท้องถิ่น,ภาษาไทยและชื่อวิทยาศาสตร์
- การขอความร่วมมือ บันทึกปลา-ปริมาณปลาที่จับได้ในแต่ละวัน ตามแบบฟอร์ม ซึ่งจะพิมพ์แจกให้ทุกบ้านที่หาปลา

* สถานการณ์ในที่ประชุม

- ชาวบ้านให้ความสนใจในการประชุมปรึกษาหารือและวิเคราะห์สถานการณ์ของหมู่บ้านมาก และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี สิ่งที่ควรปรับปรุง ควรให้หลายๆกลุ่มอาชีพแสดงความคิดเห็นมากกว่านี้

- ด้านปลา ชาวบ้านสนใจและอยากมีส่วนร่วมเพราะชาวบ้านกล่าวว่า ยังรู้จักปลาไม่หมด และปลาบางชนิดไม่เคยเห็น บางทีไม่ทันได้ตระหนักและสังเกต จึงจัดทำทนายใหม่และให้ความสนใจเป็นอย่างดี

ปิดประชุมเวลา 22.00 น.

ชื่อกิจกรรมที่ 3 ลงพื้นที่ปฏิบัติการหาปลาในลำห้วยแม่กองคา

วันที่ 26 กันยายน 2558

สถานที่ ลำห้วยแม่กองคาบ้านท่าตาฝั่ง

กระบวนการ วิธีชีวิตภาคปฏิบัติการหาปลาจริงในลำห้วย

วัตถุประสงค์

- เพื่อรู้ถึงการใช้เครื่องมือจับปลาแต่ละชนิดตามความเหมาะสมของแต่ละพื้นที่
- เพื่อรวบรวมชนิดปลาที่มีอยู่ในพื้นที่

เนื้อหาสาระ

เริ่ม 10.00 น.-15.00 น.

ปลาเกร็ด 18 ชนิด

ปลาหนัง 12 ชนิด

ทำการบันทึกภาพถ่ายปลาและบันทึกชื่อปลา

สถานการณ์ความรู้สึก

- กลุ่มแม่บ้านรู้สึกปกติ
- เด็กนักเรียนรู้สึกตื่นเต้น อยากรู้ อยากเห็น ภูมิใจที่ได้กินปลา

ผู้เข้าร่วมทีมวิจัย 3 คน กลุ่มแม่บ้าน 5 คน นักเรียน 10 คน

กิจกรรมที่ 4 เปิดเวทีโครงการบ้านสบเมยบ้านสบเมย

วันที่ 7 ตุลาคม 2558

สถานที่ ห้องประชุมบ้านสบเมย

กระบวนการ ประชุมแลกเปลี่ยน

วัตถุประสงค์

- เพื่อให้ทราบถึงที่มาของโครงการ
- เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการเก็บข้อมูล

- เพื่อวางแผนในการปฏิบัติการเก็บข้อมูล

ผู้เข้าร่วมประชุม 45 คน / เริ่มประชุม 17.00 น.

เนื้อหาสาระของกิจกรรม

- ดำเนินรายการโดย ผู้ใหญ่บ้าน เดชา ศรีไสวดาวเรือง
- ชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการ ที่มาของโครงการ และเป้าหมายของการดำเนินงานในพื้นที่
- แลกเปลี่ยนโครงการวิจัยไต่บ้านและสาละวินศึกษา ที่ผ่านมาชาวบ้านยังไม่เข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของตนเอง ในการสืบค้นภูมิปัญญา การบันทึกข้อมูล
- ขบวนการมีส่วนร่วมด้านการเก็บข้อมูลพันธุ์ปลา จากลำห้วย ลำห้วยสาขาจากแม่น้ำเมย แม่น้ำสาละวิน โดยชาวบ้านที่ได้ปลาจะมารวมกันเพื่อเก็บภาพถ่าย-บันทึกข้อมูลปลาที่ได้-ชื้อปลา และปลาที่หายากจากพื้นที่ มารวบรวมให้ทีมวิจัยเก็บข้อมูล ทีมวิจัยชวนนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมลงพื้นที่ในวันเสาร์ เพื่อรู้จักวิถีหาปลา การใช้เครื่องมือต่างๆในการหาปลา
- นัดหมาย ลงพื้นที่หาปลา เพื่อบันทึกข้อมูลเชิงปฏิบัติการ ทั้งทีมวิจัย กลุ่มแม่บ้าน เยาวชน และนักเรียน ในวันเสาร์ ผู้นำชุมชนจะประกาศตามสายประชาสัมพันธุ์

สถานการณ์ในเวทีประชุม/ความรู้สึ

ชาวบ้านให้ความสนใจมาก ส่วนการแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นของผู้เข้าร่วมประชุมมีปานกลาง และเห็นด้วยกับการแลกเปลี่ยน เยาวชน,นักเรียน บางส่วน กลับก่อนปิดประชุม จากเปิดประชุมจนถึงเวลาปิดประชุม มีกลุ่มที่สนใจตลอดการประชุม 60%

ปิดประชุม เวลา 21.30 น.

กิจกรรมที่ 5 ลงพื้นที่ปฏิบัติการเก็บข้อมูลพันธุ์ปลาน้ำจืด

วันที่ 8 ตุลาคม 2558

สถานที่ ลำห้วยแม่ปิง/แม่น้ำเมย

กระบวนการ ลงพื้นที่ปฏิบัติการหาปลาลำห้วยแม่ปิง แม่น้ำเมย 2 ชุด

วัตถุประสงค์ -เพื่อรวบรวมข้อมูลปลาที่พบและจับได้ในพื้นที่บ้านสบเมย
 -เพื่อเรียนรู้วิธีการจับปลาและใช้เครื่องมือตามสภาพพื้นที่ ตามแม่น้ำและลำห้วย
 -เพื่อสังเกตระบบนิเวศน์ของแม่น้ำทั้งหนองน้ำ-แม่น้ำ นำมาสู่การวิเคราะห์ร่วมกัน

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัย นักเรียน จำนวน 30 คน

เนื้อหาสาระ

- ออกจากบ้าน เวลา 9.00 น. ทุกคนห่อข้าวไปด้วย

- การหาปลาในลำห้วยที่ใช้แห,สวิง, ไทโรเล็ก และการปิดแคว ตามภูมิปัญญาดั้งเดิม ได้ปลาหลายชนิดเป็นปลาน้ำจืด เก็บข้อมูลบันทึกและภาพถ่ายปลาที่พบ ในการทำกิจกรรมในครั้งนี้
- การหาปลาในแม่น้ำเมย ประกอบด้วยการใช้แห การวางตาข่าย ปล่อยลากตาข่ายตามแม่น้ำ การวางเบ็ด ตกเบ็ด และการหาปลาในหนองน้ำที่เกิดจากการขึ้นลงของแม่น้ำตามฤดูกาล ผลที่ได้ได้ ปลาน้ำจืด...ได้ปลาหนัง /ปลาเกล็ด การหาปลากลางวันจะได้เฉพาะบางช่วงเวลา ส่วนมากแล้วปลาใหญ่จะได้ในช่วงหัวค่ำ กลางคืน และใกล้สว่าง ดังนั้นการหาปลาเพื่อได้ข้อมูลปลาที่แท้จริง จะต้องเก็บข้อมูลทั้งกลางวันและกลางคืน จึงจะได้ข้อมูลที่ชัดเจนในช่วงฤดูแล้ง

สังเกตการณ์/ความรู้สึกล

- ทุกคนมีความสุขกับการหาปลาโดยเฉพาะความถนัดของการใช้เครื่องมือแต่ละประเภท และมีความพยายามที่ต้องการหาชนิดปลาให้มากที่สุด
- ขาดเรื่องทักษะการบันทึก ส่วนมากจดจำ, สังเกต สามารถถ่ายทอดได้ เมื่อเห็นภาพ
- กลับถึงบ้าน 16.30 น.

สรุปการประชุมประจำเดือนเวทีประชุมทีมวิจัย “ปลาสาละวิน”ครั้งที่2

9 พฤศจิกายน 2558 ณ ศูนย์ข้อมูลชุมชนลุ่มน้ำสาละวิน บ้านแม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. นายพงษ์พัฒน์ มีเบญจมาศ	หัวหน้าโครงการวิจัย
2. นายสุวัตร ษมาจิตโอบอ้อม	ทีมวิจัยบ้านท่าตาฝั่ง
3. นายไพฑูรย์ เจริญสิทธิ์	ทีมวิจัยบ้านท่าตาฝั่ง
4. นายไพโรจน์ พนาไพรสกุล	ทีมวิจัยบ้านท่าตาฝั่ง
5. นายบุญธรรม วนาลัยวิมาน	ทีมวิจัยบ้านสบเมย
6. นายสุมาก สดใสบุษบา	ทีมวิจัยบ้านสบเมย
7. นายนิติศักดิ์ ไตนิติ	ทีมหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

การประชุมเริ่มโดยการทบทวนการทำงานปฏิบัติการวิจัยในพื้นที่เป้าหมาย

1. บ้านท่าตาฝั่ง

กิจกรรมที่ทีมวิจัยได้ดำเนินร่วมกับชาวบ้าน

- * เวทีเปิดตัวโครงการวิจัยความมั่นคงทางอาหาร “ปลาสาละวิน” เป็นการต่อยอดจากวิจัยไทบ้าน และสาละวินศึกษา”ให้มีข้อมูลเป็นปัจจุบันและเพิ่มเติมในส่วนที่ขาดเหลือ และเป็นการทำงานร่วมกับระหว่างทีมวิจัยทีมวิจัย / ปรชญาชาวบ้าน / กลุ่มผู้หาปลาในชุมชน / เยาวชนรุ่นใหม่ นักเรียน

- * วิเคราะห์ศักยภาพชุมชนสู่การวางแผนพัฒนา เก็บข้อมูลเพื่อพัฒนาวางแผนให้สอดคล้องกับความต้องการด้านอาหารในมิติต่างๆ เติมเต็มส่วนที่ขาดและพัฒนาในพื้นที่
- * พื้นที่กระตุ้นสร้างความเข้าใจให้ชาวบ้านในด้านผลกระทบจากแผนงาน โครงการขนาดใหญ่บนแม่น้ำสาละวิน
- * เก็บข้อมูลพันธุ์ปลาที่พบในบ้านท่าต่าฝ่ง
 - ในลำห้วย ทำร่วมกับกลุ่มแม่บ้านที่ชำนาญการหาปลา / นักเรียน / ปราชญ์ชาวบ้านโดยสังเกตระบบนิเวศที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในลำห้วย ที่อยู่ของปลา แหล่งหากินของปลา การวางไข่หรือทำเลที่ปลาแต่ละชนิดวางไข่ การใช้เครื่องมือจับปลาแต่ละชนิด โดยใช้ทีมวิจัยเป็นหลัก
 - ทีมวิจัยร่วมกับทีมหาปลาโดยใช้เรือวางตาข่ายดักปลาและวางเบ็ดขนาดต่างๆ ปราชญ์ชาวบ้านทำการเก็บข้อมูลในช่วงแรก

2.บ้านสบเมย

- * เวทีเปิดตัวโครงการในหมู่บ้านสบเมย
 - เก็บข้อมูลพันธุ์ปลาในแม่น้ำสาละวินแม่น้ำเมยและลำน้ำห้วยสาขาอีกทั้งในหนองน้ำหรือแอ่งน้ำขังริมแม่น้ำสาละวิน รวมกลุ่มหาปลา โดยมีปราชญ์ชาวบ้าน ชาวบ้านผู้หาปลาเยาวชน เด็กนักเรียน และทีมวิจัย อาศัยวิธีจับปลาแบบดักตาข่าย ตกเบ็ด และใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมในการหาปลา คือ “ตอกลิ” และ “ตอกะปาว”

ประเด็นร่วม

- * พุศุคอยู่ในเรื่องผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศของแม่น้ำสาขาและสิ่งแวดล้อมริมฝั่ง
- * เพิ่มเติมแม่น้ำสาขาที่ไหลลงสู่แม่น้ำสาละวินจากต้นน้ำถึงปลายน้ำ
- * เพิ่มกลุ่มชาติพันธุ์ที่อาศัยอยู่ในแม่น้ำสาละวิน
- * ข้อมูลโครงการสร้างเขื่อนตลอดทั้งสายน้ำ-สร้างแล้ว-กำลังสร้าง-กำลังดำเนินการตามขั้นตอน
- * สร้างบริบทของในแต่ละชุมชน กิจกรรมที่ดำเนินงานสาละวินที่มีความเสี่ยงต่อปลาหรือการขยายพันธุ์ของปลาแต่ละชนิด
- * ราคาปลาที่ขายในชุมชนและการซื้อขายปลาในตลาดกลางริมแม่น้ำสาละวิน
- * การสร้างเครือข่ายอนุรักษ์พันธุ์ปลาร่วมกันทั้งสองฝั่งแม่น้ำสาละวิน

ชื่อปลา	ช่วงเวลาอพยพ/ วางไข่	ช่วงเวลา จับปลา	เครื่องมือ จับปลา	การใช้ประโยชน์		ราคาปลา (บาท)	
				บริโภค	ขาย	ในชุมชน	แม่สามแลบ

งบประมาณเดือนตุลาคม-พฤศจิกายน 58

- กิจกรรมบ้านท่าตาฝั่ง2 กิจกรรม คือ เวทีเปิดตัวโครงการและเก็บข้อมูลพันธุ์ปลาน้ำจืดบ้านท่าตาฝั่ง
ใช้งบประมาณ10,000บาท
- กิจกรรมบ้านสบเมย2 กิจกรรม ใช้งบประมาณ 6,000บาท

แนวทางการดำเนินงานต่อไป

ทำข้อมูลพันธุ์ปลาต่อเนื่องและเพิ่มเนื้อหาตามที่ปรึกษาหารือในประเด็นร่วม และได้มีกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกับพี่น้องกลุ่มน้ำโขง โดยมีเป้าหมายเรียนรู้แลกเปลี่ยนกับโรงเรียนน้ำของ ทีมวิจัยจะเข้าร่วมงานวันที่18-20 ธค.58โดยทางบ้านสบเมยเข้าร่วม3คน บ้านท่าตาฝั่ง10คนและทีมหนุนเสริมวิจัยท้องถิ่น2คน ใช้งบประมาณ2คัน

ปิดประชุม 15.00น.

กิจกรรมที่ 7 เก็บข้อมูลพันธุ์ปลาเพิ่มเติมบ้านท่าตาฝั่ง

วันที่ 12 ธ.ค. 2558
สถานที่ แม่น้ำสาละวินเขตบ้านท่าตาฝั่ง
กระบวนการ ลงพื้นที่ปฏิบัติการหาปลาโดยใช้เครื่องมือหาปลา
ผู้เข้าร่วม -ทีมวิจัย 3 คน
-ชาวบ้าน 5 คน
-นักเรียน 3 คน

วัตถุประสงค์

- เพื่อเก็บข้อมูลพันธุ์ปลาที่ยังไม่ได้รวบรวมในแม่น้ำสาละวิน
- เพื่อรู้จักวิธีการเครื่องมือประเภทต่างๆในการจับปลาให้เหมาะสมกับสภาพบริบทพื้นที่หาปลา

เวลาออกจากบ้าน 09.00 น.

เนื้อหาสาระ

- การสำรวจพื้นที่วางตาข่ายและวางเบ็ด เมื่อได้ทำเลเหมาะสม ทำการวางตาข่ายช่วงเช้า รวมถึงวางเบ็ดด้วย
- ทำการสำรวจพื้นที่เพื่อลากนั่ง(ตาข่าย) และทอดแห (จุดทำเลหว่านแห) เตรียมวัสดุ รอเวลาจังหวะที่ปลาขึ้นมาหาอาหารแล้วทำการปล่อยนั่งและลากตามริมน้ำ อีกส่วนทำการหว่านแห (ทอดแห) บางโอกาส
- อีกส่วนหนึ่งสำรวจทำเล ตกเบ็ด และตกเบ็ด ช่วงเช้า-เย็น
- ช่วงเย็นประมาณ 16.30 น. สำรวจตาข่ายที่วางไว้ หากได้ปลาก็เก็บปลาและทำความสะอาดตาข่ายต่อ อีกทั้งสำรวจเบ็ดที่ตกไว้ ปลากินเหยื่อหรือไม่ เหยื่อหมดหรือไม่ ทำการเก็บเกี่ยวเหยื่อใหม่ ช่วงเย็นประมาณ 18.00-21.00น. ทำการลากนั่ง และทอดแห ช่วงนี้ส่วนมากจะได้ปลา ส่วนเบ็ดก็ตกทั้งวันทั้งคืน
- เปลี่ยนสถานที่ตกเบ็ดตามความเหมาะสม ช่วงหกโมงเช้า ลากนั่ง-ทอดแห สำรวจตาข่ายทำเหมือนช่วงเย็น
- กลับบ้านเวลา 22.00 น.

กิจกรรมที่ 8 หาปลาเพื่อเก็บข้อมูลพันธุ์ปลาน้ำจืด

วันที่จัด 14 ธ.ค. 2558

สถานที่จัด ลำห้วยแม่กองคา หมู่บ้านท่าตาฝั่ง

กระบวนการ ปฏิบัติการหาปลาตามลำห้วยแม่กองคา

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัย 3 คน ชาวบ้าน 3 คน นักเรียน 5 คน

วัตถุประสงค์

- เพื่อรวบรวมข้อมูลปลาที่มีอยู่ในลำห้วยสาขา
- เพื่อสังเกตการใช้เครื่องมือชนิดไหนที่เหมาะสมกับการใช้หาปลาในลำห้วย

เนื้อหาสาระ

- การใช้แหหาปลา/ การใช้สวิงหาปลา/การใช้เบ็ดหาปลา/ การปิดแควก้น(การผันน้ำสองสายให้ไหลเป็นสายเดียว) ซึ่งการหาปลาด้วยวิธีนี้จะได้ปลาหลากหลายชนิด พบปลาชนิดต่างๆ ที่อยู่อาศัย อยู่ในซอกหิน ได้หิน ในทรายกรวดเล็กๆ สังเกตถึงที่อยู่ แหล่งอาหาร ทำเลที่เหมาะสมแก่การพังตัว แต่เมื่อปิดแล้วต้องเปิดให้น้ำไหลเหมือนเดิม ป้องกันปลาตายและสูญพันธุ์

- การใช้หน้ากากดำน้ำยังด้วยฉมวก(ดำน้ำยิงปลา) ข้อดีคือหาปลาได้มาก คล่องตัวกว่า ได้ปลาทั้งขนาดเล็กขนาดกลางและขนาดใหญ่ ข้อเสีย จุดที่อยู่ของปลาในโพรงหิน ซอกหิน เมื่อมีลาวาเลือด ปลาจะไม่อยู่ ย้ายถิ่นง่าย
- ทีมวิจัยรวบรวมพันธุ์ปลา ทำการบันทึกลงในแบบฟอร์มและเก็บรวบรวมข้อมูลที่ถ่ายไว้ในกล้อง
- เริ่มทำกิจกรรม 09.00น. – 15.30น.

ความรู้สึก ในการลงพื้นที่ปฏิบัติการหาปลา ทุกคนจะมีความสุข มีความพยายามในการหาปลา เมื่อพบปลาที่ยังไม่มีข้อมูล ปลาชนิดใหม่ หรือปลาหายาก ทุกคนตื่นเต้น ทำท่าย ต้องการหาปลาชนิดที่หายากให้ได้ชนิดเพิ่มขึ้น

กิจกรรมที่ 9 หาปลาเพื่อเก็บข้อมูลพันธุ์ในเขตบ้านสบเมย

วันที่จัด 13 ธันวาคม 2558

สถานที่จัด บ้านสบเมย ในแม่น้ำเมย-สาละวิน

กระบวนการ เชิงปฏิบัติการหาปลาตามวิถีชีวิตของคนในชุมชน

ผู้เข้าร่วม 12 คน (ทีมวิจัย-ชาวบ้าน)

เนื้อหาสาระ ช่วงเช้า 06.00น.-12.00 น.

- วางตาข่ายในแม่น้ำเมย/แม่น้ำสาละวิน
- หวานแหในแม่น้ำเมย
- สวิงหาปลาริมแม่น้ำเมย
- ปล่อยตาข่าย ลากตาข่ายริมแม่น้ำเมย ทำการบันทึกข้อมูลปลาที่จับได้พร้อมภาพถ่าย

ช่วงบ่าย 12.00น.-15.00 น.

หาปลาในหนอง (จุดที่น้ำลดลงเกิดเป็นแอ่งน้ำขัง) ชาวบ้านและทีมวิจัย ลงหนอง โดยใช้ไหลทูป แหลงในหนองน้ำให้ปลาเมา โดยวางตาข่าย-ลงน้ำให้ขุ่น ใช้สวิง,แห และใช้มือเปล่าจับ ทีมวิจัยเก็บรวบรวมปลา บันทึกชื่อปลาและเก็บภาพถ่าย รวบรวมข้อมูลปลาที่จับได้ทั้งหมดตามแบบฟอร์มที่จัดไว้

กิจกรรมที่ 10 ศึกษาดูงาน แลกเปลี่ยนการบริหารจัดการพันธุ์ปลาลุ่มน้ำโขง

วันที่ 18-20 ธันวาคม 2558

สถานที่ โฮงเฮียนแม่ของ ต. เวียง อ. เชียงของ จ. เชียงราย

กระบวนการ นำทีมศึกษาดูงาน

ผู้เข้าร่วม ทีมวิจัย ชาวบ้าน ผู้ใหญ่บ้าน นักเรียน ทีมหนุนเสริมงานวิจัย

วัตถุประสงค์

- เพื่อเรียนรู้กระบวนการทำงานกับกลุ่มภาคีร่วม เพื่อปรับแก้การทำงานในทีม
- เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานสู่การเชื่อมโยงเครือข่ายกลุ่มน้ำร่วมกัน และนำไปสู่การทำงานร่วมกันระดับลุ่มน้ำ

เนื้อหาสาระ

- ศึกษาการทำงานของทีมวิจัยลุ่มน้ำโขง
- การรวบรวมข้อมูลจากนักวิจัย วิเคราะห์-สังเคราะห์ โดยนำข้อมูลจากการวิจัย นำเสนอผ่านรูปแบบกิจกรรม โดยวาดภาพปลาที่มีอยู่ในงานวิจัย หรือภาพปลาที่ใกล้สูญพันธุ์ จัดเป็นนิทรรศการ ในบริเวณโฮงเฮียนแม่น้ำโขง
- ศึกษาเรียนรู้รูปแบบการจัดการข้อมูลและห้องสมุด
- แลกเปลี่ยนการทำงานของโรงเรียน-การเชื่อมโยงเครือข่ายภาคีต่างๆรวมถึงชาวบ้านและหน่วยงานภาครัฐ
- การนำเสนอแลกเปลี่ยนความสามารถด้านภูมิปัญญาวัฒนธรรมที่อยู่ทั้งสองฝั่งแม่น้ำ จัดงานสายสัมพันธ์ระหว่างทีม, โรงเรียน, ชาวบ้าน การมีส่วนร่วมในการออกงานด้านอาหารของชาติพันธุ์ต่างๆ

ความรู้สึกล

- ได้เห็นพี่น้องจากการทำงานอิสระในด้านต่างๆ อาทิ มูลนิธิ องค์กรอิสระ มาเชื่อมร้อยกันก่อเกิดการณ์น้ำหนึ่งใจเดียวกัน แลกเปลี่ยนผลงาน-ข้อมูล อย่างมีความสุข
- ทุกฝ่ายมีความกระตือรือร้นกับงานที่ได้รับผิดชอบ
- ได้ความรู้จากการออกแบบงาน การเชื่อมร้อยเครือข่ายการทำงานร่วม การติดตามข่าวสารซึ่งกันและกัน เกิดความภาคภูมิใจของผู้เข้าร่วม
- ตื่นเต้นที่ได้เห็นบรรยากาศที่เป็นกันเอง
- ดีใจที่ได้มีโอกาส แสดงออกผ่านเสียงเพลง

กิจกรรมที่ 11 ประชุมวิจัยครั้งที่ 3

วันที่ 19 ธันวาคม 2558

สถานที่ โฮงเฮียนแม่น้ำโขง ต.เวียง อ.เชียงของ จ.เชียงราย

ผู้เข้าร่วมประชุม 14 คน

1. นายพงษ์พัฒน์ มีบุญมาศ

หัวหน้าโครงการวิจัย

2. นายสุวัตร ษมาจิตโอบอ้อม	ทีมวิจัยบ้านท่าตาฝั่ง
3. นายไพโรจน์ พนาไพรสกุล	ทีมวิจัยบ้านท่าตาฝั่ง
4. นายสุทัศน์ นุชประโคน	ทีมวิจัยบ้านท่าตาฝั่ง
5. นายรุระ ศรีมาลี	ทีมวิจัยบ้านท่าตาฝั่ง
6. นายบุญธรรม วนาลัยวิมาน	ทีมวิจัยบ้านสบเมย
7. นายฉัตรชัย ศรีสุขวิมาน	ทีมวิจัยบ้านสบเมย
8. นายเดชา ศรีไสวดาวเรือง	ทีมวิจัยบ้านสบเมย
9. นายสุชาติ ปิยรัตนสกุล	ครูบ้านท่าตาฝั่ง
10. นายทรงศักดิ์ จอมแก้วกล้า	ผู้ใหญ่บ้านท่าตาฝั่ง
11. นางมาตา จอมแก้วกล้า	ผู้เข้าร่วมชาวบ้านท่าตาฝั่ง
12. ค.ญ.จิตตา เผ่าเคนไพรพฤษ	นักเรียนบ้านท่าตาฝั่ง
13. ค.ญ.มนัญญา ไพโรจน์วิรุฬห์	นักเรียนบ้านท่าตาฝั่ง
14. ค.ญ.สกาเดือน ไพโรจน์วิรุฬห์	นักเรียนบ้านท่าตาฝั่ง

วัตถุประสงค์

- เพื่อสรุปการดำเนินงานที่ผ่านมา แลกเปลี่ยนขบวนการทำงานแต่ละพื้นที่
- เพื่อแผนในการดำเนินงานต่อไป

เปิดประชุมเวลา 09.00 น.

เนื้อหาสาระ

- แลกเปลี่ยนการดำเนินงานแต่ละพื้นที่ เช่น บ้านท่าตาฝั่ง ได้ลงพื้นที่หาปลา เก็บตัวอย่างปลา บันทึกชื่อปลา ถ่ายภาพที่ได้แล้วนำมาฉายสไลด์ให้ชาวบ้านช่วยกันดู เรียกชื่อทั้งภาษาท้องถิ่น ภาษาไทย และภาษาเมือง เปรียบเทียบเรียกชื่อวิทยาศาสตร์ และทำเนียบปลาที่พบในชุมชนบ้านท่าตาฝั่ง พยายามหาปลาให้ได้มากที่สุด สวนบ้านสบเมย ได้ลงพื้นที่หาปลาเก็บข้อมูลเพิ่มเติม และมีเป้าหมายหาปลาที่อยู่ในหนองน้ำในช่วงน้ำลด ใช้เครื่องมือแห สสวิง ตาข่าย และหาปลาโดยใช้เครื่องมือแบบดั้งเดิม เช่น ใช้ไหล (โล่ดิน) ทูบละลายน้ำ เพื่อให้ปลาเมา เป็นด้น มีการบันทึกชื่อ-ภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลมากที่สุด
- การวางแผนระยะต่อไปของแต่ละพื้นที่ บ้านสบเมยและบ้านท่าตาฝั่งต้องการทำกิจกรรมอะไรต่อให้เสนอผ่านที่ประชุมเพื่อจะได้ดำเนินงานต่อไป

- แลกเปลี่ยนกับโรงเรียนน้ำของ การวาดภาพปลาโดยใช้เศษไม้ในพื้นที่วาดรูปปลา การใช้สัญลักษณ์ รูปปลาให้เป็นจุดเด่น ใช้ในการสื่อต่างๆ และทำเป็นโปสเตอร์ส่งข้อความ นำมาฝึกให้เด็กและผู้สนใจ ได้เรียนรู้
- ในแต่ละชุมชน มีการจัดบันทึกรายละเอียดกิจกรรมโครงการ รวบรวมเอกสารบันทึกการประชุม และรายชื่อผู้เข้าร่วมประชุมของแต่ละพื้นที่
- สังเกตการณ์/ความรู้สึกรู้สึกทุกคนแสดงออกในการแลกเปลี่ยนการปฏิบัติของแต่ละพื้นที่อย่างเต็มที่ และใส่ใจกับการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันในเวทีอย่างมีความสุข

ปิดประชุม เวลา 10.30 น.

กิจกรรมที่12 ตรวจสอบข้อมูลวิจัยต่างๆที่บันทึกไว้แล้วในงานวิจัย

วันที่ 6 ธันวาคม 2558

สถานที่ ศูนย์ประสานงาน บ้านทุ่งพร้าว

กระบวนการ ประชุมตรวจสอบร่างร่วมกัน

วัตถุประสงค์ -เพื่อตรวจสอบข้อมูลที่มีอยู่แล้วจากการรวบรวม
 -เพื่อรวบรวมข้อมูลที่ขาดเพื่อเติมเต็ม
 -เพื่อวางแผนงานในการติดตามข้อมูลและรับผิดชอบ

ผู้เข้าร่วม 5 คน เริ่มเวลา 09.00 น.

เนื้อหาสาระ

- ตรวจสอบข้อมูลที่บันทึก พิมพ์รวบรวมไว้เพื่อตรวจสอบปรับแก้เพิ่มสาระ
- ตรวจสอบข้อมูลที่ขาด เพื่อเพิ่มเติมและรับผิดชอบประเด็นต่างๆ

ข้อมูลระดับชุมชน

- ทั้ง 3 หมู่บ้านต้องไปเพิ่มเติมข้อมูล
- กลุ่มเครือข่าย บ้านแม่สามแลบ(โรจน์) บ้านสบเมย (เดชา-ชัย)
- งานพัฒนาของแต่ละชุมชนที่เชื่อมกับงานวิจัย บ้านท่าตาฝั่ง (วัด,ครูเป็ด)
- บ้านแม่สามแลบ(โรจน์)บ้านสบเมย(เดชาและทีมงาน)
- กุฎระเปียบ บ้านแม่สามแลบ(โรจน์) บ้านสบเมย(เดชาและทีม)

- เนื้อหาปลาสาละวิน บ้านสบเมย(เดชฯและทีม) บันทึกตามตารางที่กำหนดไว้ บ้านท่าตาฝั่ง (สุวัตร คุรุเป็ด ฐะระ ไพบุญย์)บันทึกตามตารางที่กำหนดไว้ บ้านแม่สามแลบ(โรจน์) ชนิดปลาที่มาขาย-ราคาปลาซื้อขาย
- ภูมิปัญญาการจับปลาและการใช้เครื่องมือปลา ระยะเวลาช่วงจับปลาได้ให้แต่ละชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบโดยใช้วิธีการ ประชุมแลกเปลี่ยน สัมภาษณ์ผู้รู้แต่ละด้าน โดยบันทึกภาพ-เสียง-จดบันทึก ผู้ถูกสัมภาษณ์ แนะนำชื่อ-สกุล อายุ อาชีพ จำนวนสมาชิกในครอบครัว ประสบการณ์ และถ่ายทอดองค์ความรู้ในด้านที่ผู้สัมภาษณ์ต้องการรู้ข้อมูล สดท้าย ลงชื่อผู้สัมภาษณ์ วัน/เดือน/ปี รวบรวมข้อมูลไม่เกินวันที่ 15 กพ. 59
- การเปลี่ยนแปลงแม่น้ำ-แม่น้ำสาขา รวมถึงสถานการณ์ที่เกิดขึ้นการได้มาซึ่งข้อมูล ภาพถ่าย-สัมภาษณ์ บันทึกเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น การทำแผนผังพื้นที่วิจัยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทำการวิจัย เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นสู่การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ การลดการเพิ่มของปลา การจัดเวทีแลกเปลี่ยน/ระดมความคิดกับสภาพการเปลี่ยนแปลง/วิเคราะห์

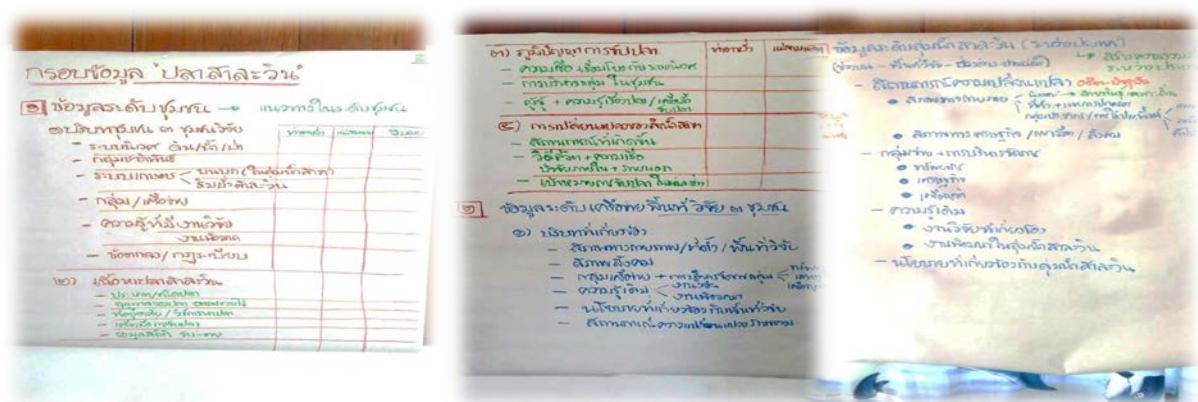
ข้อมูลงานวิจัยระดับเครือข่าย(สุวัตร, โรจน์)เป็นผู้รับผิดชอบ

ข้อมูลระดับลุ่มน้ำสาละวิน(พงษ์พิพัฒน์)เป็นผู้รับผิดชอบ

แผนงานประชุมทีมวิจัยครั้งต่อไป 3-4 กพ. 2559 ณ ศูนย์เรียนรู้กลุ่มหมู่บ้านแพรกสาละวิน บ้านแม่ลามา น้อย ม.8 ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน

ปิดประชุม 14.00 น.

ภาพกิจกรรมที่ 13 ประชุมทีมวิจัยครั้งที่ 4

วันที่ 4 กุมภาพันธ์ 2559
สถานที่ ศูนย์การเรียนรู้อำเภอสาละวิน
กระบวนการ ประชุมแลกเปลี่ยน
วัตถุประสงค์

- เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลที่ได้จากการทำงานวิจัยของแต่ละพื้นที่
- เพื่อวางแผนในการจัดเก็บข้อมูลเพิ่มเติมที่ยังขาด

- เพื่อวางแผนงานในการทำกิจกรรมร่วมของทีมวิจัยและเครือข่าย

ผู้เข้าร่วม 7 คน

เปิดประชุม 13.00 น. ช่วงเข้าร่วมงาน 1 ปี ศูนย์การเรียนรู้อำเภอสาละวิน

เนื้อหาสาระ

จากการวางแผนเพิ่มเติมข้อมูล เมื่อวันที่ 6 มกราคม 59 บ้านทุ่งพร้าว ณ ศูนย์ประสานบ้านทุ่งพร้าว ได้เห็นข้อมูลใกล้สมบูรณ์ในระยะที่ 1 เพื่อเขียนรายงานความก้าวหน้า นำเสนอข้อมูลในด้านต่างๆ และที่ต้องเพิ่มเติมจากการศึกษาข้อมูล หัวข้อที่หาเพิ่มคือ

1. ภูมิปัญญา เนื้อหาปลาสาละวิน
2. การเปลี่ยนแปลงของน้ำหลักและแม่น้ำสาขา ซึ่งอยู่ในช่วงกำลังดำเนินการ
3. ส่วนข้อมูลที่สมบูรณ์แล้วประกอบด้วย บริบทชุมชนวิจัย 3 ชุมชน เนื้อหาสาระ/ ดิน-น้ำ-ป่า/กลุ่มชาติพันธุ์-ศาสนา/ระบบเกษตรกรรมน้ำสาละวิน/กลุ่ม-เครือข่าย/ความรู้ที่มีงานวิจัย-งานพัฒนา/ ข้อตกลง/กฎระเบียบ ซึ่งหัวข้อเหล่านี้ ได้ทำการบันทึกและพิมพ์ส่งแล้ว

ข้อมูลเหล่านี้มีสมบูรณ์และไม่สมบูรณ์ โดยจะนำมาวิเคราะห์-สังเคราะห์ เพิ่มเติมสาระเนื้อหา เพื่อนำไปเขียนในบทที่ 5 นัดกันวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 59 ณ ศูนย์ข้อมูลบ้านแม่สามแลบ

วางแผนงานร่วมงานวิจัย “พันธุ์ปลาสาละวิน” และจัดค่ายเยาวชน ในวันที่ 4-6 มีนาคม 59 ที่บ้านสบเมย โดยกำหนดการคร่าวๆ คือ

ว/ด/ป	กิจกรรม	ผู้รับผิดชอบ	หมายเหตุ
4 มี.ค.59	-เยาวชนเดินทางถึงสถานที่จัดงาน -เช็किन ทำความรู้จักกันแต่ละพื้นที่ -ละลายพฤติกรรม แบ่งกลุ่ม -รับประทานอาหารเย็น -พักผ่อน	ทีมผู้จัด -ปราชญ์ชุมชน -พี่หนุ่มและทีม -ครูเป็ด -ชี สุวิธาน -วงเสียงสาละวิน	กลุ่มเป้าหมาย เด็กและเยาวชน -บ้านท่าตาฝั่ง20คน -บ้านแม่สามแลบ10คน -กลุ่มห้วยแพรง11คน บ้านสบเมย20คน- เจ้าหน้าที่10คน รวม71คน
5 มี.ค.59	-ศึกษาเรียนรู้สาขาน้ำสาละวิน,แม่น้ำเมย -ค่ายศิลป์เด็ก -กิจกรรมการแสดงแต่ละกลุ่ม		
6 มี.ค.59	-สานสัมพันธ์ภาพ -สรุปบทเรียน -ปิดค่าย		

ปิดประชุม 14.00น.

3.2 สรุปการประชุมระยะที่ 2

เวทีประชุมทีมวิจัย “ปลาสาละวิน” ครั้งที่ 1 วันที่ 16 พฤษภาคม 2559

ณ ศูนย์ข้อมูลฯแม่น้ำสาละวิน บ้านแม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน

เวลาประชุม 09.00น.

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. นายพงษ์พัฒน์	มีเบญจมาศ	หัวหน้าโครงการวิจัย
2. นายสุวัตร	ขมาจิตโอบอ้อม	ทีมวิจัยบ้านท่าตาฝั่ง
3. นายธนะ	ศรีมาลี	ทีมวิจัยบ้านท่าตาฝั่ง
4. นายสุทัศน์	นุชประโคน	ทีมวิจัยบ้านท่าตาฝั่ง
5. นายไพโรจน์	พนาไพรสกุล	ทีมวิจัยบ้านท่าตาฝั่ง
6. นายเดชา	ศรีไสวดาวเรือง	ทีมวิจัยบ้านสบเมย

7. นายบุญธรรม วนาลัยพิมาน	ทีมวิจัยบ้านสบเมย
8. นายวสันต์ นำชัยมาศผล	ทีมวิจัยบ้านแม่สามแลบ
9. นายนิติศักดิ์ โตนิติ	ทีมหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
10. นายไพฑูรย์ เจริญสิทธิ์	ทีมวิจัยบ้านท่าคาฝั่ง
11. นายเดชา ศรีไสวดาวเรือง	ทีมวิจัยบ้านสบเมย
12. นายสุขมาก สดใสบุษบา	ทีมวิจัยบ้านสบเมย
13. นายกะมาโหม่	ชาวบ้านท่าคาฝั่ง
14. นายหล่อโยป่า	ชาวบ้านท่าคาฝั่ง
15. นายอีแซะ	นักปราชญ์ชาวบ้านท่าคาฝั่ง

เนื้อหาสาระ

การประชุมเริ่มโดย ทบทวนและสรุปงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ดำเนินงานมาในช่วงระยะที่ 1 โดยเพิ่มข้อมูลเนื้อหาให้ครอบคลุมและละเอียดมากขึ้น ในเวทีได้พูดคุยถึงการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทางน้ำ โดยเฉพาะขยะ ซึ่งสาเหตุมาจากมนุษย์

ปัจจุบันมีจำนวนขยะเพิ่มมากขึ้น มีการทิ้งขยะตามลำห้วย แม่น้ำ สังเกตได้จาก เวลาน้ำลด ถุงพลาสติกจะติดกับหิน หวาย ปลาบางตัวที่จับได้ ในกระเพาะมีสิ่งแปลกปลอม มีถุงพลาสติกในกระเพาะปลา

นอกจากนี้ทางทีมวิจัยได้สังเกตการณ์ วิเคราะห์แลกเปลี่ยน จะเห็นได้ชัดว่า ปีนี้ปริมาณน้ำฝนมีน้อย ซึ่งคิดว่าเกิดจากสาเหตุการตัดไม้ทำลายป่าการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวมากขึ้น รวมถึงการเกิดมลพิษทางอากาศและมีปัจจัยอื่นๆจากภายนอกชุมชน เข้ามา ทำให้สภาพอากาศเปลี่ยนแปลง ฝนตกไม่ถูกต้องตามฤดูกาล สิ่งเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศทางน้ำเช่น ผลกระทบห่วงโซ่อาหาร ทำให้ปลาติดเชื้อและปลาบางชนิด อาจเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์

ในที่ประชุมได้คุยถึงการถนอมอาหารแบบภูมิปัญญาและสร้างรายได้เล็กน้อยให้กับชุมชนโดยใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นตัวเชื่อมร้อยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เช่นการทำน้ำพริกปลาป่น โดยออกแบบผลิตภัณฑ์ใช้โลโก้ในชุมชน ซึ่งมีตัวอย่างหลายที่ พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้แสดงความคิดเห็นว่า มีตัวอย่าง การแปรรูปปลารมควันในระดับครัวเรือน ที่ทำอย่างเก็บน้ำเขื่อนภูมิพล อ. สอดจ. เชียงใหม่

แลกเปลี่ยนความคิดเห็นในที่ประชุม

ชัย-พงษ์พิพัฒน์ ได้พูดถึงสถานการณ์แม่น้ำสาละวินกับโครงการขนาดใหญ่ และได้พูดถึงการเปลี่ยนแปลงของสภาพอากาศ การเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม โดยการสังเกตด้วยตาเปล่า และอาศัยเรื่องเล่า

มีผู้เฒ่าผู้แก่ในบ้านแม่สามแลบได้เล่าว่า น้ำสาละวิน เคยท่วมชุมชนบ้านแม่สามแลบ ทำให้ผู้เฒ่าผู้เก่านั้นจะสร้างบ้านในที่สูง ถือว่าเป็นข้อมูลอย่างหนึ่งในเรื่องของ สถิติน้ำขึ้น-น้ำลด

ไพโรจน์ ได้แลกเปลี่ยนถึงการหาค่าพิกัดด้วยเครื่องมือ จีพีเอส เพื่อวัดระดับน้ำสูงจากทะเล

พี่เลี้ยงงานวิจัย ได้นำเสนอเกี่ยวกับการต่อยอดงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เช่นการจัดกิจกรรมสาละวินศึกษา ถือว่าเป็นการจุดประกายและเป็นจุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วางแผนเพิ่มเติมข้อมูล

- เนื้อหาวิจัย ให้เพิ่มเติมเหตุการณ์ ปรากฏการณ์ เช่น 2549-2559 ลำห้วยสาขา/แม่น้ำสาละวินว่ามีเหตุการณ์อะไรบ้าง
- การทำภาพใหญ่เป็นแผนที่ตำแหน่ง วังแก่ง/ ทำปฎิทินปลา / สัญลักษณ์ ช่วงฤดูปลา

ชื่อท้องถิ่น	ชื่อไทย	ชื่อวิทยาศาสตร์	ภาพาย	สถานการณ์	เดือน											
					มาก/น้อย	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.
หะค่วย	ปลาแค้ว	Bagarius yarrell								*	**	***	**			
หะบะสะโอ	ปลาหม่องเต้	Botiarostrata									**	***	***	**		

*** มาก สัญลักษณ์ สถานการณ์
 ** ปานกลาง คงเดิม
 * น้อย น้อยลง
 เพิ่มขึ้น

สิ่งที่จะทำต่อไป

- ออกแบบการศึกษาข้อมูลผาซองเพื่อเก็บภาพแต่ละจุด พร้อมทำเครื่องหมายลงในแผนที่ ตั้งกล้อง สัมภาษณ์ชุมชนต้นน้ำ-ปลายน้ำ
- ประชุมเสนอความคืบหน้างานวิจัยในช่วงระยะที่ 1 วันที่ 24 พฤษภาคม 2559 ณ วิทยาลัยชุมชน จังหวัดแม่ฮ่องสอน

มติที่ประชุม

- ไปผาซอง กำหนดการจะแจ้งภายหลัง
- นำเสนอความคืบหน้างานวิจัย มีตัวแทน 4 คน คือ
 1. นายสุวัต ษมาจิตโอบอ้อม
 2. นายพงษ์พิพัฒน์ มีเบญจมาศ

3. นายไพโรจน์ พนาไพรสกุล

4. นายสุทัศน์ นุชประโคน

ปิดประชุม เวลา 14.00 น.

สรุปเวทีประชุมทีมวิจัย “ปลาสาละวิน” ครั้งที่ 2 วันที่ 12 มิถุนายน 2559

ณ ศูนย์ประสานงานเครือข่ายทรัพยากรกลุ่มน้ำสาละวิน ต.แม่ยวม อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

เวลาประชุม 10.00 น.

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. นายสุวัตร	ขมาจิต โอบอ้อม	ทีมวิจัยบ้านท่าคาฝั่ง
2. นายสุทัศน์	นุชประโคน	ทีมวิจัยบ้านท่าคาฝั่ง
3. นายเดชา	ศรีไสวดาวเรือง	ทีมวิจัยบ้านสบเมย
4. นายบุญธรรม	วนาลัยพิमान	ทีมวิจัยบ้านสบเมย
5. นายนิตศักดิ์	โตนิติ	ทีมหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

เนื้อหาสาระ

นำภาพถ่ายปลาที่ได้จากการเก็บข้อมูลในพื้นที่บ้านสบเมย รูปภาพที่ทำการบันทึกภาพ มี 15 ชนิด ทั้งปลาในแม่น้ำสาละวิน, แม่น้ำเมย, ลำห้วยสาขา

บ้านท่าคาฝั่ง นำภาพถ่ายของปลาในการลงพื้นที่เพิ่ม และเก็บสะสมไว้ในกล่องปลาที่นำมาเสนอทำการบันทึก 12 ชนิด ชนิดปลาและภาพถ่ายของปลาทั้งสองหมู่บ้านนำมาเรียบเรียง ชนิดปลาแต่ละพื้นที่ได้ปลาที่เหมือนกันและใกล้เคียงกัน ทั้งสองหมู่บ้าน เรียบเรียงได้ 15 ชนิด

ความรู้สึ

ทุกคนมีความสนใจ ให้ความร่วมมือดี ปลาบางชนิดไม่รู้ชื่อภาษาไทย ทุกคนช่วยกันสืบค้นชื่อ เพื่อจะได้บรรจุข้อมูลที่สมบูรณ์และถูกต้อง

ปิดประชุม เวลา 12.00 น.

สรุปเวทีประชุมทีมวิจัย “ปลาสาละวิน” ครั้งที่ 3 วันที่ 25 มิถุนายน 2559

ณ ศูนย์ประสานงานเครือข่ายทรัพยากรกลุ่มน้ำสาละวิน ต.แม่ยวม อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

เวลาประชุม 09.30 น.

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. นายนิตศักดิ์	โตนิติ	ทีมหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

2. นายพงษ์พัฒน์ มีเบญจมาศ หัวหน้าโครงการวิจัย
3. นายสุวัตร ษมาจิตโอบอ้อม ทีมวิจัยบ้านท่าคาฝั่ง
4. นายฐะระ ศรีมาลี ทีมวิจัยบ้านท่าคาฝั่ง
5. นายไพโรจน์ พนาไพรสกุล ทีมวิจัยบ้านท่าคาฝั่ง
6. นายเดชา ศรีไสวดาวเรือง ทีมวิจัยบ้านสบเมย
7. นายบุญธรรม วณาลัยพิมาน ทีมวิจัยบ้านสบเมย

กระบวนการ นำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้อง แลกเปลี่ยนเพิ่มเติม

เนื้อหาสาระ

- การตรวจสอบข้อมูลตารางปลาที่ร่วมกัน การเก็บข้อมูลเช่น ชื่อท้องถิ่น ชื่อภาษาไทย เครื่องมือที่ใช้ ช่วงเวลาอพยพวางไข่ ราคา ทีมวิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขและบันทึกข้อมูลร่วมกัน และต้องเพิ่มข้อมูลปลา เพราะปลาที่คนในชุมชนจับได้ ทั้งในแม่น้ำสาละวิน ลำห้วยสาขา ยังมีอีกมาก

ลำดับ	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อภาษาไทย	ช่วงเวลา ที่พบ และจับ ได้	เครื่องมือที่ใช้	ปริมาณจับได้		ช่วง อพยพ- วางไข่	ราคาขาย	
					บริโภค	ขาย		ชุมชน	ตลาด
1	หะสะโค	ปลาซ่อนงูเห่า	ส.ค.- ต.ค.	ไซลั่น, เบ็ด, มอง	✓		มิ.ย.- ส.ค.	80	120
2	หะโปโหม่	ปลาตะเพียน	ตลอดปี	ดาข่าย, แห	✓	✓	มิ.ย.- ส.ค.	80	100
3	หะปอกิ	ปลาน้ำหมึก	พ.ค.- ก.ย.	แห, สวิง, ปัด แคว	✓		พ.ค.- มิ.ย.	-	-

- การแลกเปลี่ยนด้านการจัดเก็บข้อมูลปลา และภาพถ่ายของปลา ทีมวิจัยได้สะท้อนว่า ข้อมูลภาพถ่ายที่จัดเก็บไม่เป็นไปตามแผนนั้น ในโอกาสต่อไป อาจจะหาภาพถ่าย แต่ทั้งนี้ ทุกคนจะช่วยกันเก็บข้อมูลและเติมเต็มให้สมบูรณ์ที่สุดของงานวิจัยนี้

ความรู้สึ ทีมวิจัยให้ความสนใจ และร่วมแสดงความคิดเห็น มีการแลกเปลี่ยน เกิดความสงสัยนำไปสู่การตั้งคำถาม

ปิดประชุม 12.00 น.

สรุปเวทีประชุมทีมวิจัย “ปลาสาละวิน” ครั้งที่ 4 วันที่ 5 กรกฎาคม 2559

ณ บ้านพักทุ่งพร้าว อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

เวลาประชุม 09.00น.

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. นายสุวัตร ษมาจิตโอบอ้อม	ทีมวิจัยบ้านท่าต้าฝั่ง
2. นายสุทัศน์ นุชประโคน	ทีมวิจัยบ้านท่าต้าฝั่ง
3. นายนิตศักดิ์ โตนินิ	ทีมหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
4. นายไพโรจน์ พนาไพรสกุล	ทีมวิจัยบ้านท่าต้าฝั่ง
5. นายพงษ์พัฒน์ มีเบญจมาศ	หัวหน้าโครงการ
6. นายธูระ ศรีมาลี	ทีมวิจัยบ้านท่าต้าฝั่ง

เนื้อหาสาระ

การประชุมเริ่มโดย พุดคุยปรับปรุงและเพิ่มเติมเนื้อหาในส่วนที่ขาด พุดคุยประเด็นของบริบทในพื้นที่ซึ่งขาดความชัดเจนและไม่สามารถมองเห็นภาพได้ ควรดึงจุดเด่นของหมู่บ้าน เช่น บ้านท่าต้าฝั่ง/ศูนย์สาละวิน, ลุ่มน้ำ ต้นน้ำ-ปลายน้ำ บ้านแม่สามแลบ/การจัดการปลา บ้านสบเมย/ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นต้น ในระยะที่เหลือจะทำอะไรเพิ่ม ทำเมื่อไร ทำอย่างไร ใครทำ

ในที่ประชุมได้คุยในเรื่องของการต่อยอดงานวิจัย โดยตั้งศูนย์ศิลปสาละวินเป็นจุดศูนย์กลางในเรื่องของการถ่ายทอดความรู้เรื่องราวแม่น้ำสาละวินให้กับคนในชุมชนและเด็กรุ่นหลัง

โดยศูนย์ศิลปสาละวินจะเป็นการทดลองปฏิบัติการตามโจทย์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

- วัตถุประสงค์ ได้ทบทวนและวางกรอบ

ศูนย์ศิลป-พัฒนาชุมชน

ศูนย์ศิลป-ถ่ายทอดความรู้ เด็ก+ชุมชน

ศูนย์ศิลป-จุดศูนย์กลางจัดการความรู้ชุมชน

ศูนย์ศิลป-การแลกเปลี่ยนมีปีก

ศูนย์สาละวิน-เรียนรู้, ยอมรับ, ปรับตัว

ศูนย์ศิลปสาละวิน-งานวิจัย+อุดมศึกษาหนุนเสริม

- แผนงานศูนย์ศิลปสาละวิน

1รวบรวมข้อมูลอุปกรณ์สื่อ การเรียนรู้ เช่น จักสาน ทอผ้า ตีเหล็ก

2พัฒนาโปรแกรมเรียนรู้ พัฒนาอาคารเรียนรู้

3จัดการความรู้ร่วมกับผู้รู้ในชุมชน

4การจัดการเรียนรู้เด็กในชุมชนและเด็กภายนอกผู้สนใจจัดค่ายศูนย์ศิลปปัสลางวิน เรียนรู้วิถีชีวิต

-งบประมาณ390,500บาท

-ระยะเวลา วางแผนทำขั้นที่ 1-3 ตั้งแต่เดือน กรกฎาคม-ตุลาคม 2559

นัดหมายสรุปค่าใช้จ่ายโครงการวิจัยในช่วงระยะที่ 1

ปิดประชุม 15.00 น.

สรุปเวทีประชุมทีมวิจัย “ปัสลางวิน” ครั้งที่ 5 วันที่6กรกฎาคม 2559

ณ บ้านพักทุ่งพร้าว อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

เริ่มประชุม09.00น.

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. นายพงษ์พัฒน์ มีเบญจมาศ	หัวหน้าโครงการวิจัย
2. นายสุวิทย์ ยมาจิตโอบอ้อม	ทีมวิจัยบ้านท่าคาฝั่ง
3. นายธวัช ศรีมาลี	ทีมวิจัยบ้านท่าคาฝั่ง
4. นายสุทัศน์ นุชประโคน	ทีมวิจัยบ้านท่าคาฝั่ง
5. นายไพโรจน์ พนาไพรสกุล	ทีมวิจัยบ้านท่าคาฝั่ง
6. นายบุญธรรม วนาลัยพินาน	ทีมวิจัยบ้านสบเมย
7. นายนิศักดิ์ โตนินิ	ทีมหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
8. นายสุภาภิต ใจคำ (อ้ายแลนด์) เจ้าหน้าที่ DCCN	
9. นายไพฑูรย์ เจริญสิทธิ์	ทีมวิจัยบ้านท่าคาฝั่ง
10. นายทรงศักดิ์ จอมแก้วกล้า	ทีมวิจัยบ้านท่าคาฝั่ง
16. นายเดชา ศรีไสวดาวเรือง	ทีมวิจัยบ้านสบเมย
17. นายสุขมาก สดใสบุญบา	ทีมวิจัยบ้านสบเมย

เนื้อหาสาระ

การประชุมเริ่มโดย ทบทวนพูดคุยต่อจากการประชุมในวันที่ 24/06/2559 ที่ผ่านมา โดยการวางแผน และพูดคุย ปรับแก้ไขงานในระยะช่วงที่ 1 ตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งงานระยะที่ 2 มีเวลา 6 เดือน ต้องมีการวางแผนทำข้อมูลเจาะลึกลงไปให้ชัดเจน เนื้อหารายงานไม่กว้างเกินไป เจาะให้เข้าประเด็นในแต่ละ

ด้าน โดยเฉพาะเนื้อหาปลาสาละวิน และบริบทที่อยู่นอกพื้นที่ในเขตวิจัย 3 ชุมชน ต้องระวังก่อนหาข้อมูลและรูปภาพ เพราะอาจมีลิขสิทธิ์ เวลาใช้ควรอ้างอิงให้ถูกต้องและชัดเจน และที่สำคัญ การใช้คำ ให้หลีกเลี่ยงคำที่มีความเสี่ยง เช่น การด้านเงื่อนไข ให้หลีกเลี่ยงใช้คำเป็น ตั้งรับโครงการขนาดใหญ่ เป็นต้น และงานวิจัยอยู่บนพื้นฐานของความมั่นคงทางอาหาร เป็นงานวิจัยเกี่ยวกับปลาสาละวิน ฉะนั้นควรหยิบตัวอย่างปลาที่เด่นมาสักหนึ่งชนิด เพื่อเป็นเอกลักษณ์ให้กับแม่น้ำสาละวิน

วางแผนและคุยประเด็นกำหนดหัวข้อครั้งที่ 2

- งานต่อขยายหลังจากเสร็จงานวิจัย
 - สืบทอดลูกหลาน ทำในลักษณะ สร้างศูนย์ศิลป์สาละวิน ที่บ้านท่าตาฝั่ง
- วิจัยเนื้อหาปลา
 - ยกตัวอย่างปลาที่เด่นมีกี่ชนิด เพื่อทำประวัติ เช่น ท้องถิ่น ชื่อไทย ชื่อวิทยาศาสตร์ ลักษณะทั่วไป ถิ่นอาศัย ฤดูเพาะพันธุ์ เป็นต้น
 - เจาะรายละเอียดของปลา เช่น บางบางชนิดมีความสำคัญต่อระบบนิเวศน์ บางชนิดมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจ บางชนิดไว้บริโภค มีไม่เยอะแต่มีบริโภคตลอดปี
 - ผลกระทบต่อปลามีอะไรบ้าง และจะมีมาตรการแก้ไขอย่างไร
 - ภาพถ่ายปลา กำหนด วิธีและรูปแบบการถ่าย ภาพพื้นหลัง ใช้วัดธรรมชาติตามความเหมาะสม และให้เหมือนกันอย่างสม่ำเสมอ
 - ทำตารางปลาเด่นของระบบนิเวศแม่น้ำสาละวิน

สำคัญต่อเศรษฐกิจ	สำคัญต่อระบบนิเวศน์	สำคัญต่อวิถีชีวิต	สำคัญที่3 อย่าง

- บริบทชุมชน ควรหยิบยกประเด็นจุดเด่นในแต่ละหมู่บ้านในส่วนของ เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เช่น บ้านท่าตาฝั่งเด่นในด้านใด

มอบหมายงานและแบ่งหน้าที่

- รวบรวมชนิดปลาและถ่ายภาพ พ่อหลวงเดชา ผู้ช่วยสว.เมยอบต.สว.เมยพรส.ทุระเบ้านท่าตาฝั่ง
- วิเคราะห์ภาพ ช่วยกัน
- หาข้อมูลเพิ่มเติมและพิมพ์ (สุวัต)
- ลงพื้นที่ เพิ่มเติมในเรื่องพันธุ์ปลา สัมภาษณ์ และเสริมประเด็นด้านวิชาการอื่นๆ บ้านท่าตาฝั่งและบ้านสว.เมย(สุวัต ไพโรจน์ พงษ์พิพัฒน์)

เรื่องอื่นๆในที่ประชุม

นายสุภชาติ ใจคำ (อ้ายแลนด์) ได้มาแจ้งในที่ประชุมทราบ เกี่ยวกับการทำกิจกรรมสร้างความตระหนัก ให้คุณค่าแม่น้ำสาละวิน โดยการฝึกให้เยาวชนทำวิจัยเบื้องต้น ในกรอบ วิจัยพันธุ์ปลา สมุนไพร และอาหารในชุมชน โดยการทำกิจกรรมผ่านเยาวชน เป้าหมายมี 10 หมู่บ้าน หมู่บ้านละ 2 คน พื้นที่

เป้าหมาย กลุ่มน้ำสาละวิน และกลุ่มน้ำสาขา แม่น้ำเงา แม่น้ำสบเงะ แม่น้ำยวม วางแผนทำกิจกรรม ระยะเวลา 2 ปี

ปิดประชุม 15.00น.

สรุปเวทีประชุมทีมวิจัย “ปลาสาละวิน” ครั้งที่ 6 วันที่ 16 สิงหาคม 2559

ณ ศูนย์ประสานงานเครือข่ายทรัพยากรกลุ่มน้ำสาละวิน ต.แม่ขาม อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน
เริ่มประชุม 13.00น.

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. นายสุวัตร	ขมาจิต โอบอ้อม	ทีมวิจัยบ้านท่าต้าฝั่ง
2. นายบุญธรรม	วนาลัยพิมาน	ทีมวิจัยบ้านสบเมย
3. นายเดชา	ศรีไสวดาวเรือง	ทีมวิจัยบ้านสบเมย
4. นายฐะระ	ศรีมาลี	ทีมวิจัยบ้านท่าต้าฝั่ง
5. นายไพโรจน์	พนาไพรสกุล	ทีมวิจัยบ้านท่าต้าฝั่ง
6. คุณอรุณีเวียงแสง		ผู้ประสานงาน สกว.แม่ฮ่องสอน
7. นายสุขมาก	สดไสบุญบา	ทีมวิจัยบ้านสบเมย

เนื้อหาสาระ

การประชุมเริ่มโดยการพูดคุยถึงรายละเอียดเนื้อหาปลาสาละวิน โดยการเขียนข้อมูล ทำเนียบปลา ทีมวิจัยบ้านสบเมย ได้นำรูปภาพปลา และได้ลงข้อมูลไว้ ภาพส่วนมากถ่ายผิดวิธี ไม่สามารถใช้งานได้ แต่ก็มีบางภาพที่ใช้งานได้ ในทีมวิจัยได้ช่วยกันเรียบเรียงชื่อและหาข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้สมบูรณ์ ข้อมูลส่วนหนึ่งมาจากความรู้ภูมิปัญญา อีกส่วนหนึ่งมาจากข้อมูลอ้างอิง ในทีมวิจัยได้ช่วยกันและวางแผนและปรับปรุงภาพถ่าย โดยมีพี่อ้อยแนะนำให้

คำปรึกษา คือ วิธีถ่ายภาพ แสงสะท้อน ภาพจากหลัง การใช้ไม้บรรทัดติดภาพถ่าย เพื่อเห็นขนาดของปลา ภาพพื้นหลัง รวมทั้งการจัดรูปแบบฟอร์มภาพในคอมพิวเตอร์ ในที่ประชุมได้กำหนดรูปแบบภาพถ่าย เพื่อให้ได้มาตรฐานเดียวกัน

และนอกจากนี้ การทำประวัติปลา จะเน้นชนิดปลา และปลาใหม่ๆที่ยังไม่เคยเจอมาก่อน ส่วนมากในชุมชน จะได้ปลาตัวเล็ก ประโยชน์ไว้บริโภคในครัวเรือน และมีคุณค่าต่อระบบนิเวศน์ ส่วนปลาเศรษฐกิจ จะทำการบันทึกภาพถ่ายที่บ้านแม่สามแลบซึ่งเป็นตลาดกลาง

นัดหมาย ประชุมอีกครั้งในวันที่ 4 กันยายน 2559

ปิดประชุม 16.00 น.

สรุปเวทีประชุมที่มียวิจัยร่วมกับชาวบ้านกลุ่มหาปลาบ้านสบเมยครั้งที่ 7 วันที่ 2 ตุลาคม 2559

ณ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพบ้านสบเมย ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน

เวลาประชุม 09.00 น.

ผู้เข้าร่วมประชุม ทีมวิจัยและกลุ่มหาปลาบ้านสบเมย รวม 20 คน

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นเวทีแลกเปลี่ยนสถานการณ์ของปลาในแม่น้ำสาละวิน,แม่น้ำเมย

เนื้อหาสาระ

- การชี้แจงวัตถุประสงค์ของเวทีในครั้งนี้
- คอยเนื้อหาของปลาและระบบนิเวศน์ทางบกและทางน้ำที่มีความเชื่อมโยงกัน คือ สถานการณ์ขึ้นลงของปลาสาละวินในช่วงเวลาต่างๆ ทุกคนสะท้อนว่า หากน้ำมีปริมาณมาก ปลาทุกชนิดจะขึ้นลงเพื่ออพยพวางไข่และหาอาหารตามฤดูกาล หากน้ำน้อย จะพบเฉพาะปลาประจำถิ่นเท่านั้น ทุกคนจะมีการสังเกต แต่ไม่ได้ทำการบันทึกไว้ ส่วนปริมาณปลาที่จับได้ได้ปริมาณต่างกัน ในช่วงน้ำหลาก ปริมาณน้ำในแม่น้ำเพิ่มมาก ในช่วงเดือนพฤษภาคมนั้นจะจับปลาได้มากเป็นรายได้ให้กับชุมชนได้ ส่วนฤดูอื่นๆจับปลาไม่ค่อยได้ ทั้งนี้อยู่ที่ความขยันของคนหาปลา แต่ก็ไม่คุ้มกับการลงทุน เช่นน้ำมันเรือ ค่าเช่าขนาดใหญ่ เป้าหมายหลักของชาวบ้าน หาปลาเพื่อบริโภคเท่านั้น แต่หากได้ปลาขนาดใหญ่ก็สามารถเป็นรายได้ให้กับครอบครัว ส่วนเรื่องการใช้เครื่องมือจับปลานั้นขึ้นอยู่กับปริมาณน้ำในแม่น้ำ เช่น น้ำขึ้นตามปกติ ส่วนมากใช้ตาข่ายดักปลา, ปักเบ็ดค้างคืน ขนาดต่างๆ ช่วงน้ำเต็มฝั่งจะใช้เบ็ด ไซลัน เพราะทำเลดักตาข่ายนั้นไม่มี กลัวตาข่ายติดหิน ,

ต้นไม้,เศษไม้ ในช่วงน้ำลดก็ใช้แห หาลาตามริมฝั่ง ส่วนตาข่ายตาขนาดเล็ก สามารถดักปลาได้ตลอดปี เพื่อบริโภคภายในครัวเรือน

- การเรียกชื่อปลาตามพื้นที่ เช่นนำภาพปลามาดู เรียกชื่อ เพื่อบันทึกชื่อ

ความรู้สึก

ชาวบ้านมีความสุขกับการแลกเปลี่ยนสถานการณ์ การหาปลาในชุมชน ทุกคนอยากแลกเปลี่ยนมาก ส่วนชื่อปลานั้น ชาวบ้านเรียกชื่อไม่ค่อยถูก แต่เมื่อคนเฒ่าซื้อปลาแล้ว ทุกคนนึกขึ้นได้ ทุกคนมีความประทับใจ

ปิดประชุมเวลา12.00 น.

สรุปเวทีประชุมทีมวิจัย “ปลาสาละวิน” ครั้งที่ 8 วันที่ 30 ตุลาคม 2559

บ้านพักทุ่งพร้าวอ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอนเวลาประชุม10.00น.

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. นายพงษ์พัฒน์ มีเบญจมาศ
2. นายสุทัศน์ นุชประโคน
3. นายไพโรจน์ พนาไพรสกุล
4. นายบุญธรรม วนาลัยพิมาน

หัวหน้าโครงการวิจัย
ทีมวิจัยบ้านท่าต้าฝั่ง
ทีมวิจัยบ้านท่าต้าฝั่ง
ทีมวิจัยบ้านสบเมย

5. นายวสันต์ นาชัยมาศผล	ทีมวิจัยบ้านแม่สามแลบ
6. นายนิติศักดิ์ โตนิติ	ทีมหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
7. นายเดชา ศรีไสวดาวเรือง	ทีมวิจัยบ้านสบเมย
8. นายธนะ ศรีมาลี	ทีมวิจัยบ้านท่าคาฝั่ง
9. นายสุวัตร ยมาจิตโอบอ้อม	ทีมวิจัยบ้านท่าคาฝั่ง
10. นายสุขมาก สดไสยญา	ทีมวิจัยบ้านสบเมย

การดำเนินงาน ประชุม/วางแผน/ตรวจสอบข้อมูลทั้งหมด

เนื้อหาสาระ

- ผลจากการทำวิจัยเริ่มจากงวดที่ 1 นำสู่การทำวิจัยงวดที่ 2 เนื้อหาสาระที่ทำการบันทึกขาดเหลือเหลือเพิ่มเติมประเด็นงานที่ได้ทำการศึกษา รวมทั้งหมด เช่น บริบทงานวิจัย 3 ชุมชน ประกอบด้วย ประวัติศาสตร์ชุมชน รวมถึงประชากรปัจจุบัน ระบบ ดิน-น้ำ-ป่า วิถีชีวิต อาชีพของคนริมน้ำสาละวิน การเชื่อมโยงเครือข่าย/ภูมิปัญญา การเชื่อมโยงระบบนิเวศน์/ เนื้อหาปลาสาละวิน/การเปลี่ยนแปลงของแม่น้ำ,แม่น้ำสาขา/สถานการณ์ที่เกิดขึ้น
- การวิเคราะห์สถานการณ์ภาพรวมของสาละวินทั้งสายหลักและระบบลุ่มน้ำ/ปัจจัยความเสี่ยงภายนอก-ภายใน/เป้าหมายความคิดการสร้างควมมั่นคงด้านอาหารปลาสาละวิน
- การวางแผนงานเพิ่มเติมเพื่องานวิจัยความมั่นคงด้านอาหารปลาสาละวิน นำมาสู่การสร้างควมยั่งยืนสืบทอด

ความรู้สึก

ทีมวิจัยมีความกระตือรือร้นในการเรียบเรียงศึกษาข้อมูลที่เกิดขึ้นจากงานวิจัย ทุกคนมีส่วนร่วมดีมาก มนการวิเคราะห์สถานการณ์ เติบโตในส่วนที่ขาดเหลือ นำข้อมูลแต่ละพื้นที่มาประกอบให้เห็นภาพสถานการณ์ที่เกิดขึ้น ทุกคนมีความรู้สึกที่ดีกับการทำวิจัยในเวทีนี้

ปิดประชุม เวลา 14.00 น.

สรุปเวทีประชุมทีมวิจัย ครั้งที่9วันที่ 4 พฤศจิกายน 2559

ณ ร้านกาแฟมดดำ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

เวลาประชุม10.00น.

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. นายพงษ์พัฒน์ มีเบญจมาศ	หัวหน้าโครงการวิจัย
2. นายสุทัศน์ นุชประโคน	ทีมวิจัยบ้านท่าคาฝั่ง

3. นายไพโรจน์ ไพโรสกุล	ทีมวิจัยบ้านท่าต้าฝรั่ง
4. นายบุญธรรม วนาลัยพิมาน	ทีมวิจัยบ้านสบเมย
5. นายวสันต์ นำชัยมาศผล	ทีมวิจัยบ้านแม่สามแลบ
6. นายนิติศักดิ์ โตนิตี	ทีมหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
7. นายเดชา ศรีไสวดาวเรือง	ทีมวิจัยบ้านสบเมย
8. นายฐระ ศรีมาลี	ทีมวิจัยบ้านท่าต้าฝรั่ง
9. นายสุวัตร ยมาจิตโอบอ้อม	ทีมวิจัยบ้านท่าต้าฝรั่ง
10. นายสุขมาก สดใสบุษบา	ทีมวิจัยบ้านสบเมย
11. นายวสันต์ นำชัยมาศผล	ทีมวิจัยบ้านแม่สามแลบ
12. นายไพบุลย์ เจริญสิทธิ์	ทีมวิจัยบ้านท่าต้าฝรั่ง

การดำเนินงาน ประชุม/แลกเปลี่ยน/วางแผน/การต่อยอดงาน

เนื้อหาสาระ

- การสังเกตปลาแต่ละชนิดเพื่อแยกจุดเด่นความแตกต่างประเภทของปลาที่มีความแตกต่าง นำมาสู่การอธิบายลักษณะของปลาแต่ละชนิดนั้นๆ
- การค้นพบปลาชนิดใหม่ที่ได้จากการศึกษาค้นพบของคณะเทคโนโลยีแม่โจ้เพื่อนำมาสู่การเปรียบเทียบ พิสูจน์และขึ้นทะเบียน ซึ่งเป็นการเรียนรู้การศึกษาของปลา และตอบโจทย์วิจัยด้านการนำมาใช้ประโยชน์
- การนำองค์ความรู้จากงานวิจัยฉบับนี้มาสู่การยืนยันข้อมูลด้านการสูญพันธุ์ปลาบางชนิด หากมีโครงการขนาดใหญ่บนแม่น้ำสาละวิน
- แนวทางการสร้างความมั่นคงด้านอาหารปลาสาละวินกับการอนุรักษ์ฟื้นฟู การสร้างเครือข่ายให้เข้มแข็งเชื่อมร้อยเครือข่ายภาคีต่างๆ ทั้งสองประเทศในการสร้างความมั่นคงด้านอาหาร เกิดความหลากหลายของพันธุ์ปลา การเพิ่มและคงประชากรของปลาให้สมดุลกับการหาปลาของคนในชุมชน
- แนวทางการสร้างรายได้และอาชีพของปลาที่ควบคู่กับมนุษย์ในการพึ่งพาให้เกิดแหล่งอาหารที่สมบูรณ์ สร้างความสมดุลให้กับธรรมชาติโดยการเพาะเลี้ยงพันธุ์ปลาตามบ่อธรรมชาติ เพื่อเลี้ยงปลาธรรมชาติให้เป็น โดยเน้นอาหารธรรมชาติ นำมาสู่การขยายพันธุ์ที่ทำได้จากตัวเองโดยสร้างความร่วมมือด้านวิชาการกับภาคีคณะเทคโนโลยีแม่โจ้

- การสร้างพื้นที่นาร่องเพื่อปฏิบัติการเพาะเลี้ยงพันธุ์ปลาได้เองโดยชุมชน กลุ่มผู้สนใจ
- ความรู้สึกรัก

ทุกคนมีความรู้กับการแลกเปลี่ยนมาก เกิดการตื่นตัวที่จะทดลองปฏิบัติในพื้นที่ เกิดความรู้ใหม่ๆ เพื่อการต่อยอดและให้ความสนใจมากสำหรับการประชุมครั้งนี้ ตลอดจนเกิดการกระตุ้นการทำงานในทีมวิจัยทุกคนได้ดี

ปิดประชุม เวลา 12.30 น.

สรุปเวทีประชุมทีมวิจัย “ปลาสาละวิน” ครั้งที่ 10 วันที่ 4 ธันวาคม 2559

ศูนย์ประสานงานเครือข่ายทรัพยากรกลุ่มน้ำสาละวินอ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน

เวลาประชุม 13.30 น.

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. นายพงษ์พัฒน์ มีเบญจมาศ	หัวหน้าโครงการวิจัย
2. นายสุทัศน์ นุชประโคน	ทีมวิจัยบ้านท่าต้าฝั่ง
3. นายไพโรจน์พนาไพรสกุล	ทีมวิจัยบ้านท่าต้าฝั่ง
4. นายบุญธรรม วนาลัยพิมาน	ทีมวิจัยบ้านสบเมย
5. นายนิติศักดิ์ โตนิติ	ทีมหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
6. นายสุวัตร ยมาจิตโอบอ้อม	ทีมวิจัยบ้านท่าต้าฝั่ง
7. นายสุขมาก สดใสบุษบา	ทีมวิจัยบ้านสบเมย

การดำเนินงาน ประชุมสรุปข้อมูลเพื่อสร้าง
ความสมดุลของงานวิจัยและวางแผนงาน
เนื้อหาสาระ

- เนื้อหาปลาที่ต้องบรรจุในงานวิจัย เช่น
ปลาเศรษฐกิจ, ปลาที่เกี่ยวข้องกับระบบ
นิเวศน์ลำห้วยสาขา ปลาที่ใกล้สูญพันธุ์
โดยบรรจุภาพปลานั้นๆ อธิบายถึง
ลักษณะของปลา, ช่วงระยะเวลาอพยพ
วางไข่ เครื่องมือที่จับได้ ที่อยู่อาศัยและ
แหล่งหากิน สถานภาพที่พบ โดยใช้ชื่อ ภาษาไทย, ภาษาท้องถิ่น, ภาษาไทย, ชื่อวิทยาศาสตร์
ประมาณ 20-30 ชนิดที่พบ
- เตรียมข้อมูลเพื่อสรุปและนำเสนองานวิจัยงวดที่ 2 ที่แม่ฮ่องสอนในวันที่ 12-13 ธันวาคม ณ ศาลา
กลาง ชั้น 2 โดยเดินทางและเข้าพักในวันที่ 11 ธันวาคม 2559
- เตรียมงานฉบับสมบูรณ์ เพื่อทำเป็นรูปเล่ม รวมถึงข้อเสนอต่างๆที่พบจากงานวิจัย

ความรู้สึก ทุกคนแลกเปลี่ยนกันอย่างตั้งใจและมีความสุขพร้อมจะดำเนินงานต่อทุกเมื่อ
ปีงบประมาณ 16.00 น.

สรุปการเข้าร่วมเวทีนำเสนอข้อมูลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ระยะที่ 2 วันที่ 12-13 ธันวาคม 2559
ณ ห้องประชุมฯ ชั้น 2 ศาลากลางจังหวัดแม่ฮ่องสอน
เวลาประชุม 10.00 น.
ผู้เข้าร่วมประชุม

1. นายพงษ์พัฒน์ มีเบญจมาศ	หัวหน้าโครงการวิจัย
2. นายสุทัศน์ นุชประโคน	ทีมวิจัยบ้านท่าต้าฝั่ง
3. นายไพโรจน์พนาไพรสกุล	ทีมวิจัยบ้านท่าต้าฝั่ง
4. นายนิติศักดิ์ โตนิติ	ทีมหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
5. นายสุวัตร ยมาจิตโอบอ้อม	ทีมวิจัยบ้านท่าต้าฝั่ง

การดำเนินงาน ถอดบทเรียน-แลกเปลี่ยน-สรุป-นำเสนอเชิงปฏิบัติการ
เนื้อหาสาระ

- เวทีแลกเปลี่ยนความก้าวหน้าของแต่ละ โครงการ

ทุกคนมีความเป็นห่วงเรื่องการ
ระดมข้อมูล เพื่อนำเสนอแต่หลังจากการ
นำเสนอแล้วรู้สึกสบายใจ บรรยากาศใน
งาน บางกลุ่มกลับบ้านก่อน หลังจากเสร็จการนำเสนอแล้ว

สรุปกิจกรรม จัดค่ายเยาวชน “ศูนย์ศิลป์สาละวิน” วันที่ 12-14 มีนาคม 2559

ณ โรงเรียนบ้านสบเมย ต.แม่สามแลบ อ.สบเมย จ.แม่ฮ่องสอน

เริ่มกิจกรรม วันที่ 12 มีนาคม 2559 เวลา 09.30 น.

ผู้เข้าร่วมประชุม ทีมวิจัย ศูนย์ศิลปาชีพลาดบัวหลวง ศูนย์การเรียนรู้หัตถ์พื้นบ้านแปรรูปสาละวิน นักเรียนโรงเรียนบ้านสบเมย รวม 70 คน

วัดอุประสงค์

- เพื่อให้เด็กและเยาวชนได้แสดงออกและเข้าใจคุณค่าที่เป็นความมั่นคงทางอาหารของชุมชน “ปลาสาละวิน”
- เพื่อสร้างจิตสำนึกเกิดความตระหนักในการสร้างแหล่งอาหารปลาสาละวินอย่างยั่งยืน

- เพื่อให้เยาวชนและชาวบ้านได้ทำกิจกรรมเรียนรู้ร่วมกัน
- เพื่อเกิดขบวนการสานสัมพันธ์ภาพ เชื่อมประสานการทำงานร่วมกันระดับเครือข่ายลุ่มน้ำร่วมกัน

เนื้อหาสาระ

- การเรียนรู้ระบบนิเวศน์และที่อยู่ของปลา
- ผ่านขบวนการอธิบายเรียนรู้ของวิทยากรปราชญ์ชาวบ้าน
- การลงพื้นที่ปฏิบัติ เคนศึกษาะบบนิเวศน์แม่น้ำเมย การหาปลาโดยใช้เครื่องมือจับปลาแบบชาวบ้าน เช่น แห,สวิง,ไซ, และการปิดแคว
- การนำเสนอบทเรียนของกลุ่มเยาวชนในการลงพื้นที่ปฏิบัติการจริง
- การนำเสนอวัฒนธรรมผ่านการแสดงของแต่ละกลุ่มของเยาวชน
- กิจกรรมร่วมสานสัมพันธ์ภาพของกลุ่มเยาวชนและชาวบ้าน ผู้การเชื่อมโยง การสื่อสารสัมพันธ์ภาพ

ความรู้สึ

เด็กเข้าค่ายทุกคน มีความสุขมากจากการทำกิจกรรม ทั้งการหาปลา ศึกษาะบบนิเวศน์ การทำกิจกรรมสื่อความหมายสัมพันธ์ภาพ งานศิลปะที่ทำจากกระดาษ เด็กมีความตื่นเต้น แลกเปลี่ยนเรียน ต่างชุมชน และมีความสุขในการได้รู้จักเพื่อนใหม่

ปิดกิจกรรม วันที่ 14 มีนาคม 2559 / เวลา 11.30 น.

สรุปเวทีคืนข้อมูลงานวิจัยให้กับชุมชนวันที่29 ธันวาคม 2559

ณ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพบ้านสบเมย ต.แม่สามแลบ อ.สบเมยจ.แม่ฮ่องสอน

เริ่มเวทีเวลา 10.00 น.

ผู้เข้าร่วมประชุม

ทีมวิจัย ชุมชนบ้านท่าคาฝั่ง ชุมชนบ้านแม่สามแลบ และชุมชนบ้านท่าคาฝั่งรวม 30คน
การดำเนินงาน เวทีนำเสนองานแลกเปลี่ยนสอบถาม
เนื้อหาสาระ

- ข้อมูลมือสอง งานวิจัยที่ทำไปแล้ว
- ขอบเขตวิจัย ความมั่นคงด้านอาหาร “ปลาสาละวิน”
- เนื้อหาบริบทชุมชน/ประเพณีวัฒนธรรม-วิถี-ความเชื่อ มี 3 ระดับคือ ระดับชุมชน ระดับเครือข่าย และระดับประเทศ
- เนื้อหาปลาสาละวิน
- ระบบนิเวศน์ทั้งสองฝั่งแม่น้ำ ตั้งแต่บ้านท่าคาฝั่งถึงบ้านสบเมย ตลอดจนภาพรวมระหว่างประเทศ ต้นน้ำ-ปลายน้ำ
- การพัฒนาต่อยอด ด้านการอนุรักษ์พันธุ์ปลาการสร้างระเบียบข้อบังคับระดับชุมชนและระดับระหว่างประเทศ ด้านการพัฒนาอาชีพ ทำน้ำพริกปลาน้ำปลาสาละวิน จัดตั้งกลุ่ม จดทะเบียนเป็นรัฐวิสาหกิจชุมชน โดยเน้นความมั่นคงด้านอาหารและเกิดความยั่งยืน ไม่ส่งผลกระทบต่อพันธุ์ปลา การเลี้ยงปลาธรรมชาติ เพื่อส่งเสริมรายได้ให้กับคนในชุมชน โดยเชื่อมกับคณะเทคโนโลยีแม่โจ้ ส่งเสริมให้ความรู้ด้านวิชาการ ในด้านกองทุน มีการจัดตั้งกองทุนในชุมชนในด้านการจัดการการตลาด ให้มีกองทุนหมุนเวียนในการซื้อ-ขาย กำไรปันผล ต่อยอดในเรื่อง CBT ท้องเที่ยวเชิงอนุรักษ์โดยชุมชน อีกทั้งมีการต่อยอดทำวิจัยที่มาจากชาวบ้าน เล่มที่ 2 โดยดึงเยาวชนให้มากขึ้น มีการเชื่อมหน่วยงานภาคีที่หลากหลายขึ้น เช่น ประมง เกษตรอำเภอ หน่วยงานท้องที่-ท้องถิ่น มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เครือข่ายลุ่มน้ำจังหวัดแม่ฮ่องสอน สภาองค์กรชุมชน โรงเรียน หน่วยงานความมั่นคง องค์กรขนาดเล็กในหมู่บ้าน เช่น อสม จะเป็นหน่วยงานที่ให้ความรู้ด้านความปลอดภัยในการบริโภค ความสะอาดถูกสุขลักษณะอนามัย และมีโอกาสเชื่อมโยงงบประมาณกับหน่วยงานด้านสุขภาพ เช่น สสส. สปสช. เป็นต้น มีการต่อยอดด้านการศึกษา คือเป็นแหล่งถ่ายทอดความรู้สู่เยาวชนรุ่นลูกหลาน ในด้านประเพณี วัฒนธรรม วิถี ความเชื่อ งานศิลปะ ถ่ายทอดเรื่องราวสาละวิน ผ่านบทเพลง งานวาด ทำสาละวินให้เป็นที่รู้จัก และมีความเป็นจังหวัดแม่ฮ่องสอนมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

วิจัยแปลเป็นภาษาท้องถิ่น เพราะคนชายขอบส่วนหนึ่งอ่านได้แต่ภาษาท้องถิ่น และมีชุมชนส่วนหนึ่ง
ศูนย์ลี้ภัยในประเทศไทย และชุมชนในประเทศที่ 3 ที่ไปใช้ชีวิตอยู่那儿 แต่ก็ยังสำนึกกรักบ้านเกิด และไม่เหิน
ด้วยการทำโครงการขนาดใหญ่บนแม่น้ำสาละวิน

ปิดเวที 15.00 น.

